

PR. IOANNIS ROMANIDES

DOGMATICA PATRISTICĂ ORTODOXĂ

● *o expunere concisă* ●

EDITURA
ECCLESIAST

*DOGMATICA PATRISTICĂ
ORTODOXĂ
o expunere concisă*

*Ἐπίτομος Ὁρθόδοξος
Πατερική Δογματική*

Prezenta lucrare apare în cadrul Centrului de Cercetare Teologică
(CCT) al Facultății de Teologie "Andrei Șaguna", Sibiu.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ROMANIDES, IOANNIS

Dogmatica patristică ortodoxă : o expunere concisă / Ioannis
Romanides ; trad: Dragoș Dâscă. - Sibiu : Ecclesiast, 2010

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-92397-6-6

I. Dâscă, Dragoș (trad.)

23:281.9

Ioannis Romanides

DOGMATICA PATRISTICĂ ORTODOXĂ

o expunere concisă

Ἐπίτομος Ὁρθόδοξος
Πατερική Δογματική

Traducere de

Dragoș Dâscă

Lector:

Protos. Dr. Vasile Bîrzu

Prezenta ediție reproduce, cu acordul și bunăvoința Părintelui George Dion
Dragas și a domnului Daryle R. Lamoureux, ediția originală a cărții:

Protopresbyter John Romanides,

An Outline of Orthodox Patristic Dogmatics,

Publicată de Orthodox Research Institute

20 Silver Lane Rollinsford, NH 03869

EDITURA

ECCLESIAST

Prezenta ediție a fost realizată în principal traducându-se textul englez al ediției bilingve americane, confruntând, de asemenea, și originalul grec al autorului. Deși dorește o redare cât mai fidelă a textului original grec pentru a ajuta cititorul să-și însușească termenii dogmatici de specialitate, totuși complexitatea textului și dorința de a ușura lectura ne-au făcut ca uneori să preferăm un stil concis cu o topică românească care invită la o descifrare în paralel a textului. (n. trad.)

Această carte este dedicată lui Argyres, cel fascinat de Romanides și tuturor studenților și cercetătorilor de la Holy Cross, care trebuie să își amintească de iluștrii lor înaintași, fiindcă aceștia, nevoindu-se în această vie ortodoxă americană, au preamărit Numele Său în via mai mare a Ortodoxiei universale.

Editor George Dion Dragas

Binecuvântare

Îmi exprim din inimă recunoștința față de Părintele Dr. Gerorge Dion Dragas, Profesor de Patristică la Seminarul teologic Holy Cross, și, totodată, îl felicit pentru publicarea fișelor cursului de Dogmatică așa cum au fost ele alcătuite de răposatul Părinte Ioannis Romanides. Inițial apărute în 1972 în greacă, aceste fișe oferă o privire pătrunzătoare în miezul autenticei învățături patristice ortodoxe în care acest renumit teolog era specialist. Părintele Ioannis Romanides a hrănit generații de teologi ortodocși cu duhul cugetului patristic ortodox. El a fost un om harismatic, extrem de inteligent și perceptiv. „A grăit cu îndrăzneală Adevărul lui Hristos”, vorbind despre teologia Bisericii Ortodoxe ca reprezentat al Patriarhiei ecumenice și al Bisericii Greciei la nenumărate conferințe și ca delegat la diferite dialoguri ecumenice despre Biserici și despre credință.

Nu am nici o îndoială în privința faptului că adevărurile adăpostite în *Dogmatica patristică ortodoxă* vor hrăni nu doar pe studenții Facultății noastre, ci și pe tot omul care dorește să se înfrupte din lumea fascinantă a gândirii patristice ortodoxe. Aștept publicarea și pe viitor a unor lucrări de o asemenea importanță.

† Methodios Mitropolitul Bostonului

Prefața editorului american

Această carte reprezintă traducerea din neogreacă și editarea de către mine a manuscrisului tipărit al primelor „Fișe pentru cursul de Dogmatică” (1972) aparținând răposatului Pr. Ioannis Savas Romanides, manuscris pe care l-am tradus și distribuit studenților mei de la cursul de Dogmatică ținut la Seminarul teologic ortodox grec Holy Cross. Când Părintele Ioannis a venit, în mai 1999, la Holy Cross pentru a primi titlul de Doctor Onorific (vezi *Greek Orthodox Theological Review* vol. 44, 1999, pp. 821 ș.u), am promis să public textul sub formă de carte pentru ca preoții și mireni interesați și nu doar studenții, să îl poată folosi ca pe o introducere în lucrările de Dogmatică ale Părintelui Romanides. Avantajul acestui concis și prim compendiu de Dogmatică este că prezintă majoritatea coordonatelor de bază ale gândirii lui Romanides, coordonate care au fost, mai târziu, desfășurate, limpezite și, într-o mică măsură, modificate, rămânând aproape neschimbate de-a lungul carierei sale profesionale. Cred, de asemenea, că acest text va facilita activitatea cercetătorilor de a descoperi coeziunea internă a gândirii lui Romanides, nu îndeajuns dezbătută încă.

Deși nu mai predau Dogmatică, sunt bucuros să public manualul introductiv de față, ca pe un mic tribut închinat amintirii celui mai original, și totuși tradiționalist, teolog ortodox grec din diaspora ortodoxă contemporană și din cadrul Facultății în care predau astăzi. Părintele Romanides a fost un teolog care și-a lăsat amprenta asupra multor teologi contemporani prin scrierile sale de pionierat. Am avut privilegiul de a-l cunoaște și de a lucra împreună cu el în contextul

dialogului ecumenic contemporan între Ortodoxia Răsăriteană și Bisericele Tradiției apusene. Cu timpul, am ajuns să apreciez ascutimea, coerența și originalitatea gândirii sale și să mă bucur de prietenia sa.

Părintele Romanides a scris (în greacă) o lucrare de Dogmatică mai mare dar structurată în mod diferit, publicată în 1973 (cea de-a patra ediție a fost tipărită în 1999), și un număr de alte importante monografii și eseuri care au legătură cu acest aspect al teologiei. Un mare număr din aceste lucrări a fost scris în engleză, în timp ce altele, în greacă, au fost recent traduse în engleză. Nădejdea mea este că lucrarea de față va fi o adăugire binevenită la această colecție și va servi drept clarificare suplimentară a cugetului autorului despre credința care a fost predată Sfinților. Acest scurt compendiu de Dogmatică patristică ortodoxă oferă, în opinia mea, o introducere succintă, coerentă, și inteligentă în moștenirea teologică remarcabilă a lui Romanides.

Traducerea mea este publicată aici în paralel cu textul grec original, pentru ca studenții de la Holy Cross, care învață greaca în cadrul stagiului lor de pregătire teologică, să poată folosi acest text ca pe un manual pentru termenii teologici de bază. Învățarea unei limbi precum cea greacă, în special la un nivel profesional și pentru un domeniu atât de complex ca teologia ortodoxă, deschide o nouă dimensiune de oportunități minunate pentru tot cel care trăiește și lucrează într-un context în care se vorbește limba engleză. Limba greacă a fost și încă rămâne astăzi printre cele mai importante limbi ale Ortodoxiei, dacă nu chiar cea mai importantă, datorită abundenței și datorită conținutului publicațiilor teologice apărute în greacă de la an la an. Librăria „Arhiepiscopul Iacov” și Centrul de Resurse pentru Studii de la Seminarul Holy Cross din Brookline, Massachusetts, sunt o mărturie vie a acestui fapt.

În afara acestui text și a traducerii sale, am oferit aici o „Introducere” care cuprinde o scurtă schiță biografică a Părintelui Romanides și câteva comentarii laudative la adresa gândirii sale. Intenția mea inițială era de a oferi note la cele mai importante observații

Prefața editorului american

făcute de autor, de vreme ce el nu se folosește de note de subsol, dar, nu am ales această soluție fiindcă acest lucru este realizat, cel puțin parțial, în excelentul studiu al lui Andrew Sopko, pe care Romanides l-a aprobat deplin. Trebuie să mai menționez că sublinierile în italice din partea a IV-a despre Eclesiologie, sunt ale mele. Fiindcă textul original al ultimei părți era disproporționat de lung, a trebuit să fie împărțit în subcapitole pentru a fi mai bine înțeles. Acesta din urmă este, poate, cea mai originală parte a întregii lucrări, fiindcă reliefează câteva din cele mai pertinente aspecte și preocupări ale Dogmaticii lui Romanides, aspecte care se constituie în cea mai remarcabilă contribuție a sa.

Cea de-a doua și a treia aflare a Cînstitului Cap
al Sfântului Ioan Înaintemergătorul și Botezătorul Domnului,
Boston, 24 februarie, 2004

George Dion Dragas

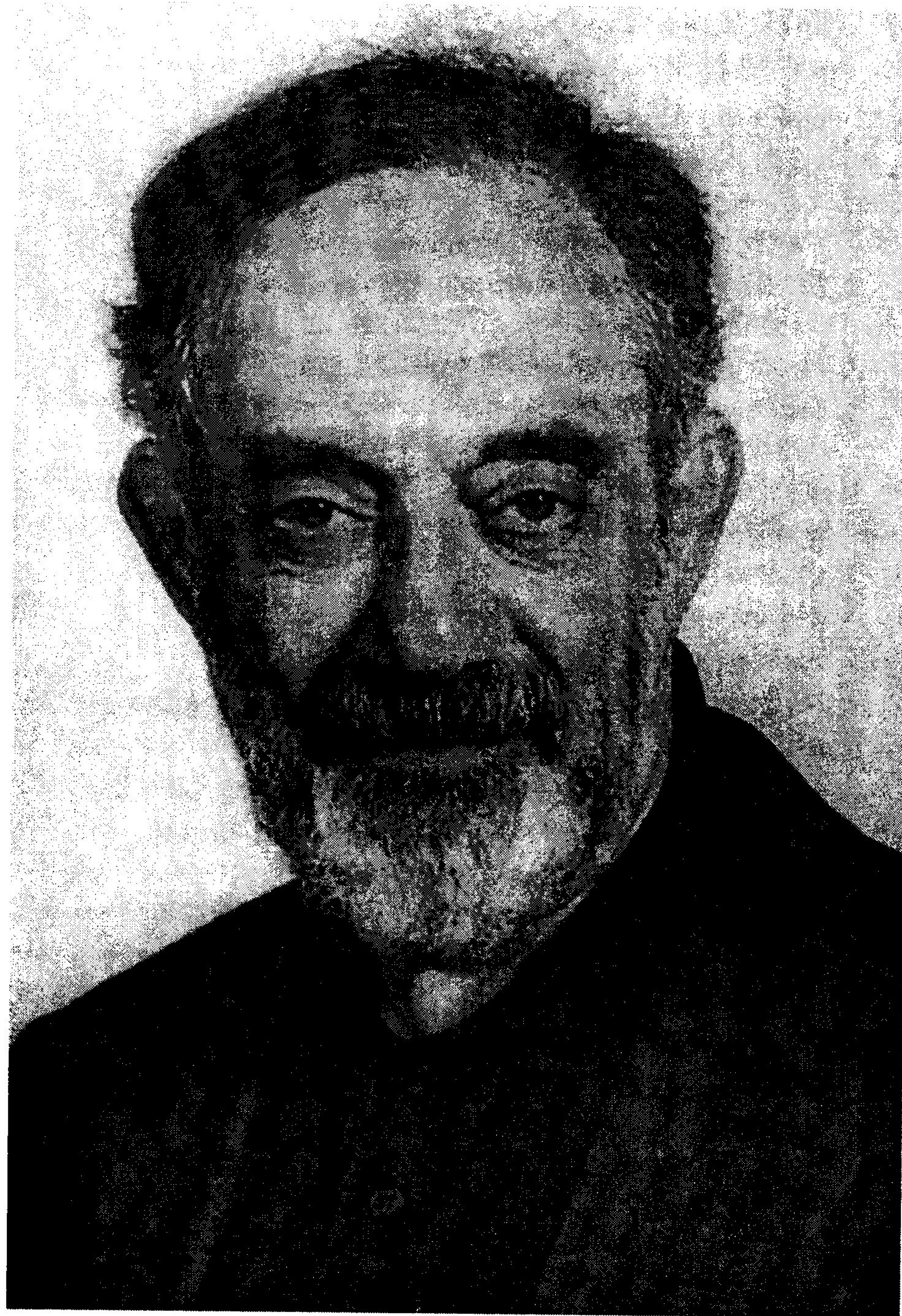
Πίναξ Περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΒΟΣΤΩΝΗΣ Κ. ΜΕΘΟΔΙΟΥ	i
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ	iii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Σ. ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ	xi
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ. ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ	2
1. Σχέσις Θεοῦ καὶ Κόσμου	2
2. Διάκρισις «Κτιστοῦ» καὶ «Ἀκτίστου», Πῶς καὶ ἀπὸ Ποῦ Γνωρίζομεν Ταῦτα	4
3. Διάκρισις Οὐσίας καὶ Ἐνεργείας ἐν τῷ Θεῷ	4
4. Γενικὴ Εἰκὼν περὶ τῆς τοῦ Κόσμου Διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας	8
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. Ἡ ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ	12
1. Γνωστικοί	12
2. Μοναρχιανισμός	14
3. Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς—Λουκιανός. Πρόδρομοι τοῦ Ἀρείου	16
4. Ἀρειανισμός	18
5. Ὁρθόδοξος Ἀντιαρειανὴ Διδασκαλία	20
6. Διδασκαλία περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος	24
7. Ἡ περὶ Filioque Διδασκαλία τῶν Φραγκολατίνων	30
8. Πολιτικοὶ Λόγοι Ἐπικρατήσεως τοῦ Filioque	42
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ. ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΑ	46
1. Εἰσαγωγή εἰς τὴν Χριστολογία	46
2. Πρόδρομοι τῶν Χριστολογικῶν Αἱρέσεων καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Διδασκαλία	48
3. Ὁ Νεστοριανισμός καὶ ἡ Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (431/3)	52
4. Ἡ Ληστρικὴ Καλουμένη Σύνοδος τοῦ 449	58

BINECUVÂNTARE	i
PREFAȚA EDITORULUI AMERICAN	iii
INTRODUCERE: PĂRINTELE IOANNIS S. ROMANIDES	xi
PARTEA ÎNȚĂI. DUMNEZEU ȘI LUMEA	3
1. Relația lui Dumnezeu cu lumea	3
2. Distincția dintre „creat” și „necreat”: cum și de unde o cunoaștem	5
3. Distincția dintre fire și energie în Dumnezeu	5
4. O expunere generală a dogmei Bisericii despre lume	9
PARTEA A DOUA. SFÂNTA TREIME	13
1. Gnosticii	13
2. Monarhianismul	15
3. Pavel de Samosata și Lucian: înaintemergătorii lui Arie	17
4. Arianismul	19
5. Doctrina ortodoxă antiariană	21
6. Învățătura despre Duhul Sfânt	25
7. Dogma franco-latină despre Filioque	31
8. Motivele politice pentru impunerea lui Filioque	43
PARTEA A TREIA. HRISTOLOGIA	47
1. Introducere în hristologie	47
2. Precursori ai ereziilelor hristologice și învățătura ortodoxă	49
3. Nestorianismul și Sinodul III Ecumenic (431/3)	53
4. Așa-zisul Sinod tâlhăresc din 449	59

5. Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (451)	58
6. Ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (553)	62
7. Ἡ Στ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (680/1)	68
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ. ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	76
Α) Ἡ Ἐκκλησία Γενικῶς	76
Β) Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας	80
1. Ἡ Παρακαταθήκη τῆς Πίστεως καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις	80
2. Δέχται, Φύλακες καὶ Μεταδότης τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως	84
3. Ἡ Παρακαταθήκη τῆς Πίστεως καὶ ἡ Ἁγία Γραφή	88
4. Ἡ Παρακαταθήκη τῆς Πίστεως, ἡ Δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ Φίλοι τοῦ Θεοῦ	94
5. Ἡ Δόξα τοῦ Θεοῦ, ἡ Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Κόλασις	96
6. Ἡ Κόλασις εἰς τὴν Δυτικὴν Αὐγουστίνειον Παράδοσιν	100
Γ) Περὶ Τελειώσεως	102
1. Ἡ Τελείωσις καὶ τὸ Μυστήριον τοῦ Σταυροῦ κατὰ τὴν Βίβλον καὶ τοὺς Πατέρας	102
2. Τὸ Μυστήριον τοῦ Σταυροῦ καὶ ἡ Παρρησία καὶ Μεσιτεία τῶν Ἁγίων	106
3. Τὰ Στάδια τῆς Τελειώσεως καὶ τὸ Μυστήριον τοῦ Σταυροῦ	108
4. Ἡ Γνώσις τῶν Θεουμένων	112
5. Διάκρισις μεταξὺ Ἀμέσου καὶ Ἑμμέσου Γνώσεως τοῦ Θεοῦ	116
6. Ἡ Αποστολικὴ Διαδοχὴ καὶ ἡ Παρουσία τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ Μυστήρια	120
Δ) Περὶ Ἑσχάτων (Εσχατολογία)	122
1. Πρώτη Ἀνάστασις, Δευτέρα Ἀνάστασις καὶ Μερικὴ Κρίσις	122
2. Ἡ Φραγκολατινικὴ καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Πατερικὴ Ἀποψις περὶ τῶν Ἑσχάτων	124
ΡΩΜΑΝΙΔΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	129
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ	140
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ	153

5. Sinodul IV Ecumenic (451)	59
6. Sinodul VI Ecumenic (553)	63
7. Sinodul VI Ecumenic (680/1)	69
PARTEA A PATRA. ECLESIOLOGIA	77
A) Biserica – perspectivă general	77
B) Sfânta Tradiție a Bisericii	81
1. Tezaurul de credință și Sfânta Tradiție	81
2. Primitorii, păzitorii și transmițătorii Sfintei Tradiții	85
3. Tezaurul de credință și Sfânta Scriptură	89
4. Tezaurul de credință, slava lui Dumnezeu și prietenii lui Dumnezeu	95
5. Slava lui Dumnezeu, iubirea lui Dumnezeu și chinurile Iadului	97
6. Chinurile Iadului în Tradiția apuseană augustiniană	101
C) Desăvârșirea creștină	103
1. Desăvârșirea și Taina Crucii în Biblie și Sfinții Părinți	103
2. Taina Crucii - îndrăzneala și mijlocirea Sfinților	107
3. Etapele desăvârșirii și Taina Crucii	109
4. Cunoașterea celor care au dobândit îndumnezeirea	113
5. Deosebirea dintre cunoașterea directă și indirect a lui Dumnezeu	117
6. Succesiunea apostolică și prezența lui Hristos în Taine	121
D) Despre Eshaton (Eshatologia)	123
1. Prima înviere, a doua înviere și Judecata parțială	123
2. Concepțiile franco-latine și cele patristice-ortodoxe despre sfârșitul lumii	125
BIBLIOGRAFIA LUI ROMANIDES	129
INDEX	140
DESPRE EDITORUL AMERICAN	153

INTRODUCERE

Părintele

Ioannis Sava Romanides (1927-2001)

Ce este un roman capadocian? m-a întrebat odată un episcop episcopalian American în timpul unei ședințe de dialog teologic internațional între ortodocși și anglicani. Și a adăugat: „Aceasta este ce mi-a spus Părintele Romanides atunci când l-am întrebat de unde este; și m-a trimis la Dumnezeu voastră ca să aflu ce înseamnă”.

Părintele Romanides s-a născut în Pireu, Grecia, pe data de 2 martie 1927, din părinți greci din Arabbessos (Capadocia, Asia Mică – Turcia), care veniseră în Grecia ca refugiați în urma exterminării etnice din timpul dezastrului din 1922 din Asia Mică. Curând după aceasta, părinții săi au emigrat în altă parte, în America (15 mai 1927). Părintele Ioannis a fost crescut și a parcurs primii ani de școală în Manhattan, New York. Își spunea „roman” (lit. Ρωμηός) nu doar fiindcă numele său, Romanides, însemna „fiu al romanilor”, ci, fiindcă, așa cum se știe, turcii îi numeau pe grecii din Asia Mică, „romani”. Aceasta este adevărat mai ales despre grecii din Constantinopol, fiindcă numele Imperiului grec al Bizanțului după 1453, era cel de „Roman”. Cartea mult apreciată a Părintelui Romanides, *Ρωμησοσύνη* (*Romanism*, 1975), explică aceasta și, într-adevăr, oferă o pledoarie în favoarea folosirii în prezent a numelui de „roman” ca nume oficial al grecilor, așa cum apare în folclorul grec medieval și modern! Inutil să mai spun că termenul

„romano-catolic”, folosit în ziua de astăzi pentru Biserica latină apuseană este, în concepția Părintelui Romanides, un furt și o însușire nedreaptă comisă de franci și de germani atunci când aceștia au cucerit partea de apus a Imperiului roman și au despărțit-o de cea răsăriteană; Imperiul își avea capitala la Constantinopol. De fapt, numele „creștin roman” este folosit de turci și arabi pentru a-i denumi pe creștinii răsăriteni (greci) ortodocși.

Maturizându-se în comunitatea greacă (*Homogeneia*) din America și simțind chemarea pentru preoție, Părintele Ioannis a urmat studii teologice la Seminarul teologic ortodox grec Holy Cross din Brookline, Massachusetts. A fost printre primii care au absolvit această instituție (1949), după care s-a mutat din Pomfret, Connecticut, la Brookline. Anul 1999, în care a fost numit Doctor of Divinity (D.D. *honoris causa*), a marcat cea de-a cincizecea aniversare a absolvirii sale.

Dorind să studieze teologia la un nivel înalt, Părintele Ioannis a ajuns la Yale University, Connecticut. În acea perioadă a fost hirotonit în preoție (1951) și a slujit la biserica greacă „Sfânta Treime” în Waterbury, Connecticut, din 1951 până în 1954. În 1954, a slujit pentru scurtă vreme în Catedrala Sfânta Treime în New York, înainte să se transfere la Institutul „Saint-Serge” din Paris (aflat sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice) pentru a-și completa studiile. Apoi, a plecat la Universitatea din Atena unde, în 1957, și-a luat doctoratul în teologie. Dizertația sa a fost de-a dreptul revoluționară ținând cont de faptul că reaseza pe alte temelii teoria păcatului strămoșesc. Lucrarea sa nu a fost repede acceptată. Însă odată admisă, avea să lase o amprentă de neșters asupra gândirii ortodoxe care i-a urmat, după cum explică Pr. George Metallinos de la Facultatea de Teologie din cadrul Universității din Atena, în cartea sa recentă, *Protopresbyter John S. Romanides* (Atena, 2003).

După ce și-a luat doctoratul, Părintele Romanides a fost numit profesor la Seminarul teologic ortodox Holy Cross (1958) și editor la *Greek Orthodox Theological Review*. A demisionat din acest post în 1965, și, în 1968 a fost numit Profesor la Facultatea de Teologie din cadrul Universității Aristotel din Tesalonic, unde a și primit titularizarea în 1970. După aceasta, a început să-și articuleze și să expună teologia ortodoxă a *Ρωμηοσύνη* (Romanismului)

acasă și peste granițe în calitate de delegat al Bisericii Greciei în diferite dialoguri teologice ecumenice bilaterale și multilaterale. A continuat să facă aceasta după pensionarea sa timpurie (1984), până la moartea sa (Atena, 2001), în pofida unui atac de cord din care și-a revenit doar prin Rugăciunea lui Iisus.

Învățătura lui Romanides nu a fost lipsită de controverse. A început și s-a sfârșit cu un conflict. Era un luptător care credea sincer că trebuie să apere Dogmatica patristică ortodoxă, așa cum el o recuperase. Aceasta nu însemna că el avea mereu dreptate, ci mai degrabă că era un teolog ortodox dedicat și mereu preocupat, care căuta în mod sincer să fundamenteze Ortodoxia sa pe învățătura și tradiția vie a Părinților, atât ierarhic, cât și ascetic. Așa cum mi-a explicat în mai multe ocazii, crescând într-un mediu occidental și fiind total expus tradițiilor creștine apusene, a fost forțat să nu primească Ortodoxia ca pe ceva gratuit, ci să îi cerceteze adâncimile, să recupereze și să îi apere integritatea. Astfel, a devenit ferm convins că tradiția patristică ortodoxă este radical diferită de tradițiile occidentale care, datorită condițiilor istorice, și-au impus influențele asupra celei dintâi. M-a provocat de câteva ori, spunându-mi că sunt prea pacifist. Răspunsul meu a fost că învățații ortodocși prezintă câteodată Tradiția patristică ortodoxă pe diferite nivele, asimetric, și că încercarea mea de reconciliere reflecta caracterul soteriologic al Ortodoxiei, despre care învățasem de la Sfântul Atanasie cel Mare. „Medicamentul pentru lume” așa cum au numit-o unii Părinți, a trebuit să fie ajustat în funcție de diferitele devieri sau chiar erezii. Onestitatea nesofisticată a Părintelui Romanides care se potrivea cu această recuperare teologică importantă și singulară, îl făcea pe orice teolog care se afla în dispută cu el să devină repede prietenul lui. Într-adevăr, oricine ajungea să-l cunoască personal considera că prietenia sa era irezistibilă datorită sincerității și dedicării sale în scopul articulării unei expuneri tradiționale și coerente a Sfintei Ortodoxii. Acest aspect este limpede dovedit de câteva afirmații recente ale unor eminente teologi greci, pe care aș vrea să îi citez și să le primesc cu toată inima afirmațiile lor despre vrednicul de pomenire Părintele nostru, Ioannis, ca fiind deplin adevărate.

Înaltpreasfinția Sa, Mitropolitul Hierotheos de Nafpakta din Grecia, un strălucit teolog ortodox, care a scris în ultimii ani o literatură teologică profundă, a făcut următoarea afirmație despre Părintele Romanides la discursul său funebru:

„Vrednicul de pomenire Părinte Ioannis Romanides nu a fost o personalitate obișnuită... El a fost un cercetător serios și erudit, un specialist și un învățător al Tradiției ortodoxe, care a contribuit la regenerarea literaturii teologice, însă mai presus de orice, el era o persoană foarte sensibilă. S-a dăruit, trup și suflet, adâncimii *Ρωμανισμού* (Romanismului) care era pentru el esența spiritualității autentice care eliberează ființa umană de iubire de sine (*philautia*), prosperitate efemeră (*eudemonism*) și manifestările umanității căzute. Rezultatele obținute sunt de mare importanță din punct de vedere teologic, eclesiastic și etnic. A reprezentat teologia ortodoxă în America, la Școala Teologică din Liban, în Damasc, în Europa, la conferințele internaționale și în dialogurile bisericești, ca delegat al Patriarhiei ecumenice și al Bisericii Greciei. Toți îl ascultau ca pe un teolog original, și, în același timp, tradiționalist. Sper că marea sa operă, care a fost trecută cu vederea de unii pe când era în viață, va putea fi pe deplin apreciată după adormirea sa” (Din „Discursul funebru pentru Pr. Ioannis Romanides”, *Εκκλησία*, Nr. 11 (2001), p. 984).

Părintele George Metallinos, Profesor la Facultatea de Teologie a Universității din Atena, a scris următoarele la moartea Părintelui Ioannis Romanides:

„Analizând opera teologică a Părintelui Romanides, din punct de vedere didactic, literar și al aspectului său controversat, suntem nevoiți să vorbim despre o epocă înainte de el și una de după el. Aceasta fiindcă Părintele a făcut o adevărată incizie și ruptură în trecutul nostru scolastic, trecut care a fost precum o captivitate babiloniană a teologiei noastre ortodoxe. Dizertația sa de doctorat a pecetluit decisiv acest proces de regenerare până într-atât încât chiar și cei care îi erau critici, dintr-o varietate de motive, sau adversari ideologici, recunoșteau în scrierile lor influența pe

care a exercitat-o Părintele Ioannis asupra gândirii lor teologice. În mod special, trebuie să evidențiem următoarele aspecte:

Părintele Ioannis Romanides:

- a) a redat teritoriului teologic academic prioritatea metodei empirice patristice de a face teologie, lăsând la o parte metoda intelectuală-scolastică-metafizică;
- b) a legat teologia academică de rugăciune și de tradiția *Filocaliei*, demonstrând întrepătrunderea (*perichoresis*) mutuală a teologiei și spiritualității dar și caracterul terapeutic al teologiei dogmatice;
- c) a delimitat și adoptat în metoda de teologie, granița intimă dintre dogmă și istorie și în consecință, a fost capabil să înțeleagă, precum puțini au putut să o facă, înstrăinarea și decăderea teologiei în Europa Occidentală, care a urmat după invazia și stăpânirea francilor;
- d) a participat la cercetarea autentică a elenismului, renunțând la pozițiile stereotipale occidentale, recuperând printr-o documentație impresionantă și exactă semnificația, întrebuintarea exactă și aplicarea dinamică a numelor istorice ale elenismului în călătoria lui prin timp”.

Ultimele cuvinte rostite de Părintele Metallinos cu această ocazie sunt o concluzie potrivită pentru această scurtă „Introducere”:

„Stimate și iubite Părinte Ioannis, în calitate de prieteni, colaboratori și colegi ai tăi, ne exprimăm recunoștința față de tine pentru toate lucrurile pe care ni le-ai dăruit prin harul lui Dumnezeu. Miile de studenți ai tăi, apropiați sau îndepărtați, ni se alătură și ei. Păstrăm comoara ta teologică precum un toiag cu ajutorul căruia pășim prin întunericul din jurul nostru, întuneric născut de interese, ignoranță, nepăsare și egocentrism. Tu ne-ai unit cu tradiția Patristică în domeniul teologiei academice, îndemnându-ne constant către sferele rugăciunii și ale ascezei, **unde se practică adevărata teologie**. Îți mulțumim! Fie ca pomenirea ta să fie veșnică și fie ca să ne reîntâlnim cu bine în altarul ceresc, dragă coleg și mult iubit împreună liturghisitor” (din *Ἡ Ἀλήθεια*, ianuarie 2002; acest text apare și în cartea despre Părintele Romanides, citată mai sus).

George Dion Dragas

**DOGMATICA PATRISTICĂ
ORTODOXĂ**

o expunere concisă

**Ἐπίτομος Ὁρθόδοξος
Πατερική Δογματική**

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Θεὸς καὶ Κόσμος

1 ΣΧΕΣΙΣ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΥ. Διὰ τὴν καταλάβη κανεῖς τὴν Πατερικὴν μέθοδον προσεγγίσεως εἰς τὸ Τριαδολογικὸν καὶ τὸ Χριστολογικὸν δόγμα, θὰ πρέπη νὰ ἐξετάσῃ τὴν μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου ὑφισταμένην σχέσιν κατὰ τοὺς Προφήτας, Ἀποστόλους καὶ Ἁγίους. Κατὰ τὴν πλατωνικὴν ἀντίληψιν ὁ κόσμος εἶναι ἀντιγραφὴ τῶν ἀμεταβλήτων ἀρχετύπων ἰδεῶν. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην υἰοθέτησε καὶ ὁ Ἰ. Αὐγουστῖνος, ὡς καὶ ὅλοι οἱ εἰς αὐτὸν στηριχθέντες Φραγκολατῖνοι Θεολόγοι. Εἶχε δὲ σοβαρὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν ὅλην διαμόρφωσιν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας, ἡ ὁποία καὶ συνεχῶς ἀπεμαρκύνετο ἀπὸ τὴν βιβλικὴν καὶ πατερικὴν γραμμὴν καὶ σκέψιν. Σήμερον μὲ τὰς νέας φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις κλονίζονται ἐκ βάθρων αἱ θεωρίαι αὗται καὶ μάλιστα μὲ τὴν ἐμφάνισιν τόσον τῆς Δαρβινείου θεωρίας περὶ «ἐξελίξεως» ὅσον καὶ τῆς ὑπαρξιακῆς καὶ θετικιστικῆς φιλοσοφίας, ἡ Δύσις εὐρίσκεται πρὸ μεγάλων ἀναστατώσεων.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας θεολογοῦντες ἢ στηριζόμενοι μόνον εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφὴν ὡς Παράδοσιν, ἐξέφρασαν ἐντελῶς διαφορετικὴν περὶ σχέσεως Θεοῦ καὶ κόσμου διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν διὰ τὴν ἐννοήσῃ τις ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ α') τὴν διαφορὰν «κτιστοῦ» καὶ «ἀκτίστου», β') τὴν διάκρισιν «οὐσίας» καὶ «ἐνεργείας» ἐν τῷ Θεῷ καὶ γ') τὴν περὶ κόσμου διδασκαλίαν τῶν Πατέρων.¹

¹ Πολὺ περισσότερα περὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν εὐρίσκονται εἰς τὰ κεφάλαια Α' καὶ Β' τοῦ βιβλίου μου περὶ «Προπατορικοῦ ἁμαρτήματος».

PARTEA ÎNTÂI

Dumnezeu și lumea

1 Relația lui Dumnezeu cu lumea. Pentru a înțelege metoda patristică de abordare a dogmei triadologice și hristologice, trebuie să fie examinată relația care există între Dumnezeu și lume conform Proorocilor, Apostolilor și Sfinților. În concepția platonismului, lumea este o copie a ideilor neschimbabile, arhetipale. Această perspectivă a fost adoptată de Fericitul Augustin și de toți teologii franco-latini care s-au folosit de scrierile augustinienne. Acest fapt a avut repercursiuni serioase asupra formării întregii teologii romano-catolice, care s-a distanțat continuu de linia și gândirea biblico - patristică.

Astăzi, datorită perspectivelor neofilozofice, aceste teorii sunt zdruncinate din temeliiile lor, în timp ce aparîia, pe de o parte, a teoriei darwiniste a „evoluționismului”, și pe de altă parte, a filozofiei existențialiste și pozitivistice, au aruncat Apusul în mari prefaceri.

Părinții Bisericii, teologhisind sau înrădăcinându-se doar în Sfânta Scriptură ca Tradiție, au formulat o învățătură cu totul diferită despre relația lui Dumnezeu cu lumea, care poate fi înțeleasă dacă se ia aminte la:

- a) diferența dintre „creat” și „necreat”;
- b) distincția dintre „ființă” (οὐσία) și „energie” (ἐνέργεια) în Dumnezeu;
- c) învățătura Părinților referitoare la lume¹.

¹ Mai mult despre aceste teme în capitolele cărții mele *Păcatul strămoșesc* [Vezi traducerea în engleză de George S. Gabriel, *The Ancestral Sin*, Zephyr, Ridgewood, NJ, 1998 și 2002].

2 ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ «ΚΤΙΣΤΟΥ» ΚΑΙ «ΑΚΤΙΣΤΟΥ», ΠΩΣ ΚΑΙ ΑΠΟ ΠΟΥ ΓΝΩΡΙΖΟΜΕΝ ΤΑΥΤΑ. Μεταξύ «κτιστοῦ» καὶ «ἀκτίστου» ὑφίσταται διαφορὰ. Τὸ «κτιστὸν» ἀποδίδεται εἰς τὰ δημιουργήματα, τὸ δὲ «ἀκτιστον» εἰς τὸν Θεόν. Τὴν διάκρισιν αὐτὴν ἔκαμνον ὅχι μόνον οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ αἵρετικοὶ ὡς ὁ Ἀρειος, κ.τ.λ. Εἶναι δὲ αὕτη βασικὴ διότι ὁ ἄνθρωπος ὡς κτίσμα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίσῃ τὸν κτίσαντα, ἤτοι τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος εἶναι «ἀκτιστος». Τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ γνωρίσῃ αὐτὸν διὰ μέσου τοῦ κτιστοῦ νοὸς του περιπίπτει εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη δημιουργεῖ τὸ ἐρώτημα. Τότε πῶς γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεόν; Τὴν ἀπάντησιν ἐν προκειμένῳ θὰ δώσῃ ἡ ἐν τῷ Θεῷ διάκρισις μεταξὺ «οὐσίας» καὶ «ἐνεργείας».

3 ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΕΝ ΤΩ ΘΕΩ. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμέθεκτος εἰς τὸν ἄνθρωπον. Οἱ Πατέρες ἀκολουθοῦντες τοὺς Προφῆτας γνωρίζουν τὰ «περὶ τὴν οὐσίαν» καὶ οὐχὶ τὴν οὐσίαν. Ἡ διάκρισις δὲ οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ Θεῷ εἶναι διάκρισις οὐχὶ φιλοσοφικὴ ἀλλὰ ἀποκαλυπτικὴ καὶ ὑπάρχει εἰς ὅλην τὴν παράδοσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς Πατερικῆς παραδόσεως. Ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς παρατηρεῖ ὅτι ὁ Βαρλαάμ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε παραδεχθῇ τὴν διάκρισιν αὐτὴν ἀφοῦ ἀκόμη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀρειος τὴν ἐδέχετο. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν μόνον οἱ Εὐνομιανοὶ δὲν ἐδέχοντο τὴν διάκρισιν. Εἰς τὴν Φραγκολατινικὴν Θεολογίαν δὲν ὑπάρχει ἡ διάκρισις αὕτη. Ὁ ἴδιος ὁ Ἱ. Αὐγουστίνος φαίνεται ὅτι δὲν δέχεται ταύτην. Ὁμιλῶν δὲ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κάμνει σαφεῖ σύγχυσιν μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ Θεῷ. Ἡ ταύτισις αὕτη οὐσίας καὶ ἐνεργείας εἰς τὴν Δύσιν, ὠδήγησεν τοὺς ἐνταῦθα θεολόγους νὰ διατυπώσουν τὴν σκέψιν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «καθαρὰ ἐνέργεια». Ἡ διατύπωσις τῆς ἀνωτέρω σκέψεως ὀφείλεται καὶ εἰς ἄλλας φιλοσοφικὰς προϋποθέσεις τοῦ Αὐγουστίνου ὡς εἶναι ἡ πίστις του περὶ γνώσεως τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ διάκρισις ὅμως οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ Θεῷ μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Οἱ Ἀριστοτελικοὶ φιλόσοφοι τῆς Ἀντιοχείας ἐναντίον τῆς κατὰ τοὺς χριστιανοὺς ἀντιλήψεως περὶ «τελειότητος» τοῦ Θεοῦ ἔλεγον τὰ ἑξῆς

2 Distincția dintre „creat” și „necreat”: cum și de unde o cunoaștem. Între „creat” și „necreat” există o diferență. „Creatul” este atribuit fapturilor iar „necreatul” lui Dumnezeu. Această distincție a fost folosită nu doar de Părinții Bisericii, ci chiar și de către eretici precum Arie, etc. Este o distincție fundamentală fiindcă, în calitate de făptură, omul nu îl poate cunoaște pe Făcător, adică pe Dumnezeu, Cel Care este „necreat”. Încercarea omului de a-L cunoaște pe Dumnezeu prin puterea minții sale create a sfârșit în idolatrie. Însă această opoziție ridică întrebarea: „Cum poate, atunci, omul să-L cunoască pe Dumnezeu?”. Răspunsul este dat de distincția dintre „fire” și „energie” în Dumnezeu.

3 Distincția dintre fire și energie în Dumnezeu. Se știe că firea (natura) lui Dumnezeu nu este deschisă părtașiei cu omul. Părinții, călcând pe urmele Proorocilor, cunosc „cele în relație cu firea” [cele din jurul firii], dar nu firea însăși. Distincția dintre fire și energie în Dumnezeu nu este filozofică ci descoperită (revelată) și există în Sfânta Scriptură și în întreaga Tradiție patristică greacă și latină. Sfântul Grigorie Palama observă că Varlaam trebuia să fi acceptat această deosebire fiindcă chiar Arie însuși a acceptat-o. În Răsărit, doar eunomienii nu au primit această deosebire. În teologia franco-latină distincția aceasta nu există. Se pare că nici chiar Fericitul Augustin nu a acceptat-o. Vorbind despre purcederea Duhului Sfânt, el face o confuzie clară între fire și energie în Dumnezeu. Această identificare a energiei cu firea în Apus i-a condus pe teologii occidentali la conceperea ideii că Dumnezeu este „energie pură”. Formularea acestui precept se datorează, de asemenea, altor divagații filozofice ale lui Augustin, precum credința sa despre cunoașterea firii lui Dumnezeu.

Însă această deosebire între fire și energie în Dumnezeu ne ajută să înțelegem crearea lumii din nimic. Filozofii aristotelici din Antiohia, care se împotriveau noțiunii creștine de „desăvârșire” a lui Dumnezeu, susțineau următoarele lucruri

κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος περὶ τῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίας. Πρέπει πρὸ τῆς δημιουργίας ὁ Θεὸς νὰ ἦτο «δυνάμει» δημιουργὸς καὶ ἐν τῇ δημιουργίᾳ νὰ ἐγένετο «ἐνεργείᾳ» δημιουργός. Ὅθεν ὁ Θεὸς εἶναι μεταβλητὸς καὶ κατὰ συνέπειαν «ἀτελής», γινόμενος διὰ τῆς δημιουργίας «τέλειος». Αὐτὴν τὴν ἐπιχειρηματολογίαν ἀνατρέπουν μερικὰ συγγράμματα, ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ἰουστίνον τὸν Μάρτυρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐδημιούργησεν κατ' οὐσίαν τὸν κόσμον, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν. Ἡ οὐσία δὲ καὶ ἡ ἐνέργεια δὲν ταυτίζονται ἀλλὰ διακρίνονται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δημιουργεῖ ὅ,τι θέλει, ὅποτε θέλει, χωρὶς νὰ θίγεται ἡ οὐσία αὐτοῦ διότι αὕτη παραμένει ἄθικτος καὶ ἀμετάβλητος. Ἡ ἀπόφασις λοιπὸν τοῦ Θεοῦ περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου δὲν εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ. Καὶ ἐφ' ὅσον γίνεται κατὰ βούλησιν, σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει κατ' ἀνάγκην σχέσιν πρὸς τὸν κόσμον, οὔτε μεταβάλλεται ἀπὸ τοῦ «δυνάμει» εἰς τὸ «ἐνεργείᾳ» ἐφ' ὅσον δὲν δημιουργεῖ ὁ Θεὸς κατ' οὐσίαν τὸν κόσμον, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν καὶ κατὰ βούλησιν.

Αἱ σχέσεις λοιπὸν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸν κόσμον εἶναι οὐχὶ κατ' οὐσίαν σχέσεις, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν σχέσεις. Αἱ ἐνέργειαι δὲ αὗται τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστοι ἐφ' ὅσον εἶναι φυσικαὶ καὶ αἰδίοι δυνάμεις τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως ὁ Θεὸς ἔρχεται εἰς κοινωνίαν μετὰ τὰ δημιουργήματα μόνον διὰ μέσου τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν, ὡς ἐπίσης καὶ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ εἶδαν οἱ Προφῆται, ὁ Μωϋσῆς, οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἄκτιστος αὐτοῦ δόξα καὶ φυσικὴ ἐνέργεια, χάρις, καὶ βασιλεία. Ἐν προκειμένῳ, ὡς προανεφέρθη, ὁ Ἱ. Αὐγουστίνος εἶχεν διάφορον περὶ αὐτοῦ γνώμην. Ὡς γνωστὸν οὗτος ὡδηγήθη εἰς τὸ βάπτισμα μετὰ τὴν σκέψιν *credo ut intellegam* (πιστεύω ἵνα ἐννοήσω), ἐρμηνεύων ταῦτα ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα τῇ βοηθείᾳ τοῦ νοῦς θὰ ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ τὰ δόγματα τῆς πίστεως, νὰ ἐρμηνεύσῃ διὰ τῆς λογικῆς ταῦτα καὶ νὰ γνωρίσῃ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Πατερικὴ ὁμως διδασκαλία ἐπ' αὐτοῦ εἶναι διάφορος. Ὁ κατηχούμενος διὰ τοῦ βαπτίσματος λαμβάνει τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος. Μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα ἀκολουθεῖ ὁ γάμος διὰ τῆς ἀνοδικῆς πορείας πρὸς τὴν τελείωσιν καὶ τῆς μεθέξεως εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἄκτιστος ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς περὶ Αὐτὸν ἐνεργείας.

Împotriva dogmei creștine despre crearea lumii din nimic: Dumnezeu, înainte de creație, trebuie să fi fost creator „în potență” iar la creație El a devenit creator „în act”. Astfel, Dumnezeu este schimbabil și în consecință, „nedesăvârșit”, dar devine „desăvârșit” prin creație. Acest raționament este respins de anumite lucrări atribuite Sfântului Iustin Martirul și Filozoful, în care se menționează faptul că Dumnezeu nu a creat lumea din firea Sa, ci prin energia Sa. *Firea și energia nu sunt identificate ci deosebite. Aceasta înseamnă că Dumnezeu creează orice dorește El, când dorește El, fără ca firea Sa să fie afectată, fiindcă rămâne neafectată și neschimbabilă.* Prin urmare, decizia lui Dumnezeu în privința facerii lumii nu este o chestiune care țin de firea Sa, ci de voința Sa. De vreme ce se înfăptuiește prin voință, înseamnă că Dumnezeu nu se află în relație cu lumea din necesitate, nici că El Se schimbă din „potență” în „act”, fiindcă Dumnezeu nu creează lumea din firea Sa, ci prin energia și voința Sa.

Astfel, relațiile lui Dumnezeu cu lumea nu sunt [se realizează] prin firea Sa, ci prin energia Sa. Aceste energii ale lui Dumnezeu sunt necreate, de vreme ce ele sunt puterile veșnice și naturale ale lui Dumnezeu. În consecință, Dumnezeu intră în relație cu făpturile Sale doar prin intermediul energiilor necreate și procedează astfel și cu omul. Așadar, ceea ce au văzut Proorocii și Moise, Apostolii și Sfinții Bisericii nu este firea lui Dumnezeu, ci *slava necreată și energia firească a lui Dumnezeu, harul și Împărăția Sa*. În privința acestei chestiuni, așa cum am menționat mai sus, Fericitul Augustin are un alt punct de vedere. După cum se știe, el a ajuns la botez prin preceptul *credo ut intellegam* („cred pentru a înțelege”), interpretând aceasta cum că după Botez se dobândește capacitatea de a înțelege dogmele credinței cu ajutorul minții, [capacitatea] de a le interpreta [tâlcui] prin rațiune și de a cunoaște firea lui Dumnezeu.

Învățătura patristică despre acest subiect este extrem de diferită. Credinciosul catehizat primește, prin botezarea sa, logodna [chezășia] Duhului. După Botezul său, urmează căsătoria prin urcușul spre desăvârșire și părtășia la harul lui Dumnezeu, care este necreat, și [părtășia] la alte energii din jurul Acestuia.

Τοιουτοτρόπως κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἄνθρωπος θεοῦται καὶ καθίσταται φίλος τοῦ Θεοῦ κατὰ θεϊαν χάριν καὶ ἐνέργειαν καὶ οὐχὶ διὰ τῆς μετοχῆς του εἰς τὴν θεϊαν οὐσίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εὐκόλως δύναται νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς ὅτι ὁδηγεῖ εἰς τὸν Πανθεϊσμόν. Ἡ διάκρισις λοιπὸν οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ Θεῷ, ἡ μετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς ἀκτίστους τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας καὶ ἡ θέωσις αὐτοῦ, ἡ διὰ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν σχέσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ δημιουργήματα ἀποτελοῦν βασικὰς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας μας.²

4 ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ. Ἐκ τῶν ὅσων προανεφέρθησαν ἐννοεῖ τις ὅτι ὁ παρὼν κόσμος δὲν εἶναι ἀντιγραφή ἄλλου κόσμου ἀλλὰ εἶναι μοναδικός. Ἡ σύλληψις καὶ ἡ δημιουργία του ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς δηλαδὴ συνέλαβεν αὐτὸν κατ' ἐνέργειαν ἢ κατὰ βούλησιν καὶ δὲν ἔχει ἰδέας ὡς σχήματα, ἢ ἄλλας μορφὰς καὶ εἶδη εἰς τὸν νοῦν του. Ὁ μοναδικὸς αὐτὸς κόσμος εἶναι ὁ τέλειος καθ' ἑαυτόν, δηλαδὴ ὁ τελειοποιούμενος. Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη σχετικῶς τέλειος διὰ τὴν τελειότητα καὶ διέρχεται τὰ στάδια τῆς τελειότητος, εἶναι δηλαδὴ τέλειος ὡς βρέφος, ὡς παῖς, ὡς ἔφηβος κ.τ.λ. Προέρχεται λοιπὸν ἀκόμη ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ κατὰ βούλησιν τοῦ Θεοῦ. Σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καθ' ὠρισμένους Πατέρας εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις, ἡ ὁποία δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πτώσιν, ἀλλὰ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ σχεδίου τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Ἄλλοι Πατέρες παραδέχονται ὡς αἰτίαν τῆς ἐνσάρκώσεως τὴν πτώσιν. Κίνητρον δὲ τῆς δημιουργίας εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς».

Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται, κατὰ τοὺς Πατέρας, ὡς νήπιον ἢ ὡς δυνάμει τέλειος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν δυνατότητα τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεώς του καὶ τελειοποιήσεώς του. Ἡ πτώσις του θέτει ὡς σκοπὸν τῆς ἐνσάρκώσεως τὴν λυτρωσίν του. Ὁ Αὐγουστίνος ἐνταῦθα ἔχει διαφορετικὴν γνώμην. Ὁ ἄνθρωπος, λέγει, ἐπλάσθη τέλειος καθ' ὅλα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

² Πολύ περισσότερα μὲ σχετικὰ Πατερικὰ χωρία παρέχονται εἰς τὸ Δ' κεφάλαιον τοῦ Προπατορικοῦ Ἀμαρτήματος.

Conform învățăturii Bisericii, aceasta este calea prin care omul este îndumnezeit și devine prietenul lui Dumnezeu, și nu prin participarea [directă] la firea lui Dumnezeu, ceea ce, așa cum oricine își poate da seama cu ușurință, ar duce la panteism. Prin urmare, distincția între fire și energie în Dumnezeu, participarea omului la energiile necreate ale lui Dumnezeu și îndumnezeirea sa (theosis), relația lui Dumnezeu cu făpturile Sale prin energiile necreate, constituie dogme fundamentale ale Bisericii².

4 O expunere generală a dogmei Bisericii despre lume

4 Din cele spuse mai sus putem conchide că lumea prezentă nu este o copie a unei alte lumi, ci este unică. Conceperea și facerea lumii se raportează la energiile lui Dumnezeu. Cu alte cuvinte, Dumnezeu a conceput-o prin energiile și voința Sa și El nu are în mintea Sa idei ca modele sau forme și specii. Această lume unică este perfectă în sine, adică se află în procesul de a deveni perfectă. Omul a fost zidit relativ desăvârșit pentru a ajunge la desăvârșire și parcurge treptele desăvârșirii; cu alte cuvinte, el este desăvârșit ca prunc, ca tânăr... etc. Mai mult, el provine din nimic și nu din Dumnezeu, ci prin voia lui Dumnezeu. După unii Părinți, scopul creării lumii este Întruparea, care nu depinde de Cădere, ci este parte din planul facerii lumii. Alți Părinți consideră Căderea drept o cauză a Întrupării. Motivația creării lumii este iubirea lui Dumnezeu, iubire „care nu caută cele ale Sale”.

Conform Părinților, omul a fost creat de Dumnezeu ca un copil sau ca un om cu puterea de a ajunge la desăvârșire, cu capacitatea dezvoltării ulterioare și a desăvârșirii lui. Căderea sa arată că Răscumpărarea este scopul Întrupării. Augustin are o părere diferită în această privință. El spune că omul a fost creat de Dumnezeu desăvârșit din toate punctele de vedere.

² Despre aceasta a se vedea mai amănunțit în capitolul 4 din cartea mea, *Păcatul strămoșesc*, unde sunt prezentate numeroase texte patristice.

Ὁ κόσμος διακρίνεται εἰς τὸν ὑλικὸν καὶ τὸν πνευματικόν. Τὸν πνευματικόν ἀποτελοῦν οἱ Ἄγγελοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν κατὰ φύσιν ἀθάνατοι ἀλλὰ ἀπέβησαν διὰ τῆς πνευματικῆς ἀνόδου πρὸς τελειοποίησίν των ἀθάνατοι, ὡς ἀποβαίνουν καὶ οἱ ἄνθρωποι. Λέγοντες ἀθανασία ἐννοοῦμεν δηλαδὴ τὴν θέωσιν. Ὁ κόσμος λοιπὸν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἢ δὲ σχέσις τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν εἶναι ἢ κατ' ἐνέργειαν σχέσις καὶ οὐχὶ ἢ κατ' οὐσίαν τοιαύτη.

Lumea se împarte în [lume] materială și spirituală. Cea spirituală este alcătuită din îngeri, care nu erau nemuritori din fire ci au devenit nemuritori prin urcușul duhovnicesc către desăvârșire, precum oamenii devin întocmai. Când vorbim de nemurire, ne referim la îndumnezeire [*theosis*]. Așadar, lumea este rezultatul energiilor necreate ale lui Dumnezeu și nu provine din firea lui Dumnezeu. Aceasta înseamnă că relația lui Dumnezeu cu lumea este o relație [care ține] de energie și nu de fire.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ Ἁγία Τριάς

1 ΓΝΩΣΤΙΚΟΙ. Ὡς προανεφέρθη, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου εἶναι ὁ Θεὸς καὶ δὴ ὁ ἐν Τριάδι Θεός. Ἡ δημιουργῶσα τὸν κόσμον ἄκτιστος ἐνέργεια εἶναι δι' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, δηλαδὴ ὁ Πατὴρ δι' Υἱοῦ ἔκτισεν τὸν κόσμον ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἐκ τοῦ μηδενός. Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν ἀπέκρουον οἱ Γνωστικοί, οἱ ὅποιοι ἐχώριζον τὸν Δημιουργὸν Θεὸν ἀπὸ τὸν Ὑψίστον Θεόν. Κατ' αὐτοὺς ὁ Δημιουργὸς Θεὸς εἶναι ὁ κακὸς Θεός, ἐνῶ ὁ Λόγος καὶ ἡ Σοφία τῆς Κ. Διαθήκης εἶναι κατώτερα ὄντα τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ οὐχὶ δὲ ταυτόσημοι πρὸς τὸν Θεὸν τῆς Π. Διαθήκης. Διὰ τὰ ἀποδείξουν τὴν ἑτερότητα τοῦ Λόγου καὶ τῆς Σοφίας ἀπὸ τὸν Ὑψίστον Θεὸν διέκρινον καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν. Αὐτὰ ἦσαν μία πρωτόγονος μορφή μεταγενεστέρων ἐπιχειρημάτων τῶν ἀρειανῶν ἐναντίον τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας. Πάντως αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τοὺς Γνωστικούς. Ἡ διάκρισις, ἥτοι ὁ χωρισμός, τῶν ἐνεργειῶν μεταξὺ τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ καὶ τοῦ Λόγου ἢ Σοφίας ἀποδεικνύουν τὴν ἑτερότητα τῶν ὑποστάσεων ἢ τῶν οὐσιῶν. Ἐπομένως οἱ Ὁρθόδοξοι διὰ τὰ ἀποδείξουν τὴν Θεότητα τοῦ Θεοῦ τῆς Π. Δ. ἔπρεπε νὰ ἀποδείξουν προηγουμένως, ὅτι ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ δὴ ὁ Ἄγγελος Δημιουργὸς Θεὸς αὐτῆς δὲν στερεῖται καμμίας ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης, δηλαδὴ ὅ,τι ἔχει ὁ Πατὴρ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἔχει καὶ ὁ Υἱὸς-Ἄγγελος Κυρίου τῆς Π. Δ., καὶ ἐπομένως ὁ Λόγος οὗτος δὲν στερεῖται τίποτε ἐκ τῶν ὧν ἔχει ὁ Πατὴρ. Ὁ

PARTEA A DOUA

Sfânta Treime

1 Gnosticii. Așa cum s-a menționat mai înainte, conform învățaturii Bisericii, făcătorul lumii este Dumnezeu și anume Dumnezeu [slăvit în Sfânta] Treime. Energia necreată, care creează lumea, este comunicată prin Fiul în Duhul Sfânt; cu alte cuvinte, Tatăl a creat din nimic lumea prin Fiul în Duhul Sfânt. Această învățătură a fost respinsă de gnostici care vorbeau de Dumnezeu Creatorul [Demiurgul] și de Dumnezeul cel Preaînalt [*Hypsistos*]. Pentru gnostici, Dumnezeu Creatorul este Dumnezeul cel rău, în timp ce Logosul și Înțelepciunea Noului Testament sunt ființe inferioare în comparație cu Dumnezeul Suprem, și nu sunt identice cu Dumnezeul Vechiului Testament. *Pentru a dovedi că Logosul și Înțelepciunea se deosebesc de Dumnezeul cel Preaînalt, ei au evidențiat energiile lor.* Aceste idei care apar la gnostici, reprezintă o formă primitivă a raționamentelor ulterioare ale arianismului îndreptate împotriva învățaturii ortodoxe. Distincția sau separația energiilor dintre Dumnezeul cel Preaînalt și Logosul și Înțelepciunea, a scos în evidență deosebirea ipostasurilor sau a ființelor. În consecință, pentru a demonstra dumnezeirea lui Dumnezeu revelat mai înainte în Vechiul Testament, ortodocșii au trebuit să demonstreze mai întâi că Acest Dumnezeu, și anume Dumnezeu – Îngerul Creator, nu era lipsit de vreuna din energiile Dumnezeului din Noul Testament, adică: tot ce are Tatăl din Noul Testament, are, de asemenea, și Fiul (= Îngerul Domnului din Vechiul Testament) și nu este lipsit de nimic din cele pe care le are Tatăl.

ὑπερτονισμός ὅμως τῶν «κοινῶν» μεταξύ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐδημιούργησεν τὸν Μοναρχιανισμόν.

2 ΜΟΝΑΡΧΙΑΝΙΣΜΟΣ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων οἱ Μοναρχιανοὶ ἐξηγῶν τὸ συμπέρασμα ὅτι οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅχι μόνον εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Δηλαδή ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῶν ἐνεργειῶν συνεπέρανον οἱ Μοναρχιανοὶ τὴν ταυτότητα καὶ τῆς οὐσίας ἀλλὰ καὶ τῆς ὑποστάσεως καὶ ὅτι ἡ μόνη διαφορὰ μεταξύ τῶν δύο εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν προσώπων ποὺ διὰ τοὺς Μοναρχιανούς μᾶλλον εἶχε μίαν ἐπιφανειακὴν σημασίαν, ἐφ' ὅσον ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ ἰδία πραγματικότης καὶ τὰ ὀνόματα πατὴρ καὶ υἱὸς διὰ τοὺς Μοναρχιανούς ἐναλλάσσονται. Ἄλλοτε λέγεται ὑπόστασις ὁ Πατὴρ καὶ ἄλλοτε ὁ Υἱὸς ἀναλόγως μὲ τὰ γεγονότα τῆς φανερώσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, καὶ δὲν ἐδίσταζον νὰ ἰσχυρίζωνται οἱ Μοναρχιανοὶ ὅτι ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐσταυρώθη ἡ ἑπαθε ὁ Πατὴρ (ἐξ οὗ πατροπασχίται), ἀλλὰ ὁποῖος Πατὴρ λέγεται Υἱὸς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ πρὸς τὰς φανερώσεις Αὐτοῦ πρὸς τὸν κόσμον. Ἐπομένως Πατὴρ καὶ Υἱὸς δι' αὐτοὺς δὲν εἶναι δύο πραγματικότητες, ἀλλὰ μία, καὶ αὐτὴν ἐννοοῦσαν μὲ τὸν ὅρον μία οὐσία καὶ μία ὑπόστασις. Ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐξηγῶν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ὑπόστασις καὶ ἡ οὐσία αὐτῶν ἐν τῷ Θεῷ ταυτίζονται.

Ἐναντίον τῶν Μοναρχιανῶν ἡ Ἐκκλησία τονίζει τὴν ὑπαρξιν τῶν ὑποστατικῶν ιδιωμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐναλλάσσονται. Ἐνῶ κατὰ τὴν ἐνέργειαν, τὸ κράτος, τὴν βασιλείαν, τὴν δόξαν καὶ κατὰ πάσας τὰς δυνάμεις καὶ ἐνεργείας ὑπάρχει ἀπόλυτος ταυτότης μεταξύ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἔχουν ταῦτα κοινά, τὸ ἀκοινώνητον εἶναι ἡ πατρότης καὶ ἡ υἱότης. Τὰ πάντα εἶναι λοιπὸν κοινά, ἐκτὸς τῶν ὑποστατικῶν ιδιωμάτων, ἥτοι τῆς πατρότητος καὶ υἱότητος, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκοινώνητα. Ἐτόνιζον οἱ Ὀρθόδοξοι ἐναντίον τῶν Μοναρχιανῶν ὅτι πραγματικῶς ὑπάρχει ὁ Πατὴρ, ὅστις διακρίνεται ἀπὸ τὸν Υἱὸν καὶ ὅτι πραγματικῶς ὑπάρχει Υἱός, ὅστις διακρίνεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ οὐδέποτε δύναται ὁ Πατὴρ νὰ γίνῃ Υἱὸς καὶ ὁ Υἱὸς Πατὴρ. Ἐπομένως τὰ ὑποστατικὰ γνωρίσματα τῶν δύο αὐτῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι Πατὴρ

Ἰνσᾶ accentul pus pe ceea ce este „comun” între cele trei persoane ale Sfintei Treimi a creat Monarhianismul.

2 Monarhianismul. Fundamentat pe cele de mai sus, monarhianismul afirma că nu există nici o diferență între Tatăl și Fiul, și că acest fapt este valabil nu doar în privința energiilor lor ci și în firea și ipostasul lor. Cu alte cuvinte, monarhianismul deducea identitatea de fire și ipostas din identitatea de energie. Ἰνσᾶ, ei vorbeau despre deosebirea dintre persoane, care se pare că era superficială, fiindcă Tatăl și Fiul sunt aceeași realitate, iar numele „Tatăl” și „Fiul” sunt interschimbabile. Astfel, același ipostas este numit uneori „Tatăl” și alteori, „Fiul”, în funcție de etapele apariției lui Dumnezeu în lume. Monarhienii nu au ezitat să susțină că Tatăl a fost răstignit pe Cruce (de aici numele de *patropashiți*), fiindcă Tatăl este numit Fiu în contextul Întrupării și al apariției Sale în lume. *Prin urmare, pentru ei, Tatăl și Fiul nu sunt două realități, ci una și aceeași [realitate], precizată de termenul o ființă și un ipostas. Din identitatea de energii a Tatălui și Fiului au tras concluzia că ființa și ipostasul lor este identic în Dumnezeu.*

Biserica a accentuat împotriva monofiziților existența proprietăților ipostatice care nu sunt interschimbabile. În timp ce în termeni precum energie, stăpânire, împărăție sau slavă, sau toate puterile și energiile, există o identitate absolută între Tatăl și Fiul care dețin totul în comun, „paternitatea” și „înfierea” sunt necomunicabile. *Așadar, toate sunt comune cu excepția însușirilor ipostatice, adică paternitatea și înfierea care sunt incomunicabile.* Ortodocșii susțineau împotriva monofiziților că Tatăl există cu adevărat și este diferit de Fiul, Cel care există cu adevărat ca Fiu și Care este diferit de Tatăl. Într-adevăr, Tatăl nu poate fi niciodată Fiul, iar Fiul nu poate niciodată fi Tatăl. În consecință, proprietățile ipostatice ale Acestor două persoane ale Sfintei Treimi trebuie înțelese în acești termeni: Tatăl este Tatăl

καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱὸς καὶ ὅτι ὁ τρόπος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ ἐκ τοῦ Πατρὸς καθορίζεται ὡς γέννησις, δηλαδή ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Τὸ γεννᾶσθαι εἶναι τὸ ὑποστατικὸν ἰδίωμα τοῦ Υἱοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸ γεννᾶν εἶναι ὑποστατικὸν ἰδίωμα τοῦ Πατρὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸν Υἱόν. Κατὰ τὴν διαμάχην ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν καὶ Εὐνομιανῶν ἐτονίσθησαν τὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα, ἥτοι ἡ ἀγεννησία καὶ τὸ ἀναίτιον εἰς τὸν Πατέρα, ὅτι δηλ. ὁ Πατὴρ εἶναι ἐξ οὐδενὸς καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰτιατός ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς ὑπαρξιν ἔχει ἐκ τοῦ Πατρὸς.

Ἄλλη διάκρισις ἐν τῷ Θεῷ εἶναι ἡ διάκρισις οὐσίας καὶ ἐνεργείας περὶ τῆς ὁποίας ἀνεφέρθημεν ἀνωτέρω. Ὁ τονισμὸς τῆς διδασκαλίας ὅτι τυχὸν κατ' οὐσίαν σχέσις μετὰ τὸν κόσμον θὰ ἐσθίμηνε κατ' ἀνάγκην σχέσιν, ὡς καὶ ἡ διδασκαλία τῶν Μοναρχιανῶν, ἀπετέλεσαν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βάσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως.

3 ΠΑΥΛΟΣ Ο ΣΑΜΟΣΑΤΕΥΣ — ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ. ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ. Εἰς τὰ διασωζόμενα ἔργα τῶν Πατέρων καὶ τῶν ὁπαδῶν του διαφαίνεται ὅτι ὁ Παῦλος ἀπορρίπτει πρῶτον τὴν πραγματικὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Λόγου. Δὲν παραδέχεται ὅτι δύναται ὁ Θεὸς νὰ ἔχῃ σχέσιν μετὰ τὸν κόσμον καὶ τὸ κτίσμα καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐν Χριστῷ δὲν ὑπάρχει φυσικὴ ἔνωσις ἢ ὑποστατικὴ ἔνωσις ὡς θὰ ἐλέγωμεν εἰς τὴν γλῶσσαν Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας. Διότι «φυσικὴ ἔνωσις» καὶ «ὑποστατικὴ ἔνωσις» σημαίνει «κατ' ἀνάγκην ἔνωσις» διὰ τὸν Παῦλον τὸν Σαμοσατέα, καὶ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπορρίπτει τὴν πραγματικὴν ἐνσάρκωσιν.

Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς κατεδικάσθη διὰ δύο λόγους. α) Διότι δὲν παρεδέχετο τὸ τρισυπόστατον τοῦ Θεοῦ ἥτοι τὸ δόγμα περὶ Ἀγίας Τριάδος καὶ β) διότι δὲν παρεδέχετο οὔτε τὴν ἐνσάρκωσιν. Ἡ καταδίκη λοιπὸν ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν Τριαδολογίαν καὶ εἰς τὴν Χριστολογία.

Ὁ Λουκιανὸς ἦτο, ὡς φαίνεται, πολὺ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ μᾶλλον ἦτο μαθητὴς τῆς Σχολῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐκφεύγει τῆς καταδίκης τοῦ Παύλου μετὰ τὴν του ὑπεκφυγὴν, ἥτοι μετὰ τὴν παραδοχὴν τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐν τῷ Θεῷ

ἢ Fiul este Fiul, iar faptul că modul de existență al Fiului din Tatăl este specificat ca naștere, înseamnă că Tatăl naște pe Fiul iar Fiul este născut de Tatăl. *A fi născut* este caracteristica ipostatică a Fiului în relație cu Tatăl, în timp ce *a da naștere* este caracteristica ipostatică a Tatălui în relație cu Fiul. În timpul disputei cu arienii și eunomienii, au fost reliefate următoarele proprietăți ipostatice: *nenașterea* și *necauzarea* Tatălui, adică Tatăl nu provine din nimeni și că Fiul este *cauzat* de Tatăl. Tatăl este cauza existenței Fiului, sau, în alt chip spus, Fiul Își are existența din Tatăl.

O altă distincție în Dumnezeu este distincția între ființă și energie, despre care am vorbit mai sus. Accentul pus pe învățătura că după cum se pretinde ființa relaționată de lume ar însemna o relație necesară, precum în doctrina monarhienilor, a constituit punctul de plecare și temelia doctrinei lui Pavel de Samosata.

3 Pavel de Samosata și Lucian: înainteemergătorii lui Arie. Din scrierile existente ale Părinților și cele ale adeptilor săi [ai lui Pavel], se vede limpede că, mai întâi, Pavel de Samosata respinge Întruparea reală a Cuvântului. El nu este de acord că Dumnezeu poate avea o relație cu lumea și cu o făptură. Astfel, nu poate exista nici o „unire după ipostas” sau „după fire” în Hristos, așa precum va învăța mai târziu Sfântul Chiril al Alexandriei. „Unirea firilor” sau „unirea ipostasurilor” este o „unire după necesitate” pentru Pavel de Samosata și, din acest motiv, el respinge posibilitatea unei Întrupări reale.

General vorbind, putem spune că Pavel de Samosata a fost condamnat din două motive: a) *fiindcă nu a acceptat cele trei ipostasuri ale lui Dumnezeu, adică dogma Sfintei Treimi* și b) *fiindcă nu a acceptat nici măcar Întruparea*. Așadar, anatemizarea sa are legătură cu *triadologia* și *hristologia*.

Se pare că Lucian a fost mult influențat de învățătura lui Pavel de Samosata, ba chiar a și fost elev al școlii acestuia. A scăpat însă de anatemizarea aruncată asupra lui Pavel acceptând învățătura despre cele trei ipostasuri în Dumnezeu,

ἀλλὰ ὑπὸ μορφὴν αἰρετικὴν καὶ τῆς πραγματικῆς ἐνσαρκώσεως, ἀλλὰ πάλιν ὑπὸ μορφὴν αἰρετικὴν ὅπως κάμνη καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀρείου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Λουκιανὸς καὶ οἱ Ἀρειανοὶ ὁπαδοὶ αὐτοῦ διετήρησαν τὰς φιλοσοφικὰς προϋποθέσεις τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως.

4 **ΑΡΕΙΑΝΙΣΜΟΣ.** Πολλοὶ νεώτεροι θεολόγοι ὠμίλησαν διὰ ἓναν ἡμιαρειανισμόν τῶν πρώτων Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ συγγραφέων. Τοῦτο ὅμως φαίνεται ὅτι ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι οὗτοι δὲν ἐννόησαν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸν τρόπον σκέψεως αὐτῶν. Κατὰ ὠρισμένους ἀρχαίους θεολόγους ἔχομεν τὸν προφορικὸν καὶ τὸν ἐνδιάθετον Λόγον. Ἡ διάκρισις αὕτη προφορικοῦ καὶ ἐνδιαθέτου λόγου δηλώνει σαφῶς ὅτι εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν παλαιότερων θεολόγων ὑπάρχει διάκρισις φυσικῆς καὶ αἰδίου ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Λόγου Αὐτοῦ καὶ τῆς πρὸς τὸν κόσμον σχέσεως καὶ ἐνεργείας αὐτῶν. Πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου ἐκ τοῦ μηδενὸς ὁ Θεὸς ἔχει τὸν ἐνδιάθετον λόγον αἰωνίως ἐν ἑαυτῷ. Διὰ τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας Αὐτοῦ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Λόγου παράγει ἐκ τοῦ μηδενὸς τὰ ὄντα καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ ἐνδιάθετος Λόγος γίνεται προφορικὸς. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν ὁ Λόγος εἶναι δυνάμει προφορικὸς καὶ ἔπειτα γίνεται τῇ ἐνεργείᾳ προφορικὸς. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ ἔχει σημασίαν εἶναι ὅτι ὁ ἐνδιάθετος Λόγος καὶ ὁ προφορικὸς Λόγος εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς δὲν εἶναι δύο ὑποστάσεις ἀλλὰ ἓν ὄν. Ὁ προφορικὸς καὶ ὁ ἐνδιάθετος Λόγος δὲν διαφέρουν καθόλου ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Εἶναι ὁ ἴδιος Λόγος ποῦ ἀπὸ ἐνδιάθετος γίνεται προφορικὸς. Ἀντιθέτως ὁ Ἀρειὸς δέχεται μίαν πρωτοφανῆ περὶ δύο Λόγων διδασκαλίαν καὶ ὡς φαίνεται ἀκολουθῶν τὸν Λουκιανὸν τὴν προσαρμόζει εἰς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. Κατὰ τὸν Ἀρειὸν ὁ εἰς Λόγος εἶναι ὁ ἄκτιστος Λόγος τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, δηλ. ἡ ἐνυπόστατος ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δὲ ἠθέλησε ὁ Θεὸς νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον, τότε κτίζει τὸν προφορικὸν ὑποστατικὸν Λόγον διὰ τοῦ ὁποῦ δημιουργεῖ τὸν παρόντα κόσμον. Αὐτὸς ὁ Λόγος, ὁ γεννηθεὶς πρὸ τῶν αἰώνων, ἀλλὰ ἐκ τοῦ μηδενός, λαμβάνει τὴν ὑπαρξίν του βουλήσει τοῦ Πατρός, καὶ κατὰ τὴν ἐνσάρκωσιν ἐνοῦται ὑποστατικῶς μετὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἥτοι μόνην τὴν σάρκα, ἀφοῦ κατὰ τὸν Ἀρειὸν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν εἶχε ἀνθρώπινον λόγον, ἀλλὰ

și Întruparea, dar într-o formă eretică, așa cum este cazul și cu discipolul său Arie. Aceasta se datorează faptului că Lucian și adepții lui Arie susțineau opiniile filozofice ale lui Pavel de Samosata.

4 **Arianismul.** Mulți teologi moderni au vorbit despre un semi-Arianism al primilor Părinți și scriitori bisericești. Însă, aceasta pare a se datora faptului că ei [teologii moderni] nu au înțeles învățătura și modul de gândire [al Părinților]. Conform unor anumiți teologi din Biserica primară, se poate vorbi despre Cuvântul [Logos] „vorbit” și cel „înnăscut”. Această distincție între aceste două sensuri ale Logosului, arată clar că în concepția teologilor din vechime există o deosebire între existența naturală și cea veșnică a lui Dumnezeu și relația acestora cu lumea și lucrarea în ea. Înainte de crearea lumii din nimic, Dumnezeu avea în Sine Logosul Său înnăscut. Prin lucrarea [energia] Sa creatoare, Dumnezeu produce prin Logos ființe create din nimic, și din acest motiv Logosul înnăscut devine rostit. Dintru început, Logosul este rostit în potență și apoi devine rostit în act. Însă, ceea ce este în mod special important, este faptul că, pentru scriitorii [bisericești] vechi, Logosul înnăscut și Logosul rostit nu sunt două ipostasuri, ci una și aceeași ființă. Logosul rostit și cel înnăscut nu se deosebesc unul de celălalt. Același Logos devine rostit, fiind mai întâi înnăscut. Dimpotrivă, Arie acceptă o învățătură nemaiauzită despre doi *Logoi* și, așa cum se pare, urmându-i lui Lucian, el o adaptează concepției lui Pavel din Samosata. Conform lui Arie, Logosul cel unul este Logosul necreat al lui Pavel de Samosata, adică energia enipostatică a lui Dumnezeu. Atunci când a dorit să creeze lumea, El a creat Logosul enipostatic rostit, prin care a creat lumea prezentă. Acest Logos, Care a fost născut mai înainte de veci dar din nimic, Își primește existența prin voința Tatălui și, la Întrupare, El este unit ipostatic cu firea umană, adică doar cu carnea, fiindcă, în concepția lui Arie, firea umană nu avea un logos omenesc, iar

τὴν θέσιν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου ἔλαβεν ὁ κτιστὸς λόγος. Ἐπομένως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διασώζεται ἐν τῷ Θεῷ ἢ κατ' ἐνέργειαν σχέσις πρὸς τὰ ἔξω, διότι σχετίζεται ὁ Θεὸς πρὸς τὸν ἐνυπόστατον Λόγον κατ' οὐσίαν. Βλέπομεν λοιπὸν ἐνταῦθα μίαν πολὺ σπουδαίαν καὶ πιστὴν προσαρμογὴν τῶν Λουκιανιστῶν εἰς τὰς προϋποθέσεις τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ διασώζεται ὁ δυναμικὸς Μοναρχιανισμὸς διότι ὁ Θεὸς παραμένει ὁ ἴδιος, ὡς ἐπιστεύετο ὑπ' αὐτοῦ. Μόνον ποὺ δημιουργεῖ ἕνα Λόγον ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνυπόστατος καὶ ἕνα Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ αὐτὸ ἐνυπόστατον καὶ ἔτσι ἔχομεν τρεῖς ὑποστάσεις ἐν τῷ Θεῷ ἐπὶ πλέον δὲ ἔχομεν καὶ τὴν ἔνωσιν κατ' οὐσίαν τῶν δύο ἐν Χριστῷ φύσεων, δηλ. τοῦ Λόγου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὁ μαθητὴς μένει πιστὸς εἰς τὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ κάμνει μίαν ἀναπροσαρμογὴν διὰ νὰ εἶναι πιστὸς καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὕτω γίνεται ἕνας συνδυασμὸς Παύλου Σαμοσατέως καὶ Ἀρείου μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκεῖνο ποὺ ἰδιαίτερα μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι ὁ Ἀρείος παραδέχεται τὴν διάκρισιν μετὰ τὴν οὐσίαν καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ Θεῷ καὶ διὰ τὸν Λόγον αὐτὸν ἰσχυρίζεται ἐναντίον τῶν Ὁρθόδοξων ὅτι ὁ Θεὸς δὲν γεννᾷ κατ' οὐσίαν τὸν Λόγον, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν, ἢ κατὰ βούλησιν, ἐνῶ οἱ Εὐνομιανοὶ τὴν καταργοῦν διὰ πρῶτην φοράν.

5 ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΑΝΤΙΑΡΙΑΝΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ. Ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν οἱ Ὁρθόδοξοι ἰσχυρίζοντο ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ὑπερβαίνει ὅλα τὰ κατηγορήματα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Τὸ κατ' οὐσίαν λοιπὸν οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μετὰ τὸ κατ' ἀνάγκην ἐν τῷ Θεῷ, διότι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ δὲν ὑποπίπτει εἰς τὰ κατηγορήματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνάγκης. Ὅταν λέγωμεν ὅτι ὁ Θεὸς γεννᾷ τὸν Λόγον κατ' οὐσίαν καὶ ἐκπορεύει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατ' οὐσίαν, τότε τὸ κατ' οὐσίαν δὲν σημαίνει τὸ κατ' ἀνάγκην. Τὰ κατηγορήματα δὲν ἀποδίδονται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσίαν ὑπερβαίνει ὅλα τὰ κατηγορήματα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως. Καὶ ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Ὁρθόδοξων ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν εἶναι ὀρθά, οἱ δὲ Εὐνομιανοὶ διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν ταῦτα ἐταῦτιζον τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸ γεννᾶν εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ

locul logoului uman a fost luat de Logosul creat. În consecință, energia *ad extra* a lui Dumnezeu este menținută așa cum era fiindcă Dumnezeu este înrudit în ființă cu Logosul enipostatic. Așadar, observăm aici o adaptare a lucianiștilor, adaptare care este și importantă și fidelă ideilor doctrinei lui Pavel de Samosata. Astfel, „*monarhianismul dinamic*” este păstrat fiindcă Dumnezeu rămâne același, după cum credea el [Pavel de Samosata]. Cu excepția faptului că El creează un Logos, care este enipostatic [o existență personală] și un Duh Sfânt care este la rândul său enipostatic și, astfel, avem trei ipostasuri [existențe personale] în Dumnezeu și, în afară de asta, avem o unire în ființă a celor două firi în Hristos, adică Logosul și firea omenească. Discipolul a rămas credincios învățătorului său, dar operează o re-adaptare pentru a rămâne credincios învățăturii Bisericii și astfel, se ajunge la o combinație între Pavel din Samosata, Arie și învățătura Bisericii.

De mare importanță pentru noi este acceptarea de către Arie a deosebirii dintre ființă și energie în Dumnezeu. Din acest motiv el susține împotriva ortodocșilor că Dumnezeu nu dă naștere Logosului după ființă, ci după [prin] energie sau voință, *în timp ce eunomienii au abandonat această învățătură de la început.*

5 Doctrina ortodoxă antiariană. Ortodocșii afirmă împotriva arienilor că ființa lui Dumnezeu transcende toate conceptele gândirii omenești. Astfel, *ființa și necesitatea nu au nici o relație în Dumnezeu fiindcă ființa lui Dumnezeu nu cade sub incidența conceptelor de libertate și necesitate.* Când spunem că Dumnezeu naște Logosul din ființa Sa și cauzează purcederea Duhului din ființa Sa, noi nu introducem vreo necesitate fiindcă „din ființa Sa” nu înseamnă „din necesitate”. Nici un concept nu poate fi raportat la ființa lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu transcende în ființa Sa toate conceptele gândirii omenești. De asemenea, dintr-un punct de vedere filozofic, raționamentele ortodocșilor împotriva arienilor sunt corecte, dar eunomienii, în încercarea lor de a le respinge învățăturile eretice, au identificat ființa cu energia. Ortodocșii afirmă că „*a naște fine de ființa lui Dumnezeu*”, iar

τὸ κτίζειν εἶναι τῆς ἐνεργείας Αὐτοῦ. Οἱ Εὐνομιανοί, ἰσχυρισθέντες ὅτι οὐσία καὶ ἐνέργεια ταυτίζονται, ἐξῆγον τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ γεννᾶν καὶ τὸ κτίζειν εἶναι ταυτὸν καὶ εἶναι τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς. Ὅποτε, ὅταν λέγωμεν ὅτι ὁ Πατὴρ γεννᾶ τὸν Υἱόν, ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ Πατὴρ κτίζει τὸν Υἱόν. Ἰσχυρίζοντο ἐπίσης ὅτι οἱ ὅροι ἀγεννησία καὶ πατρότης ταυτίζονται μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἄρα τὸ γέννημα πρέπει νὰ εἶναι ἑτεροοῦσιον, ἐφ' ὅσον ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ὀρίζεται μὲ τὰ ὀνόματα τῆς πατρότητος καὶ ἀγεννησίας. Ἐναντίον τῶν Εὐνομιανῶν οἱ Καππαδόκες Πατέρες ὄχι μόνον ἀντέταξαν τὴν διάκρισιν μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ Θεῷ, ὡς ἀκριβῶς καὶ ἐναντίον τοῦ Ἀρείου, ἀλλ' ἐπέμειναν καὶ εἰς τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Ὅθεν τὸ γεννᾶν καὶ τὸ ἐκπορεύειν δὲν εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, δηλ. δὲν γεννᾶ καὶ δὲν ἐκπορεύει ἡ οὐσία ἀλλὰ ἡ ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς. Οἱ Εὐνομιανοὶ ταυτίζοντες τὴν πατρότητα καὶ τὴν ἀγεννησίαν μὲ τὴν οὐσίαν, προσπαθοῦσαν διὰ τῆς ταυτίσεως ἐνεργείας καὶ ὑποστάσεως, πατρότητος καὶ ὑποστάσεως καὶ ἀγεννησίας καὶ οὐσίας νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ ἐνεργηθὲν κτίσμα τοῦ Πατρὸς, διότι ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ ἐνεργείας καὶ οὐσίας τότε δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ τοῦ γεννᾶν καὶ τοῦ κτίζειν. Ἡ μεταξὺ τῶν ὁρῶν οὐσία καὶ ὑπόστασις διάκρισις τῶν Πατέρων δὲν ἀποτελεῖ ἐμβάθυνσιν τῶν εἰς τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλ' ἀπλῶς διευκρίνισιν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ὡς γνωστόν, ὑπάρχουν δύο Σύμβολα, τὸ τῆς Νικαίας καὶ τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας βλέπομεν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς. Ἐδῶ ἡ λέξις οὐσία ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς ὑποστάσεως. Ὅταν λοιπὸν λέγῃ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἐννοεῖ ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς. Τὸ ἀνωτέρω παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Μ. Ἀθανασίου, εἰς τὰ ὁποῖα ἐναλλάσσονται οἱ ὅροι αὐτοί. Ἡ ἐμμονὴ τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ὀρολογίας «τρεις ὑποστάσεις» καὶ εἰς τὴν διάκρισιν οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὴν Σύνοδον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (381), ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἔβλεπον ὅτι μόνον μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποφευχθοῦν ὁ Παυλικιανισμός, ὁ Σαβελλιανισμός καὶ ὁ Ἀρειανισμός. Καὶ εἰς τὴν λατινικὴν παράδοσιν ὑπῆρχε ἡ διάκρισις μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργείας,

„a crea ține de energia lui Dumnezeu”. Eunomienii, susținând că ființa și energia sunt identice, trăgeau concluzia că „a naște și a crea sunt identice” și țin de ființa Tatălui. Caz în care, dacă spunem că Tatăl Îl naște pe Fiul, spunem că Tatăl Îl creează pe Fiul. De asemenea, ei mai afirmă că termenii „nenaștere” și „paternitate” sunt identici cu ființa lui Dumnezeu. Prin urmare, vlăstarul trebuie să fie din altă ființă, de vreme ce ființa lui Dumnezeu este înțeleasă în termeni de „nenaștere” și „paternitate”. Părinții Capadocieni au opus eunomienilor nu doar deosebirea dintre *ființă* și *energie* în Dumnezeu, exact precum făcuseră cu Arie, ci, de asemenea, au insistat asupra distincției dintre *ipostas* și *ființă* în Dumnezeu. Așadar, a naște și a cauza purcederea nu țin de ființa lui Dumnezeu, adică nu ființa lui Dumnezeu este cea care naște și cauzează purcederea, ci ipostasul Tatălui. Eunomienii, identificând calitatea de tată și nenașterea cu ființa, au încercat, folosindu-se de identificarea energiei cu ipostasul, a calității de tată cu ipostasul și a nenașterii cu ființa, să demonstreze că Fiul este creatura pusă în act de către Tatăl, fiindcă de vreme ce nu există nici o deosebire între energie [act] și ființă, atunci nu există vreo deosebire nici între naștere și actul de a crea. Distincția patristică între ființă și ipostas nu constituie o cercetare în adâncurile tainei Sfintei Treimi ci, pur și simplu, o clarificare a învățăturii Bisericii.

Așa cum se știe, există două Crezuri, cel de la Niceea (325) și cel de la Constantinopol (381). În Crezul de la Niceea, observăm că Logosul este *din ființa și ipostasul Tatălui*. Aici, cuvântul „ființă” are sensul de „ipostas”. Astfel, atunci când spune „deoființă cu Tatăl” înseamnă, de fapt, „din ipostasul Tatălui”. Observăm același lucru în scrierile marelui Atanasie unde termenii „ființă” și „ipostas” sunt folosiți interschimbabil. Insistența Capadocienilor pe acceptarea terminologiei „trei ipostasuri” și distincția dintre ființă și ipostas, care apare la Sinodul din Constantinopol (381), se datorează faptului că ei și-au dat seama că doar astfel puteau evita pavlicianismul, sabelianismul și arianismul. De asemenea, tradiția latină s-a folosit de distincția dintre ființă și energie,

ἀλλ' ὅχι μεταξὺ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως. Ὁ Αὐγουστίνος ἀσφαλῶς, ἂν καὶ γνωρίζῃ τὴν διάκρισιν αὐτὴν ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου ὡς κατοχυρωθεῖσαν, ὅμως δὲν δύναται νὰ τὴν ἐννοήσῃ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ ἰδίαν γραμμὴν εἰς τὸ Τριαδολογικὸν Δόγμα, ἰδίως ἀφοῦ ταυτίζει οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν ἐν τῷ Θεῷ.

Ἐξ ὧσων προανεφέρθησαν καταλήγει κανεῖς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐναντίον τῶν αἱρέσεων τοῦ Γνωστικισμοῦ, τοῦ Μοναρχιανισμοῦ, τοῦ Σαβελλιανισμοῦ, τοῦ Ἀρειανισμοῦ καὶ τοῦ Εὐνομιανισμοῦ ἡ Ἐκκλησία διετύπωσε τὴν ἐξῆς διδασκαλίαν, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ ἀνέκαθεν ἐπιστεύθη ὑπ' αὐτῆς καὶ ἀποτελεῖ τὴν ὅλην προϋπόθεσιν τῶν ἀποκράσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Τὰ πάντα εἶναι κοινὰ εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν: οὐσία, ἐνέργεια, βασιλεία, κυριότης, δύναμις κ.τ.λ., πλὴν τῶν ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκοινώνητα. Ὁ Υἱὸς ἔχει τὰς ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς οὐχὶ κατὰ χάριν ἢ εὐδοκίαν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν καὶ κατ' οὐσίαν. Ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι ὑπάρχει μία ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς, τὴν ὁποῖαν δὲν ἔχει ὁ Υἱός, τότε ἀποδεικνύεται τὸ κτιστὸν τοῦ Λόγου. Ἐὰν ὅμως ἀποδειχθῇ τὸ ἀντίθετο, τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει τὰ πάντα οὐχὶ κατὰ χάριν ἀλλὰ κατὰ φύσιν. Τὸ ὑποστατικὸν ἰδίωμα τοῦ Πατρὸς εἶναι ἡ πατρότης, τοῦ δὲ Υἱοῦ τὸ γεννητόν. Ὁ τρόπος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸ ἀγέννητον, δηλ. τὸ ἐξ οὐδενός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς, δηλ. ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα διὰ τῆς γεννήσεως. Τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτοὶ οἱ τρόποι τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἀγνωστον διὰ τὸν ἄνθρωπον. Τί εἶναι δηλ. ἀγεννησία, γεννητόν, ἐκπορευτόν, κ.τ.λ. δὲν γνωρίζομεν. Τὸ μόνον ποὺ γνωρίζομεν εἶναι ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὁ δὲ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν χωρὶς νὰ δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν τὴν οὐσίαν τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως. Ὁ Υἱὸς ἔχει τὴν ἰδίαν φύσιν καὶ οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα, διαφέρουν δὲ μόνον κατὰ τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως καὶ τὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα. Τί εἶναι ὅμως οὐσία τοῦ Πατρὸς ἐναντι τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ δὲν γνωρίζομεν. Γνωρίζομεν μόνον ὅτι εἶναι τρόποι ὑπάρξεως καὶ εἶναι ριζικῶς ἀκοινώνητοι καὶ ὅτι πάντα τὰ ἄλλα εἶναι κοινὰ.

6 ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑἴΘΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ. Ἐνα μεγάλο θεολογικὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀπασχόλησε τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας

dar nu și de cea între ființă și ipostas. Augustin cunoștea cu siguranță această distincție stabilită de Părinți la Sinodul al II-lea Ecumenic, dar nu a putut să o înțeleagă și, drept urmare, în ceea ce privește dogma trinitară, el își urmează gândul propriu, mai ales că el identifică ființa cu energia în Dumnezeu.

Din ceea ce s-a zis mai sus, se poate concluziona că Biserica a formulat următoarea concluzie împotriva ereziilor gnosticismului, monarhianismului, sabelianismului, arianismului și a eunomianismului, concluzie care este cuprinsă în Sfintele Scripturi și a fost întotdeauna crezută de ea, ca fiind o extensie a deciziilor Sinoadelor ecumenice. Toate sunt comune Tatălui și Fiului: ființa, energia, împărăția, stăpânirea, puterea, etc., cu excepția însușirilor ipostatice, care sunt necomunicabile. Fiul are energiile Tatălui, nu doar prin har sau bunăvoință, ci prin fire și în mod ființial. Dacă s-ar fi putut dovedi că există o energie a Tatălui pe care Fiul să nu o aibă, atunci, calitatea de creatură a Fiului ar fi fost conturată. Dacă situația este contrară, atunci Fiul are totul prin fire și nu prin har. Însușirea ipostatică a Tatălui este „paternitatea”, și cea a Fiului, „nașterea”, adică Tatăl nu provine din nimeni, iar Fiul este din Tatăl, adică Își are cauza existenței Sale în Tatăl, prin naștere. Cum sunt aceste moduri de ființare, omul nu poate ști. Cu alte cuvinte, noi nu știm ce sunt *nenașterea*, *nașterea*, *purcederea*, etc. Noi știm doar că Fiul este născut din Tatăl și că Tatăl naște pe Fiul, fără a fi capabili de a descrie conținutul modului de existență. Fiul are aceeași fire și ființă cu Tatăl și Se deosebește de El doar în modul de existență și în privința însușirilor ipostatice. Însă, noi nu știm cum este ființa Tatălui în comparație cu ipostasul Fiului. Știm doar că modurile lor de existență sunt necomunicabile și că restul se află în comun.

6 **Învățătura despre Duhul Sfânt.** O mare problemă teologică care i-a preocupat pe Părinții Bisericii

κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατὰ τῶν Ἀρειανῶν, Εὐνομιανῶν καὶ Πνευματομάχων διαμάχης καὶ ἀπασχολεῖ καὶ σήμερον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἀγίας Τριάδος, εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, δηλ. ποία ἡ θέσις τοῦ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι, ποῖον τὸ ὑποστατικὸν ἰδίωμα τοῦ, κ.τ.λ. Τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οὐδέποτε ἠμφεσβήτησεν ἡ Ἐκκλησία. Σχετικὰ ὅμως μὲ τὸν τρόπον ὑπάρξεως καὶ τὸ ὑποστατικὸν τοῦ ἰδίωμα ἐξέφρασεν πάντα μὲν τὴν ἰδίαν πίστιν μὲ διαφορετικούς ὅμως ὅρους μέχρι τῆς τελικῆς διαμορφώσεως των ὑπὸ τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου. Ὁ Μ. Βασίλειος ὅταν ἀσχολῇται μὲ τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἀγ. Πνεύματος τονίζει ὅτι τοῦτο ἔχει τὴν ὑπαρξίν του ἐκ τοῦ Πατρός. Ὅσον διὰ τὸ ὑποστατικὸν ἰδίωμα τοῦ λέγει ὅτι τὸ Ἀγ. Πνεῦμα εἶναι Ἀγιαστικὴ Δύναμις. Πάντες οἱ Πατέρες, Λατῖνοι καὶ Ἕλληνες, συνεφώνουν ὅτι τὸ ὑποστατικὸν ἰδίωμα τοῦ Ἀγ. Πνεύματος εἶναι ὅτι ἔχει τὴν ὑπαρξίν του ἐκ τοῦ Πατρός ὡς ὁ Υἱός, ἀλλ' οὐχὶ γεννητῶς. Οἱ Ἀντιοχειανοὶ τὸ πρῶτον, καὶ μετὰ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Δίδυμος ὁ Ἀλεξανδρεὺς προσέθεσαν εἰς τὸ οὐχὶ γεννητῶς τὸ ἐκπορευτῶς, τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου. Ταῦτα φανερώουν ὅτι ὑπῆρξε πάντοτε ἡ διδασκαλία περὶ ὑποστατικοῦ ἰδιώματος τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, ἀλλὰ δὲν διεσαφηνίζετο ἀκόμη ὡς ὑποστατικὸν ἰδίωμα ἢ ἐκπόρευσις. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, λέγει, ὅτι μεταξὺ Πατρός καὶ Υἱοῦ τὰ πάντα εἶναι κοινά, ἐκτὸς τῆς αἰτίας ἢ ὁποία εἶναι ὑποστατικὸν ἰδίωμα μόνον τοῦ Πατρός. Τὸ δὲ ὑποστατικὸν ἰδίωμα τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἔχει πάντα τὰ ἄλλα κοινὰ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, εἶναι τὸ ἐκπορευτὸν. Δι' αὐτὸν ὁ Πατήρ δὲν εἶναι μόνον Γεννήτωρ ἀλλὰ καὶ Προβολεύς, ὅστις προβάλλει τὸ Ἀγ. Πνεῦμα τὸ ὁποῖον εἶναι πρόβλημα προβαλλόμενον μόνον ἐκ τοῦ Πατρός καὶ ἐκπορευόμενον μόνον ὑπ' Αὐτοῦ.

Ἡ περὶ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν διοίκησιν τῆς Ἀντιοχείας ὅπως εἶπομεν. Εἰς τὰ συγγράμματα τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ἰουστίνον τὸν Μάρτυρα, ὑπάρχει ἡ διδασκαλία ὅτι τὸ Ἀγ. Πνεῦμα ἔχει ὡς ὑποστατικὸν ἰδίωμα τὸ ἐκπορευτὸν. Μόνον δὲ ὁ Πατήρ ἐκπορεύει τοῦτο καὶ οὐχὶ ὁ Υἱός. Ὅταν λοιπὸν ἡ Β' Οἰκ. Σύνοδος ὁμιλῇ περὶ Ἀγ. Πνεύματος ὡς ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ Πατρός, ὁμιλεῖ περὶ ὑποστατικοῦ ἰδιώματος αὐτοῦ καὶ οὐχὶ περὶ ἐνεργείας τοῦ

ἐν τὴν τὴν disputei cu arienii, eunomienii și pnevmatomahii, și continuă să preocupe și astăzi lumea creștină este dogma despre cea de-a treia persoană a Sfintei Treimi, Duhul Sfânt, mai precis, locul Său în Sfânta Treime, însușirea Sa ipostatică, etc. Dumnezeirea Duhului Sfânt nu a fost niciodată contestată de Biserică. Însă, referitor la modul Său de ființare și la însușirea Sa ipostatică, aceeași credință a fost întotdeauna exprimată dar în termeni diferiți până la ultima reglementare a lor de la Sinodul al II-lea Ecumenic. Când Sfântul Vasile cel Mare vorbește despre modul de existență al Duhului Sfânt, el scoate în evidență faptul că Duhul Își are ființarea de la Tatăl. Referitor la însușirea Sa ipostatică, el spune că Duhul Sfânt este o „*putere sfințitoare*”. Toți Părinții, greci și latini, au fost unanimi în a susține că însușirea ipostatică a Duhului constă în faptul că Își are existența din Tatăl, întocmai ca și Fiul, dar nu prin naștere. Antiohienii, mai întâi, și apoi Sfântul Grigorie Teologul și Didim din Alexandria au adăugat expresiei „*nu prin naștere*” formularea „*prin purcedere*”, care a fost acceptată de Sinodul al II-lea Ecumenic. Aceste chestiuni arată că dogma referitoare la însușirea ipostatică a Duhului Sfânt a existat dintotdeauna în Biserică, dar *purcederea* nu fusese încă definită drept o însușire ipostatică. Sfântul Grigorie Teologul spune că între Tatăl și Fiul toate sunt în comun, cu excepția *cauzei*, care este o însușire ipostatică doar a Tatălui. Însușirea ipostatică a Duhului Sfânt Care are totul în comun cu Tatăl și Fiul, este „*purcederea*”. Pentru El, Tatăl nu este doar Născătorul, ci Purcezătorul, Care Îl purcede pe Duhul Sfânt, Cel care este o proiecție proiectată doar de Tatăl și Care purcede doar din El.

Așa cum am spus deja, dogma privind Duhul Sfânt apare, de asemenea, și în provincia romană Antiohia. În scrierile atribuite lui Iustin Martirul, există învățătura cum că însușirea ipostatică a Duhului Sfânt este cea de a fi cauzat prin *purcedere*. În plus, doar Tatăl Îi cauzează *purcederea*, nu și Fiul. Astfel, atunci când Sinodul al II-lea Ecumenic vorbește despre Duhul Sfânt ca *purcând* din Tatăl, el vorbește despre însușirea ipostatică a Duhului și nu despre o energie a

Πατρός. Τό Ἄγ. Πνεῦμα πέμπεται ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ. Δὲν ἐκπορεύεται ὁμως ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὅπερ σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει τὴν ὑπαρξίν του ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ὅλαι αἱ προϋποθέσεις περὶ Ἄγ. Πνεύματος εἰς τὴν Β' Οἰκ. Σύνοδον καθωρίσθησαν βάσει τῶν Καππαδοκῶν, Ἀντιοχέων καὶ Ἀλεξανδρινῶν Πατέρων. Εἰς τὴν Β' Οἰκ. Σύνοδον οἱ Λατῖνοι δὲν συμμετείχον. Αὕτη δὲν συνεζήτησεν μόνον περὶ τοῦ ὑποστατικοῦ ἰδιώματος τοῦ Ἄγ. Πνεύματος, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως ὡς ἐκπορεύσεως.

Ἡ Ἐκκλησία ἐναντίον τῶν Πνευματομάχων ἐχρησιμοποίησεν τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα ποὺ ἐχρησιμοποίησεν ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν, Εὐνομιανῶν καὶ λοιπῶν αἰρετικῶν ἀρνούμενων τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ, λέγουσα τὰ ἐξῆς: Ἐάν ἀποδειχθῇ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἔχουν κάτι κοινὸν ποὺ στερεῖται τὸ Ἄγ. Πνεῦμα, αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ Ἄγ. Πνεῦμα εἶναι κτίσμα. Τὴν προϋπόθεσιν δὲ αὐτὴν ἐδέχοντο καὶ οἱ Οὐρθόδοξοι καὶ οἱ Πνευματομάχοι. Ἐπομένως, λέγουν οἱ Οὐρθόδοξοι ἐναντίον τῶν Πνευματομάχων, ἐφ' ὅσον ὅλα τὰ κοινὰ μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ εἶναι καὶ κοινὰ τοῦ Ἄγ. Πνεύματος, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ. Αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν Ἀμβρόσιον, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἔχει καὶ ὁ Υἱὸς καὶ ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει καὶ τὸ Ἄγ. Πνεῦμα. Ἐξ αὐτοῦ φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἡ Λατινικὴ Θεολογία εἶναι ἀντιγραφὴ τῆς Ἑλληνικῆς. Ὑπάρχει ὁμως καὶ μεγάλη σύγχυσις εἰς αὐτὴν.

Οἱ ὅροι ἐκπορεύομαι καὶ πέμπομαι διὰ τοὺς Λατίνους ἔχουν τὴν ἰδίαν σημασίαν καὶ μεταφράζονται διὰ τῆς λέξεως *procedere* χωρὶς νὰ γίνεταί καμμία διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο λέξεων. Αναφέρουν δὲ τὸ *procedere* καὶ εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Ἄγ. Πνεῦμα. Εἰς τὴν Πατερικὴν γραμματείαν ἔχομεν τὰς ἐξῆς δύο θέσεις περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

α) Τὸ Ἄγ. Πνεῦμα ἔχει τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεώς του μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς ὁ Υἱός, ἀλλ' οὐχὶ γεννητῶς.

β) Τὸ Ἄγ. Πνεῦμα ἔχει τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως του οὐχὶ γεννητῶς ἀλλ' ἐκπορευτῶς.

Εἰς ὅλας τὰς παραδόσεις, Λατινικὰς καὶ Ἑλληνικὰς, ὑπάρχει ἡ πρώτη Θέσις. Ἡ δευτέρα ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, μετὰ εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν καὶ τὴν Καππαδοκίαν καὶ γίνεται ἀποδεκτὴ

Tatălui. Duhul Sfânt este trimis de Tatăl prin Fiul. Însă, El nu purcede din Fiul, ceea ce înseamnă că El nu Își are existența din Fiul. Toate formulările despre Duhul Sfânt exprimate la Sinodul al II-lea Ecumenic au fost întemeiate pe Părinții capadocieni, antiohieni și alexandrini. Acest Sinod nu a dezbătut doar însușirea ipostatică a Duhului Sfânt, ci și modul de existență ca *purcedere*.

Biserica a folosit împotriva pnevmatomahilor aceleași argumente pe care le-a folosit împotriva lui Arie, împotriva eunomienilor și a celorlalți eretici care negau dumnezeirea lui Hristos, spunând următoarele: dacă este dovedit că Tatăl și Fiul au ceva în comun de care Duhul Sfânt este lipsit, aceasta ar însemna că Duhul Sfânt este creatură. Această presupunere a fost acceptată atât de ortodocși cât și de luptătorii împotriva Duhului. Astfel, ortodocșii susțineau împotriva pnevmatomahilor că de vreme ce toate sunt comune Tatălui și Fiului și sunt, de asemenea, comune și Duhului Sfânt, nimeni nu ar trebui să se îndoiască în privința Dumnezeirii Lui. Această afirmație apare totodată și la Ambrozie, care spune că orice are Tatăl, are și Fiul, și orice au Tatăl și Fiul, are de asemenea și Duhul Sfânt. Astfel, este limpede că teologia latină este o copie a celei grecești. Însă există o mare confuzie în teologia latină.

Termenii „*a purcede*” și „*a fi trimis*” au pentru latini același înțeles și sunt traduși prin același cuvânt *procedere* fără a se face deosebire între cele două cuvinte. *Procedere* este aplicat atât Fiului cât și Duhului Sfânt. În literatura patristică avem următoarele două abordări cu privire la Duhul Sfânt:

- Duhul Sfânt are modul și cauza existenței de la Tatăl, întocmai ca și Fiul, dar nu prin naștere.*
- Duhul Sfânt are maniera și cauza existenței nu prin naștere, ci prin purcedere.*

Prima abordare există în ambele tradiții, latină sau greacă. Cea de-a doua apare pentru prima dată în Antiohia, apoi în Alexandria și Capadocia și a fost acceptată

ὑπὸ τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον οἱ Ὁρθόδοξοι Λατῖνοι δὲν ἐδίδασκον τὸ Filioque. Οἱ Φράγκοι θεολόγοι ἀνέκαθεν προέβαλον τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ὁ Ἀμβρόσιος διδάσκει τὸ Filioque στηριζόμενοι εἰς τὸ ὅτι οὗτος ἀναφέρει ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι πηγή. Ἀλλοῦ ὅμως ὁ Ἀμβρόσιος ὀνομάζει καὶ τὸ Ἄγ. Πνεῦμα πηγή, δηλῶν καὶ διδάσκων διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ὅχι τὸ Filioque ἀλλὰ τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἄγ. Πνεύματος. Ἐπίσης ὁ ὅρος ἐκπόρευσις εἰς τὸν Ἀμβρόσιον σημαίνει οὐχὶ τρόπον ὑπάρξεως ἀλλὰ ἐνέργειαν. Τὸ ὅτι ὅμως ὁ Ἀμβρόσιος χρησιμοποιεῖ αὐτὴν τὴν ὀρολογία ἀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ περὶ Ἄγ. Πνεύματος ἔγραψε πρὸ τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου καὶ οὕτω δὲν παρακολουθοῦσε ἀκριβῶς τὴν ἐξέλιξιν τῆς εἰς τὸ Ἄγ. Πνεῦμα ὀρολογίας τῶν Ἑλλήνων Πατέρων. Ὁ μόνος Πατὴρ ὁ ὁποῖος διδάσκει τὸ Filioque εἶναι ὁ Ἱ. Αὐγουστίνος. Διὰ τὸν Ἱ. Αὐγουστίνον ὑπάρχει ὁμοιότης μεταξὺ «κτιστοῦ» καὶ «ἀκτίστου» ἤτοι μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐνῶ, ὡς καὶ εἰς ἄλλην παράγραφον ἀνεφέρθη, ἡ διδασκαλία αὐτὴ δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς Ἑλληνας Πατέρας, εἰς τοὺς ὁποῖους τονίζεται ὅπως ἰδιαιτέρως ὅτι μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δὲν ὑπάρχει καμμία ὁμοιότης. Ἐπίσης ὁ Αὐγουστίνος κάμνει σύγχυσιν μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ Θεῷ. Δι' αὐτόν, ἕκαστον πρόσωπον τῆς Ἄγ. Τριάδος ταυτίζεται μὲ τὴν οὐσίαν δηλ. εἶναι ταυτόν. Τὰ πρόσωπα ὅμως μεταξύ των δὲν ταυτίζονται. Ἐξ αὐτῶν διαπιστώνει κανεὶς ὅτι ἡ βάσις τῆς περὶ Filioque διδασκαλίας τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν εὑρίσκεται εἰς τὸν Αὐγουστίνον. Αὐτὴν δὲ θὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὴν ἀμέσως ἐπομένην παράγραφον.

7 **Ἡ ΠΕΡΙ FILIOQUE ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΟΛΑΤΙΝΩΝ.** Ὁ Ἱ. Αὐγουστίνος διδάσκει εἰς τὰ συγγράμματά του τὴν αἰρετικὴν μορφήν τοῦ Filioque λέγων ὅτι τὸ Ἄγ. Πνεῦμα ἐκπορεύεται κυρίως ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Τὴν Αὐγουστίνειον αὐτὴν θέσιν υἰοθέτησεν οἱ Φραγκολατινικὴ Θεολογία. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Φραγκολατινικὴν Θεολογίαν, ἡ Πατερικὴ Θεολογία, εἶναι Θεολογία τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων διότι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ συμμετεῖχον εἰς αὐτάς. Αἱ δὲ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, λαμβάνονται βάσει τῆς Πατερικῆς Θεολογίας. Διὰ τὸν λόγον

de Sinodul al II-lea Ecumenic. Din acest motiv, latinii ortodocși nu au propovăduit *Filioque*. Teologii franci au pretins întotdeauna că Ambrozie propovăduiește pe *Filioque*, fiindcă el spune că Duhul purcede de la Tatăl și Fiul și că Tatăl și Fiul sunt numiți *izvor*. Însă în altă parte, Ambrozie numește pe Duhul Sfânt *izvor*, indicând și învățând în acest fel nu pe *Filioque*, ci Dumnezeu Fiului și a Duhului Sfânt. De asemenea, la Ambrozie, termenul *purcedere* semnifică nu modul de existență, ci energia. Motivul pentru care Ambrozie folosește această terminologie se datorează faptului că el a scris despre Duhul Sfânt înainte de Sinodul al II-lea Ecumenic și astfel, el nu a urmat exact dezvoltarea terminologiei Părinților greci referitoare la Duhul Sfânt. Singurul Părinte care propovăduiește pe *Filioque* este Fericitul Augustin. Pentru Fericitul Augustin există o asemănare între „necreat” și „creat”, adică între Dumnezeu și ființele umane. În afară de aceasta, la Augustin întâlnim o confuzie între ființă și energie în Dumnezeu. În concepția sa, fiecare persoană a Sfintei Treimi este identificată cu ființa lui Dumnezeu, adică sunt la fel. Totuși, persoanele nu sunt identificate una cu cealaltă. Din cele spuse mai sus devine clar faptul că învățătura romano-catolică despre *Filioque* își are temeiul în doctrina lui Augustin. O vom examina mai detaliat în paragraful următor.

7 Dogma franco-latină despre *Filioque*. În scrierile sale, Augustin învață formularea eretică *Filioque*, spunând că Duhul Sfânt purcede în mod principal de la Tatăl, dar, de asemenea, și de la Fiul. Teologia franco-latină a adoptat această poziție augustiniană. Spre deosebire de teologia franco-latină, teologia Patristică este teologia Sinoadelor Ecumenice, fiindcă Părinții sunt cei care au participat la aceste Sinoade. Deciziile Sinoadelor Ecumenice sunt adoptate pe fundamentul teologiei patristice. Din acest motiv,

αὐτόν, ὅταν ἐξετάζωμεν τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τῆς Νικαίας ἢ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὰ ἐννοήσωμεν αὐτὰ πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων ποὺ ἔλαβον μέρος εἰς αὐτάς. Ὅταν ἐλαμβάνοντο ἀποφάσεις εἰς τὰς Οἰκ. Συνόδους πάντοτε οἱ μετέχοντες εἰς αὐτάς εἶχον τὴν συνείδησιν ὅτι δογματίζουν καὶ θεσπίζουν βάσει τῆς Θεολογίας τῶν Πατέρων. Διὰ τοῦτο συναντᾶται εἰς τοὺς ὅρους τῆς Δ' καὶ τῆς Στ' Οἰκ. Συνόδου ἡ φράσις «ἐπόμενοι τοῖς ἁγίοις Πατράσιν» κ.ο.κ. ἢ «ἐπομένη τοῖς ἁγίοις Πατράσιν,» δηλ. αὐτοὶ ποὺ εἰσήγαγον τὸν ὅρον ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ Σύνοδος ἀκολουθεῖ τοὺς ἁγ. Πατέρας, ὅτι ἔχει ὡς βάσιν τὴν πατερικὴν Θεολογίαν.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἐπομένως θεολόγοι, ἢ οἱ θεολόγοι τῆς Ανατολικῆς Αὐτοκρατορίας μὲ κέντρον τὴν Κωνσταντινούπολιν, Ἀντιόχειαν καὶ Ἀλεξάνδρειαν, μὲ ὅλον τὸ δικαίωμά των, εἶχον τὴν ἀπαίτησιν ἀπὸ τοὺς Φράγκους ὅτι ἐφ' ὅσον λέγουν ὅτι δέχονται τὰς ἀποφάσεις τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶν τὴν Πατερικὴν Θεολογίαν ποὺ ἀπετέλεσεν τὴν βάσιν αὐτῆς. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπαίτησιν δὲν δύνανται νὰ διαφύγουν οἱ Παπικοί. Διότι ἐφ' ὅσον λέγουν ὅτι δέχονται τὰς ἀποφάσεις τῆς Β' Οἰκ. Συνόδου, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶν καὶ ὅλας τὰς συνεπείας τῆς ἀποδοχῆς ταύτης. Δηλ. νὰ δεχθῶν ὅχι μόνον τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως ἀλλὰ καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Συμβόλου τούτου ὡς ἐμπεριέχεται εἰς τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων. Δι' αὐτοῦ δικαιολογεῖται ὁ Μέγας Φώτιος, ὅταν, λαβὼν γνῶσιν ὅτι οἱ Ἕλληνες κατηγοροῦντο ὡς αἰρετικοὶ ὑπὸ τῶν Φράγκων Ἱεραποστόλων τῆς Βουλγαρίας, συνέταξε τὸ ἔργον «Περὶ Μυσταγωγίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἐπικαλεῖται δὲ εἰς αὐτὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ τότε Πάπα Ρώμης Ἰωάννου Η', ὅστις συμφωνεῖ μὲ τὴν Θεολογίαν τῶν Ἑλλήνων ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ Filioque καὶ ἀπεδέχθη τὰς περὶ Filioque ἀποφάσεις τῆς Η' Οἰκ. Συνόδου τοῦ 879. Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ βασίζεται εἰς τὰ κατηγορήματα τῆς Πατερικῆς Θεολογίας ποὺ ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Α' καὶ Β' Οἰκ. Συνόδου τονίζων τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους τὸ Filioque εἶναι αἵρεσις.

Εἶναι δὲ αἵρεσις διότι συγχέει τὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα τοῦ Πατρὸς δηλ. τῆς αἰτιότητος μετ' αὐτῶν τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐπομένως εἶναι ἓνα εἶδος ἡμισαβελλιανισμοῦ, ἐὰν βέβαια ἡ αἰτιότης, ἢ αἷτιον ἢ αἷτία ἀνήκη ὁμοῦ

atunci când examinăm Crezul de la Niceea sau Crezul de la Constantinopol, trebuie să ne îndreptăm către scrierile Părinților care au luat parte la aceste Sinoade, care le-au formulat pentru a se înțelege exact semnificația Crezurilor. Atunci când deciziile erau adoptate de Sinoadele Ecumenice, cei care luaseră parte la ele erau conștienți că ei formulau dogme și canoane pe temeiul teologiei Părinților. Din acest motiv ne întâlnim în deciziile dogmatice ale Sinoadelor IV și VI Ecumenice cu expresia: „urmându-i pe Sfinții Părinți, etc.”, expresie care arată că Sinodul admite faptul că urmează Părinților și are ca temelie teologia Părinților.

În consecință, teologii bizantini, adică teologii Imperiului de Răsărit, cu centrul la Constantinopol, Antiohia sau Alexandria, erau cu totul îndreptățiți să le spună francilor că, atâta timp cât urmează hotărârile Sfinților Părinți, ei sunt obligați să primească teologia patristică, cea care este temelia lor. Adepții Papei nu se pot sustrage acestei cereri. Pe cât de mult pretind ei că aderă la deciziile Sinodului al II-lea, pe atât sunt obligați să accepte toate consecințele acestei adeziuni, inclusiv acceptarea Crezului niceo-constantinopolitan și interpretarea sa autentică conținută în scrierile Părinților. Sfântul Fotie cel Mare era deplin îndreptățit atunci când și-a scris lucrarea *Despre mistagogia Duhului Sfânt* ca răspuns la acuzațiile misionarilor franci din Bulgaria cum că grecii sunt eretici. Fotie a invocat atunci mărturia Papei Ioan al VIII-lea care declara că este de acord cu teologia grecilor referitoare la *Filioque* și că acceptă hotărârile Sinodului al VIII-lea Ecumenic din 879 referitoare la *Filioque*. În această lucrare, Fotie se bazează pe categoriile teologiei patristice care constituie fundamentul hotărârilor Sinoadelor I și al II-lea Ecumenic și subliniază rațiunile pe baza cărora *Filioque* este o erezie.

Filioque este o erezie deoarece confundă însușirile ipostatice ale Tatălui, adică însușirea de a fi cauză, cu cele ale Fiului și, drept urmare, introduce un fel de semi-sabelianism. Acesta este cazul, dacă însușirea de a fi cauză aparține atât

εἰς τὰς ὑποστάσεις τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ χωρὶς νὰ ἀνήκη καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐὰν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ὡς ὑποστάσεις εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἀγ. Πνεύματος τότε ἔχομεν κατὰ τὸν Φῶτιον δύο ἀρχὰς ἐν τῇ Θεότητι ἢ ἔὰν ἐκλαμβάνουν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν ὡς μίαν αἰτίαν τότε, ὡς προαναφέραμεν, ἔχομεν ἡμισαβελλιανισμόν, δηλ. τὴν ταύτισιν τῶν ἀκοινωνήτων ὑποστατικῶν ἰδιωμάτων τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἐὰν ἡ αἰτία ταυτίζεται οὐχὶ μὲ τὰς ὑποστάσεις ἀλλὰ μὲ τὴν οὐσίαν, τότε τὸ Ἀγ. Πνεῦμα εἶναι κτίσμα, διότι ἡ διδασκαλία ὅτι ἡ οὐσία εἶναι αἰτία ἄλλου προσώπου εἶναι διδασκαλία τῶν Εὐνομιανῶν, δεδομένου ὅτι ἐταύτιζον οὗτοι τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς καὶ προσεπάθουν οὕτως νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα. Ἐπομένως ἔὰν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι τῇ οὐσίᾳ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, τότε καὶ τὸ Ἀγ. Πνεῦμα εἶναι κτίσμα. Κτίσμα ἐπίσης εἶναι ἔὰν ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως ἢ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι κοινὴ ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τῆς ὁποίας στερεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Ταῦτα διότι, ὡς ὁμολογεῖται ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ Πνευματομάχων, ἡ ἔλλειψις εἰς τὸ Ἀγ. Πνεῦμα ἔστω καὶ μιᾶς κοινῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ θὰ ἀπεδείκνυε τὸ κτιστὸν τοῦ Ἀγ. Πνεύματος. Ἡ μία διδασκαλία ὁδηγεῖ εἰς τὸν ἡμισαβελλιανισμόν ἢ δὲ ἄλλῃ εἰς τὸν εὐνομιανισμόν ἢ εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Πνευματομάχων ἐνθα τὸ Ἅγιον Πνεῦμα γίνεται κτίσμα.

Σήμερον οἱ Λατῖνοι εἶναι ὑποχρεωμένοι διὰ νὰ ἀναθεωρήσουν τὰς βάσεις τῆς Θεολογίας των ὅχι μόνον νὰ λάβουν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν Θεολογίαν τῶν Πατέρων ποὺ ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Α' καὶ Β' Οἰκ. Συνόδου, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀναθεωρήσουν καὶ τὴν ὅλην τεχνολογίαν τῆς Τριαδολογίας ποὺ βασίζεται εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Αἰγλουστίνου. Ὁ Αἰγλουστίνος λέγει ὅτι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅτι μέσῳ τοῦ ἀνθρώπου δύναται κανεὶς νὰ ἐξετάσῃ τὸ μυστήριον ἢ τὴν οὐσίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ ὅλη προσπάθειά του βασίζεται εἰς τὴν μέθοδον αὐτοῦ καὶ συνοψίζεται εἰς τὸ ρητὸν «πιστεύω ἵνα κατανοήσω.» Αποδέχεται τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος διὰ τῆς πίστεως καὶ μετὰ πικρυπταθεῖ νὰ κατανοήσῃ τὸ δόγμα καὶ τὸ μυστήριον τῆς Ἀγ. Τριάδος διὰ τῆς λογικῆς. Πιστεύει, ὅτι ἴχνη τοῦ ἀνωτέρω δόγματος ὑπάρχουν εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν. Τοιοῦτοτρόπως δαπανᾷ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ

ipostasului Tatălui cât și ipostasului Fiului, dar nu și ipostasului Duhului. Dacă Tatăl și Fiul, ca ipostasuri, sunt cauza existenței Duhului Sfânt, atunci, conform lui Fotie, avem două principii în Dumnezeu, sau, dacă ei se raportează la Tatăl și la Fiul ca la o singură cauză, atunci, așa cum am spus mai devreme, avem semi-sabelianism, adică identificarea însușirilor ipostatice, necomunicabile, ale Tatălui și ale Fiului. Dacă izvorul este identificat cu ființa și nu cu ipostasurile, atunci Duhul Sfânt este o creatură, fiindcă învățătura potrivit căreia ființa este cauza unei alte persoane este doctrina eunomienilor, întrucât ei identificau cauza existenței Fiului cu ființa Tatălui și încercau pe acest fundament să demonstreze că Duhul Sfânt este o creatură. Din nou, El este o creatură dacă sursa existenței Duhului, sau purcederea Sa, este o energie comună Tatălui și Fiului dar care lipsește Duhului. Acesta este și cazul fiindcă, așa cum arată disputa dintre ortodocși și pnevmatomahi, dacă Duhul ar fi lipsit chiar și de o singură energie comună Tatălui și Fiului, aceasta ar demonstra firea creată a Duhului. O învățătură conduce la semi-sabelianism și cealaltă la eunomianism, sau la erezia pnevmatomahilor în concepția cărora Duhul este o creatură.

Astăzi, latinii sunt obligați, dacă doresc să revizuiască temeliile teologiei lor, să ia în serios nu doar teologia Părinților care a constituit temelia hotărârilor Sinoadelor I și al II-lea Ecumenic, dar și să revizuiască terminologia trinitară, care se bazează pe învățătura lui Augustin. Augustin spune că deoarece omul este chipul lui Dumnezeu, prin om se poate cerceta taina sau esența Sfintei Treimi. Întregul său program este întemeiat pe o metodă proprie care poate fi rezumată prin dictonul: „*Cred ca să înțeleg*”. El acceptă prin credință dogma Sfintei Treimi și apoi, încearcă să înțeleagă această dogmă și taina Sfintei Treimi prin logică. El crede că urmele (*vestigia*) dogmei amintite mai sus există în antropologie. Astfel, el se ocupă în cea mai mare parte a

ἔργου του De Trinitatē eis mian exētasin tou dōgmatos peri Ag. Triados ex apōpseως ἀνθρωπίνης ψυχολογίας, τονίζων ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι νοῦς, αὐτογνωσία καὶ αὐταγάπη κ.τ.λ. Νοῦς εἶναι ὁ Πατήρ, Αὐτογνωσία εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ Αὐταγάπη εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ Θεὸς εἶναι καὶ τὰ τρία. Ἡ αὐταγάπη ὅμως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν αὐτογνωσίαν διότι διὰ τὴν ἀγαπήσῃ κανεῖς κάτι πρέπει προηγουμένως νὰ τὸ γνωρίσῃ. Ἐπομένως τὸ Ἅγ. Πνεῦμα, ὡς ἀγάπη ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν ἀγαπῶντα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν γνωριζόμενον, ἥτοι ἀπὸ τὴν γνῶσιν. Ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἐφ' ὅσον γνωρίζει τὸν ἑαυτὸν του ἀγαπᾷ ἑαυτὸν. Ἡ ἀγάπη λοιπὸν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς ἀγαπῶντα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν αὐτογνωσίαν. Δηλαδή τὸ Ἅγ. Πνεῦμα ἔχει τὴν ὑπαρξίν του ὡς ἀγάπη καὶ εἰς τὸν Πατέρα κατὰ πρῶτον λόγον καὶ εἰς τὸν Υἱὸν κατὰ δεῦτερον.

Ἐὰν λοιπὸν κανεῖς παραδεχθῇ τὴν ἀνωτέρω διδασκαλίαν περὶ τῶν ὑποστατικῶν ιδιωμάτων τοῦ Θεοῦ ὡς αὐτογνωσίας καὶ αὐταγάπης, τότε θὰ πρέπει νὰ παραδεχθῇ κατὰ λογικὸν τρόπον καὶ τὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ Filioque. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ταύτισιν ταύτην τῶν ἐνεργειῶν τῆς γνώσεως καὶ ἀγάπης μετὰ τῶν ὑποστατικῶν ιδιωμάτων οἱ Πατέρες τονίζουν ὅτι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ γνῶσις εἶναι κοιναὶ ἐνέργειαι καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων.

Μερικοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων θεολόγων δέχονται σήμερον εἰς τὰ συγγράμματά των τὰς προϋποθέσεις τῆς διδασκαλίας περὶ Filioque, ἀλλὰ ἀπορρίπτουν τὸ Filioque. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν θὰ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἢ θὰ ἀκολουθήσωμεν τοὺς Δυτικούς ὅπως καὶ τὸ Filioque ἀλλὰ καὶ τὰς προϋποθέσεις αὐτοῦ, ἢ θὰ πρέπει νὰ ἀπορρίψωμεν τὰς προϋποθέσεις τῆς Δυτικῆς Θεολογίας καὶ ἀπορρίπτοντες αὐτὰς νὰ ἀπορρίψωμεν καὶ τὸ Filioque. Διότι εἶναι ἄτοπον νὰ παραδεχώμεθα τὰς προϋποθέσεις τοῦ Filioque καὶ νὰ ἀπορρίπτωμεν αὐτό. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν μετὰ τοὺς Φραγκολατίνους ἔγκειται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὸ ὅτι ἡμεῖς κατὰ συνεπῆ τρόπον ἀποδεχόμεθα τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰς συνεπείας τῆς ὀρολογίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι ἀπετέλεσαν τὰς βάσεις τῆς Α' καὶ Β' Οἰκ. Συνόδου, ἐνῶ οἱ Λατίνοι δὲν ἀκολουθοῦν κατὰ τὸν ἴδιον συνεπῆ τρόπον τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν τῶν Πατέρων τῶν δύο Οἰκ. Συνόδων. Κατὰ δεῦτερον λόγον ἡ διαφορὰ μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Φραγκολατίνων βασιζέται καὶ εἰς τὴν θεολογικὴν μέθοδον. Οἱ Φραγκολατίνοι νομίζουν ὅτι

lucrării sale Despre Treime (*De Trinitatē*) cu cercetarea dogmei Treimii din punctul de vedere al psihologiei omenești, subliniind faptul că Dumnezeu este minte, cunoaștere de sine și iubire de sine, etc. Tatăl este Mintea, Fiul este Înțelegerea de Sine [a Persoanelor] iar Duhul Sfânt este Iubirea de Sine [a Persoanelor]. Dumnezeu este toate trei. *Însă, iubirea de sine este dependentă de cunoașterea de sine, fiindcă a iubi presupune a ști. Prin urmare, Duhul Sfânt, ca iubire, este dependent nu doar de iubit, ci și de cunoscător, adică este dependent de cunoaștere. Dumnezeu Se cunoaște pe Sine și fiindcă Se cunoaște pe Sine, El Se iubește pe Sine. Așadar, iubirea lui Dumnezeu față de Sine este dependentă atât de Dumnezeu ca iubit cât și de cunoașterea de Sine a lui Dumnezeu. Cu alte cuvinte, Duhul Sfânt Își are existența ca iubire înrădăcinată în primul rând în Tatăl și, în al doilea rând, în Fiul.*

Astfel, dacă se acceptă această învățătură care interpretează însușirile ipostatice ale lui Dumnezeu în termeni de cunoaștere de sine și iubire de sine, trebuie să se accepte, de asemenea, drept o consecință rațională, dogma despre *Filioque*. Împotriva identificării iubirii și cunoașterii cu însușirile ipostatice ale Fiului și ale Duhului, Părinții scot în evidență faptul că iubirea și cunoașterea sunt energii comune celor trei Ipostasuri.

Unii teologi ortodocși contemporani acceptă în scrierile lor presupunerile dogmei despre *Filioque*, dar resping dogma ca atare. Aceasta nu poate fi permis, fiindcă a accepta consecințele unei dogme semnifică a accepta dogma ca atare, iar a respinge o dogmă semnifică, de asemenea, a-i respinge consecințele, ceea ce înseamnă că *Filioque* trebuie fie acceptat, fie respins împreună cu consecințele sale. Așadar, diferența dintre ortodocși și franco-latini constă, în primă instanță, în faptul că primii acceptă consecvent presupunerile și consecințele termenilor Părinților Bisericii, în timp ce ultimii nu urmează consecvent dogmele acestor Părinți și în special, cele ale primelor două Sinoade Ecumenice. În al doilea rând, deosebirea dintre ortodocși și franco-latini constă și în metoda lor teologică. Franco-latini cred că

δύνανται νὰ μεταφέρουν τὰ κατηγορήματα τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, καὶ προσπαθοῦν νὰ κατανοήσουν φιλοσοφικῶς τὸ δόγμα περὶ τῆς Ἀγ. Τριάδος, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ἀνθρωπολογίας ὠρισμένων φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν ἀνωτέρω. Ὡς ἀντιλαμβάνεται κανεὶς διὰ τοὺς Πατέρας δὲν εἶναι καθόλου ἐπιτρεπτόν αὐτό, διότι οὗτοι ὡς προαναφέραμεν, τονίζουν τὴν ριζικὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ «ἀκτίστου» καὶ τοῦ «κτιστοῦ». Ὅτι δηλ. ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν μίαν ἀνθρωπίνην ψυχολογίαν διὰ νὰ ἐξετάσωμεν τὸ μυστήριον τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον εἰς τοὺς θεουμένους Προφήτας, Ἀποστόλους καὶ Ἀγίους, ἡ φυσικὴ καὶ αἰδῖος δόξα τοῦ Θεοῦ φανεροῦται ὑπεραισθητῶς, ὑπερλογικῶς καὶ ὑπερνοητῶς.

Ὅχι δὲ μόνον τὴν διαφορὰν μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου τονίζουν οἱ Πατέρες ἀλλὰ ἀκόμη κάμνουν διάκρισιν μεταξὺ αἰώνων καὶ χρόνου. Αἰὼν εἶναι τὸ διάστημα ἐν τῷ ὁποίῳ ζοῦν καὶ κινοῦνται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ὑπόλοιπα κτίσματα. Ἐν τῷ χρόνῳ ὑπάρχει ἡ ὕλη καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ὑπάρξεως τῆς ὕλης ὑπάρχει καὶ ἡ ἀλληλοδιαδοχὴ τῶν γεγονότων. Εἰς τοὺς ἀγγέλους δὲν ὑπάρχει αὐτὸ τὸ φαινόμενον διότι οἱ ἄγγελοι ὑπερβαίνουν τὰ κατηγορήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἡμεῖς γνωρίζομεν τὴν ὕλην, καὶ δὲν περιορίζονται ἀπὸ τὸν ἰδικόν μας χρόνον, διότι αὐτοὶ ζοῦν εἰς τοὺς αἰῶνας εἰς τοὺς ὁποίους ἡ κίνησις δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἡ κίνησις τῆς ὕλης ἢ τῆς λογικῆς. Οἱ ἄγγελοι δὲν ἔχουν ἀλληλοδιαδοχικὴν σκέψιν ἀλλ' ἐννοεῖδῃ σκέψιν, καὶ ἡ σκέψις τῶν ἀγγέλων ἀκόμη ὑπερβαίνει τὰ κατηγορήματα τῆς σκέψεως τῶν ἀνθρώπων. Γνωρίζομεν ἐπίσης ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι δὲν γνωρίζουν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Κατὰ περισσότερον δὲ λόγον δὲν δύνανται οἱ ἄνθρωποι νὰ γνωρίζουν αὐτὴν τὴν οὐσίαν.

Ὁ Ἱ. Αὐγουστῖνος διδάσκει, ὅτι ἐν τῷ Θεῷ δὲν ὑπάρχει οὔτε παρελθόν, οὔτε μέλλον, διότι ὁ Θεὸς ὑπερβαίνει τὸ κατηγορημα τοῦ χρόνου, ἀλλὰ ἐν τῷ Θεῷ ὑπάρχει ἀπλῶς τὸ συνεχὲς παρόν. Ὁ Θεὸς ὅμως ὄχι μόνον ὑπερβαίνει τὸ κατηγορημα τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ἀλλὰ καὶ τὸ κατηγορημα τοῦ συνεχοῦς παρόντος, διότι τὸ συνεχὲς παρόν εἶναι κατηγορημα ἀνήκον εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ χρόνου. Ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς ὑπερβαίνει τὰ κατηγορήματα τοῦ χρόνου ἀλλὰ καὶ τῶν αἰώνων, αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ κατηγορημα τοῦ συνεχοῦς παρόντος δὲν εἶναι δυνατόν, κυριολεκτικῶς τοῦλάχιστον, νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Θεόν.

pot folosi categoriile filozofiei pentru a cerceta ființa lui Dumnezeu și că pot folosi antropologia și anumite sisteme filozofice pentru a înțelege dogma Sfintei Treimi. Aceasta însă este inacceptabil pentru Părinții Bisericii care subliniază, așa cum am văzut mai sus, deosebirea radicală dintre „necreat” și „creat”. Părinții susțin că omul nu este chipul identic al lui Dumnezeu și, prin urmare, nu putem folosi psihologia omenească pentru a cerceta taina ființei lui Dumnezeu. Într-adevăr, pentru părtașii la îndumnezeire [*theosis*], Prooroci, Apostoli și Sfinți, slava firească și veșnică a lui Dumnezeu este descoperită într-un chip care transcende simțurile, rațiunea și mintea.

Părinții nu evidențiază numai deosebirea dintre „necreat” și „creat”, ci și deosebirea dintre „veacuri” și „timp”. Un „veac” este un interval în care ființele omenești și restul creaturilor trăiesc și se mișcă. „Timpul” este o categorie în care materia există și, datorită existenței materiei există, de asemenea, succesiune de evenimente. Acest fenomen nu este prezent la îngerii fiindcă ei transcend categoriile care se raportează la materie. Îngerii nu sunt legați de timp, așa cum suntem noi, fiindcă ei trăiesc în veacuri în care mișcarea nu este la fel cu cea a materiei și a logicii. Îngerii nu au succesiune de gânduri ci *un mod de gândire unitar* care transcende categoriile gândirii ființelor omenești. În pofida acestui lucru, îngerii nu cunosc ființa lui Dumnezeu. Oamenii sunt cu mult mai puțin capabili să cunoască ființa lui Dumnezeu.

Fericitul Augustin învață că în Dumnezeu nu există nici trecut și nici viitor, fiindcă Dumnezeu transcende categoriile timpului; pentru Dumnezeu există un prezent, pur și simplu, continuu. Adevărul este că Dumnezeu transcende nu doar categoriile trecutului și viitorului, ci, de asemenea, și pe cea a prezentului continuu fiindcă acest prezent continuu este și el o categorie care ține de timp. De vreme ce Dumnezeu depășește toate categoriile timpului și ale veacurilor, prezentul continuu nu poate să fie raportat la El.

Εἰς τὴν Φραγκικὴν Θεολογίαν ἀπὸ τοῦ Ἱ. Αὐγουστίνου καὶ ἐντεῦθεν λείπει ἡ περὶ θεώσεως διδασκαλία καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπουσιάζει καὶ ἡ ὀρθὴ ἀξιολόγησις τῶν δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Δὲν δύνανται δηλ. οἱ Λατῖνοι νὰ τοποθετήσουν τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα ἐκεῖ πού ἀρμόζει καὶ ἔνεκα τούτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀξιολογοῦν περισσότερον ἀπὸ ὅτι πρέπει τὸν ἀνθρώπινον λόγον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποδίδουν μεγαλυτέρας δυνάμεις εἰς τοὺς ἀγγέλους ἀπὸ ὅτι ἔχουν εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως τῆς περὶ θεώσεως διδασκαλίας οἱ Λατῖνοι καταβιβάζουν τὸν Θεὸν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν κατηγορημάτων τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως καὶ λέγουν ὅτι ὑπάρχει πραγματικὴ ὁμοιότης μεταξὺ Θεοῦ καὶ κτισμάτων καὶ πραγματικὴ γέφυρα καλουμένη λογικὴ μεταξὺ Θεοῦ καὶ κτισμάτων ὡς καὶ μεταξὺ αὐτῶν.

Ὑποστηρίζοντες τὸ ἀλάθητον οἱ Παπικοὶ λέγουν ὅτι ἓνας διάδοχος τῶν ἀποστόλων δύναται καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι ἀλάθης καὶ θεόπνευστος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅμως τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων καὶ κυρίως τῶν ἀποστόλων πού ἦσαν εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν καὶ Πεντηκοστήν, ἀφοῦ ἐδέχθησαν τὴν θέωσιν εἶδον μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν τὴν δόξαν καὶ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ γινόμενοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αὐτόπται μάρτυρες τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ διδασκαλία τῶν ἐπομένως περὶ Ἀγίας Τριάδος καὶ περὶ Θεοῦ εἶναι ἀλάθης, διότι αὐτοὶ ἦλθον εἰς ἄμεσον ἐμπειρίαν τῆς δόξης ἢ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπομένως ἀλαθῆτως διδάσκουν οἱ Ἀπόστολοι περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ, περὶ τῆς Ἀγ. Τριάδος, περὶ Χάριτος, περὶ Ἐκκλησίας κ.τ.λ. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἀποστόλους οἱ διδάσκοντες αἵρέσεις πάπαι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διεκδικήσουν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοὺς τὸ ἀλάθητον. Διὰ νὰ εἶναι οὗτοι πραγματικοὶ διάδοχοι τοῦ Πέτρου κατὰ τὴν ἄποψιν ἡμῶν τῶν Ὁρθοδόξων πρέπει νὰ μετέχουν εἰς τὴν θέωσιν εἰς τὴν ὁποίαν μετείχεν οὗτος. Διότι καθ' ἡμᾶς ἡ θεοπνευστία καὶ τὸ ἀλάθητον ἀνήκουν εἰς τοὺς δεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν. Αὐτοὶ δὲ ἀνήκουν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ λέγονται Πατριάρχαι καὶ Προφῆται, ἐνῶ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην λέγονται Ἀπόστολοι. Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ καλοῦνται Ἅγιοι καὶ Πατέρες, διότι εἶχον καὶ αὐτοὶ παρομοίαν ἐμπειρίαν μὲ τὴν ἀνωτέρω καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ διδασκαλία τῶν δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ἀλλὰ καθίστανται πραγματικοὶ ἐρμηνευταὶ ταύτης.

În tradiția teologică a francilor, începând cu Augustin, nu există o învățătură despre îndumnezeire și, în consecință, evaluarea corectă a posibilității cunoașterii lui Dumnezeu este absentă în ființele omenești. Altfel spus, latinii nu pot aborda problema epistemologiei cum trebuie și, prin urmare, pe de-o parte, ei atribuie o mai mare capacitate rațiunii umane, iar pe de altă parte, atribuie îngerilor puteri mai mari decât posedă în realitate. Lipsiți fiind de dogma îndumnezeirii, ei îl coboară pe Dumnezeu la nivelul categoriilor ce țin de gândirea omenească și susțin că, într-adevăr, există o asemănare între Dumnezeu și creaturi și o scară reală a raționalității care se prelungește între Dumnezeu și creaturi și între acestea întreolaltă.

În apărarea infailibilității, teologii papali pretind că un succesor al Apostolilor ar putea fi, de asemenea, infailibil și inspirat de Dumnezeu. Oricum, cazul lui Petru și al celorlalți Apostoli care au fost prezenți la Schimbarea la Față și la Cincizecime, este destul de diferit fiindcă este bazat pe faptul că ei au primit îndumnezeirea atunci când au văzut slava lui Hristos și au devenit martori oculari ai Dumnezeirii Lui. Drept consecință, dogma lor despre Treime și Dumnezeu este infailibilă fiindcă ei au avut o experiență directă a slavei Dumnezeirii lui Hristos, care i-a făcut Apostoli infailibili ai adevărului Dumnezeirii Sale, ai Treimii, ai Harului, ai Bisericii, etc. Spre deosebire de Apostoli, papii, care învață ereziile, nu pot să pretindă pentru ei înșiși infailibilitatea. Din perspectivă ortodoxă, papii pot fi succesori adevărați ai lui Petru doar dacă sunt părtași la aceeași îndumnezeire la care a fost și el părtaș. Căci pentru noi [ortodocșii], inspirația dumnezeiască și infailibilitatea aparțin celor care primesc revelația. În Vechiul Testament ei sunt numiți Patriarhi și Prooroci, iar în Noul Testament, Apostoli. În Biserică ei sunt numiți Sfinți și Părinți iar aceștia sunt părtași la aceeași experiență cu cei numiți mai sus și prin urmare, această învățătură este aceeași cu cea a Sfintei Scripturi și devin interpreți îndrituiți [autorizați] ai ei.

Ἐπομένως τὸ ἀλάθητον δι' ἡμᾶς ὑπάρχει εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, εἰς τὰς ὁποίας συμμετέχουν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὅποιοι διαφυλάσσουν πιστῶς αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὀρθοτομοῦν τὸν λόγον τῆς Ἀληθείας καὶ μετέχουν τῆς ποιμαντικῆς καὶ διδακτικῆς χάριτος τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων.

8 **ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ FILIOQUE.** Ἡ ἐπικράτησις τῆς περὶ τοῦ Filioque διδασκαλίας τῶν Δυτικῶν δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὰς προϋποθέσεις τοῦ Ἱ. Αὐγουστίνου, ἀλλὰ καὶ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν διαμάχην μεταξὺ τῶν Λατινοφράγκων, Γερμανοφράγκων (οἱ σημερινοὶ Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ) καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία ἦτο καὶ διαμάχη περὶ τοῦ Filioque. Ὁ τονισμὸς τοῦ Filioque ὑψώθη ἀπὸ τοὺς Φράγκους διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς τοὺς Σλάβους καὶ Λατίνους ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι αἰρετικοὶ καὶ ἐπομένως θὰ ἔπρεπε νὰ κόψουν μὲ αὐτοὺς κάθε δεσμὸν καὶ νὰ διάκινται ἐχθρικῶς πρὸς αὐτούς. Εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲ οἱ Φράγκοι ἐπεβλήθησαν στρατιωτικῶς καὶ διὰ τῆς βίας ἐπέβαλον τὸν 11ον αἰῶνα Φράγκους καὶ Φραγκοκρίλους πάπας καὶ ἐπισκόπους καὶ τὰς Φραγκικὰς τῶν θεολογικὰς πεποιθήσεις. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἰταλοὶ συγκατελέγησαν εἰς τὴν παράταξιν τῶν Φράγκων καὶ ὠνομάσθησαν ἔκτοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Φράγκοι, ἂν καὶ ἦσαν οἱ Νοτιολατῖνοι Ρωμαῖοι καὶ ὠνομάζοντο προηγουμένως οὕτω ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Ἀνατολῆς. Ληφθῆτω ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἔννοια Ρωμαῖος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε πολὺ μεγάλην σημασίαν ὥστε ὅταν ἐγένωντο οἱ Φράγκοι χριστιανοὶ ἤθελον καὶ αὐτοὶ νὰ ὠνομάζωνται Ρωμαῖοι. Ἐπίσης τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν διεκδικοῦσαν καὶ οἱ Σλάβοι καὶ γνωρίζομεν πᾶς ἡ Μόσχα ὠνομάσθη Τρίτη Ρώμη θεωροῦσα ἑαυτὴν ὡς διάδοχον τῆς δευτέρας Ρώμης, ἡτοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ ὅτι ἡ διαμάχη περὶ τοῦ Filioque δὲν ἦταν μόνον θεολογικὴ ἀλλὰ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ δὲν σημαίνει ὅτι ἐξηρτᾶτο ἡ θεολογία ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, ἀλλὰ σημαίνει ὅτι ἡ γραμμὴ τῶν Φράγκων ἦτο τοιαύτη ὥστε εἶχεν σκοπὸν ὅχι μόνον θεολογικὸν ἀλλὰ καὶ πολιτικοστρατιωτικόν, καὶ ὅτι κατηγοροῦντες τοὺς Ἕλληνας ὡς αἰρετικοὺς προσεπάθουν νὰ ἐξασθενήσουν τὴν ἐπιρροήν των εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν. Δι' αὐτὸ βλέπομεν εἰς τὴν Ἰταλίαν νὰ ὑπάρχουν

Pentru Ortodoxie, infailibilitatea este întemeiată pe Sinoadele Ecumenice care sunt formate din episcopi care păstrează cu credincioșie această dogmă a Bisericii, propovăduiesc cum se cuvine cuvântul lui Dumnezeu și sunt părtași la harul pastoral și didactic al Proorocilor, Apostolilor și al Sfinților.

8 **Motivele politice pentru impunerea lui Filioque.** Dominația lui Filioque în Apus s-a datorat nu doar divagațiilor lui Augustin ci, mai ales, într-o măsură mai mare, înclăștării militare și politice între franco-latini și franco-germani pe de-o parte (francezii și germanii de astăzi) și greci, pe de altă parte. Francii insistau asupra lui Filioque pentru a dovedi slavilor și latinilor că grecii sunt eretici și astfel ar trebui întrerupte relațiile cu ei și să fie considerați dușmani. În Italia, francii au dobândit supremația militară și au impus poporului concepțiile lor, ridicând papi și episcopi care erau fie francofili, fie acceptau dogmele teologice france. Din acest motiv, italienii, în concepția grecilor de azi, fac parte din neamul francilor deși erau latini sudici care, împreună cu grecii, purtau numele de romani. Trebuie să se rețină că numele „roman” era unul de mare importanță pe vremea când și-au făcut francii apariția și, din acest motiv, cei din urmă au vrut să-l uzurpe pentru ei înșiși. Ceva similar s-a petrecut și cu slavii, care au încercat să transforme Moscova în a treia Romă, succesoarea celei de-a doua Rome, Constantinopolul.

Faptul că lupta pentru Filioque nu a fost doar teologică ci și politică și militară, nu înseamnă că teologia era întemeiată pe politică. Mai degrabă, înseamnă că astfel era conduita francilor încât amestecau teologia cu interesele politice și cu militarismul pentru a-i acuza pe greci de erezie și a le reduce influența în Europa răsăriteană și Italia. Acesta a fost cazul în mod particular în Italia, unde oamenii erau

δύο κόμματα, τὰ ὅποια ἡγωνίζοντο διὰ τὴν ἐπικράτησιν εἰς τὸν Ἰταλικὸν χώρον. Ὑπῆρχον οἱ Λατῖνοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν φιλέλληνες ἢ Ἑλληνορωμαῖοι καὶ ἡσθάνοντο ὅτι ἦσαν πολῖται τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅτι εἶχον τὸν βασιλέα τους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπῆρχον οἱ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι προσέβλεπον φιλικῶς πρὸς τοὺς Γερμανούς. Μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων διεξήχθη σφοδρὰ διαμάχη, ἣ ὁποία εἶχε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ θέμα Filioque καὶ ἡ ὁποία κατέληξε μὲ τὴν διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῆς βίας νίκην τῆς φιλογερμανικῆς παρατάξεως καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀνωτέρω περὶ Filioque διδασκαλίας.

dezbinați în două partide care se luptau pentru câștigarea supremației în acele locuri. Latinii reprezentau un partid; ei erau grecofili și greco-latini, conștienți de faptul că erau cetățeni ai Constantinopolului și că împăratul lor locuia la Constantinopol. Celălalt partid căuta ajutorul și prietenia germanilor. Puternica încleștare ce s-a iscat între cele două grupări, încleștare din care a făcut parte și controversa asupra lui *Filioque*, s-a încheiat cu victoria grupului pro-german impusă prin violență și putere armată. Într-un astfel de context, impunerea lui *Filioque* a fost inevitabilă.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Χριστολογία

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΑΝ. Τὸ κέντρον καὶ τὸ μέσον τῆς ἀποκαλύψεως, τόσοις εἰς τὴν Π. Διαθήκην ὅσον καὶ εἰς τὴν Κ. Διαθήκην εἶναι ὁ Χριστός. Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας συνεχίζοντες καὶ μετέχοντες εἰς τὴν Παράδοσιν τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων διδάσκουν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀσάρκου Χριστοῦ Λόγου εἰς τοὺς προφήτας καὶ πατριάρχας τῆς Π. Διαθήκης. Ὁ τίτλος «Ὁ Ὦν», ἐπὶ παραδείγματι, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει εἰς τὸ φωτοστέφανον τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ, ἐδόθη εἰς τὸν Μωυσῆν ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Κυρίου εἰς τὴν καιομένην βάτον εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Μωυσέως, ποῖος εἶναι. Ἀνῆκεν εἰς τὸν Χριστὸν ὅστις εἶναι ὁ ἐμφανίσας ἑαυτὸν τοῖς προφήταις Ἄγγελος τῆς δόξης.

Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὁ Χριστός, ὡς αἰώνιος Λόγος, ἐνσαρκούται διὰ τῆς παρθένου Μαρίας διὰ τὴν ζήτησιν καὶ τὴν ἐνεργήσιν ὡς Θεάνθρωπος καὶ τὴν συμμετάσχη ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πλήν τῆς ἁμαρτίας. Τὸ ὅτι δὲ ὁ Χριστὸς ἦτο ἐκτὸς ἁμαρτίας, καὶ τὸ ὅτι εἶναι κατὰ φύσιν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ πηγὴ ζωῆς εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὸ νὰ μὴν εὑρίσκειται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θανάτου. Διότι ὁ θάνατος ὑπάρχει «ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται» διὰ τοὺς ἀποκεκομμένους τῆς θείας Χάριτος.

Εν τῷ Χριστῷ ἐνοῦνται ὑποστατικῶς ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις. Οὕτω, ἐνῷ ἡ θέωσις τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ μετοχή των εἰς τὴν ἄκτιστον δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἡ θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης τοῦ Χριστοῦ φύσεως εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ἡ ἄκτιστος δόξα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ αἰδῖος Αὐτοῦ δύναμις καὶ οὐχὶ ἀπόκτημα. Αἱ δύο φύσεις

PARTEA A TREIA

Hristologia

1 Introducere în hristologie. Hristos este centrul și instrumentul revelației atât în Vechiul cât și în Noul Testament. Părinții Bisericii, urmând și participând la Tradiția Proorocilor și Apostolilor, învață venirea lui Hristos neîntrupt, Logosul, în fața Proorocilor și a Patriarhilor Vechiului Testament. Numele *Cel care este*, de exemplu, care apare pe aura icoanei lui Hristos, a fost predat lui Moise de către Îngerul Domnului la Rugul aprins, ca răspuns la întrebarea lui Moise cine este el. Acest nume este al lui Hristos, Care se arată Proorocilor ca Îngerul Slavei.

În Noul Testament, Hristos, Logosul veșnic, Se întrupează prin Sfânta Fecioară pentru ca să trăiască și să Se arate [manifeste] ca Dumnezeu-om și să participe la tot ceea ce ține de experiența omenească, mai puțin păcatul. Faptul că Hristos a fost fără de păcat și că era prin fire Logosul lui Dumnezeu și Izvorul vieții, a făcut ca El să nu poată fi supus sub stăpânirea morții. Aceasta fiindcă moartea există „pentru ca răul să nu devină nemuritor” în cei care s-au separat de harul dumnezeiesc.

În Hristos, două firi – dumnezeiască și umană, sunt unite ipostatic. Astfel, în timp ce îndumnezeirea oamenilor reprezintă participarea lor la slava necreată a lui Dumnezeu, îndumnezeirea firii umane a lui Hristos este ființa lui Dumnezeu, în timp ce slava necreată a lui Hristos este puterea Sa veșnică și firească și nu ceva primit. Cele două firi

τοῦ Χριστοῦ Λόγου διὰ τῶν ὁποίων ἐνεργεῖ εἶναι ἡνωμένοι μεταξύ των «ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, ἀχωρίστως ἀδιαιρέτως». Ὁ Λόγος εἶναι ὁ Χριστός, οὐχὶ διάφορος ὑπόστασις. Εἶναι ὁ Χριστὸς Λόγος ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ ὑπόστασις. Ἐκ τῆς Παρθένου ἐγεννήθη ὁ Λόγος σὰρξ, δηλ. ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Λόγου, εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν τῶν θαυμάτων, θαυματουργεῖ ὁ Λόγος Χριστὸς διὰ τῆς ἀκτίστου φύσεως καὶ τῆς κτιστῆς φύσεως τοῦ Λόγου.

Εἰς τὴν ἀντίδοσιν τῶν ιδιωμάτων τῶν δύο φύσεων ὑπάρχει ἀνισότης. Ὁ Χριστὸς Λόγος εἶναι εἷς. Δὲν ὑπάρχει ἐν Αὐτῷ ἄλλος καὶ ἄλλος, ἢ εἷς καὶ ἕτερος. Εἶναι εἷς, μία ὑπόστασις. Ὑπάρχει ὅμως ἄλλο καὶ ἄλλο, κτισταὶ καὶ ἀκτιστοὶ φύσεις, ἐνέργειαι, θελήσεις. Τοιοῦτοτρόπως ὅταν λέγωμεν ποῖος ἐσταυρώθη, ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι ὁ Λόγος ἐσταυρώθη, «ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας», καθότι ἐσταύρωσαν τὸν Κύριον τῆς δόξης. Ὅταν ὅμως λέγωμεν πῶς ἐσταυρώθη, πρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι ἐσταυρώθη σαρκί, καθόσον ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Λόγου ἐσταυρώθη. Αὕτη εἶναι εἷς πάρα πολὺ γενικὰς γραμμάς ἢ περὶ Χριστοῦ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Ἄς ἴδωμεν ὅμως ποῖαν ἐξέλιξιν εἶχεν αὕτη διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐν σχέσει ἀσφαλῶς πρὸς τὴν ὀρολογίαν.

2 ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΑἰΡΕΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ. Ἡ Χριστολογία καὶ ἡ Τριαδολογία εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ δόγμα. Τὸ Χριστολογικὸν δηλ. καὶ τὸ Τριαδολογικὸν δόγμα δὲν δύνανται νὰ διαχωρισθοῦν. Τοῦτο τὸ διαπιστώσαμεν καὶ κατὰ τὴν σύντομον ἐξέτασιν τῆς διὰ τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Θεοῦ, δηλ. διὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλύψεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Π. Διαθήκην, καὶ τοῦ Τριαδολογικοῦ δόγματος, ὅπου εἶδομεν ὅτι αἱ ρίζαι τῶν μετέπειτα Χριστολογικῶν αἱρέσεων εὐρίσκονται εἰς τὰς Τριαδολογικὰς αἱρέσεις.

Οὕτω οἱ Γνωστικοὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Χριστὸς φαινομενικῶς ἐγεννήθη, φαινομενικῶς ἔπαθεν, ἐσταυρώθη καὶ ἀνέστη (δοκητισμός).

Οἱ δυναμικοὶ Μοναρχιανοί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Τροπικούς, δὲν παρεδέχοντο τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Λόγου. Ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς κατεδικάσθη, ὡς προανεφέρθη, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν παρεδέχετο τὴν ὑπαρξιν τῶν τριῶν ὑποστάσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἡρνεῖτο

ale lui Hristos, Logosul întrupat, prin care lucrează El, sunt unite „fără schimbare, fără amestecare, fără împărțire, fără despărțire”. Logosul este Hristos și nu alt ipostas. Logosul-Hristos este una și aceeași persoană și unul și același ipostas. Fecioara a dat naștere Logosului Întrupat, adică firii umane a Logosului; în cazul minunilor, Logosul-Hristos a fost Cel care le-a lucrat prin intermediul firii necrate și a firii create a Logosului.

În comunicarea însușirilor (*communicatio idiomatum*) celor două firi, există o inegalitate. Logosul-Hristos este unul. Nu există în El „altul și [sau împreună cu] altul” sau „unul și celălalt”. Există un singur ipostas. Însă există un element și un alt element, două firi, una creată și una necreată, două energii și două voințe. Astfel, atunci când întrebăm cine a fost răstignit răspunsul este că Logosul a fost răstignit, Cel „Care a spânzurat pământul pe ape”, „căci ei L-au răstignit pe Domnul Slavei”. Însă, atunci când întrebăm cum a fost răstignit, trebuie să răspundem că El a fost răstignit „cu trupul”, fiindcă ceea ce a fost răstignit este firea umană a Logosului. Aceasta este în linii foarte mari dogma Bisericii despre Hristos. Dar să vedem acum dezvoltarea pe care a avut-o prin Sinoadele Ecumenice, referindu-ne, desigur, la terminologia adoptată.

2 Precursori ai ereziilor hristologice și învățătura ortodoxă. Hristologia și triadologia sunt una și aceeași dogmă. Cu alte cuvinte, dogma hristologică și cea triadologică nu pot fi separate. Ne-am dat seama împreună de acest lucru când am cercetat pe scurt revelația lui Dumnezeu și dogma triadologică în Vechiul Testament prin Îngerul Domnului, adică Hristos, și am văzut că rădăcinile ereziilor hristologice care au apărut mai târziu, se găsesc în cele triadologice.

Astfel, gnosticii spuneau că Hristos S-a născut, a pățimit, a fost răstignit și a înviat doar în aparență (dochetism).

Monarhienii dinamici, spre deosebire de cei modalști, nu acceptau Întruparea Logosului. Pavel de Samosata a fost condamnat, așa cum s-a afirmat anterior, fiindcă, pe de o parte, el nu accepta existența a trei ipostasuri, și, pe de altă parte, nega

τὴν πραγματικὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἦρνεῖτο δὲ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ-Λόγου διότι κατ' αὐτὸν φυσικὴ καὶ ὑποστατικὴ ἔνωσις σημαίνει κατ' ἀνάγκην ἢ ἀναγκαστικὴν ἔνωσιν.

Ὁ Ἀρειος, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει, ὡς φαίνεται, τὴν διδασκαλίαν τοῦ διδασκάλου του Λουκιανοῦ μὲ νέον τρόπον, διατηρῶν ὅμως τὰς βάσεις της, ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ ἐκ τοῦ μηδενὸς λαβὼν τὴν ὑπαρξιν βουλήσει τοῦ Πατρὸς Λόγος ἐνοῦται κατ' οὐσίαν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἥτοι τὴν σάρκα. Διότι κατ' αὐτὸν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν εἶχεν ἀνθρώπινον λόγον, ἀλλὰ τὴν θέσιν αὐτοῦ κατέλαβεν ὁ κτιστὸς πρὸ τῶν αἰώνων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεννηθεὶς καὶ κτισθεὶς Λόγος. Ἐδέχετο τὴν ἐν Χριστῷ κατ' οὐσίαν ἔνωσιν ὡς ἔνωσιν κατ' ἀνάγκην καὶ ἀπέδιδε ὅλας τὰς ἐν Χριστῷ ἐνεργείας εἰς τὴν φύσιν τοῦ Λόγου ἵνα ἀποδείξῃ τὸ κτιστὸν αὐτῆς.

Ἐναντίον τοῦ Ἀρείου ὁ Μ. Ἀθανάσιος τονίζει ὅτι, μεταξὺ θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπάρχει ριζικὴ διαφορά. Τὰ ἀνθρώπινα ἰδιώματα δὲν ἀποδίδονται εἰς τὴν θείαν φύσιν. Ὁ Λόγος ἔπαθεν ἐν σαρκί, ἐπειράσθη ἐν σαρκί, ἐσταυρώθη ἐν σαρκί, κ.τ.λ., καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ φύσει.

Τὸ κλειδί ὅμως τῆς Χριστολογίας τὸ εὐρίσκομεν εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας καὶ τοῦ Διοδώρου Ταρσοῦ μετὰ τοῦ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας. Ὁ Ἀπολινάριος ἐπίστευεν ὅτι ἐν Χριστῷ ἔχομεν μίαν ὑπόστασιν ἥτοι αὐτὴν τοῦ Λόγου τὴν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐπίστευεν ἐπίσης ὁ Ἀπολινάριος ὅτι τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς τμῆμα κατέλαβεν ὁ Λόγος, ἀρνούμενος οὕτω ὀλοκληρωμένην ἐν Χριστῷ ἀνθρωπίνην φύσιν. Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀπολιναρίου ἀπέκρουσεν ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας λέγων ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ἄλλος ὁ ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Φαίνεται ὅτι ἡ διαμάχη αὐτὴ ἠκούσθη εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ δι' αὐτὸ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἔγραψε δύο ἐπιστολάς πρὸς Κληδώνιον εἰς τὰς ὁποίας τονίζει ἐναντίον τῶν ἀνωτέρω ἀντιλήψεων, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Πατέρες ὅτι ὁ πρὸ τῶν αἰώνων ὁμοούσιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ὁ αὐτὸς ἐκ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐγένετο ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τονίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ

ἐνtruparea reală a Logosului, deoarece, pentru el, unirea firească și ipostatică însemna unire necesară sau unire supusă necesității.

Arie, care expune, după cum se pare, doctrina învățătorului său Lucian într-un chip nou, dar păstrându-i fundamentele, pretindea că Logosul Tatălui, Care Și-a primit existența din nimic prin voința Tatălui, este unit ființial cu firea umană, adică trupul. În concepția sa, firea omenească a lui Hristos nu avea un logos omenesc (rațiunea), ci locul său a fost luat de Logosul creat, Care a fost născut și creat primordial de Dumnezeu, înainte de veci. Arie accepta o unire ființială în Hristos ca unire necesară și atribuia toate energiile din Hristos firii Logosului pentru a demonstra că El este creat.

Atanasie cel Mare s-a împotrivit lui Arie arătând că există o diferență radicală între firile divină și cea umană. Însușirile umane nu pot fi atribuite firii dumnezeiești. Logosul a pățimit în trup, a fost ispitit în trup, a fost răstignit în trup, etc., și nu în propria Sa fire [dumnezeiască].

Însă cheia hristologiei se găsește în disputa dintre Theodor de Mopsuestia, Diodor din Tars și Apolinarie din Laodiceea. Apolinarie credea că în Hristos există un singur ipostas, anume cel al Logosului, care este deoființă (*homoousios*) cu Tatăl, din punctul de vedere al Dumnezeirii Sale și deoființă cu noi, din punctul de vedere al omenității sale. De asemenea, Apolinarie credea că partea rațională a sufletului fusese luată de Logos și astfel, nega integritatea firii umane a lui Hristos. Învățătura lui Apolinarie a fost respinsă de Theodor de Mopsuestia care a spus că cel care este deoființă cu Tatăl din punct de vedere al Dumnezeirii sale este unul, iar cel care este deoființă cu noi din punct de vedere al omenității noastre, este altul.

Se pare că vestea despre această dispută s-a răspândit și în Capadocia și, din acest motiv, Sfântul Grigorie Teologul a scris două epistole către Cledonius, în care afirmă răspicat (ca și alți Părinți) împotriva opiniilor de mai sus, că *Cel care este mai înainte de veci deoființă cu Tatăl din punct de vedere al dumnezeirii Sale, Același - în zilele din urmă, a devenit deoființă cu noi din punct de vedere al omenității Sale*. Sfântul Grigorie Teologul mai subliniază faptul

Κυζίκου Πρόκλος, ὁ ὁποῖος ἐκάλεi τὴν Παρθένον Μαρίαν Θεοτόκον, ὑποστηρίζων «ὅτι ἐγεννήθη ἐκ γυναικὸς Θεὸς οὐ γυμνὸς καὶ ἄνθρωπος οὐ ψιλός». Ἡ ἀρξαμένη διαμάχη διεδόθη καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας καὶ ταύτης ἔλαβον γνῶσιν τόσον ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ὅσον καὶ ὁ Κελεστίνος Ρώμης. Ὁ Κύριλλος ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν τρεῖς ἐπιστολάς, εἰς τὴν τρίτην τὴν καλουμένην συνοδικὴν ὑπὲρχον Δώδεκα Κεφάλαια ἢ Ἀναθεματισμοί, τοὺς ὁποῖους ὑπεχρέωνον τὸν Νεστόριον νὰ ἀποδεχθῇ. Ἐναντίον τῆς διδασκαλίας δὲ τοῦ Νεστορίου, ὁ Κύριλλος ἐδέχετο «φυσικὴν» καὶ «ὑποστατικὴν» ἐν Χριστῷ ἔνωσιν. Ἐχρησιμοποιεῖ ἐπίσης τὸν ὅρον «μία φύσις τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη».

Ἡ διδασκαλία αὕτη ἐξένισεν μερίδα τῶν Ἀντιοχειανῶν διότι πολλοὶ ἔλεγον πῶς οὕτω εἰσάγωμεν τὸ κατηγορημα τῆς ἀνάγκης, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς εἶχεν καταδικασθῇ διότι δὲν ἐδέχετο κατ' οὐσίαν ἔνωσιν τοῦ Λόγου μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης Αὐτοῦ φύσεως. Ἡ ὅλη κατάστασις ὠδήγησεν εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς Γ' Οἰκ. Συνόδου. Εἰς αὐτήν, βάσιν ἀπετέλεσεν ἡ διδασκαλία καὶ αἱ πρὸς Νεστόριον ἐπιστολαὶ Β' καὶ Γ' τοῦ Κυρίλλου. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων μᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ ἐξῆς:

Ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Ἰωάννης, μετὰ τῆς ἀκολουθίας του καθ' οὐστέρησεν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Σύνοδον. Ὅταν δὲ ἐπαρουσιάσθη, διαφωνήσας μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Συνόδου, ἀπέσχεν καὶ συνεκρότησεν ἐν Ἐφέσῳ ἄλλην Σύνοδον. Ἡ Σύνοδος αὕτη κατεδίκασεν ὡς αἰρετικὰ τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τῆς τρίτης πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῆς τοῦ Κυρίλλου. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ' Οἰκ. Συνόδου συνεχίσθη τὸ δημιουργηθὲν σχίσμα μέχρι τῷ 433 ὅτε ἐπετεύχθησαν Διαλλαγαὶ μεταξὺ Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου. Ταύτας ὁ Διόσκορος καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ Μονοφυσιῖται μὴ κατανοοῦντες διετύπωσαν τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ὁ Κύριλλος ἠπατήθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου δεχθεὶς τὸν ὅρον τῆς διδασκαλίας περὶ δύο φύσεων. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ἀντιοχειανοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ὁ Κύριλλος μετενόησεν διὰ τὰς αἱρέσεις του δεχθεὶς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ἰωάννου. Ὅλοι οἱ Δυτικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Κύριλλος ἵνα ἐπιτύχῃ τὰς Διαλλαγὰς ἐγκατέλειψε τὰ Δώδεκα Κεφάλαια. Τὸ νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς κάτι τέτοιο εἶναι ἀδύνατον τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου ἀπετέλεσεν τὴν βάσιν τῆς Γ' Οἰκ. Συνόδου καὶ τὸ κριτήριον τῆς Χριστολογίας τῶν μετέπειτα Οἰκ. Συνόδων. (Ἐδῶ δύνανται νὰ προστεθοῦν ἱστορικαὶ ἀποδείξεις).

Cizicului, Proclus, care se afla pe atunci la Constantinopol și care o numea pe Fecioara Maria *Theotokos*, argumentând: „*Cel ce S-a născut dintr-o femeie nu a fost Dumnezeu dezgolit și nici simplu om*”. Disputa care s-a iscat aici s-a răspândit în alte Biserici, iar chestiunea a ajuns la cunoștința lui Chiril al Alexandriei și Celestin al Romei. Chiril a trimis lui Nestorie, care îl sprijinea pe Anastasie, trei epistole. Cea de-a treia, care mai este numită și sinodală, conținea cele *Douăsprezece capitole* sau *Anateme*, iar Nestorie a fost obligat să le primească. Împotriva dogmei lui Nestorie, Chiril a propovăduit o unire „firească” și „ipostatică” în Hristos. De asemenea, a folosit expresia „o singură fire a Logosului întrupat”.

Această dogmă avea o conotație stranie pentru antiohieni fiindcă mulți spusese că în acest mod necesitatea era introdusă în taina lui Hristos, în ciuda faptului că Pavel de Samosata fusese anatemizat fiindcă nu acceptase o unire ființială a Logosului cu firea umană. Întreaga dispută a dus la convocarea Sinodului al III-lea Ecumenic. Temelia activității acestui Sinod a fost doctrina Epistolelor a II-a și a III-a ale lui Chiril adresate către Nestorie. Din evenimentele istorice petrecute atunci cele care prezintă interes pentru noi sunt următoarele:

Ioan al Antiohiei și anturajul său au sosit cu întârziere la Sinod. La sosire, el a dezaprobat hotărârea Sinodului și a convocat alt sinod la Efes. Acest sinod a condamnat ca eretice *Cele douăsprezece capitole* din a III-a Epistolă a lui Chiril către Nestorie. După Sinodul al III-lea Ecumenic a fost creată o schismă care a durat până în 433, când s-a încheiat grație *Decretului de împăcare* dintre Chiril și Ioan. Însă, în continuare, succesorii lui Chiril, Dioscor și adepții săi monofiziți, au răstălmăcit *Decretele de împăcare* și au pretins că Chiril a fost amăgit de Ioan și a acceptat clauza dogmei despre două firi. Însă mulți antiohieni credeau că Chiril se răzgândise în privința acestor erezii pentru a obține mărturisirea lui Ioan. Toți apusenii pretind că Chiril a abandonat *Cele douăsprezece capitole* pentru a obține *Împăcarea* cu Ioan. Însă această ipoteză este imposibilă, fiindcă ar implica faptul că Chiril să-și fi abandonat învățătura sa, care a constituit temelia Sinodului al III-lea Ecumenic și criteriul hristologiei Sinoadelor următoare. (Se pot aduce multe dovezi istorice în această privință).

Τότε ὁμως δημιουργεῖται τὸ ἐρώτημα: Πῶς εἶναι δυνατόν αἱ διδασκαλῖαι περὶ μιᾶς καὶ περὶ δύο φύσεων νὰ εἶναι ἀμφότεραι ὀρθαί; Εἰς αὐτὰ θὰ μᾶς βοηθήσῃ ἡ διάκρισις ἐν τῇ Ἀγ. Τριάδι τῶν ὄρων «οὐσία» καὶ «ὑπόστασις». Οἱ Καππαδόκαι Πατέρες, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον τὴν ἀνωτέρω διάκρισιν, συνεταύτισαν τὴν φύσιν μὲ τὴν ὑπόστασιν. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὁ ὄρος φύσις ἐπίσης ἐταυτίσθη μὲ τὴν οὐσίαν, εἰς δὲ τὴν Ἀλεξανδρείαν μὲ τὴν ὑπόστασιν. Ἐνῶ ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς φύσεως καὶ ὑποστάσεως, οὐδέποτε ὁμιλεῖ ὁ Κύριλλος περὶ μιᾶς οὐσίας ἐν Χριστῷ. Ὁ διάδοχος ὁμως τοῦ Κυρίλλου δυστυχῶς μὴ κατανοῶν τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι αὐτῶν ἀντὶ νὰ συνεχίσῃ τὰς γενομένας Διαλλαγὰς ὅχι μόνον ἐτερμάτισεν ἢ ἀπέρριψεν ταύτας, ἀλλ' ἐγένετο καὶ αἷτιος τῆς ἀποκοπῆς τῶν καλουμένων Μονοφυσιτῶν ἐκ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Τὸν Ἰωάννην ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Δόμνος, ἀρχηγὸς τῆς παρατάξεως τῶν Νεστοριανιζόντων, τὸν δὲ Κύριλλον, ὁ Διόσκορος, ὁ ὅποιος ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Κύριλλος ἠπατήθη ἀπὸ τὸν Ἰωάννην καί, συνεπῶς, ἔθεσεν ὡς σκοπὸν τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ὄρου «δύο φύσεις», ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τῆς Ληστρικῆς καλουμένης Συνόδου τοῦ 449.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Κων/λιν ἀνεφάνη νέα διδασκαλία, ἡ τοῦ Εὐτυχοῦς. Οὗτος ἔλεγεν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, οὐχὶ ὁμως ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ ἡ μήτηρ Αὐτοῦ εἶναι ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ Κων/λεως Φλαβιανὸς ἐτόνιζεν ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐτυχοῦς ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιος τῇ μητρὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀποτέλεσμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐτυχοῦς ἦτο ἡ σύγκλησις τῆς ἐνδημούσης Συνόδου ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 448. Πρὸ τῆς Συνόδου ἐστάλη ἀντιπροσωπεῖα πρὸς τὸν Εὐτυχὴ ὅπως καλέσῃ αὐτὸν εἰς τὴν Σύνοδον καὶ ἐξετάσῃ τὴν διδασκαλίαν του εἰς τὴν ὁποίαν συμμετείχεν καὶ κάποιος Πρεσβύτερος Ἰωάννης. Εἰς τὰς κατ' ἰδίαν συνομιλίας καὶ εἰς τὴν Σύνοδον, ὁ Εὐτυχὴς διετύπωσεν τὴν ἀνωτέρω πίστιν βάσει τῆς ὁποίας κατεδικάσθη. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ἐστάλησαν εἰς τὸν Πάπαν, ὁ ὅποιος ἀπέστειλεν ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν Φλαβιανὸν ἐπιστολήν, δηλ. τὸν Τόμον αὐτοῦ. Εἰς αὐτόν, μὴ κατανοῶν τὴν ὀρολογίαν τῆς ἀνατολῆς, ἐκφράζεται ἀσαφῶς. Διδάσκει ὁμως ὅτι ὁ Λόγος ὁ πρὸ αἰώνων γεννηθεὶς ἐκ τοῦ Πατρός, ὁ αὐτὸς ἐπ'

Întrebarea care se pune aici este *Cum este posibil ca dogmele despre o fire și două firi să fie ambele corecte?* Pentru a înțelege aceasta trebuie să ne întoarcem la distincția dintre „ființă” (οὐσία) și „ipostas” (ὑπόστασις) din Sfânta Treime. Părinții Capadocieni, care au conceput distincția de mai sus, au identificat „firea” (φύσις) cu „ipostasul”. În Antiohia, termenul „fire” a fost identificat, de asemenea, cu termenul „ființă” iar în Alexandria cu termenul „ipostas”. Chiril vorbește despre o singură fire și un singur ipostas, dar niciodată despre o singură ființă în Hristos. Succesorul lui Chiril, însă, necapabil să înțeleagă modul lor de gândire, în loc să mențină în vigoare Decretele de împăcare acceptate, le-a abrogat sau le-a respins și, astfel, a devenit motivul despărțirii monofiziților de trupul Bisericii. Când Ioan a murit, i-a urmat Domnos, conducătorul partidului nestorian. Sfântul Chiril a fost succedat de Dioscor care afirma că Chiril a fost amăgit de Ioan și și-a făcut un țel personal din eradicarea termenului „două firi”, așa cum apare din însemnările așa-zisului Sinod tâlhăresc din 449 d. Hr.

Între timp, o nouă doctrină a luat naștere la Constantinopol, cea a lui Eutihie. Eutihie spunea că Hristos este deoființă cu Tatăl din punctul de vedere al Dumnezeirii, dar nu era deoființă cu noi din punct de vedere al omenității, deși Maica Sa fusese deoființă cu noi în ceea ce privește omenitatea. Flavian al Constantinopolului a evidențiat împotriva învățaturii lui Eutihie, că Hristos este deoființă cu Tatăl din punctul de vedere al Dumnezeirii și deoființă cu Maica Sa în ceea ce privește omenitatea Sa. Urmarea învățaturii lui Eutihie a fost convocarea Sinodului de la Constantinopol din 448. Înainte de Sinod a fost trimisă o delegație la Eutihie care l-a invitat la Sinod pentru a i se cerceta învățătura care mai era împărtășită și de un anume preot, pe nume Ioan. În discuțiile sale cu Sinodul, Eutihie și-a expus doctrina de mai sus, aceasta fiind și motivul pentru care a fost condamnat. Procesele-verbale ale Sinodului au fost trimise Papei de la Roma care, drept răspuns, a trimis o scrisoare lui Flavian, anume Tomos-ul său. În acesta, Papa Leon se exprimă obscur, neputând să înțeleagă terminologia Răsăritului. Dar, el învață că Logosul, Care S-a născut mai înainte de veci din Tatăl, este El Însuși

ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου καὶ εἰς αὐτὸ συμφωνεῖ ἀπολύτως μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν καὶ τὸν Κύριλλον.

4 **Η ΛΗΣΤΡΙΚΗ ΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ 449.** Ὁ Διόσκορος ὠδήγησε τὰ πράγματα εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς Ληστρικῆς καλουμένης Συνόδου. Εἰς τὴν ἐνδημοῦσαν τοῦ 448 ὁ Εὐτυχῆς ὡμολόγησεν ὅτι «ἐὰν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λέγουν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸ δέχομαι». Ὁ Πρεσβύτερος Ἰωάννης εἶπεν ὅτι «ναὶ μὲν ἐν παρουσίᾳ τῶν ἄλλων ὡμολόγησεν τὴν ἀνωτέρω ἀναφερομένην διδασκαλίαν, ἀλλ' ὅμως εἰς ἐμὲ κατ' ἰδίαν εἶπεν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι «ὁμοούσιος τῇ μητρὶ αὐτοῦ». Ἐπομένως εἰς τὴν Ληστρικὴν Σύνοδον δὲν ἀπεκατεστάθη βάσει τῆς ὁμολογίας του κατὰ τὴν ἐνδημοῦσαν Σύνοδον τοῦ 448, ἀλλὰ βάσει νέας ὁμολογίας ὀρθοδόξου, ἂν καὶ κατ' οὐσίαν οὗτος δὲν τὴν ἐπίστευεν. Ἐκεῖνο ποῦ ἔχει ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημασίαν εἶναι ὅτι ὁ Διόσκορος δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν Εὐτυχὴν καὶ δι' αὐτὸ εἰς τὴν Δ' Οἰκ. Σύνοδον ἐδέχθη τὴν καταδίκην του. Ἐπίσης οἱ καλούμενοι Μονοφυσιῖται κατεδίκασαν αὐτὸν ὡς αἰρετικόν. Τὸ ὅτι δὲ οὗτοι δὲν παραδέχονται τὴν Ληστρικὴν Σύνοδον ὡς οἰκουμενικὴν, ἀλλὰ σταματοῦν εἰς τὴν Γ' Οἰκ. Σύνοδον σημαίνει ὅτι παραδέχονται ὅτι ἔκαμεν λάθος ὁ Διόσκορος εἰς τὴν Ληστρικὴν Σύνοδον. Δυστυχῶς ὅμως δὲν παραδέχονται τὰς κατὰ τὸ 433 γενομένας Διαλλαγὰς μεταξὺ Ἰωάννου καὶ Κυρίλλου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Διόσκορος δὲν παρεδέχθη τὴν διατύπωσιν περὶ δύο ἐν Χριστῷ φύσεων παρ' ὅτι ἐδέχετο ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

5 **Η Δ' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (451).** Ἡ δημιουργηθεῖσα κατάστασις καὶ ὁ θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς καὶ ἡ ἀξιολογῶσα ὀρθῶς τὰ πράγματα Πουλχερία, ὠδήγησαν εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου. Αὕτη εἶχε πρὸ αὐτῆς τὴν Ληστρικὴν καλουμένην Σύνοδον. Τοῦτο τονίζεται διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Ἐπειδὴ τὸ κράτος ἀνεγνώριζεν τὴν διδασκαλίαν καὶ τοὺς κανόνας τῶν Οἰκ. Συνόδων ὡς νόμους του καὶ οἱ αὐτοκράτορες ὑπέγραφον τὰ πρακτικὰ των, αἱ ἀποφάσεις τῆς Ληστρικῆς συνόδου ἦσαν νόμοι αὐτοῦ. Ἐπομένως ἡ Δ' Οἰκ. Σύνοδος

Ὁ Cel care, în zilele din urmă, S-a născut din Fecioara, și astfel, Papa era deplin în consens cu Tradiția ortodoxă și cu Chiril.

4 **Așa-zisul Sinod tâlhăresc din 449.** Dioscor a fost responsabil pentru convocarea așa-numitului Sinod tâlhăresc. La Sinodul legitim din Constantinopol din 448, Eutihie a mărturisit că „dacă Părinții Bisericii ar spune că Hristos este deoființă cu noi în ceea ce privește umanitatea, noi am primi aceasta”. Preotul Ioan a spus că „deși el a mărturisit cele de mai sus în prezența altora, el i-a spus în particular că Hristos nu era deoființă cu Maica Sa”. Prin urmare, la Sinodul tâlhăresc, Eutihie nu a fost reabilitat pe temeiul mărturisirii sale dată în fața Sinodului legitim din 448, ci pe temeiul unei alte mărturisiri, deși, de fapt, el nu credea în ea. De mare importanță este aici faptul că Dioscor nu este de acord cu Eutihie și, din acest motiv, Sinodul al IV-lea Ecumenic a acceptat condamnarea sa. De asemenea, așa-numiții monofiziți l-au condamnat drept eretic. Faptul că monofiziții nu recunosc Sinodul tâlhăresc ca fiind ecumenic ci se opresc la Sinodul al III-lea Ecumenic, înseamnă că ei acceptă că Dioscor a făcut o greșeală la Sinodul tâlhăresc. Însă din nefericire, ei nu acceptă *Decretele de împăcare* dintre Chiril și Ioan semnate în 433. Aceasta se datorează faptului că Dioscor nu a fost de acord cu legitimitatea expresiei *două firi în Hristos* deși el a acceptat că Hristos era deoființă cu Tatăl în ceea ce privește Dumnezeuirea Sa și deoființă cu noi, în ceea ce privește umanitatea Sa.

5 **Sinodul IV Ecumenic (451).** Contextul care s-a creat odată cu moartea Împăratului și atitudinea cucernică a Pulheriei față de treburile Bisericii, a dus la convocarea Sinodului al IV-lea Ecumenic. Acest Sinod a trebuit să se ocupe cu deciziile Sinodului tâlhăresc care îl precedase. Aceasta fiindcă Statul a recunoscut dogmele și canoanele Sinoadelor Ecumenice drept legi de stat, iar împăratul semna procesele verbale ale ședințelor. Așadar, Sinodul al IV-lea Ecumenic nu putea trece cu vederea Sinodul tâlhăresc.

δὲν ἡδύνατο νὰ τὰς παραθεωρήσῃ. Δὲν ἡδύνατο νὰ τὸ κάμῃ αὐτὸ καὶ δι' ἓναν ἄλλον λόγον. Ἀρκετοὶ ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Δ' εἶχον ὑπογράψει τὰ πρακτικὰ τῆς Ληστρικῆς Συνόδου. Δημιουργεῖται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα πῶς οἱ Πατέρες αὐτοὶ ὑπέγραψαν τὰ πρακτικὰ τῆς Ληστρικῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου; Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐξηγεῖται ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ὁρολογίαν τοῦ Εὐτυχοῦς, ὁ ὁποῖος ὡς προανεφέρθη εἶπε εἰς τὴν Ληστρικὴν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι «ὁμοούσιος τῇ μητρὶ αὐτοῦ». Ἐπομένως ἀπεκατεστάθη ὁ Εὐτυχὴς εἰς τὴν Ληστρικὴν βάσει ὀρθοδόξου ὁμολογίας του, ἥτις ἀνήρесе τὰ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνδημοῦσαν τοῦ 448 ὁμολογηθέντα. Τὸ αἰρετικὸν τῆς Ληστρικῆς ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπέρριψε τὰς μεταξὺ Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου Διαλλαγὰς καὶ ἐπέμεινεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὁρολογίαν τῆς Ἀλεξανδρείας περὶ μιᾶς ἐν Χριστῷ φύσεως καὶ ὑποστάσεως.

Οὕτω βλέπομεν καὶ σήμερον τοὺς Μονοφυσίτας, εἰς τὴν προβαλλομένην ἐρώτησιν, «δέχεσθε ὅτι ἐν Χριστῷ ὑπάρχει μία φύσις(!)», νὰ ἀπαντοῦν «δεχόμεθα». Ὅταν ὅμως τοὺς ἀντιποῦμε ὅτι ἐπομένως εἰσθε Μονοφυσίται, διαμαρτύρονται. Τοῦτο διότι παραδέχονται ὡς παραδέχθη καὶ ὁ Διόσκορος ὅτι ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς Παρθένου εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ διδασκαλία τους, ἂν καὶ ἀκόμη δὲν ἔχῃ διασαφηνισθῇ, εἶναι ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δύο φύσεις πρὸ τῆς ἐνώσεως, μίαν μετὰ τὴν ἐνωσιν μὴ ἀναιρουμένης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Τοῦτο ὅμως ἐνέχει τὸν κίνδυνον νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὸν Νεστοριανισμόν. Διότι ὅταν λέγουν τό, «μὴ ἀναιρουμένης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως», λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ γεγονότος ὅτι ταυτίζουν τὴν φύσιν μὲ τὴν ὑπόστασιν, φαίνεται νὰ παραδέχωνται ἐν Χριστῷ καὶ δύο ὑποστάσεις καὶ δύο πρόσωπα, πράγμα ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστοριανισμοῦ!

Εἰς τὴν Δ' Οἰκ. Σύνοδον ὁ Πάπας Λέων διὰ τῶν ἀπεσταλμένων του ἔστειλεν τὸν Τόμον του ὡς ὅρον πίστεως καὶ προέβαλεν τὴν ἀξίωσιν νὰ τὸν δεχθοῦν οἱ Πατέρες ὡς ὅρον πίστεως τῆς Οἰκ. Συνόδου. Ἐναντίον τοῦ Τόμου ἐστράφησαν οἱ Ἡπειρώται ἐπίσκοποι οἱ ὅποιοι τότε ὑπήγοντο εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅλοι ἐκτὸς τῆς Ἀντιοχείας, προβάλλοντες ἀντιρρήσεις καὶ ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ Τόμος διαφέρει ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίλλου. Οἱ ἀπαντῶντες εἰς τὰς ἀντιρρήσεις ἔλεγον ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Τόμου οὐδόλως διαφέρει ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίλλου.

Ἰνσὰ μαί presus de aceasta, mai exista un motiv care impunea revizuirea hotărârilor adoptate la Sinodul tâlhăresc. Mulți dintre Părinții Sinodului al IV-lea semnaseră hotărârile Sinodului tâlhăresc. Întrebarea care se pune este cum puteau acești Părinți care semnaseră deciziile aceluia Sinod nelegitim să semneze acum deciziile Sinodului al IV-lea Ecumenic? Problema poate fi explicată dacă luăm în considerare terminologia lui Eutihie, care, așa cum am spus mai sus, a afirmat la Sinodul tâlhăresc că Hristos este „deoființă cu Maica Sa”. Drept urmare, Eutihie a fost reabilitat de Sinodul tâlhăresc pe temeiul mărturisirii sale ortodoxe, care contramanda cele afirmate la Sinodul legitim din 448. Aspectul eretic al Sinodului tâlhăresc zace în faptul că a respins *Decretele de împăcare* dintre Chiril și Nestorie și în insistența sa exclusivă pentru adoptarea terminologiei alexandrine despre o singură fire și un singur ipostas în Hristos.

Astfel, vedem astăzi că monofiziții dacă sunt întrebați „*Voi acceptați [învățătura] că în Hristos nu există decât o singură fire? Ei răspund: Da, acceptăm [această învățătură]*”. Dar atunci când sunt întrebați dacă ei - prin urmare - sunt „monofiziți”, ei neagă aceasta protestând. Ei spun, precum Dioscor, că Cel Care S-a născut din Fecioară este deoființă cu Tatăl în ceea ce privește Dumnezeirea și deoființă cu noi în ceea ce privește umanitatea. Doctrina lor, deși rămâne încă neclară, afirmă că *Hristos are două firi înainte de unire, dar una după unire, fără ca aceasta să implice că umanitatea Sa a fost abolită*. Însă această doctrină este pasibilă de schimbare, putând duce la nestorianism. Căci a spune că *umanitatea nu este abolită* și a identifica firea cu ipostasul, înseamnă că ei acceptă două ipostasuri și două persoane în Hristos, ceea ce nu este nimic altceva decât nestorianism!

La Sinodul al IV-lea Ecumenic, Papa Leon a încercat, prin delegații săi, să obțină de la Părinții Sinodului acceptarea *Tomos*-ului său ca expresie dogmatică a credinței. I s-au opus episcopii din Epir care, pe atunci, erau sub jurisdicția sa și toți ceilalți, cu excepția antiohienilor, fiindcă, așa cum susțineau ei, doctrina lui nu era în acord cu cea a lui Chiril. Sprijinatorii lui Leon argumentau că învățătura *Tomos*-ului nu se deosebea de cea a lui Chiril.

Ἐπομένως αὐτὸ ποὺ ἐξάγεται ἀπὸ τὴν διαμάχην αὐτὴν καὶ ποὺ ἔχει ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν εἶναι ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου ἦτο τὸ κριτήριον τῆς διδασκαλίας τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου. Αὐτὸ χρήζει ἰδιαιτέρας προσοχῆς διότι οἱ Δυτικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι εἰς τὴν Δ' Οἰκ. Σύνοδον ὁ Πάπας ἔφα.

Αντιθέτως ὅμως βλέπομεν ὅτι ὁ Ἀττικός, ὁ ἐπίσκοπος Νικοπόλεως τῆς Ἡπείρου, ἐπρότεινε νὰ δοθοῦν αἱ ἐπιστολαὶ καὶ τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου εἰς τοὺς συνέδρους διὰ νὰ συγκριθῇ ὁ Τόμος τοῦ Λέοντος μὲ αὐτά. Ἐπ' αὐτοῦ συνετάγη ἐπιτροπὴ διὰ νὰ μελετήσῃ τὸ θέμα. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε ὅτι ὁ Λέων συμφωνεῖ εἰς τὸν Τόμον του μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίλλου. Παραδόξως εἰς τὴν ἐπιτροπὴν αὐτὴν μέλος ἦτο καὶ ὁ Θεοδώρητος Κύρου, ὁ ὁποῖος διὰ πρῶτην φορὰν δέχεται τὸν Κύριλλον ὡς κριτὴν ὀρθοδοξίας. Οὗτος εἰς τὴν Δ' Οἰκ. Σύνοδον δὲν μετείχεν ὡς σύνεδρος, ἀν καὶ προεβλήθη αὐτῇ ἡ ἀξίωσις ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀλλ' ὡς κατήγορος τοῦ Διοσκοῦρου, ὁ ὁποῖος παρεκάθησεν εἰς τὴν Σύνοδον ὡς κατηγορούμενος.

Διὰ τῆς χρησιμοποίησεως λοιπὸν τοῦ Κυρίλλου ὡς κριτηρίου Ὀρθοδόξιας, ἀποδεικνύεται τὸ ἄστατον τῶν ἰσχυρισμῶν τῶν στρεφόμενων εἰς τό: α) ὅτι ἡ Σύνοδος ἐδέχθη ὡς ὅρον πίστεως τὸν Τόμον τοῦ Πάπα· β) ὅτι παραμέρισεν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίλλου καὶ γ) ὅτι παραμέρισεν κυρίως τὰ Δώδεκα Κεφάλαια. Οὕτω ἀποβαίνει ἄστατος ἡ γνώμη περὶ τοῦ ὅτι ἡ Δ' Οἰκ. Σύνοδος ἰσορροπεῖ τὰς πρὸς τὸν Μονοφυσιτισμὸν τάσεις τῆς Γ' Οἰκ. Συνόδου καὶ τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων τοῦ Κυρίλλου.

6 **Ἡ Ε' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (553).** Ἡ Δ' Οἰκ. Σύνοδος, ὡς γνωστὸν ἀπεκατέστησε τὸν Θεοδώρητον εἰς τὴν 8ην συνεδρίαν της. Τοῦτο ὑπὸ τῶν Μονοφυσιτῶν ἐθεωρήθη ὡς ἀποκατάστασις τοῦ Νεστοριανισμοῦ. Ὁ Θεοδώρητος ὅμως ἀφοῦ α) ἐδέχθη τὴν καταδίκην τοῦ Νεστορίου β) ἐδέχθη τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας ὡς κριτήριον τῆς Χριστολογίας καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Κυρίλλου πρὸς τὸν Νεστόριον. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Θεοδώρητος ἀποκηρύσσει τὴν προτέραν θεολογίαν του περὶ Χριστολογίας καὶ υἰοθετεῖ τὴν θεολογίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ἐκφράζεται εἰς τὴν Γ' Οἰκ. Σύνοδον, εἰς τὰς Διαλλαγὰς τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας καὶ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς τὸν Ὅρον τῆς Δ'.

Ασφαλ, concluzia acestei dispute și cel mai important lucru de reținut este că învățătura lui Chiril a fost criteriul învățăturii [dogmatizării] Sinodului al IV-lea Ecumenic. Trebuie evidențiat aceasta fiindcă apusenii pretind că Papa a fost cel care a dominat Sinodul IV.

Dimpotrivă, observăm că Atticus, episcopul Nicopolisului din Epir, a propus ca scrisorile și cele *Douăsprezece capitole* ale lui Chiril să fie date colegilor pentru ca astfel să compare cu ele *Tomos-ul* lui Leon. Într-adevăr, a fost format un Comitet căruia i s-a încredințat această sarcină. Acest Comitet a decis că *Tomos-ul* lui Leon era în acord cu învățătura lui Chiril. În mod paradoxal, Teodoret al Cirului, care l-a acceptat pentru prima dată pe Chiril drept *criteriu al Ortodoxiei*, a fost un membru în această comisie. Teodoret nu a participat de la început la ședințele Sinodului al IV-lea, deși Papa l-a invitat ca acuzator al lui Dioscor care s-a aflat la Sinod în calitate de acuzat.

Prin folosirea lui Chiril drept *criteriu al Ortodoxiei*, s-a demonstrat că nu există nici un fundament pentru pretenția anumitor învățați: a) că *Tomos-ul* lui Leon a fost expresia dogmatică a credinței Calcedonului; b) că acesta ar fi dat la o parte învățătura lui Chiril; și c) că acesta a lepădat cele *Douăsprezece capitole*. Astfel, opinia că Sinodul al IV-lea Ecumenic a echilibrat tendințele către monofizitism ale Sinodului al III-lea Ecumenic și ale celor *Douăsprezece capitole* ale lui Chiril al Alexandriei este total nefondată.

6 Sinodul al VI-lea Ecumenic (553). Sinodul al IV-lea Ecumenic, după cum se știe, l-a reabilitat pe Teodoret în cea de-a opta sa ședință. Acest fapt a fost considerat de monofiziți drept o reabilitare a nestorianismului. Cu toate acestea, Teodoret: a) a acceptat condamnarea lui Nestorie și, prin urmare, b) a acceptat faptul că Chiril al Alexandriei este criteriul hristologiei și, în consecință, [a acceptat] autoritatea scrisorilor lui Chiril către Nestorie. Aceasta însemna că Teodoret renunța la teologia sa anterioară cu privire la hristologie și primea teologia Bisericii Ortodoxe așa cum este formulată în Sinodul III Ecumenic și în *Decretele de împăcare* dintre Ioan al Antiohiei și Chiril al Alexandriei, ca și în *Declarația dogmatică* a Sinodului al IV-lea Ecumenic.

Ἦ Ε' προχώρησε ἕνα βῆμα καταδικάζουσα τὰ ἔργα τοῦ Θεοδώρητου, τὰ ὅποια ἔγραψε κατὰ τοῦ Κυρίλλου, ὅχι ὡς διπλωματικῶς ἀλλὰ ὡς πραγματικῶς αἰρετικά. Ἡ καταδίκη δὲν ἔγινε ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ ἤσκει ὑψηλὴν πολιτικὴν ἐπειδὴ δηλ. εἶχε ὡς μόνον στόχον καὶ σκοπὸν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Θεόδωρος δὲν εἶναι Πατὴρ οὔτε Ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας ἀν καὶ συμμετεῖχεν εἰς Οἰκ. Σύνοδον. Ὅλοι οἱ Πατέρες ποὺ συμμετεῖχον εἰς τὰς Οἰκ. Συνόδους εἶναι Ἅγιοι. Πρόκειται περὶ μιᾶς ἐξαίρεσεως. Ἡ Ε' Οἰκ. Σύνοδος καταδικάζει καὶ τὴν περίφημον Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰβᾶ Ἐδέσσης πρὸς Μάριν τὸν Πέρσην. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν φαίνεται ὅτι ὁ Ἰβᾶς εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἰς τὰς Διαλλαγὰς μεταξὺ Ἰωάννου καὶ Κυρίλλου, ὁ Κύριλλος, ὁ ὁποῖος ἦτο προηγουμένως αἰρετικός, μετενόησεν.

Εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ Ἰβᾶς ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν Δ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐδέχθη καὶ τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου καὶ τὰ πάντα, ὅπως ἔκαμε καὶ ὁ Θεόδωρος Κύρου. Ἡ Ε' ὅμως Οἰκ. Σύνοδος ἠναγκάσθη ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ καταδικάσῃ ἐπισήμως τὴν πρὸς Μάριν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰβᾶ Ἐδέσσης, ἐπειδὴ ὡς ἀναφέρεται μετὰ τὰς Διαλλαγὰς Ἰωάννου καὶ Κυρίλλου οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Νεστορίου ἐκυκλοφόρησαν ἔργα τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας καὶ τοῦ Διοδώρου Ταρσοῦ μεταξὺ τῶν Ἀρμενίων. Ἡ Ε' Οἰκ. Σύνοδος κατεδίκασεν ὅχι μόνον τὰ συγγράμματα τοῦ Θεοδώρου ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Ἡ Ε' Οἰκ. Σύνοδος ἐπίσης κατεδίκασεν τὸν Ωριγένην.

Ἡ Ε' Οἰκ. Σύνοδος ἀπὸ δογματικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀποψέως οὐδόλως εἶναι μία νέα ἐρμηνεία τῆς Δ' ὅπως ἰσχυρίζονται αὐτοὶ ποὺ χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρον Νεοχαλκηδονισμός. Αὐτὴ ἡ ἀποψις ἢ ὁποία ἐκέρδισε ἔδαφος καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτοι εἰς τὰ συγγράμματα τῶν νεοελλήνων θεολόγων, χρειάζεται πολλὴν προσοχὴν διότι σημαίνει ὅτι ἡ Ε' ἐπανερμήνευσε τὴν Δ' ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Κυρίλλου. Ἀλλὰ ὅπως προανεφέρθη, ὁποῖος διαβάσει τὸν Ὅρον τῆς Δ' καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς Δ' θὰ ἐξακριβώσῃ ὅτι ὁ Κύριλλος ἀπετέλεσε τὸ Χριστολογικὸν κριτήριον τῆς Δ', ἀλλὰ τὸ κριτήριον αὐτὸ ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς τὸν Τόμον τοῦ Λέοντος.

Ἐκτὸς τῶν ἤδη περὶ τοῦ Τόμου λεχθέντων ληφθήτω ὑπ' ὅψιν καὶ τὸ ἑξῆς: Ὅταν ὁ Ἰουβενάλιος ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Παλαιστίνην, ὁ Λέων

Sinodul al V-lea Ecumenic a făcut un pas înainte și a condamnat scrierile lui Teodoret pe care acesta le scrisese împotriva lui Chiril, lăsând la o parte diplomația și invocând problema ereziei. Condamnarea nu s-a produs fiindcă împăratul a adoptat o anumită politică, care avea drept scop, în principal și exclusiv, unirea Bisericii. Teodoret nu este un Părinte sau un Sfânt al Bisericii, deși a participat la un Sinod Ecumenic. Toți Părinții Bisericii care au participat la Sinodul Ecumenic sunt Sfinți. Această situație este o excepție. Sinodul al V-lea Ecumenic condamnă faimoasa *Epistolă* a lui Ibas din Edessa către Maris Persul. În această *Epistolă*, se pare că Ibas avea impresia că în *Decretele de împăcare* dintre Ioan și Chiril, Chiril - cel care fusese mai înainte [socotit/presupus] eretic, și-a schimbat opinia.

Este un adevăr istoric reabilitarea lui Ibas de către Sinodul al IV-lea Ecumenic, iar aceasta înseamnă că el acceptase cele *Douăsprezece capitole* ale lui Chiril și toate celelalte scrieri, întocmai precum făcuse și Teodoret al Cirului. Însă Sinodul al V-lea Ecumenic a fost obligat de circumstanțe să condamne oficial *Epistola* lui Ibas din Edessa către Maris fiindcă, așa cum s-a arătat mai înainte, după *Decretele de împăcare* dintre Chiril și Ioan, adepții lui Nestorie au răspândit scrierile lui Theodor de Mopsuestia și Diodor din Tars printre armeni. Sinodul al V-lea Ecumenic a anatemitizat nu doar scrierile lui Theodor, ci și persoana sa. Sinodul al V-lea Ecumenic a pronunțat o condamnare similară și împotriva lui Origen.

Din punct de vedere dogmatic și istoric, Sinodul al V-lea Ecumenic nu este în nici un chip o nouă interpretare a Sinodului al IV-lea, așa cum pretind cei care folosesc termenul de neo-calcedonianism. Această opinie, care a câștigat teren chiar și în Grecia, mai exact în scrierile teologilor greci moderni, ar trebui tratată foarte atent, deoarece implică faptul că Sinodul V Ecumenic a reinterpretat Sinodul IV în lumina lui Chiril. Totuși, așa cum am spus mai înainte, oricine citește *Declarația dogmatică* a Sinodului al IV-lea și stenogramele sale, va admite faptul că Chiril a fost criteriul hristologic al Sinodului IV, dar și criteriul care a fost folosit în cazul *Tomos-ului* lui Leon.

În afară de ceea ce s-a zis deja despre *Tomos*, ar mai trebui luate în considerare următoarele: când Iuvenalie a fost izgonit din Palestina, Leon

ἔγραψε μίαν ἐπιστολήν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Δωδεκανήσων. Εἰς αὐτὴν ἀσχολεῖται ὁ ἴδιος ὁ Λέων μὲ αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἰσχυρίζεται τὸ ἐξῆς παράδοξον διὰ τὴν Δυτικὴν Θεολογίαν. Ὅτι ὅποιος δὲν συμφωνεῖ μαζί μου εἰς τὴν Χριστολογία ἄς συμφωνήσῃ μὲ τὸν Ἀθανάσιον, τὸν Θεόφιλον καὶ τὸν Κύριλλον μὲ τοὺς ὁποίους ἐγὼ συμφωνῶ ἀπολύτως καὶ διαφέρω εἰς οὐδέν. Ἴσως δι' αὐτὸ εἰς τὴν φήμην τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἀναφέρεται ὅτι εἶναι κριτὴς τῆς οἰκουμένης. Κριτὴς τῆς οἰκουμένης εἰς τὴν Α' Οἰκ. Σύνοδον ἦτο ὁ μ. Ἀθανάσιος, εἰς τὴν Β'; οἱ Καππαδόκαι Πατέρες καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Διδύμου τοῦ Τυφλοῦ, εἰς τὴν Γ', Δ', Ε', Στ', κριτήριον εἶναι ὁ Κύριλλος, ἐὰν κανεὶς ὀρθῶς ἐρμηνεύσῃ καὶ τὴν Στ' Οἰκ. Σύνοδον. Ἡ Ε' Οἰκ. Σύνοδος ἐπίσης ἀφορίζει ὅσους δὲν παραδέχονται τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου. Τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ καινοτομίαν διότι ἡ ἐπιτροπὴ ἥτις ἐξελέγη νὰ μελετήσῃ τὸν Τόμον τοῦ Λέοντος, ὡς εἶδομεν, εἶχεν ὡς κριτήριον τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου. Ἡ Δ' Οἰκ. Σύνοδος υἰοθέτησεν τὸν Τόμον τοῦ Λέοντος καὶ τὸν ἔκαμε μέρος τοῦ Ὁρου τῆς πίστεως ἐπειδὴ διεπίστωσε ἡ ἐπιτροπὴ αὐτῆς ὅτι ὁ Τόμος συμφωνεῖ μὲ τὰ Δώδεκα Κεφάλαια καὶ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Κυρίλλου.

Ὅταν λοιπὸν ἡ Ε' Οἰκ. Σύνοδος ἀπορρίπτει ὅσους δὲν παραδέχονται τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου δὲν ἔκαμε τίποτε τὸ νέο, διότι αἱ βάσεις τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου ἦσαν ἀποφάσεις τῆς Γ' καὶ ἐφ' ὅσον τὰ Δώδεκα Κεφάλαια ἦσαν ἡ βάση τῆς συμφωνίας μεταξὺ Κυρίλλου καὶ Ἰωάννου. Αὐτὸ τὸ γνωρίζομεν πολὺ καλά, διότι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἀντιοχειανοὶ ἀπέρριψαν τὴν Γ' καὶ ἔκαμαν τὴν ἀντισύνοδον, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἰβας Ἐδέσσης, ἦτο ὅτι ἡ Γ' ἐδέχθη τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου. Ὅταν ὁ Ἰωάννης ἐδέχθη τὴν Γ' Οἰκ. Σύνοδον ἐδέχθη τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου. Ἐπομένως ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀπέρριψε οὔτε προσωρινῶς τὰ Δώδεκα Κεφάλαια τοῦ Κυρίλλου οὔτε τὰς Διαλλαγὰς Ἰωάννου-Κυρίλλου. Δυστυχῶς ὠρισμένοι σχολιασταὶ ἐπηρεασθέντες ἀπὸ τοὺς δυτικοὺς γράφοντες διὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Κύριλλος εἰς τὰς Διαλλαγὰς του μετὰ τοῦ Ἰωάννου μετενόησε καὶ σιωπηρῶς παρεμέρισεν τὰ Δώδεκα Κεφάλαια καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσώθη ἀπὸ τὸν Μονοφυσιτισμόν.

Αὐτὰ δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὅχι μόνον ὡς ἀνακριβῆ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπικίνδυνα καὶ ὡς ὀδηγοῦντα ἀναγκαστικῶς εἰς

a scris o scrisoare către Mitropolitul Dodecaneziei. În aceasta, Leon face referire la incidentul din Ierusalim și afirmă ceva de-a dreptul paradoxal pentru teologia apuseană. „*Oricine este de acord cu mine în hristologie, este de acord cu Atanasie, Teofil și Chiril, cu care eu sunt în deplin acord și nu mă deosebesc de ei în nici o privință*”. Acesta este, poate, motivul pentru care Patriarhul Alexandriei este numit *judcătorul ecumenic* [*lumii=oikoumenei*]. Judecătorul ecumenic de la Sinodul I Ecumenic a fost Atanasie; la Sinodul al II-lea, Părinții Capadocieni și adepții lui Didim cel Orb; la Sinoadele III, IV, V și VI, criteriu [al Ortodoxiei] a fost Sfântul Chiril - dacă se interpretează corect Sinodul al VI-lea. De asemenea, Sinodul al V-lea Ecumenic anatemizează pe cei care nu acceptă cele *Douăsprezece capitole* ale lui Chiril. Aceasta nu este o inovație, fiindcă acel Comitet, îndrituit a analiza *Tomos-ul* lui Leon, a folosit drept criteriu cele *Douăsprezece capitole* ale lui Chiril. Sinodul al IV-lea Ecumenic a adoptat *Tomos-ul* lui Leon și l-a făcut parte componentă a *Declarației dogmatice de credință*, deoarece Comitetul a încuviințat faptul că *Tomos-ul* este în armonie cu cele *Douăsprezece capitole* ale scrisorii lui Chiril.

Prin urmare, când Sinodul al V-lea Ecumenic respinge pe cei care nu primesc cele *Douăsprezece capitole* ale lui Chiril, el nu introduce nimic nou, deoarece temeliile deciziilor Sinodului al IV-lea Ecumenic au fost deciziile Sinodului al III-lea, iar cele *Douăsprezece capitole* au fost temelia înțelegerii dintre Chiril și Ioan al Antiohiei. Știm aceasta foarte bine fiindcă motivul care i-a determinat pe antiohieni să respingă Sinodul al III-lea Ecumenic și să convoace un contra-sinod, după cum ne informează Ibas al Edessei, a fost faptul că Sinodul al III-lea a acceptat cele *Douăsprezece capitole* ale lui Chiril. Astfel, Biserica nu a respins niciodată, nici măcar temporar, cele *Douăsprezece capitole* ale lui Chiril, și nici înțelegerea dintre Ioan și Chiril. Din nefericire, anumiți învățați au pretins, sub influența autorilor occidentali, că Chiril, în *Decretele de împăcare* cu Ioan și-a schimbat opinia sa și a așezat tacit cele *Douăsprezece capitole* la margine și, astfel, a scăpat de acuzația de monofizitism.

Cele spuse mai sus nu sunt doar neconforme cu realitatea și inexacte ci, de asemenea, și periculoase, fiindcă conduc obligatoriu la

τὸν Προτεσταντισμὸν διὰ τὸν ὁποῖον μόνον ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι ἀλάθητος, ἢ εἰς τὸν Παπισμὸν ἵνα ὑπάρξῃ διαιτητικὸν ὄργανον περὶ τοῦ ποῖα θεολογία θὰ ἐπικρατήσῃ ὡς δόγμα. Ὁ Ὁρθόδοξος θεολόγος δὲν ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ αὐτὴν τὴν θεωρίαν περὶ Συνόδων, δηλ. τὴν διαλεκτικὴν. Ὁ καθηγητὴς Γ. Κονιδάρης ὀρθῶς ἰσχυρίζεται, ὅτι καθεὶ Σύνοδος μετὰ τὴν Α' ἀποτελεῖ ἀπλῶς μίαν ἀνάπτυξιν αὐτῆς.

Σπουδαῖον ἐπίσης ἔργον τῆς Ε' εἶναι ὅτι ἐπῆρε τὴν ὀρολογίαν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τὴν ἠρμήνευσε μετὰ τὴν ὀρολογίαν τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Ἀντιοχείας. Ἡ Ε' ἐπαναλαμβάνει τὴν ὀρολογίαν τοῦ Κυρίλλου τῆς Γ' τὴν ὁποίαν ἰσχυρίζονται οἱ Μονοφυσῖται ὅτι ἡ Δ' ἐγκατέλειψε. Οἱ Ὅροι ὑπάρχουν εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Κυρίλλου πρὸς Νεστόριον αἱ ὁποῖαι ἐπιστολαὶ εἶναι μέρος τοῦ Ὁρου τῆς Δ'. Ἐπομένως ἡ Ε' δὲν εἰσάγει κάτι νέον τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Δ'. Οὕτω ἐπαναλαμβάνει εἰς τὸν Ὁρον τῆς ἡ Ε' τὸ «μία φύσις τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη», τὸ «ἐξ ἀμφοῖν», κ.τ.λ.

7 **Ἡ ΣΤ' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ (680/1).** Εἰς τὴν προσπάθειαν συνδιαλλαγῆς Ὁρθοδόξων καὶ Μονοφυσιτῶν ἐνεφανίσθη μία ὁμάς Κωνσταντινουπολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνόμιζον ὅτι θὰ διευκόλυνον τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὰς προσπάθειάς του περὶ ἐνώσεως αὐτῶν μετὰ μίαν περὶ ἔργον διδασκαλίαν περὶ μιᾶς θελήσεως καὶ ἐνεργείας ἐν Χριστῷ.

Πολλοὶ λέγουν ὅτι ὁ Μονοθελητισμὸς καὶ ὁ Μονοενεργητισμὸς ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τὸν Μονοφυσιτισμὸν. Περιέργως ὁμως φαίνεται ὅτι ἔχουν τὰς ρίζας των εἰς τὸν Νεστοριανισμόν, διὰ τὸν ἐξῆς λόγον. Οἱ Νεστοριανοὶ ἐχώριζον τὰς φύσεις εἰς κτιστὴν καὶ ἄκτιστον καὶ τὰς διέκρινον κατὰ τέτοιον τρόπον ὥστε νὰ ἔχουν ἀπλὴν συνύπαρξιν ἐν Χριστῷ. Ἡ ἐνωσις εἶναι κατ' ἐνέργειαν, κατ' εὐδοκίαν, κατὰ βούλησιν. Δι' αὐτὸ οἱ Νεστοριανοί, ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας, ὁ Διόδωρος Ταρσοῦ, ὁ Παῦλος Σαμοσατεύς, ὁ Νεστόριος ὁμιλοῦν περὶ μιᾶς ἐνεργείας καὶ μιᾶς θελήσεως ἐν Χριστῷ. Διότι διὰ τοὺς Νεστοριανούς ὁ τρόπος τῆς ἐνώσεως δὲν ἦτο ἡ ὑποστατικὴ καὶ φυσικὴ ἐνωσις τῶν δύο φύσεων, ἀλλὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐνώσεως ἦτο ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ θέλησις. Διὰ τοὺς Νεστοριανούς ὑπάρχει μία θέλησις καὶ μία ἐνέργεια. Ἐπίσης τονίζουν ὅτι μετὰ τὴν ἐνωσιν ὑπάρχει καὶ μία θέλησις. Δι' αὐτοὺς δὲν θὰ ὑπῆρχεν

Protestantism, pentru care doar Sfânta Scriptura este infailibilă, sau la papism, pentru care există un arbitru ce decide ce teologie va triumfa ca dogmă. Un teolog ortodox nu poate accepta această teorie despre Sinoade, adică cea dialectică. Profesorul G. Konidaris susține pe bună dreptate că fiecare Sinod care a urmat Sinodului I Ecumenic nu este decât o dezvoltare a acestuia.

O altă realizare importantă a Sinodului al V-lea Ecumenic a fost preluarea terminologiei lui Chiril al Alexandriei și interpretarea ei alături de cea a capadocienilor și antiohienilor. Sinodul al V-lea repetă terminologia lui Chiril de la Sinodul al IV-lea, care, conform monofiziților, a fost abandonată de Sinodul al IV-lea. Termenii se regăsesc în scrisoarea lui Chiril către Nestorie, care face parte din *Declarația dogmatică* a Sinodului al IV-lea. În concluzie, Sinodul al V-lea Ecumenic nu introduce nimic nou care să nu se regăsească deja în hotărârile Sinodului al IV-lea Ecumenic; Sinodul al V-lea nu face decât să repete în a sa *Declarație dogmatică* formulările: „o singură fire a Logosului întrupat”, „una din cele două”, etc.

7 Sinodul al VI-lea Ecumenic (680/1). În timpul tentativelor de reconciliere dintre ortodocși și monofiziți, a apărut în Constantinopol o grupare care credea că îl poate ajuta pe împărat în privința strădaniilor sale unioniste, prezentându-i o doctrină stranie, cea a *unei singure voințe* și *energii* în Hristos.

Mulți spun că monotelismul și monoenergismul își au rădăcinile în monofizitism. Însă, se pare că ele își au originea în nestorianism din motive pe care le vom expune în continuare. Nestorienii despărțeau cele două firi în creată și necreată și le separau într-atât încât aveau doar o co-existență în Hristos. Unirea era după *energie*, *bună-plăcere* și *voință*. Din acest motiv, nestorienii Theodor de Mopsuestia, Diodor din Tars, Pavel de Samosata și Nestorie vorbesc de o singură energie și o singură voință în Hristos. Deoarece, pentru nestorienii, modul de unire al celor două firi *nu era unirea ipostatică sau firească*, ci semnul unirii era *energia* și *voința*. Pentru nestorienii, există o singură energie și o singură voință. Ei subliniază, de asemenea, că există

καμμία ἔνωσις ἂν δὲν ἦτο τῆς βουλήσεως καὶ ἐνεργείας. Ἐπομένως αἱ ρίζαι τοῦ Μονοθελητισμοῦ καὶ Μονοενεργητισμοῦ εὐρίσκονται πιθανὸν εἰς τὸν Νεστοριανισμόν καὶ ὄχι εἰς τὸν Μονοφυσιτισμόν. Διότι οἱ Μονοφυσιῖται τονίζουν ὅτι μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν δύο φύσεων ἔχομε μίαν φύσιν, μὴ ἀναιρουμένης τῆς ἀνθρωπίνης ἐχούσης ὅλας τὰς ιδιότητες καὶ ἐνεργείας αὐτῆς. Ἐκ τῶν συζητήσεων αἱ ὁποῖαι ἐγίναν τελευταίως φαίνεται ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις συνοδεύεται ὑφ' ὅλων τῶν φυσικῶν ιδιοτήτων καὶ ἐνεργειῶν της.

Εἶναι δὲ γεγονὸς ὅτι οἱ Μονοφυσιῖται παραδέχονται ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Βεβαίως τὸ ἴδιο ἔκαμαν καὶ οἱ Νεστοριανοί. Διότι ὅταν αὐτοὶ ἔλεγον ὅτι ὑπάρχει μία ἐνέργεια καὶ μία βούλησις δὲν ἐνοοῦσαν ὅτι ἀναιρεῖται ἡ κτιστὴ ἐνέργεια καὶ ἡ κτιστὴ βούλησις ἐν Χριστῷ.

Ἡ μία ἐνέργεια καὶ βούλησις εἰς τοὺς Νεστοριανοὺς ἀναφέρεται εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἐνώσεως ἐν Χριστῷ τῶν δύο φύσεων, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνώσεως δύο προσώπων καὶ ὑποστάσεων. Ἡ Στ' Οἰκ. Σύνοδος καταδικάζει τὴν διδασκαλίαν περὶ μιᾶς θελήσεως καὶ ἐνεργείας ἐπικαλουμένη τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων. Ἐπικαλεῖται ἐπίσης τὸν Τόμον τοῦ Λέοντος διὰ νὰ στηρίξη τὴν διδασκαλίαν περὶ δύο θελήσεων καὶ ἐνεργειῶν ἐν Χριστῷ. Χρησιμοποιεῖ μάλιστα χωρία, διὰ τὰ ὁποῖα ἐγίνε μεγάλη διαμάχη εἰς τὴν Δ' Οἰκ. Σύνοδον. Ἐξ αἰτίας τῆς χρήσεως αὐτῆς οἱ Μονοφυσιῖται σκανδαλίζονται πολὺ μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Στ'. Ἡ Στ' ἀναφέρει τὸν Διόσκορον ὡς βλάσφημον καὶ αἵρετικόν. Καταδικάζει αὐτὸν καὶ τὸν Σεβήρον Ἀντιοχείας. Ὁ Ὅρος τῆς Στ' Οἰκ. Συνόδου διακρίνει γνωμικὸν καὶ φυσικὸν θέλημα καὶ διδάσκει, ὅτι ἐν Χριστῷ ὑπάρχει τὸ φυσικὸν ἀνθρώπινον θέλημα καὶ ὄχι τὸ γνωμικόν. Ἐπομένως ἐν Χριστῷ ὑπάρχουν δύο φυσικαὶ ἐνέργειαι καὶ δύο φυσικὰ θελήματα τῶν δύο φύσεων ἡνωμένων ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως.

Ἡ διάκρισις γνωμικοῦ καὶ φυσικοῦ θελήματος ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ὑπάρχουν ὡς γνωστὸν ἐν Χριστῷ δύο φυσικαὶ θελήσεις καὶ ἐνέργειαι. Διὰ νὰ καταλάβωμεν πῶς τὰς ἐννοοῦν οἱ Πατέρες πρέπει νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν. Ὅταν αὕτη ἐμάχετο ἐναντίον τῶν δοκητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευον ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο ἀνθρώπος κατὰ τὸ δοκοῦν χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἡ ὑπόστασις καὶ ἡ οὐσία ἡ ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ μόνον προσωριναὶ ἐνέργειαι καὶ ἐκφάνσεις. Δὲν ὑπῆρχε δηλ. ἐν Χριστῷ συγκεκριμένη ὑπαρξις

după unire o singură energie și o singură voință. Conform învățăturii lor, nu ar fi avut loc nici o unire dacă nu ar fi existat una între voință și energie. Așadar, rădăcinile monotelismului și monoenergismului se găsesc, cel mai probabil, în nestorianism și nu în monofizitism. Aceasta cu atât mai mult dacă ne gândim că monofiziții insistă că după unirea celor două firi, noi avem o singură fire fără să suspende omenitatea, care reține toate însușirile și energiile. Discuțiile care au avut loc în ultima vreme arată că, pentru monofiziți, firea umană este însoțită de toate însușirile și energiile sale naturale.

Este un adevăr faptul că monofiziții acceptă integritatea firii omenești. Desigur, aceasta este, la rândul ei, o preocupare a nestorienilor. Nestorienii afirmă că în Hristos există o singură energie și o singură voință; ei nu susțineau că firea creată și voința creată în Hristos fuseseră abolite.

Învățătura nestorienilor despre o energie și o voință se referă la persoana unirii celor două firi în Hristos, care este rezultatul unirii a două persoane și ipostasuri. Sinodul al VI-lea Ecumenic condamnă doctrina despre o voință și o energie, făcând apel la învățătura Părinților. De asemenea, face apel la Tomos-ul lui Leon pentru sprijini dogma celor două voințe și energii în Hristos. Aduce în discuție versete în privința cărora s-au purtat multe dispute la Sinodul al IV-lea Ecumenic. Din cauza acestei dogme, Sinodul al VI-lea Ecumenic este o pricină de sminteală pentru monofiziți. Sinodul al VI-lea îl numește pe Dioscor „blasfemiator” și „eretic”. De asemenea, îl anatemizează pe Sever al Antiohiei. Declarația dogmatică a Sinodului al VI-lea Ecumenic face deosebire între „voința gnomică” și „voința naturală” și învață că în Hristos există voința naturală umană și nu cea gnomică. Drept urmare, în Hristos există două energii naturale și două voințe naturale ale celor naturi/firi, unite fără despărțire, sau separație, sau amestec, sau schimbare.

Distincția dintre voința gnomică și cea naturală este una de mare importanță. Așa cum se știe, în Hristos există două voințe și energii naturale. Pentru a ne da seama cum le-au înțeles Părinții, trebuie să ne întoarcem la Biserica primară, în timpul luptei împotriva dochetiștilor. Dochetiștii credeau că Hristos a fost om doar în aparență și nu a avut ipostas sau ființă omenească, ci doar energii și dezvăluiri temporare. Adică, în acest hristos nu a existat viață

ἀλλ' ἀπλῶς προσωριναὶ ἐνέργειαι. Ἀπὸ τότε ἡ Ἐκκλησία καταδικάζει κάθε διδασκαλία πού πιστεύει ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν ἀνυπόστατοι ἐνέργειαι, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπιμένει πάρα πολὺ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ πού ἐμφανίζεται εἰς τὴν Π. Δ. δὲν δηλοῖ φαινομενικὴν ἢ φανταστικὴν ἐμφάνισιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πραγματικὴν αὐτοῦ φανέρωσιν διὰ τῆς φυσικῆς καὶ αἰδίου δόξης ἢ ἐνεργείας Αὐτοῦ. Διότι ἡ δόξα αὕτη, ἣτις φανεροῦται εἰς τὴν Π. Δ., εἶναι ἡ φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀνυπόστατος. Δὲν εἶναι ἐπίσης ἡ δόξα μία ἐνέργεια ἣτις συνοδεύεται ἀπὸ μίαν προσωρινὴν οὐσίαν ὅπως διδάσκει ὁ Αὐγουστίνος. Διότι κατ' αὐτὸν αἱ Θεοφάνειαι τῆς Π. Δ. συνοδεύονται ἀπὸ οὐσίας καὶ ὑποστάσεις πού ὑπάρχουν προσωρινῶς.

Κατὰ τὴν Ἀρειανὴν ἐριδα, ἡ Ἐκκλησία ἐτόνιζεν ὅτι ὅπου ὑπάρχει κτιστὴ ἐνέργεια, ὑπάρχει καὶ κτιστὴ οὐσία. Ὅπου δὲ ὑπάρχει ἄκτιστος ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ ἐμφάνισιν τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ δὲν εἶναι ἀπλῶς σύνοδος τῆς θείας οὐσίας. Ἐπομένως ἐπειδὴ ἐν Χριστῷ ὑπάρχει ἡ ἄκτιστος ἐνέργεια πρέπει ἐν Αὐτῷ νὰ ὑπάρχη καὶ ἡ ἄκτιστος ὑπόστασις καὶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διδάσκουν ὅτι αἱ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι μόνον ἐνυπόστατοι ἀλλὰ καὶ φυσικαὶ καθότι ἀποτελοῦν φυσικὰς ἐκδηλώσεις τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ.

Οἱ Ἀρειανοὶ ἐπιμένουν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πατρὸς ἀπὸ τὰς ἐνεργείας τοῦ Λόγου. Αἱ φυσικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Πατρὸς εἶναι φυσικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ κοινωνοῦνται εἰς Αὐτὸν μόνον κατὰ χάριν. Ὁ Λόγος δηλ. ἀποκτᾷ τὰς ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς κατὰ χάριν. Ὁ Λόγος λοιπόν, ὅποιανδήποτε ἄκτιστον ἐνέργειαν ἔχει ἀπὸ τὸν Θεόν, τὴν ἔχει κατὰ χάριν. Μόνον τὰς κτιστὰς ἐνεργείας ἔχει ὁ Λόγος κατὰ φύσιν. Ἐναντι τοῦ Ἀρείου οἱ Πατέρες τονίζουν ὅτι αἱ φυσικαὶ ἐνέργειαι ἀνήκουν ὅχι μόνον εἰς τὸν Πατέρα ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγ. Πνεῦμα ὡς κοινὰ τῆς οὐσίας ἐνέργειαι. Αἱ δὲ φυσικαὶ ἐνέργειαι εἶναι διὰ τῆς οὐσίας καὶ τῶν ὑποστάσεων, χωρὶς νὰ ταυτίζονται μὲ αὐτάς, δηλ. τὰς ὑποστάσεις. Κάθε δηλ. ὑπόστασις ἔχει ὅλην τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ διακρίνεται τῶν ἄλλων ὑποστάσεων μόνον διὰ τῶν ὑποστατικῶν ιδιωμάτων. Ὅταν λοιπόν ὁμιλῶμεν περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ὁμιλῶμεν περὶ τῶν κοινῶν, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς ὅλα τὰ

ci doar energii temporare. Biserica a condamnat orice învățătură care vorbea de energii anipostatice prin care ar lucra Dumnezeu. Din acest motiv Biserica insistă pe faptul că slava lui Dumnezeu, care apare în Vechiul Testament, nu este o aparență simplă sau imaginară a lui Dumnezeu, ci o dezvăluire reală prin slava sau energia Sa naturală și veșnică. Slava care apare în Vechiul Testament, este o energie naturală a lui Dumnezeu și astfel, nu poate fi anipostatică. Din nou, această slavă nu este o energie însoțită de o ființă/esență temporară, așa cum învață Augustin. Pentru Augustin, teofaniile Vechiului Testament sunt însoțite de ipostasuri și ființe care există temporar.

În timpul disputei ariene, Biserica a învățat că oriunde există o energie creată, există, de asemenea, o ființă creată. Dimpotrivă, oriunde există o energie necreată a lui Dumnezeu este vorba de o manifestare a ființei Sale și nu este o întâlnire a ființei dumnezeiești. Așadar, în măsura în care există în Hristos o energie necreată, trebuie, de asemenea, să existe în El ființa și ipostasul necreat al lui Dumnezeu.

Părinții Bisericii învață că energiile lui Dumnezeu nu sunt doar enipostatice, ci și naturale, în măsura în care ele sunt dezvăluiri naturale ale ființei lui Dumnezeu.

Arienii insistă pe existența unei distincții între energiile Tatălui și energiile Logosului. Energiile naturale ale Tatălui sunt energiile naturale/firești ale Fiului, dar ele sunt comunicate Lui doar prin har. Cu alte cuvinte, Logosul obține energiile Tatălui prin har. Prin urmare, energia necreată, pe care Logosul o are, este de la Dumnezeu și Îi este dată prin harul Lui. Doar energiile create ale Logosului sunt ale Sale prin fire. *Părinții au subliniat, împotriva lui Arie, că energiile naturale aparțin nu doar Tatălui, ci, de asemenea, și Fiului, și Duhului Sfânt ca energii comune ființei.* Energiile naturale sunt prin ființă și ipostas, fără a se identifica cu acestea. Fiecare ipostas are întreaga ființă și întreaga energie și se deosebește de celălalt ipostas doar prin însușirile ipostatice. Așadar, când vorbim despre energiile lui Dumnezeu, noi vorbim despre energiile comune care aparțin tuturor celor

πρόσωπα τῆς Ἀγ. Τριάδος ἀποτελοῦσαι ἐκφάνσεις τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν λέγονται φυσικαὶ ἐνέργειαι. Ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἔχει κτιστὴν φυσικὴν ἐνέργειαν καὶ θέλησιν. Οὕτω ἐν τῷ Χριστῷ ὑπάρχει ἄκτιστος ἐνέργεια καὶ θέλησις τῆς θείας Αὐτοῦ φύσεως, ὑπάρχει δὲ ἐν Αὐτῷ καὶ ἡ κτιστὴ φυσικὴ ἐνέργεια καὶ θέλησις.

Ἐπίσης ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Λόγου οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀνυπόστατος ἢ ἀυθύπόστατος ἀλλὰ πάντοτε ἐνυπόστατος ἔχουσα ἅμα τῇ ὑπάρξει τῆς ὡς ὑπόστασιν τὴν ὑπόστασιν τοῦ Λόγου.

Ὁ Ὅρος τῆς Στ' καταδικάζει ὡς αἵρεσιν τὴν ιδέαν τῆς ἐν Χριστῷ ὑπάρξεως γνωμικοῦ θελήματος, καθότι ὁ Χριστὸς ὡς Λόγος οὐδέποτε ἠναγκάσθη νὰ ἀξιολογήσῃ μεταξὺ δύο πιθανῶν ἐνεργειῶν καὶ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν γνώμην καὶ κρίσιν τοῦ ὡσὰν νὰ μὴν ᾔτο βέβαιος περὶ τῆς ἀληθείας ἢ τῆς ἀνωθεν ἐπιβεβλημένης ἐκ τοῦ δημιουργικοῦ καὶ λυτρωτικοῦ σκοποῦ τῆς ἐνσαρκώσεως ἐνεργείας Του εἰς κάθε περίπτωσιν τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς Του. Ἐχὼν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ὡς τὴν θέωσιν τῆς ἀνθρωπίνης Αὐτοῦ φύσεως καὶ τὴν φυσικὴν καὶ ἀϊδίον δόξαν τοῦ Θεοῦ ὡς φυσικὴν δόξαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἥτις διὰ τῆς ἀντιδόσεως τῶν ιδιωμάτων, δηλ. τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως, ἐγένετο πηγὴ τῶν φυσικῶν τοῦ Θεοῦ ἐνεργειῶν, εἶχε τὸ φυσικὸν κτιστὸν θελημα τῶν ἀνθρώπων ἀλλ' οὐχὶ τὸ γνωμικόν.

trei persoane ale Sfintei Treimi și constituie descoperiri ale ființei lui Dumnezeu. Din acest motiv ele sunt numite energii naturale. Firea umană are o energie creată și naturală. Astfel, în Hristos există o energie și voință necreată a firii Sale dumnezeiești, și, de asemenea, există și voința și energia naturală creată a umanității Sale.

Ar mai trebui să se reliefeze faptul că firea umană a Logos-ului nu a fost niciodată anipostatică sau auto-ipostatică, ci a fost mereu enipostatică, avându-și existența sa chiar în ipostasul Logosului.

Declarația dogmatică a Sinodului al VI-lea Ecumenic condamnă ca erezie concepția potrivit căreia în Hristos există o *voință gnostică*, ținând cont de faptul că Hristos în calitate de Logos nu a fost niciodată nevoit să evalueze între două energii posibile și să își exercite opinia și judecata ca și cum nu ar fi fost sigur despre adevărul acțiunii Sale (care l-a fost dată de Sus în virtutea scopului creator și mântuitor al Întrupării) în fiecare circumstanță a vieții Sale pe pământ. Având ființa lui Dumnezeu ca [izvor de] îndumnezeire a firii Sale umane, și slava naturală și veșnică a lui Dumnezeu ca slavă naturală a firii Sale umane, care a devenit, pe baza comunicării însușirilor (*communicatio idiomatum*), adică pe baza unirii ipostatice, izvorul energiilor naturale ale lui Dumnezeu, El a avut voința naturală, creată, specifică tuturor oamenilor, dar nu una gnostică.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Περὶ Ἐκκλησίας

Α) Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΓΕΝΙΚΩΣ. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς εἰς Χριστὸν πιστοὺς μετέχοντας εἰς τὴν πρώτην ἀνάστασιν, ἔχοντας τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἢ καὶ προγευομένους τὴν θέωσιν. Καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας ὑπῆρχεν ἡ Ἐκκλησία ἢ ἄκτιστος ὡς κεκρυμμένη ἐν τῷ Θεῷ βασιλεία καὶ δόξα ἐν ἣ κατοικεῖ ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πνεύματος Αὐτοῦ. Διὰ βουλεύματος τοῦ Θεοῦ ἐκτίσθησαν οἱ αἰῶνες καὶ αἱ ἐν αὐτοῖς οὐράνιαι δυνάμεις καὶ οἱ ἀσώματοι νόες ἢ ἄγγελοι καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ χρόνος καὶ ὁ ἐν αὐτῷ κόσμος ἐν ᾧ ἐδημιουργήθη καὶ ὁ ἄνθρωπος συνδέων ἐν ἑαυτῷ τὴν νοερὰν ἐνέργειαν τῶν ἀγγέλων μετὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀόρατος καὶ ὁρατή, ἥτοι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἐπὶ γῆς στρατευομένους καὶ ἀπὸ τοὺς ἐν οὐρανοῖς δηλ. τοὺς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ θριαμβεύσαντας. Εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι μόνον ἀόρατος, τὰ δὲ μυστήρια τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς θείας εὐχαριστίας εἶναι μόνον συμβολικαὶ πράξεις καὶ ὅτι μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ πραγματικὰ μέλη αὐτῆς. Ἐν ἀντιθέσει, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τονίζει καὶ τὸ ὁρατὸν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία.

Ἡ Ἐκκλησία ὡς Σῶμα Χριστοῦ εἶναι τὸ κατοικητήριον τῆς ἀκτίστου δόξης τοῦ Θεοῦ. Τὸν Χριστὸν δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν ξεχωρίσωμεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸν Χριστόν. Εἰς

PARTEA A PATRA

Eclesiologia

A) BISERICA - PERSPECTIVĂ GENERALĂ. Biserica este Trupul lui Hristos care constă din toți credincioșii în Hristos părtași la prima Înviere, având făgăduința Duhului sau pregustarea îndumnezeirii (*theosis*). Biserica a existat chiar dinainte de creație, ca necreată, tăinuită în Dumnezeu ca Împărăție și slavă, în care Dumnezeu locuiește împreună cu Logosul și cu Duhul Său Sfânt. Prin voința lui Dumnezeu veacurile au fost mai întâi create și, de asemenea, puterile cerești care sălășluiesc în ele, ființele necorporale noetice sau îngerii. Acesta a fost urmată de crearea timpului și a lumii care este în timp; a urmat crearea omului care este o îmbinare între energia noetică a îngerilor cu rațiunea (logos) și cu trupul omenesc.

Biserica este nevăzută și văzută, adică este constituită din cei care s-au înrolat pentru nevoințele de pe pământ și cei care sunt în ceruri, experimentând biruința slavei lui Dumnezeu. Sunt protestanți care pretind că Biserica este doar invizibilă, că Tainele Botezului și ale Euharistiei sunt doar acte simbolice, și că doar Dumnezeu îi cunoaște pe adevărații membrii ai Bisericii. În opoziție cu aceste concepții, Biserica Ortodoxă accentuează aspectul vizibil al Bisericii și învață că în afara Bisericii nu este mântuire.

Biserica, în calitate de Trup al lui Hristos, este sălașul slavei necreate a lui Dumnezeu. Nu-L putem separa pe Hristos de Biserică, nici Biserica de Hristos. În

τὸν Παπισμὸν καὶ Προτεσταντισμὸν γίνεται σαφὴς διάκρισις μεταξύ τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Δύναται δηλ. κανεὶς νὰ μετέχη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ χωρὶς νὰ εἶναι μέλος τῆς Παπικῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο διὰ τὴν Ὁρθόδοξον εἶναι ἀδύνατον.

Κατὰ τοὺς Καλβινιστὰς ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάληψιν κατοικεῖ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐπομένως εἶναι ἀδύνατος ἡ μετατροπὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς πραγματικὸν σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ὑφίσταται παντελὴς ἀπουσία τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἴδιο περίπου τονίζεται καὶ εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν, διότι διὰ τῆς εὐχῆς τοῦ ἱερέως, ἐνῶ ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο παρὼν, τώρα κατέρχεται ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ γίνεται παρὼν. Ἀρα ὁ Χριστὸς ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Μέλη τῆς Ἐκκλησίας ὡς προανεφέρθη εἶναι οἱ ἔχοντες τὸν ἄρραβῶνα τοῦ Πνεύματος καὶ οἱ τεθεωμένοι.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, ὅταν ὠμιλοῦσαν περὶ τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς Κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐννοοῦσαν βεβαίως ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο ἐξαπλωμένος σωματικῶς εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ὅτι π.χ. εἶχε τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν Ρώμην, τὸ ἓνα χέρι εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν Δύσιν, ἀλλ' ὅτι ὁλόκληρος ὁ Χριστὸς ὑπάρχει εἰς ἐκάστην ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίαν μὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς ἡτοι τοὺς Ἁγίους καὶ πιστοὺς τῆς Οἰκουμένης. Τοιουτοτρόπως ὅταν τελοῦμεν τὴν Θ. Εὐχαριστίαν, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων, εἶναι παρὼν ὄχι μόνον ὁ Χριστὸς ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ Ἅγιοι, ὡς καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπάσης τῆς Οἰκουμένης εἶναι παρόντες ἐν Χριστῷ. Ὅταν δὲ κοινωνῶμεν ἓνα μικρὸν τεμάχιον τοῦ Ἁγίου Ἄρτου, λαμβάνομεν ἐντός μας ὁλόκληρον τὸν Χριστόν. Συνερχόμενοι οἱ Χριστιανοὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ συνέρχεται ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησία καὶ οὐχὶ μέρος αὐτῆς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔχει ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Πατερικὴν παράδοσιν, ἡ Ἐκκλησία ἐνὸς μοναστηρίου νὰ ὀνομάζεται «Καθολικόν».

Ὁ προορισμὸς ὅλων τῶν πιστῶν εἶναι ἡ θέωσις. Αὕτη εἶναι καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς ὅλων. Δι' αὐτὸ πρέπει ὁ Χριστιανὸς νὰ βαδίζῃ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, ἡτοι ὁ δούλος νὰ γίνῃ μισθωτὸς καὶ ἔπειτα υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μέλος πιστὸν Χριστοῦ. Ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Ὁ Χριστὸς προσφέρει τὴν σωστικὴν χάριν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν σώζεται κανεὶς ἐκτὸς τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας,

tradițiile papale și protestante, este trasată o distincție clară între Trupul lui Hristos și Biserică. Conform lor se poate participa la Trupul lui Hristos fără a fi membru al Bisericii papale. Toate acestea sunt cu neputință de acceptat pentru ortodocși.

În concepția calviniștilor, Hristos – după Înălțare, locuiește în ceruri și, în consecință, prefacerea pâinii și a vinului în Trupul și Sângele lui Hristos este imposibilă. Astfel, Hristos este total absent din Euharistie. Concepția papală este, cumva, similară în măsura în care subliniază că prin rugăciunea preotului, Hristos, Care nu era de față, devine acum prezent. Concluzia este că Hristos este absent din Biserică. Dar, așa cum am spus mai sus, adevărul este că membrii Bisericii au făgăduința Duhului și sunt părtași la îndumnezeire.

În Biserica primară, oricând se vorbea despre Trupul lui Hristos sau despre Hristos drept Cap al Bisericii, nu însemna că Hristos era extins în întreaga lume într-un mod trupesc (corporal), având capul Său la Roma, o mână în Răsărit și o alta în Apus. Ei credeau, mai degrabă, că Hristos există în întregime în fiecare biserică locală cu toate mădularele Sale, anume Sfinții și credincioșii lumii locuite (*oikoumenei*). Astfel, conform Părinților, când săvârșim dumnezeiasca Euharistie, este prezent nu doar Hristos Însuși, ci și toți Sfinții și creștinii de pretutindeni în Hristos. Când ne împărtășim dintr-o fărâmitură din Sfânta Pâine Îl primim înăuntrul nostru pe Hristos întreg. Când creștinii se adună împreună într-un loc anume, întreaga Biserică se adună cu ei și nu doar o parte a sa. Din acest motiv, în Tradiția patristică biserica unei mănăstiri este numită „*katholikon*”, locul întregii Biserici.

Destinul credincioșilor este îndumnezeirea lor (*theosis*). De asemenea, [îndumnezeirea] este destinul final al fiecărui om. Din acest motiv, un creștin trebuie să urce din slavă în slavă, adică lucrătorul să devină slugă cu plată, apoi, un fiu al lui Dumnezeu și membru credincios al Bisericii. În afara Bisericii nu este mântuire. Hristos dăruiește tuturor oamenilor harul mântuitor. Când cineva este mântuit în afara Bisericii vizibile,

τοῦτο σημαίνει πὼς ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος σώζει αὐτόν. Ἐὰν αὐτὸς εἶναι μέλος ἑτερόδοξον, τότε σώζεται οὗτος διότι τὸν σώζει ὁ Χριστὸς καὶ οὐχὶ ἡ «Παραφυὰς» εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει. Ἡ σωτηρία του, λοιπόν, δὲν ἐπιτελεῖται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει διότι μία εἶναι ἡ Ἐκκλησία ἣτις σώζει, δηλ. ὁ Χριστός.

Ὅπου δὲν ὑπάρχει τὸ Ὁρθόδοξον δόγμα, ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι εἰς θεσιν νὰ ἀποφανθῇ περὶ τῆς ἐγκυρότητος τῶν μυστηρίων. Κατὰ τοὺς Πατέρας τὸ Ὁρθόδοξον δόγμα οὐδέποτε χωρίζεται ἀπὸ τὴν πνευματικότητα. Ὅπου ὑπάρχει ἐσφαλμένο δόγμα, ὑπάρχει ἐσφαλμένη πνευματικότης καὶ ἀντιθέτως. Πολλοὶ χωρίζουν τὸ δόγμα ἀπὸ τὴν εὐσέβειαν. Τοῦτο εἶναι σφάλμα. Ὅταν ὁ Χριστὸς λέγῃ «γίνεσθε τέλειοι ὅπως ὁ Πατήρ...» σημαίνει πὼς πρέπει νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ποία εἶναι ἡ ἐννοια τῆς τελειότητος. Τὸ κριτήριον τῆς ἐγκυρότητος τῶν μυστηρίων δι' ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους εἶναι τὸ Ὁρθόδοξον δόγμα, ἐνῶ διὰ τοὺς ἑτεροδόξους, ἡ Ἀποστολικὴ διαδοχή. Διὰ τὴν Ὁρθόδοξον παράδοσιν δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀνάγωμεν τὴν χειροτονίαν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν τὸ Ὁρθόδοξον Δόγμα. Εὐσέβεια καὶ δόγμα εἶναι μία ταυτότης καὶ δὲν χωρίζεται. Ὅπου ὑπάρχει ὀρθὴ διδασκαλία ὑπάρχει καὶ ὀρθὴ πράξις. Ὁρθοδοξία σημαίνει: α) ὀρθὴ δόξα, καὶ β) ὀρθὴ πράξις.

Ἡ ἐπὶ γῆς στρατευομένη Ἐκκλησία εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Ὁρθόδοξον δὲ δόγμα καὶ διδασκαλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ διότι τὸ δόγμα ὑπάρχει καὶ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὴν Ἀγ. Γραφήν.

B) Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1 Η ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ. Ἡ Παρακαταθήκη τῆς πίστεως εἶναι τὸ κέντρον καὶ ἡ μορφοποιὸς δύναμις τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἣτις προϋποθέτει: 1) δοτῆρα, 2) δωρεάν, καὶ 3) δέκτην, φύλακα καὶ μεταδότην.

1) Ὁ δοτὴρ εἶναι ὁ Θεός. Ὁ μεταφέρων τὴν ἐκ Θεοῦ δωρεάν δοτὴρ εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐν τῷ δοτῇρι Πνεύματι Αὐτοῦ χαρίζει τὴν μέθεξιν τοῦ μυστηρίου τῆς δόξης καὶ βασιλείας Αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις μέσῳ τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων, τῶν ἀγίων καὶ τοῦ κλήρου.

2) Ἡ δωρεὰ τῆς μεθέξεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Κυρίου ἢ Ἀγγέλου τῆς δόξης ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι τοῖς προφήταις καὶ τῷ λαῷ τοῦ

aceasta înseamnă că Hristos Însuși l-a mântuit. Chiar dacă o astfel de persoană este un eterodox, el este totuși mântuit datorită lui Hristos și nu a „facțiunii desprinse” din care face parte. În acest caz, mântuirea nu este acordată de biserica de care aparține, deoarece una este Biserica care mântuiește, și anume, Hristos.

Acolo unde nu există dogmă ortodoxă, Biserica nu poate garanta validitatea Tainelor. Conform Părinților Bisericii, dogma ortodoxă nu este niciodată despărțită de viața duhovnicească. Unde este o dogmă greșită, există, de asemenea, o viață duhovnicească greșită și vice versa. Mulți oameni despart dogma de evlavie dar acest lucru este o greșeală. Când Hristos spune: „Fiți desăvârșiți... ca și Tatăl vostru...”, El sugerează că trebuie să se știe ce semnifică desăvârșirea. Astfel, pentru noi, ortodocșii, criteriul validității Tainelor este dogma ortodoxă; iar pentru eterodocși, succesiunea apostolică. Pentru creștinul ortodox, tradiția nu este suficientă pentru a avea o hirotonie autentic apostolică, ci pentru aceasta este necesar a avea dogma ortodoxă. Evlavie și dogma sunt o singură identitate și nu pot fi despărțite una de cealaltă. Unde există dreaptă învățătură există, de asemenea, dreaptă lucrare. Ortodoxie înseamnă: a) dreaptă slăvire, și b) dreaptă lucrare.

Biserica luptătoare pe pământ este Biserica Ortodoxă. Dogma ortodoxă și învățătura Sfintei Scripturi sunt una și aceeași, fiindcă dogma există în Sfânta Scriptură și este derivată din ea.

B) SFÂNTA TRADIȚIE A BISERICII

1 Tezaurul de credință și Sfânta Tradiție. Tezaurul de credință este centrul și puterea formatoare a Sfintei Tradiții care presupune: 1) Dătătorul, 2) Darul, 3) Primitorul, păzitorul și transmitătorul Darului.

1) Dumnezeu este Dătătorul. Logosul lui Dumnezeu este, de asemenea, Dătător al darului ca transmitător al lui. Duhul este, de asemenea, Dătător pentru că în El garantează Dumnezeu prin Logosul Său, participarea la taina slavei și Împărăției Sale, prin intermediul Proorocilor, Apostolilor, Sfinților și preoților.

2) Darul părtășiei la slava lui Dumnezeu prin Domnul sau Îngerul slavei în Duhul Sfânt, făgăduit Proorocilor și poporului lui

Θεοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ συμπεριλαμβάνει ἐν τῇ ἐνσαρκώσει καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἐνῷ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἶχεν μέθεξιν καὶ πρόγευσιν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, παρὰ ταῦτα ἐκυριάρχει ἐπ' αὐτοῦ ὁ διάβολος διὰ τοῦ θανάτου. Ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θανάτου ἢ εἰς τὸν Ἄδην εὐρίσκοντο ὅχι μόνον οἱ ἄδικοι ἀλλὰ καὶ οἱ δίκαιοι καὶ φίλοι τοῦ Θεοῦ. Ἐν Χριστῷ κατηργήθη ὁ θάνατος, καὶ ὁ ἔχων τὸ κράτος αὐτοῦ ἐστερήθη τῆς κυριαρχίας ἣν ἐξήσκει ἀδίκως ἐπὶ τῶν δικαίων. Αἱ πύλαι τοῦ Ἄδου ἢ τοῦ θανάτου κατίσχυον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐν Χριστῷ πρώτης ἀναστάσεως καὶ καταργήσεως τοῦ πρώτου θανάτου ἔπαυσαν νὰ κατισχύουν αὐτῆς. Πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως ἡ μέθεξις τῆς δόξης ἢ βασιλείας τοῦ Λόγου ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ τῶν πιστῶν ἦτο προσωρινή, ἐν δὲ τῷ θανάτῳ καὶ τῇ ἀναστάσει τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου κατέστη μόνιμος. Καὶ εἰς τὰς δύο Διαθήκας ἡ μέθεξις εἰς τὴν δόξαν ἢ βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ ἔχει χαρακτῆρα ἀποκαλυπτικόν, σωστικόν, ἁγιαστικόν, καὶ θεωτικόν, καὶ αὕτη εἶναι ἡ Παρακαταθήκη τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως.

3) Ὁ δέκτης, φύλαξ καὶ μεταδότης τῆς θείας ταύτης δωρεᾶς εἶναι ὁ προφήτης, ὁ ἀπόστολος, καὶ ὁ ἅγιος τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον, διὰ τοῦ ἀρραβῶνος τοῦ Πνεύματος, ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ἢ οἱ πιστοὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

Ἡ δύναμις, ὅμως, ἣτις καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἀποδοχὴν, τὴν φύλαξιν καὶ τὴν μετάδοσιν ἢ παράδοσιν τῆς ἀποκαλυπτικῆς καὶ σωστικῆς καὶ ἁγιαστικῆς καὶ θεωτικῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, δηλ. τῆς Παρακαταθήκης τῆς ἐν τῷ σαρκωθέντι Λόγῳ χάριτος, εἶναι αὕτη αὕτη ἡ Παρακαταθήκη τῆς ἐν σαρκὶ καὶ διὰ σαρκὸς Χριστοῦ ἀκτίστου χάριτος καὶ βασιλείας καὶ θεότητος τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή δὲν πρόκειται περὶ ἀψύχου καὶ ἀνενεργήτου Παρακαταθήκης ἣν φυλάττουν οἱ ἀρχαιολόγοι ὥς καὶ τὰ ἄψυχα μνημεῖα παρελθόντων αἰώνων. Ὁ ἐμφανίσας ἑαυτὸν ἀσάρκως τοῖς προφήταις καὶ ἐν σαρκὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς ἀποστόλοις Λόγος τοῦ Θεοῦ, Ὅστις τῷ Πνεύματι Αὐτοῦ ἐνεφάνισεν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα Θεὸν καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος ἐκ τῆς Θεοτόκου, εἶναι Αὐτὸς ἡ Παρακαταθήκη ἣν παραδίδει ἡ Ἱεραρχία ἀπὸ γενεᾶν εἰς γενεάν κατὰ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς χειροτονίας αὐτῶν ἵνα διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων

Dumnezeu în Vechiul Testament, cuprinde în Întrupare, de asemenea, și firea umană a Logosului dumnezeiesc. Deși poporul lui Dumnezeu din Vechiul Testament a beneficiat de o parte și de o pregustare a Slavei lui Dumnezeu, totuși diavolul avea stăpânire asupra lui prin moarte. Nu doar nedreptii ci și dreptii și prietenii lui Dumnezeu s-au aflat sub stăpânirea morții. Moartea a fost desființată prin Hristos și cel care avea putere asupra morții a fost lipsit de stăpânirea sa pe care o exercita nelegitim asupra celor drepti. Porțile Iadului sau ale morții dominau peste Biserică în Vechiul Testament, dar, prin prima Înviere săvârșită de Hristos și prin prima anulare a unei morți, acestea și-au încetat puterea. Înainte de Întrupare, părtășia Proorocilor și a Dreptilor la slava sau Împărăția Logosului fusese temporală, dar a devenit permanentă prin moartea și Învierea Logosului întrupat. În ambele Testamente, părtășia la slava sau Împărăția lui Hristos a avut un caracter revelator, mântuitor și îndumnezeitor. Într-adevăr, aceasta era Tezaurul credinței și al Sfintei Tradiții.

3) Primitorul, păzitorul și transmitătorul acestui dar dumnezeiesc este Proorocul, Apostolul și Sfinții Bisericii și, într-un alt mod, prin chezășia Duhului Sfânt, poporul lui Dumnezeu sau credincioșii Vechiului și Noului Testament.

Însă puterea care face posibilă receptarea, păstrarea și transmiterea acestui dar revelator, mântuitor, sfințitor și îndumnezeitor al lui Dumnezeu (adică, al tezaurului de har din Logosul întrupat) este chiar acest tezaur al harului necreat, al Împărăției și dumnezeirii lui Dumnezeu [aflat] în și [dăruit] prin trupul lui Hristos. Cu alte cuvinte, acesta nu este un tezaur inert și lipsit de viață, păstrat de arheologi ca pe un monument neînsuflețit din vremuri apuse. Logosul lui Dumnezeu, Care S-a manifestat neîntrupat în prezența Proorocilor și întrupat Apostolilor, Care în Duhul a arătat în Sine pe Dumnezeu-Tatăl și Care, în zilele din urmă, S-a născut ca om din Născătoarea de Dumnezeu (Theotokos), este *El Însuși Tezaurul pe Care ierarhia Îl transmite din generație în generație la dumnezeiasca Euharistie episcopilor și preoților în momentul hirotonirii lor*, pentru ca prin episcopi și preoți

φυλαχθῇ καὶ μεταδοθῇ πρὸς ἁγιασμὸν καὶ θέωσιν τῶν πιστῶν. Ἀλλὰ ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος (τοῦ ὁποίου εἰκὼν εἶναι ὁ ἐπίσκοπος), ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ κατοικητήριον τῶν πιστῶν, εἶναι Ἐκεῖνος Ὅστις ἐν τῷ ἐπισκόπῳ δέχεται, φυλάττει, καὶ μεταδίδει ἢ παραδίδει τὴν Παρακαταθήκην, δηλ. τὸν ἑαυτὸν Του μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἀγγέλων Αὐτοῦ. Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἡ ἢ Ἀμπελος ἣν ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς τῇ δεξιᾷ Αὐτοῦ, δηλ. διὰ τῆς δόξης καὶ βασιλείας Αὐτοῦ δι' ἧς κατέστρεψε τὸ βασίλειον τοῦ θανάτου καὶ ἀνέστησε τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν ἐν τῷ Ἄδῃ καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀνιστᾷ τὰς ψυχὰς τῶν κεκαθαρμένων καὶ πεφωτισμένων καὶ θεουμένων. Αἱ δὲ ψυχαὶ αὗται εἶναι τὰ κλήματα τῆς ἀμπέλου, καὶ Γεωργός, ὁ Θεός. Ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν καρποφόρον βλάστησιν τῶν κλημάτων οὐχὶ παρὰ τῇ βουλήσει ἀλλ' ἀντιθέτως τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀποκοπτόμενον τῆς ἀμπέλου ἄκαρπον καὶ ξηρὸν κλῆμα παύει νὰ εἶναι φορεὺς τῆς Παρακαταθήκης ἀφοῦ ἡ Παρακαταθήκη δὲν δύναται νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸ νεκρὸν κλῆμα καθ' ὅσον εἶναι ὁλόκληρος ἡ ἀμπελος μετὰ τῶν καρποφόρων κλημάτων, δηλ. ὁ σεσαρκωμένος Λόγος τοῦ Θεοῦ σὺν τοῖς μετόχοις τοῦ σώματος καὶ τῆς βασιλείας Αὐτοῦ ἁγίοις καὶ πιστοῖς.

Ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων συνάγεται ὅτι ἵνα ἔχωμεν ὀρθὴν καὶ ὁλοκληρωμένην ἀντίληψιν περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἢ Παρακαταθήκης πρέπει νὰ καθορισθῇ ὀρθῶς α) ποῖος εἶναι καὶ πῶς καθίσταται ὁ δέκτης, ὁ φύλαξ, καὶ ὁ μεταδότης τῆς Παρακαταθήκης τῆς πίστεως καὶ β) τί καὶ πῶς δέχεται, φυλάττει καὶ μεταδίδει.

2 ΔΕΚΤΑΙ, ΦΥΛΑΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΔΟΤΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ. Οἱ δέκται, φύλακες, καὶ μεταδόται τῆς παρακαταθήκης τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως διαφοῦνται εἰς γνωστικούς καὶ πιστούς, δηλ. 1) εἰς τοὺς γνωρίζοντας ἀμέσως τὴν δόξαν καὶ ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ αὐτόπτας μάρτυρας τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ προφήτας, ἀποστόλους, καὶ ἁγίους καὶ 2) εἰς τοὺς Πνεύματι Ἁγίῳ ἀποδεχομένους μὲ παιδικὴν ἀπλότητα τὴν μαρτυρίαν καὶ διδασκαλίαν τῶν Θεοπτῶν πιστούς.

Οἱ ἔχοντες τὴν ἐνδιάθετον πίστιν ἀληθινοὶ πιστοὶ δὲν παραδέχονται γενικὴν τινα τῆς φαντασίας ἢ τῆς φιλοσοφίας ιδέαν περὶ Θεοῦ ἀλλὰ πιστεύουν εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ,

σὰ poată fi păstrat și transmis pentru sfințirea și îndumnezeirea credincioșilor. Dar, Însuși Hristos (a Cărui icoană este episcopul), casa lui Dumnezeu și sălașul credincioșilor, este Cel care transmite Comoara (adică pe Sine Însuși împreună cu prietenii și îngerii Săi). Hristos este Biserica sau Vița de vie pe Care Dumnezeu a sădit-o cu dreapta Sa (adică prin slava și Împărăția Sa), prin Care a nimicit împărăția morții și a ridicat din iad sufletele morților și Care, prin Botez, ridică sufletele credincioșilor, care sunt curățite, luminate și îndumnezeite. Sufletele sunt mlădițele Viței, iar Dumnezeu este Grădinarul. Dumnezeu, prin Logosul Său Întrupat prin Duhul Sfânt, face posibilă creșterea rodnică a mlădițelor nu împotriva voinței omenești, ci, dimpotrivă, cu conlucrarea și cooperarea omului. Mlădița lipsită de rod și uscată a Viței, odată ce este tăiată, încetează să mai fie purtătoare a Tezaurului, de vreme ce Tezaurul nu poate fi identificat cu o viță moartă, întrucât ca și Viță este intact, cu mlădițe rodnice (adică, Logosul Întrupat a lui Dumnezeu, împreună cu Sfinții și credincioșii, care sunt părtași la Trupul și Împărăția Sa).

Tot ceea ce s-a spus până acum duce la concluzia că dacă vrem să avem o înțelegere corectă și deplină a Sfântei Tradiții sau a Tezaurului de credință, trebuie să avem o percepție corectă a următoarelor aspecte: a) cine este și ce devine primitorul, păzitorul și transmitătorul Tezaurului de credință; b) ce primește și cum primește, păstrează și transmite.

2 Primitorii, păzitorii și transmitătorii Sfintei Tradiții. Primitorii, păzitorii și transmitătorii Tezaurului Sfintei Tradiții sunt împărțiți în cunoscători și credincioși, adică, a) între cunoscătorii direcți ai slavei și energiei lui Dumnezeu, care sunt martori oculari ai dumnezeirii lui Hristos, și anume, Proorocii, Apostolii și Sfinții, și b) credincioșii care primesc în Duhul Sfânt, cu o simplitate de copil, mărturia și învățătura celor care Îl văd pe Dumnezeu.

Adevărații credincioși, cei care au o credință autentică, nu au despre Dumnezeu o idee generală, născută de imaginație, sau o concepție filozofică, ci, mai degrabă, ei cred în Dumnezeul lui Avraam, Isaac și Iacob,

δηλ. πιστεύουν εἰς τὸν Κύριον τῆς Δόξης ὅστις τῷ Πνεύματι Αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἄκτιστον δόξαν καὶ βασιλείαν καὶ θεότητα τοῦ Θεοῦ ἀσάρκως ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν σαρκὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Οἱ πιστοὶ ἀποδέχονται ἀπολύτως καὶ ἀδιστακτικῶς τὴν μαρτυρίαν καὶ περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν τῶν προφητῶν, ἀποστόλων καὶ ἁγίων, ἀρκοῦνται δὲ εἰς τὰ ρήματα καὶ νοήματα αὐτῶν. Αποφεύγουν τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ φιλοσοφικὴν μέθοδον ἀνευρέσεως τῆς περὶ Θεοῦ χάριτος καὶ ἀληθείας διότι οἱ πνευματικοὶ ἡγέται καὶ πατέρες αὐτῶν, οἱ προφῆται, ἀπόστολοι καὶ ἅγιοι, δὲν ἦσαν στοχασταὶ διαλέγοντες καὶ ψάχνοντες διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' αὐτόπται μάρτυρες τῆς θεότητος καὶ βασιλείας καὶ χάριτος καὶ δόξης τοῦ Χριστοῦ, τῆς ὑποστατικῆς ἐν Αὐτῷ ἐνώσεως τῶν δύο Αὐτοῦ φύσεων, τῆς ὁμοουσιότητος τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῷ Πατρί, τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐκκλησιολογίας, τῆς κρίσεως κ.τ.λ., ἀφοῦ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς οἱ ἀπόστολοι ὡδηγήθησαν εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος ὡς ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς ὁ Κύριος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ θεούμενοι καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας θεολογοῦν οὐχὶ στοχαστικῶς καὶ διαλεκτικῶς ἀλλὰ πνευματικῶς ἐν τῷ γνόφῳ τῆς μυστικῆς Θεολογίας.

Ἡ ριζικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν γνωστικῶν (προφητῶν, ἀποστόλων καὶ ἁγίων) καὶ τῶν πιστῶν εἶναι ὅτι ὁ θεούμενος μετέχει μετὰ τῶν πιστῶν τῆς Παρακαταθήκης τῆς θείας Χάριτος μέσω τῆς διδασκαλίας, τῶν θαυμάτων καὶ τῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ, ἐπὶ πλέον, ὁ Χριστὸς ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸν τὴν δόξαν, βασιλείαν, θεότητα καὶ χάριν Αὐτοῦ. Οὕτω ὁ θεούμενος μετέχει καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς ὑπερβαίνουσης τὴν ἐν κτισταῖς λέξεσιν καὶ εἰκόσι καὶ συμβόλοις καὶ νοήμασι ἔκφρασιν τῆς Παρακαταθήκης. Οἱ πιστοὶ δὲ μετέχουν καὶ αὐτοὶ τῆς ἰδίας Παρακαταθήκης ἂν καὶ τῆς κεκρυμμένης ἐν κτισταῖς λέξεσι καὶ εἰκόσι καὶ συμβόλοις καὶ νοήμασι, ἀλλὰ προορίζονται καὶ αὐτοὶ νὰ ἴδουν τὸν Χριστὸν ἐν δόξῃ ὡς εἶδον Αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι ἐν Θαβῶρ κατὰ τὴν Μεταμόρφωσιν. Πρὸς τὸ παρὸν οἱ πιστοὶ γνωρίζουν τὰ διδάγματα, τὰ θαύματα καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων Αὐτοῦ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, τοῖς μυστηρίοις καὶ τοῖς κτίσμασι τὰ σαφῶς μαρτυροῦντα περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ συμβασιλείας τῶν ἁγίων.

adică, în Domnul Slavei, Care, prin Duhul Său a revelat în Sine slava necreată, Împărăția și dumnezeirea Fiului neîntrupat în Vechiul Testament și întrupat în Noul Testament. Credincioșii primesc fără nici o ezitare mărturia și învățătura despre Dumnezeu a Proorocilor, Apostolilor și Sfinților, și află mulțumire în cuvintele și gândurile acestora. Ei evită metodele științifice și filozofice de cercetare a adevărului și harului lui Dumnezeu, deoarece, conducătorii și părinții lor duhovnicești – Proorocii, Apostolii și Sfinții, nu au fost intelectuali angajați în dialoguri și discuții despre adevăr, ci au fost martori oculari ai Dumnezeirii, ai Împărăției și slavei lui Hristos, ai unirii ipostatice a celor două firi în El, ai deoființimii dintre Logos și Duhul împreună cu Tatăl, ai tainelor Împărăției lui Dumnezeu, ai Bisericii, ai Judecății, etc., întrucât în ziua Cincizecimii, Apostolii au fost călăuziți la adevărul deplin de către Duhul, Mângâietorul, după cum le făgăduise Domnul. Din acest motiv, acei creștini îndumnezeiți și acei Părinți ai Bisericii care au pășit pe urmele lor, nu teologhiesc într-un mod abstract, intelectual sau dialectic, ci duhovnicesc, în norul teologiei mistice.

Diferența radicală dintre cunoscători (Prooroci, Apostoli și Sfinți) și poporul credincios este că, primilor, pe lângă părtășia lor deplină la Tezaurul harului dumnezeiesc dăruit lor prin învățătura, minunile și Tainele lui Hristos, le este dată descoperirea Slavei, Împărăției, Dumnezeirii și a Harului lui Hristos. Îndumnezeiți fiind, ei sunt părtași ai revelației care covârșește manifestarea Tezaurului prin cuvinte, imagini, simboluri și concepte create. Poporul credincios este părtaș al aceluiași Tezaur care este însă tănuit în cuvinte, imagini, simboluri și concepte create. Și lor le este menit a-L vedea pe Hristos întru slavă, precum L-au văzut Apostolii pe Muntele Tabor, când S-a transfigurat pentru ei. În viața aceasta, credincioșii îi pot cunoaște pe Sfinți și predania, minunile și energiile lui Hristos care sunt atestate de Sfânta Scriptură, toate dând mărturie despre Dumnezeirea lui Hristos și despre stăpânirea Sa împreună cu Sfinții.

Πρέπει νὰ τονισθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἡ κτιστὴ ἐν λέξεσι καὶ εἰκόσι καὶ συμβόλοις ἔκφρασις τῆς ἀκτίστου χάριτος καὶ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ὑποστατικῆς ἐν Χριστῷ ἐνώσεως, ἣτις ἐστὶ ἡ Παρακαταθήκη, εἶναι ἔργον τῆς ἀλαθιῆτος ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ φωτίζοντος τοὺς προφήτας, ἀποστόλους καὶ ἁγίους εἰς τὴν διὰ τῆς κτιστῆς ἐκφάνσεως καθοδήγησιν τῶν πιστῶν εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μεθέξεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. Τὰ ρήματα καὶ αἱ ἐνεργεῖαι τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀλάθητα διότι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ αὐτοαλήθεια. Ἡ Ἁγία Γραφή, οἱ ὅροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἡ λειτουργικὴ ἐν τοῖς μυστηρίοις ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἐπίσης ἀλάθητοι ἐκφάνσεις τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καὶ ὁδηγοῦν κατὰ τρόπον ἀσφαλὴ καὶ ἀπλανῆ τοὺς ὑπὸ πνευματικούς τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων ἔχοντας πατέρας, πιστοὺς εἰς τὸν ἁγιασμὸν καὶ τὴν θέωσιν, ἀκριβῶς διότι ἐμπεριέχουν τὴν διδασκαλίαν καὶ πρᾶξιν καὶ ἐμπειρίαν τῶν θεουμένων προφητῶν, ἀποστόλων καὶ ἁγίων, τῶν γνωρισάντων καὶ γνωρίζοντων τὸν Χριστὸν οὐχὶ μόνον κατὰ σάρκα ἀλλὰ καὶ κατὰ πνεῦμα ἐν τῇ δόξῃ Αὐτοῦ.

Ἡ ὑπάρχουσα ἐν τῇ Παρακαταθήκῃ διάκρισις μεταξὺ τῆς ὑπερβαινούσης τὴν νόησιν καὶ αἴσθησιν δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐν κτιστοῖς συμβόλοις ἐκφάνσεως αὐτῆς, πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐνσάρκωσιν, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ πλατωνικὴν τινα διάκρισιν μεταξὺ ἀρχετύπων καὶ εἰκόνων αὐτῶν ἐξ ἐπόψεως εἴτε γνωσιολογικῆς εἴτε σωτηριολογικῆς. Μεταξὺ τῆς ἀκτίστου δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων, οὐδεμία ὁμοιότης ὑπάρχει. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἡ δόξα λέγεται καὶ γνόφος, καὶ τὸ πῦρ τῆς κολάσεως λέγεται καὶ σκότος. Ἡ ἀπόδοσις αὐτῇ ἀντιθέσεων εἰς τὸν Θεὸν γίνεται ἵνα τονισθῇ ὅτι αἱ περὶ τὸν Θεὸν ἐνεργεῖαι ὑπερβαίνουν πᾶν κτιστὸν ἀγγελικόν, ἀνθρώπινον καὶ κοσμολογικὸν κατηγόρημα.

3 Ἡ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ Ἡ ἉΓΙΑ ΓΡΑΦΗ. Εἶναι φανερόν ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε περιγραφομένη Παρακαταθήκη τῆς Παραδόσεως ὑπάρχει πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου, φανεροῦνται τοῖς προφήταις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὁλοκληροῦνται διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου καὶ ἐνεργεῖ τὴν κάθαρσιν, τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν θέωσιν τῶν πιστῶν

Dintru început trebuie să se precizeze că exprimarea materială în cuvinte, imagini și simboluri a harului necreat, a energiei lui Dumnezeu și a unirii ipostatice din Hristos, care constituie Tezaurul, este lucrarea energiei infailibile a Duhului Sfânt, Care îi luminează pe Prooroci, Apostoli și Sfinți pentru ca aceștia să împlinească voința lui Dumnezeu prin părtășia la slava lui Hristos. Cuvintele și lucrările lui Hristos sunt infailibile fiindcă Hristos este adevărul însuși. Sfânta Scriptură, mărturisirile de credință ale Sinoadelor Ecumenice și viața liturgică a Bisericii în Taine sunt, de asemenea, exprimări infailibile ale energiei lui Dumnezeu și călăuzesc sigur și sincer pe credincioșii care ascultă de sfatul părinților duhovnici (aceștia având harisma discernământului), să sporească în sfințenie și îndumnezeire [*theosis*], tocmai fiindcă acestea conțin învățăturile, faptele și trăirea îndumnezeiților Prooroci, Apostoli și Sfinți, care au ajuns să cunoască și să stăruiască în cunoașterea lui Hristos nu doar în trup, ci, de asemenea, în Duhul și slava Sa.

Distincția care există în Tezaur, între slava lui Dumnezeu, care depășește percepția și simțurile, și manifestarea sa prin simboluri create, înainte și după Întrupare, nu are nici o legătură cu vreo distincție platoniciană între arhetip și imagini nici dintr-un punct de vedere epistemologic, nici soteriologic. Nu există absolut nici o asemănare între slava necreată a lui Dumnezeu și creaturi. Acesta este de fapt motivul pentru care Dumnezeu este numit nor de întuneric. Atribuirea lui Dumnezeu a unor astfel de antiteze se face pentru a accentua faptul că energiile, care aparțin lui Dumnezeu, transcend fiecare categorie creată, fie îngerească, fie umană, fie cosmologică.

3 Tezaurul de credință și Sfânta Scriptură. Este limpede că acest Tezaur de credință, care a fost descris până acum, a existat dinainte de crearea lumii, a fost revelat Proorocilor în Vechiul Testament, a fost consfințit prin Întruparea Cuvântului și este activ în curățirea, luminarea și îndumnezeirea credinciosului

ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου φαίνεται σαφῶς ὅτι ἡ Τερά Παράδοσις, ἥτοι ἡ Παρακαταθήκη, δὲν εἶναι διάφορόν τι τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἐφόσον ἐμπεριέχεται ἐν αὐτῇ. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι ταυτὸν μὲ τὴν Ἀγ. Γραφήν διότι ἡ Παρακαταθήκη ταυτίζεται μὲ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἡ Τερά Παράδοσις μὲ τὴν καθ' ὅλου ἔκφανσιν τῆς Ἐκκλησίας. Οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει, ὅμως, μεταξὺ τῆς Παρακαταθήκης ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Παρὰ ταῦτα, ὅμως, ἡ Παρακαταθήκη ὡς περιγράφεται ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καθ' ἑαυτὴν ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐφόσον ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα καὶ ἡ νύμφη τοῦ νυμφίου Χριστοῦ. Καὶ ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἄμπελος ἐν ἣ ζοῦν καὶ καρποφοροῦν τὰ κλήματα. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ Χριστός, ἥτοι ἡ Παρακαταθήκη τῆς Τεράς Παραδόσεως ὑπάρχει ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ μόνον ὅταν ἀναγινώσκεται καὶ ἐρμηνεύεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἡ Παρακαταθήκη εἶναι κεκρυμμένη ἀπὸ τοὺς ἀναγινώσκοντας τὴν Ἀγίαν Γραφήν, διότι, ἂν καὶ ἡ Παρακαταθήκη μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς Ἀγ. Γραφῆς καὶ ἐμπεριέχεται ἐν αὐτῇ, ἐν τούτοις δὲν ἐρμηνεύεται ἐξ αὐτῆς ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ θεουμένων ἁγίων τῶν ἐχόντων τὴν ἰδίαν τῆς θείας δόξης ἐμπειρίαν καὶ ἀποκάλυψιν ὡς αὐτὴν τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων. Ἡ ἐν τῇ Ἀγ. Γραφῇ περιγραφή τῆς ἀποκαλυπτικῆς καὶ θεωτικῆς ἐμπειρίας τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων δὲν εἶναι καὶ δὲν δύναται νὰ εἶναι αὕτη ἡ ἐμπειρία τῆς ἀποκαλύψεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ ἀφοῦ ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ δόξα ὑπερβαίνουν κάθε αἰσθητὴν καὶ νοητὴν ἐμπειρίαν καὶ περιγραφήν.

Χρῆζει μεγάλης προσοχῆς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἀγ. Γραφή καθ' ἑαυτὴν εἶναι βίβλος μυστικὴ καὶ ἀπρόσιτος εἰς τὸν κατὰ κόσμον φυσικὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν θεούμενον προφήτην, ἀπόστολον καὶ ἅγιον ὁ Θεὸς καὶ ἐν ἀποκαλύψει παραμένει μυστήριον, διότι ἡ θεία δόξα ὡς καὶ ἡ μέθεξις αὐτῆς ὑπερβαίνει καὶ τὴν νόησιν καὶ τὴν αἴσθησιν ἂν καὶ ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος ἐν Θεῷ δοξάζεται, δηλ. θεοῦται. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ χρησιμοποιοῦν ἐπιστημονικὴν ἢ φιλοσοφικὴν μέθοδον καὶ ἔχων ἀφετηρίαν τὰ τῆς πείρας καὶ λογικῆς κατηγορήματα γνώσεως, καὶ τὰ νομιζόμενα ὑπὸ τινων ὑπὲρ τὴν πείραν κατηγορήματα τῆς

ἐν Βισerică. Din acest fapt este clar că Sfânta Tradiție, adică Tezaurul, nu este ceva diferit de Sfintele Scripturi, de vreme ce este conținut în ele. Totuși, nu este identic cu ele, deoarece, Tezaurul este identic cu Biserica iar Sfânta Tradiție este identică cu întreaga manifestare a Bisericii. Însă, nu există nici o diferență între Tezaurul din Sfintele Scripturi și din Biserică.

Cu toate acestea, Tezaurul, așa cum este descris în Sfintele Scripturi nu există în Sfintele Scripturi ca atare, ci doar în Biserică, de vreme ce Biserica este Trupul și Mireasa Marelui Hristos, și de vreme ce Hristos este Vița prin care trăiesc și rodesc mlădițele. Cu alte cuvinte, Hristos, Care este Tezaurul Sfintei Tradiții, se află în Sfintele Scripturi doar când Scripturile sunt citite și interpretate în Biserică.

În afara Bisericii, Tezaurul este ascuns chiar și celor care citesc Sfintele Scripturi, fiindcă, deși Tezaurul este propovăduit de Sfintele Scripturi și este cuprins în ele, el nu este interpretat de ele, ci doar de Biserică și, într-adevăr, [doar] de acei îndumnezeiți Sfinți din ea, care au avut aceeași trăire ca Proorocii și Apostolii și au primit această descoperire a dumnezeieștii slave. Descrierea trăirii revelatoare și îndumnezeitoare a Proorocilor și Apostolilor, așa cum este descrisă în Sfânta Scriptură, nu este și nu poate fi chiar experiența în sine a descoperirii slavei lui Hristos, din moment ce această experiență și slavă covârșeste orice experiență și descriere senzuală și intelectuală.

Trebuie subliniat cu grijă faptul că Sfânta Scriptură în sine este o carte mistică, ce rămâne închisă pentru omul lumesc și trupesc. Dar Dumnezeu rămâne o taină chiar și pentru prooroc, apostol și sfânt, fiindcă slava dumnezeiască și părtășia acestora la ea transcende atât intelectul cât și simțurile, deși întreg omul este slăvit (adică primește îndumnezeirea). Din acest motiv, oricine utilizează metoda științifică și filozofică, folosind ca punct de plecare categoriile raționale ale cunoașterii empirice, sau chiar categoriile rațiunii pure care, în concepția anumitor oameni, depășesc experiența și sunt în mod absolut nesupuse accidentelor, nu pot decât să strâmbe înțelesul Sfintei Scripturi la modul absolut.

δηθεν καθαρᾶς νοήσεως ἀπηλλαγμένης συμβεβηκότων, αὐτομάτως διαστρέφει τὴν Ἀγ. Γραφήν. Εἶναι ὅχι μόνον πνευματικῶς ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικῶς ἀστεῖον νὰ πιστεύῃ κανεὶς ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐρμηνεύῃ ὀρθῶς τὴν Ἀγ. Γραφήν ἐρμηνευτὴς μὴ ἔχων ἰδέαν περὶ τῆς εἰς τοὺς προφῆτας καὶ ἀποστόλους ἀποκαλύψεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει ὡς γνώμονα καὶ κανόνα ἐρμηνείας τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἢ τῆς Παρακαταθήκης, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ἡς μέρος εἶναι ἡ Ἀγ. Γραφή, τοὺς δοξασμένους, ἤτοι θεουμένους προφῆτας, ἀποστόλους καὶ ἁγίους πατέρας καὶ οὐδέποτε τὸν τυχόντα ἐπιστήμονα τὸν πολλάκις ἀγνοοῦντα ὅχι μόνον τὴν πρὸς τὴν μέθεξιν τῆς θείας δόξης ὁδὸν ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὴν ὑπαρξιν τῆς μεθέξεως ἢ θεώσεως ταύτης.

Μεταξὺ Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ μεταξὺ Ἀγίας Γραφῆς καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀντίθεσις, ἀκριβῶς διότι ἡ ἐν δόξῃ φανέρωσις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Λόγου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς προφῆτας καὶ διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως εἰς τοὺς προφῆτας, ἀποστόλους καὶ ἁγίους εἶναι ἐν αὐταῖς ταῦτον καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ Παρακαταθήκη. Ἡ οὐσιαστικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν Διαθηκῶν εἶναι ὅτι ὁ Λόγος ἐνεφανίζετο πρῶτον εἰς τοὺς προφῆτας ἄνευ τῆς ἐκ παρθένου γεννηθείσης ἀνθρωπίνης φύσεως Αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ ἐνσαρκώσει ἀπεκάλυψε τὴν δόξαν ἢ θεότητα Αὐτοῦ διὰ τῆς σαρκὸς Αὐτοῦ καί, καταπατήσας τὸν θάνατον, οὕτω ἐμφανίζει ἔκτοτε ἑαυτὸν τοῖς φίλοις ἐν τοῖς φίλοις Αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἡ Ἀγία Γραφή καὶ ἡ Ἐκκλησία διδάσκουν περὶ Θεοῦ ἀλαθῆτως διότι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις ἢ ἡ Παρακαταθήκη εἶναι ἐν Αὐταῖς ταῦτον. Εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως περὶ τὸν ἐν δόξῃ Χριστὸν εἶναι οἱ φίλοι Αὐτοῦ προφηταί, ἀπόστολοι καὶ ἅγιοι, οἵτινες γνωρίζουν τὸν Θεὸν ὡς ὁ φίλος γνωρίζει τὸν φίλον αὐτοῦ. Οἱ πιστοὶ μετέχουν τοῦ ἀλαθήτου τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ μέσω τῶν ἐπισκόπων ἀφοῦ μένουν πιστοὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν καὶ θεολογοῦν συμφῶνως πρὸς τὰς σαφεῖς ἐνδείξεις τῆς θεώσεως αὐτῶν καὶ περιορίζονται μεθοδολογικῶς καὶ πνευματικῶς εἰς τὰ ρήματα καὶ νοήματα αὐτῶν.

Ἄν καὶ ἡ Ἀγία Γραφή εἶναι θεόπνευστος καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδάσκει περὶ Θεοῦ καὶ τῶν σχέσεων Αὐτοῦ μετὰ τοῦ κόσμου ἀλαθῆτως,

Este o glumă nu doar spirituală ci și științifică să crezi că cineva poate interpreta Sfânta Scriptură corect dacă nu are nici o idee despre descoperirea slavei lui Hristos către Prooroci și Apostoli. Biserica recunoaște ca standard și regulă de interpretare a Sfintei Tradiții sau a Tezaurului de care aparține Scriptura ca parte constitutivă a sa, pe cei care au fost slăviți, adică acei Prooroci, Apostoli și Sfinți Părinți care au dobândit îndumnezeirea, și nu pe orice cărturar înzestrat care adesea este ignorant nu doar în privința căii ce duce la părtășia cu dumnezeiasca slavă, dar și în privința existenței acestei părtășii sau a îndumnezeirii.

Referitor la relația dintre Vechiul Testament și Noul Testament, sau dintre Sfânta Scriptură și Tradiția bisericească, nu există nici o antiteză între ele și nici nu poate exista vreuna, fiindcă manifestarea lui Dumnezeu în slavă prin Cuvântul în Duhul Sfânt, care este acordată Proorocilor și, prin Întrupare, Proorocilor, Apostolilor și Sfinților, este unul și același lucru, identic cu unul și același Tezaur. Diferența esențială dintre Testamente este următoarea: Cuvântul S-a arătat mai întâi Proorocilor fără firea umană pe care a luat-o de la Fecioara Maria, în timp ce prin Întrupare El Și-a făcut descoperită slava Sa, sau Dumnezeirea Sa - prin trupul Său, și biruind asupra morții, El Se arată astfel prietenilor Săi în vecii vecilor.

Sfânta Scriptură și Biserica învață în chip infailibil despre Dumnezeu fiindcă Sfânta Tradiție sau Tezaurul este în ele în chip identic. În centrul Sfintei Tradiții, înconjurându-L pe Hristos în slavă, sunt prietenii lui Hristos, Proorocii, Apostolii și Sfinții care Îl cunosc pe Dumnezeu precum un prieten cunoaște un prieten. Credinciosul participă la această stare de nedescris a prietenilor lui Dumnezeu prin episcopi atât timp cât ei rămân credincioși predaniei celor de dinaintea lor și învață teologia acestora în conformitate cu mărturiile clare despre îndumnezeirea lor și se limitează din punct de vedere metodologic și duhovnicesc la cuvintele și cugetările lor.

Deși Sfânta Scriptură este inspirată de Dumnezeu și învață infailibil în Biserică despre Dumnezeu și relațiile Sale cu lumea, totuși,

ἐν τούτοις ἡ Ἁγία Γραφή ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, δηλ. τῆς ζώσης Παρακαταθήκης τῆς Παραδόσεως δὲν διδάσκει ἀλαθῆτως, διότι λείπει ἡ ἐρμηνευτικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ ὁδηγήσαντος καὶ ὁδηγοῦντος τοὺς θεουμένους προφήτας, ἀποστόλους καὶ ἁγίους εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ γνωρίζουν τί ποιεῖ ὁ Κύριος. Ὁ εὐρισκόμενος ἐκτὸς τῆς κοινωνίας τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἀκολουθῶν ὑποτακτικῶς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ἀγνοεῖ τὴν κλεῖδα τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ εὐρίσκεται ἐκτὸς τῆς Παρακαταθήκης τῆς Παραδόσεως καὶ ἐπομένως ἐκτὸς τῆς Ἀληθείας.

4 **Η ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ, Η ΔΟΞΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.** Τὸ κέντρον τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως εἶναι ἡ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἔνωσις τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ. «Κἀγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκάς μοι αὐτοῖς, ἵνα ὥσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν, ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὥσι τετελειωμένοι εἰ ἐν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλας καὶ ἠγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας. Πάτερ, οὗς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ καὶ οἱ ἄλλοι ὥσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου» (Ἰωάννου ιζ' 22–24).

Ὡς προϋπόθεσιν τῆς θεωρίας ἡ θέας ταύτης τῆς ἀκτίστου δόξης τοῦ Χριστοῦ, ἥτοι τῆς θεώσεως, τίθεται ἡ οὐ ζητοῦσα τὰ ἑαυτῆς ἀγάπη καὶ φιλία μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς χάριτι Θεοῦ ἐκκριζώσεως τῆς φιλαυτίας. Δηλ. ἡ θέωσις, ἡ ἡ θεοπτία, ἡ ἡ θέα τῆς δόξης τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ προϋποθέτει μίαν ριζικὴν ἀλλαγὴν τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ δοῦλος ἢ μισθωτὸς ἢ καὶ ἐχθρὸς πρέπει νὰ μεταβληθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς φίλον τοῦ Θεοῦ. Ἡ φιλία αὕτη κατορθοῦται χάριτι Θεοῦ καὶ τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς καταλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου τῷ Θεῷ μέσῳ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Ἄνευ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καταλλαγή τῷ Θεῷ. Ἐπομένως τίθενται εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως οἱ θεούμενοι προφῆται, ἀπόστολοι καὶ ἅγιοι φίλοι καὶ αὐτόπται μάρτυρες τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ οἱ μετασχόντες καὶ

Σφῆντα Scripturᾶ ἰν ἀφὰ Bisericii, adică a Trupului lui Hristos, adică Tezaurul viu al Tradiției, nu învață în chip infailibil, fiindcă lucrarea hermeneutică [tâlcuitoare] a Duhului Sfânt Care a călăuzit și călăuzește spre îndumnezeire pe Prooroci, Apostoli și Sfinți, nu se află acolo pentru a călăuzi către adevărul deplin. Prietenii lui Dumnezeu știu ceea ce face Domnul. Cel care se află în afara comuniunii prietenilor lui Dumnezeu și nu urmează supus învățăturii lor, nu cunoaște Cheia Sfintei Scripturi și se găsește pe sine în afara Tezaurului Tradiției și, prin urmare, în afara Adevărului.

4 **Tezaurul de credință, slava lui Dumnezeu și prietenii lui Dumnezeu.** Centrul Sfintei Tradiții este unirea în Duhul Sfânt a prietenilor lui Dumnezeu în slava lui Dumnezeu și a Cuvântului Său Întrupat. „Slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem: Eu întru ei și Tu întru Mine, ca ei să fie desăvârșiți întru unime, și să cunoască lumea că Tu M-ai trimis și că i-ai iubit pe ei, precum M-ai iubit pe Mine. Părinte, voiesc ca, unde sunt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava mea pe care Mi-ai dat-o, pentru că Tu M-ai iubit pe Mine mai înainte de întemeierea lumii” (Ioan 17, 22-24).

Condiția contemplării sau vederii acestei Slave necreate a lui Hristos (adică a îndumnezeirii) este iubirea întru prietenie cu fiecare și cu Dumnezeu, iubire care nu caută cele ale sale, căci prin harul lui Dumnezeu, a dezrădăcinat iubirea de sine. Altfel spus, îndumnezeirea (theosis) sau vederea lui Dumnezeu, sau contemplarea slavei Dumnezeirii lui Hristos, presupune o schimbare radicală a stării duhovnicești a omului. Omul are nevoie să fie transformat dintr-un rob, dintr-un mercenar, sau chiar dușman, într-un prieten al lui Dumnezeu. Această prietenie este dobândită datorită harului lui Dumnezeu și a împreună-lucrării sau sinergiei omului, prin împăcarea lui cu Dumnezeu prin Taina Crucii și a Învierii. Fără Taina Crucii și a Învierii nu poate exista împăcare cu Dumnezeu. Prin urmare, miezul Sfintei Tradiții îl constituie îndumnezeiții Prooroci, Apostoli și Sfinți, prieteni și martori oculari ai Dumnezeirii lui Hristos, care au fost părtași și

μετέχοντες τῶν Μυστηρίων τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ μεταβάλλοντος αὐτοὺς εἰς φίλους Θεοῦ.

Ὅταν λοιπὸν ἐρωτῶμεν τί καὶ πῶς δέχεται, φυλάττει καὶ μεταδίδει ὁ δέκτης, φύλαξ καὶ μεταδότης φίλος τοῦ Θεοῦ, δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι διὰ τῆς θεώσεως ἡ θεοπτίας μετὰ τοῦ Θεοῦ δέχεται, φυλάττει καὶ μεταδίδει διὰ τῶν Μυστηρίων τὸ Μυστήριον τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα διὰ τοῦ ἐνσαρκωθέντος Λόγου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι. Ὁ Χριστὸς διὰ τῶν φίλων Αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν διαδόχων τῶν ἀποστόλων, τῶν ἐπισκόπων, ἐνεργεῖ τὸν Σταυρὸν καὶ τὴν Ἀνάστασιν ἐν τοῖς Μυστηρίοις τῆς Ἐκκλησίας ἵνα οἱ ἔχοντες τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος φθάσουν εἰς τὴν μόνιμον μέθεξιν τῆς πρώτης ἀναστάσεως τῶν πέραν τοῦ τάφου φίλων τοῦ Θεοῦ.

5 **Ἡ ΔΟΞΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, Ἡ ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ Ἡ ΚΟΛΑΣΙΣ.** Τὸ Μυστήριον τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως εἶναι ἡ πρὸ τοῦ κόσμου αἰεὶ ὑπάρχουσα καὶ τοῖς πᾶσι κατὰ δύναμιν χωροῦσα δόξα ἐν ἣ οἰκεῖ ὁ Θεός. Εἶναι ἡ ἀγαπητικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ἡ ὁποία οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς καὶ ὑπερβαίνει κάθε κτιστὸν κατηγορημα καὶ ἀνθρωπίνην καὶ ἀγγελικὴν ἐμπειρίαν αἰσθητὴν καὶ νοητὴν, εἶναι δὲ καὶ ἡ κολαστικὴ δύναμις ἥτις καταστρέφει τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀντιτιθεμένων πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τελειοῖ ὅσον χωρεῖ καὶ τοὺς ἀμετανοήτους ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς κολάσεως αὐτῶν. Ὁ ἀναβαλλόμενος τὸ ἀπρόσιτον αὐτὸ φῶς ὡς ἱμάτιον Θεὸς διαίρεται ἀδιαιρέτως ἐν διαιρετοῖς ἀμερίστως ἐν μεριστοῖς καὶ πολλαπλασιάζεται ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ τοῖς χαρίσμασι Αὐτοῦ καὶ ὑπάρχει ὁλόκληρος ἀχωρήτως καὶ ἀπεριορίστως ἐν ἐκάστη ἐνεργείᾳ καὶ ἐκάστῳ χαρίσματι παραμένων ἀμετακινήτως τρισυπόστατος ἐν ταῖς κατ' οὐσίαν σχέσεσιν Αὐτοῦ καὶ ἀπλοῦς τὴν φύσιν ἢ τὴν ὑπερούσιον κρυφίότητα. Ἡ δύναμις αὕτη τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἥτις ἐνεργεῖ πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ τῷ Θεῷ, ἐν τῇ δημιουργίᾳ καὶ κυβερνήσει τοῦ κόσμου, πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἐν τῇ ἐνανθρωπήσει, πρὸ τῆς σταυρικῆς θυσίας, ἐν τῇ σταυρικῇ θυσίᾳ καὶ μετὰ τὴν σταυρικὴν θυσίαν. Καθιστὰ δὲ τὴν σταυρικὴν θυσίαν ἥτοι τὴν δύναμιν τῆς Ἀναστάσεως παροῦσαν ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ καὶ τοῖς Μυστηρίοις

sunt în continuare părtăși la Tainele Crucii și Învierii prin care au devenit prieteni ai lui Dumnezeu.

Așadar, atunci când întrebăm ce și cum primește, păzește și transmite un prieten al lui Dumnezeu – primitor, păzitor și transmitător, putem răspunde că, prin îndumnezeire [*theosis*] sau prin comunicarea duhovnicească cu Dumnezeu, el primește și păzește și transmite prin Taine (Sacramente) Taina Crucii și a Învierii și în aceasta pe Tatăl prin Cuvântul Întrupat în Duhul Sfânt. Hristos, prin prietenii Săi și prin succesorii Apostolilor, episcopii, activează Crucea și Învierea în Tainele Bisericii, pentru ca toți cei care au chezașia Duhului să poată ajunge la o permanentă participare la prima înviere de dincolo de mormânt a prietenilor lui Dumnezeu.

5 **Slava lui Dumnezeu, iubirea lui Dumnezeu și chinurile Iadului.** Taina Crucii și a Învierii este slava în care Dumnezeu locuiește, [slava] care este din veșnicie înainte de lume și care pătrunde toate lucrurile pe cât le este lor dat cu putință. Aceasta este *energia agapică* [iubitoare] a lui Dumnezeu, care nu caută ale sale și depășește orice atribut material și experiență omenească sau îngerească, percepută fie prin simțuri, fie prin minte. Aceasta este, de asemenea, o putere care judecă sau care pedepsește, care distruge păcatul și puterea celor care se opun voinței lui Dumnezeu și [o putere] care pedepsind pe dușmanii nepocăiți ai lui Dumnezeu, [de fapt] îi desăvârșește pe cât este cu putință. Dumnezeu, Care Se îmbracă cu această lumină neapropiată ca și cu un veșmânt, este împărțit nedespărțit în persoane distincte, neseperate, dar persoane deosebite și se dezvăluie în energiile și harismele Sale și există întreg fără a fi separat sau limitat de vreo energie sau harismă, rămânând nemișcat tri-personal în relațiile Sale ființiale și simplu în firea sau în întunericul Său mai presus de ființă. Această putere a Crucii și a Învierii este *iubirea lui Dumnezeu* care se afla în lucrare mai înainte ca lumea să existe pe lângă Dumnezeu, în creație și iconomia lumii, înainte de Întrupare, în Întrupare, înainte de Jertfa de pe Cruce, în Jertfa de pe Cruce și după Jertfa de pe Cruce. Prin puterea Jertfei de pe Cruce și a Învierii Dumnezeu lucrează în dumnezeiasca Euharistie și în Taine

καὶ δι' αὐτῆς ἐνεργεῖ τὴν καταλλαγὴν καὶ διατροφήν τῶν πιστῶν καὶ τὴν πνευματικὴν αὐξήσιν καὶ ἀνδρωσιν αὐτῶν πρὸς τὴν θέωσιν.

Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ μυστήριον ἢ ἡ δύναμις τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως εἶναι ἐνέργεια ἢ προσὸν περὶ τὴν ὑπερούσιον κρυφίτητα τὸ ὁποῖον δὲν ἀποκτᾷ ὁ Θεὸς ἀλλὰ ὑπάρχει Αὐτῷ κατὰ φύσιν αἰδίως. Ἐπομένως ἢ διὰ τῆς σταυρικῆς θυσίας καταλλαγή δὲν προσθέτει οὔτε ἀφαιρεῖ τι ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ἡ καταλλαγή λοιπὸν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου οὐδέποτε δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς συμφιλίωσις δύο ἀμοιβαίως ἐχθραίνόντων ἀλλήλους. Ὁ Θεὸς οὐδέποτε παύει νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς Αὐτοῦ φίλος κατὰ τὴν ἰδίαν Αὐτοῦ ἀγάπην. Ὁ Θεὸς γίνεται ἐχθρὸς καὶ κολαστικὴ δύναμις μόνον ἐξ ἐπόψεως τῶν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν βούλησιν καὶ ἀντίληψιν ἀντιτιθεμένων κατὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄχι ὁ Θεὸς καταλλάσσεται διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ διὰ τῆς καταλλαγῆς ταύτης, μεταμορφοῦνται ἀπὸ ἐχθρὸν εἰς φίλον τοῦ Θεοῦ καὶ μετέχει τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἀντιτιθέμενοι κατὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ βλέπουν τὸν Θεὸν ἐχθραίνοντα παρὰ τὴν πραγματικότητα τῆς πρὸς αὐτοὺς φιλίας καὶ ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἐξ αἰτίας τῆς σκληρύνσεως αὐτῶν ἢ ἀγάπη καὶ φιλία καὶ ἡ θεωτικὴ χάρις καὶ δόξα καὶ βασιλεία καὶ τόπος τοῦ Θεοῦ καταφθάνει εἰς τοὺς ἀμετανοήτους ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τοὺς πεπτωκότας ἀγγέλους ὡς πῦρ τὸ αἰώνιον, σκότος τὸ ἐξώτερον καὶ τόπος βασάνων. Εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς κολάσεως χρησιμοποιοῦνται αἱ ἀντιθέσεις πῦρ καὶ σκότος διότι ἀντιστοιχοῦν μὲ τὸ φῶς καὶ τὸ γνῶφος ἥτοι τὴν φωτεινὴν νεφέλην τὴν ἐπισκιάζουσιν καὶ φωτίζουσιν τοὺς δεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν δοξασμένους ἢ θεουμένους. Ἀκριβῶς ὅπως ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι εἰς τὴν ἐμπειρίαν τὴν ἀποκαλυπτικὴν τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ ἁγίων φῶς καὶ γνῶφος ἐμφαινομένη ὡς φωτεινὴ νεφέλη περιβάλλουσα καὶ ἔσωθεν φωτίζουσα καὶ ποτίζουσα καὶ συνάμα ὑπερβαίνουσα πᾶν νοητὸν καὶ αἰσθητὸν κατηγορημα, οὕτω καὶ εἰς τοὺς κολαζομένους ἢ ἰδία δόξα καὶ τὸ ἴδιον φῶς ἐμφανίζεται ὡς πῦρ καταναλίσκον καὶ σκότος ἐξώτερον καὶ τόπος βασάνων καὶ εἰς μὲν τοὺς τελείους ἀκόμη πιστοὺς ἢ φωτεινὴ νεφέλη ἐμφαίνεται ὡς καπνὸς ἀστραπτόμενος. Ἐνῶ ὁ μετέχων εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ πτωχὸς

împăcarea și sprijinirea credincioșilor, ca și creșterea lor duhovnicească și maturizarea lor în termeni de îndumnezeire [*theosis*].

Trebuie să se accentueze faptul că taina sau puterea Crucii și a Învierii este o energie sau însușire a întunericului supraființial, care nu este dobândită de Dumnezeu, ci există veșnic în El din fire. Prin urmare, împăcarea, care prin Jertfa de pe Cruce nu adaugă și nu sustrage nimic din împăcarea omului cu Dumnezeu, nu poate fi niciodată înțeleasă ca o împăcare a două facțiuni care s-au urât reciproc. Dumnezeu nu încetează niciodată să fie prieten chiar și cu vrăjmașii Săi în conformitate cu *iubirea* Sa. Dumnezeu devine dușman și putere pedepsitoare doar din punctul de vedere al celor care, prin voința și înțelegerea lor, stau în opoziție față de *iubirea* lui Dumnezeu. Din acest motiv, omul și nu Dumnezeu este cel împăcat prin Taina Crucii și cel care este transformat, prin împăcare, din vrăjmaș al lui Dumnezeu, în prieten al lui Dumnezeu și participă astfel, la Învierea lui Hristos.

Cei care se opun voinței lui Dumnezeu sunt vrăjmașii lui Dumnezeu și Îl consideră pe Dumnezeu drept dușman, în ciuda realității prieteniei și iubirii lui Dumnezeu față de ei. Din cauza împietririi lor iubirea, prietenia, harul îndumnezeitor, slava, Împărăția și lăcașul lui Dumnezeu devin pentru vrăjmașii Lui, care nu se pocăiesc și pentru îngerii căzuți, foc veșnic, întunericul cel mai din afară și loc de chin. În descrierea pedepsei [*iadului*], este folosită antiteza foc - întuneric deoarece corespunde antitezei dintre lumină și umbră din norul luminos care adumbrește și luminează pe cei care primesc revelația și devin slăviți sau îndumnezeiți. Așa precum este slava lui Dumnezeu, în experiența revelatoare a Proorocilor, Apostolilor și Sfinților, sub formă de lumină și de nor luminos care acoperă și luminează și izvorăște înăuntrul celor care o primesc, covârșind, în același timp, orice atribut postulat sau înțeles de minte sau simț, tot așa, în cei care sunt pedepsiți, aceeași slavă și aceeași lumină apare ca foc mistuitor și ca întunericul cel mai din afară și ca loc de chin. În credincioșii care sunt desăvârșiți, norul luminos apare ca fum care slobozește tunete. În timp ce săracul Lazăr, care se odihnește în sânul lui Avraam,

Λάζαρος εὐφραίνεται, ὁ μὴ μετέχων πλούσιος βασανίζεται ἀπὸ τὴν θέαν τῆς ἰδίας πραγματικότητος. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀβραάμ πρὸς τὸν πλούσιον «ἔχωσι Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας» σημαίνει ἀπλούστατα ὅτι οἱ προφῆται εἶδον τὸν Θεὸν ἐν λαμπρῷ γνόφῳ καὶ ἐγνώρισαν ὅτι διὰ τοὺς μὴ ἀγαπῶντας τὸν Θεὸν καὶ ποιῶντας τὸ θέλημα Αὐτοῦ τὸ ἴδιον φῶς-γνόφος εἶναι πῦρ καταναλίσκον, σκότος ἐξώτερον καὶ τόπος βασάνων.

6 **Ἡ ΚΟΛΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΑΥΤΟΥΣΤΙΝΕΙΟΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΝ.** Ἡ εἰς τοὺς προφῆτας, ἀποστόλους καὶ ἁγίους φανέρωσις ταύτης τῆς ἀγαπητικῆς καὶ κολαστικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὴν ὁποίαν ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ ἄνθρωποι θὰ ἴδουν ἢ ὡς φῶς ἢ ὡς πῦρ, φέρει ἀμέσως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ριζικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς διδασκαλίας ταύτης καὶ αὐτῆς τῶν πλατωνικῶν καὶ τῶν ἀκολουθούντων τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον Προτεσταντῶν καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν οἵτινες διδάσκουν ὅτι ἡ θεὰ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ συνεπάγεται τὴν εὐδαιμονίαν. Ἐπίσης φαίνεται ἀμέσως ἡ πεπλανημένη βάσις τῆς ἐν τῇ Δύσει γενομένης συζητήσεως περὶ χάριτος, ἐλευθερίας, ἀξιομισθίας, καλῶν ἔργων, πίστεως, καὶ σχετικοῦ ἢ ἀπολύτου προορισμοῦ.

Εἰς ὅλα τὰ συστήματα τῶν Φραγκολατίνων, Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν, τὰ καλὰ ἔργα, εἴτε καθ' ἑαυτὰ ἀξιόμισθα, εἴτε ἐξ αἰτίας προηγηθείσης ἀκαταγωνίστου χάριτος ἀξιόμισθα, εἴτε ἐνδείξεις τοῦ διὰ σωτηρίαν προορισμοῦ τοῦ ποιῶντος ταῦτα, εἶναι τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἀποκτᾶ ὁ πιστὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν του καὶ ἄρα τὴν ἐξουδετέρωσιν αὐτῶν διὰ τῆς ἐνοράσεως τῆς θείας οὐσίας. Ἡ ἐνόρασις τῆς θείας οὐσίας εἶναι τὸ βραβεῖον ἢ ὁ μισθὸς διὰ τὰ καλὰ ἔργα ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παγιώσεως τοῦ λογιστικοῦ ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν. Ὅμως δὲν θεωρεῖται ὡς ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ τῆς ἰδιοτελοῦς ἀγάπης εἰς ἀνιδιοτελή ἀγάπην διὰ τῆς θείας χάριτος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ τιμωρία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ στέρησις εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐνοράσεως ταύτης καὶ ἄρα τῆς εὐδαιμονίας. Τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὴν Βιβλικὴν καὶ Πατερικὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τιμωρία δὲν συνίσταται εἰς τὴν στέρησιν τῆς ἐνοράσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ συνεργασθῇ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν βλέπει τὸν Θεὸν ὡς πῦρ καὶ οὐχὶ ὡς φῶς.

se bucură, bogatul, care nu se află în același loc, este chinuit de vederea aceleiași realități. Replica lui Avraam către bogatul cel nemilostiv: *Îi au pe Moise și pe Prooroci*, înseamnă, pur și simplu, că Proorocii L-au văzut pe Dumnezeu în nor luminos și au înțeles că pentru cei care nu Îl iubesc pe Dumnezeu și nu vor să facă voia Sa, aceeași lumină a norului este foc mistuitor, cel mai dinafară întuneric și loc de chin.

6 **Chinurile Iadului în Tradiția apuseană augustiniană.** Manifestarea acestei puteri iubitoare și punitive a lui Dumnezeu către Prooroci, Apostoli și Sfinți, [manifestare] pe care toate ființele umane, fără excepție o vor vedea, fie ca lumină, fie ca foc, aduce imediat în mintea noastră diferența radicală dintre această învățătură și cea a adeptilor platonisti ai Fericitului Augustin: protestanții și romano-catolicii, care învață că vederea ființei [esenței] lui Dumnezeu implică fericirea [extazul]. De asemenea, dezvăluie temelia falsă a dezbaterii din Occident despre har, libertate, merit, fapte bune, credință și predestinare condiționată sau absolută.

În toate sistemele franco-latinilor, romano-catolicilor și ale protestanților, faptele bune, fie că sunt vrednice de merit în sine sau vrednice de merit din cauza unui har irezistibil, premergător, fie că sunt indicii ale predestinării mântuitoare care le cauzează, sunt mijloacele prin care credincioșii dobândesc satisfacția dorințelor lor și, de aici, neutralizarea lor prin vederea ființei divine. Vederea ființei divine este premiul sau meritul pentru faptele bune, sau rezultatul primei temelii a facultății raționale în călătoria către fericire. Totuși, nu este considerată drept o schimbare internă a unei iubiri interesate de sine în iubire liberă de egoism, schimbare săvârșită de harul dumnezeiesc. Din acest motiv, pedeapsa nu este limitată la lipsirea unui om de posibilitatea viziunii/vederii și astfel, de fericire. Aceasta se află în opoziție cu învățătura biblică și patristică conform căreia, pedeapsa nu constă în privarea oamenilor de capacitatea de a vedea slava lui Dumnezeu, ci în eșecul oamenilor de a conlucra cu harul lui Dumnezeu prin dobândirea iubirii neegoiste, cu ajutorul căreia ei Îl văd pe Dumnezeu ca foc și nu ca lumină.

Ἀφοῦ ὁ Αὐγουστίνος καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτὸν Φράγκοι ἐπίστευσαν, ὅτι οἱ κολασμένοι δὲν βλέπουν τὸν Θεὸν ἐξέλαβον τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τῆς Ἁγίας Γραφῆς ὡς κτιστὸν καὶ οὕτω ὡδηγήθησαν εἰς τὰ περὶ κολάσεως καὶ καθαρτηρίου πυρὸς δεισιδαιμονικὰ δόγματα τὰ τόσον γνωστὰ μέσω τῶν παραδόξων ἔργων τῶν Dante καὶ John Milton. Συνεπεία τούτου οἱ Φραγκολατίνοι, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ἐφαντάσθησαν τὸν κόσμον τριόροφον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν ἀμετάβλητον διὰ τοὺς εὐδαίμονας οὐρανόν, τὴν μεταβλητὴν διὰ τὴν δοκιμασίαν τῶν ἀνθρώπων γῆν, καὶ τὰ μεταβλητὰ διὰ τοὺς κολασμένους καὶ καθαριζομένους καταχθόνια.

Γ) ΠΕΡΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ

1 **Ἡ ΤΕΛΕΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΒΙΒΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΑΤΕΡΑΣ.** Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ Φραγκο-λατινικὰ συστήματα ἐν γένει ἡ Βιβλικὴ καὶ Πατερικὴ περὶ τελειώσεως διδασκαλία δὲν εἶναι στατική. Μετὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς θεώσεως ἢ θεοπτίας, ἢ πορεία πρὸς ἀνωτέρας καταστάσεις τελειώσεως τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀτελεύτητος. Οὕτω οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐπλάσθησαν σχετικῶς τέλειοι ἵνα γίνουν αἰωνίως καὶ ἀτελευτήτως τελειότεροι. Τοῦτο σημαίνει ὅτι οἱ αἰῶνες τῶν ἀγγέλων ὡς καὶ ὁ χρόνος τῶν ἀνθρώπων παρὰ τὴν ἐφ' ὅλων λάμψιν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ ἐξαλειφθοῦν ἐφόσον θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἡ ἀλληλοδιαδοχὴ καταστάσεων τελειώσεως.

Τὸ ἀπαραίτητον μέσον τῆς τελειώσεως εἶναι ἡ σταύρωσις τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἐκρίζωσις τῆς φιλαυτίας διὰ τῆς ἐνδιαθέτου πίστεως καὶ τῆς ἄνευ ὅρων ὑπακοῆς εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἡ διὰ τῆς ὑπακοῆς τελείωσις ἰσχύει διὰ τοὺς ἀγγέλους πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων ἀφοῦ μετὰ τὴν πτῶσιν δὲν ὑπάρχει διὰ τοὺς πεπτωκότας ἀγγέλους μετάνοια. Διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἡ ὑπακοὴ εἶναι τὸ μέσον τελειώσεως πρὸ καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν. Ἡ ὑπακοή, ὅμως, δὲν εἶναι σκοπὸς καθ' ἑαυτὴν ὥστε διὰ μιᾶς δουλοπρεπείας νὰ ἀποκτήσῃ κανεῖς μίαν στατικὴν εὐδαίμονα κατάστασιν ὁδηγοῦσαν εἰς μονιμοποίησιν δουλικῆς ἢ ἰδιοτελοῦς πρὸς τὸν Θεὸν σχέσεως. Εἰς τὰ στάδια τοῦ δούλου καὶ τοῦ μισθωτοῦ ὁ ἄνθρωπος μετέχει τῆς τελειότητος τοῦ Θεοῦ διὰ

De vreme ce Augustin și francii care l-au urmat, credeau că cei condamnați nu Îl văd pe Dumnezeu, ei au interpretat material focul veșnic din Sfânta Scriptură și astfel, au fost atrași în dogme superstițioase despre iad și focul din Purgatoriu, care au devenit atât de bine cunoscute prin lucrările lui Dante și John Milton. Drept o consecință a acestui lucru, franco-latinii, întocmai precum păgânii, își imaginau lumea ca fiind tri-etajată, fiind constituită din raiul neschimbător al celor în extaz, pământul schimbător ca loc de încercare al oamenilor și lumea de jos schimbătoare, locul celor condamnați sau al celor care sunt curățiți.

C) DESĂVÂRȘIREA CREȘTINĂ

1 **Desăvârșirea și Taina Crucii în Biblie și Sfinții Părinți.** Ar mai trebui subliniat că, spre deosebire de sistemele franco-latine, învățătura biblică și patristică despre desăvârșire nu este stoică. După primele etape ale îndumnezeirii (*theosis*), sau vederii lui Dumnezeu, urcușul către stările mai înalte de desăvârșire pentru îngerii și ființele umane este nesfârșit. Astfel, îngerii și oamenii au fost creați relativ desăvârșiți pentru ca să poată deveni veșnic și nesfârșit mai desăvârșiți. Aceasta înseamnă că veacurile îngerilor, ca de altfel și timpul oamenilor, nu vor fi nimicite în ciuda strălucirii slavei lui Dumnezeu, de vreme ce va fi mereu o succesiune de stări de desăvârșire.

Lucrul necesar pentru desăvârșire este răstignirea tuturor dorințelor și prin aceasta, dezrădăcinarea iubirii de sine prin credința proprie și ascultarea necondiționată de voia lui Dumnezeu. Desăvârșirea prin ascultare este aplicabilă îngerilor înainte de căderea diavolului și demonilor, de vreme ce după cădere, nu mai există pocăință pentru îngerii care au căzut. Pentru ființele umane, ascultarea este mijlocul de desăvârșire înainte și după cădere. Însă ascultarea nu este un scop în sine, pentru ca printr-o atitudine servilă să se poată ajunge la o stare statică de extaz, care ar duce la făurirea permanentă a unei relații servile sau egocentriste cu Dumnezeu. În etapele în care este rob sau slugă, omul participă la desăvârșirea lui Dumnezeu prin

τῆς μεθέξεως τῆς καθαρτικῆς, φωτιστικῆς, καὶ θεωτικῆς χάριτος τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ τὸ ὁποῖον καθαρίζει τὰ πάθη καὶ φωτίζει καὶ ἀγιάζει ὅλον τὸν ἄνθρωπον καὶ καθιστᾷ τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἀνθρώπου δυνατὴν τὴν μέχρι θανάτου ὑπακοὴν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὁποίας ὑπακοῆς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ματαβάλλει αὐτὴν ταύτην τὴν ὑποστατικὴν ιδιότηλειαν εἰς ἀνιδιοτελεῖαν ἀγάπην καὶ οὕτω θεοῦται ὁ ἄνθρωπος καὶ γίνεται φίλος καὶ συνεργὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφὸς καὶ συμβασιλεὺς κατὰ χάριν τοῦ Χριστοῦ καὶ θετὸς υἱὸς τῆς Παρθένου.

Ἄνευ τῆς προσοικειώσεως τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς καθάρσεως, φωτίσεως καὶ Θεώσεως ὑπερβαίνει τὴν ἐπὶ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου ριζωμένην ιδιοτέλειαν ἢ φιλαυτίαν, εἶναι ἀδύνατον νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν μέθεξιν τῆς θεούσης ἀγάπης τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὁποίας γίνεται φίλος. «Φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει, ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ» (Α' Ἰωάννου 5, 18). Τοῦτο διότι μεταξὺ ἄλλων τὸ ὄπλον τοῦ διαβόλου κατὰ τῆς οἰκουμένης εἶναι ὁ θάνατος διὰ τοῦ ὁποίου ὁ κύριος ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ ὑποδουλώνει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἐκ τοῦ φόβου πηγαζομένην δουλείαν. «Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκεν σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχευ τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἔστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τοὺτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἐνοχοὶ ἦσαν δουλείας» (Εβρ. 2, 14–15).

Πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ὁ σταυρὸς τὸν ὁποῖον αἶρει ὁ κάθε ὁπαδὸς τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι, ὡς νομίζουν πολλοί, τὰ τυχόντα προβλήματα τὰ ὁποῖα συναντᾷ εἰς τὴν ζωὴν του. Ἀντιθέτως ὁ σταυρὸς εἶναι ὁ ἐνεργὸς ἀγὼν τὸν ὁποῖον ἀναλαμβάνει ὁ πιστὸς διὰ τὴν τήρησιν τῆς μέχρι θανάτου ὑπακοῆς εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὁποίας φθάνει εἰς τὴν θέωσιν. Ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων δὲν συνίσταται ἀπλῶς εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων σταύρωσιν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὴν προσοικειώσιν τῶν καρπῶν τῆς σταυρικῆς θυσίας πρὸς ἱκανοποίησιν εὐδαιμονιστικῶν ἐπιθυμιῶν. Ἀντιθέτως ἕκαστος πιστὸς πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ σταυρωθῇ οὐχὶ κατὰ τύχην ἀλλ' ἐκουσίως, ἀκριβῶς ὅπως ἐσταυρώθη ὁ Χριστός, διότι μόνον δι' αὐτῆς τῆς ἐκουσίας σταυρώσεως ἐπιτελεῖται ἡ μέθεξις

πάρτασια de harul curățitor, luminător și îndumnezeitor al Tainei Crucii care curățește patimile și luminează și sfințește omul întreg, făcând posibil, prin împreună lucrarea omului (sinergie) ascultarea până la moarte de voia lui Dumnezeu, prin care harul lui Dumnezeu transformă această supunere egocentristă în iubire altruistă și, prin urmare, omului îi este dăruită îndumnezeirea, devine colaborator și prieten al lui Dumnezeu, frate și împreună stăpânitor prin har cu Hristos și fiu adoptiv al Fecioarei.

Fără improprierea Tainei Crucii și a Învierii, prin care omul este curățit, luminat și primește îndumnezeirea și astfel, transcende egocentrismul și iubirea de sine care sunt înrădăcinate în frica sa de moarte, este imposibil pentru vreun om ca să dobândească părtașia la iubirea îndumnezeitoare a lui Dumnezeu prin care el devine prietenul lui Dumnezeu. „În iubire nu este frică, ci iubirea desăvârșită alungă frica, pentru că frica are cu sine pedeapsa, iar cel ce se teme nu este desăvârșit în iubire” (1 Ioan 4, 18). Aceasta fiindcă moartea este arma diavolului împotriva lumii, prin care cel mai important vrăjmaș al lui Dumnezeu aruncă ființele umane în robia care izvorăște din frică. „Deci, de vreme ce pruncii s-au făcut părtași sângelui și trupului, în același fel și El S-a împărtășit de acestea, ca să surpe prin moartea Sa pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul, și să izbăvească pe acei pe care frica morții îi ținea în robie toată viața” (Evrei 2, 14-15).

Trebuie accentuat următorul aspect: crucea, care este asumată de fiecare următor al lui Hristos, nu reprezintă, așa cum mulți cred, diversele probleme pe care omul le întâlnește în viață. Dimpotrivă, crucea este o încheștare activă pe care fiecare credincios și-o asumă pentru a păstra până la moarte ascultarea față de voia lui Dumnezeu, prin care ajunge la îndumnezeire. Mântuirea ființelor umane nu constă doar în răstignirea Domnului pentru ele și în dobândirea roadelor Jertfei de pe Cruce pentru satisfacerea dorințelor de fericire. Dimpotrivă, fiecare credincios ar trebui să se răstignească pe sine nu din obligație, ci din propria voință, întocmai precum Hristos, fiindcă doar prin această dorită răstignire de sine se ajunge la participarea

εἰς τὸ Μυστήριον τοῦ Σταυροῦ ἥτις μεταμορφώνει τὸν φίλαυτον ἄνθρωπον εἰς φίλον τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν κατὰ χάριν.

2ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΙ Η ΠΑΡΡΗΣΙΑ ΚΑΙ ΜΕΣΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ Μυστήριον τοῦ Σταυροῦ νὰ μὲν ταυτίζεται μὲ τὴν ἐν Γολγοθᾷ σταυρικὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ διακρίνεται αὐτῆς, διότι προϋπάρχει αὐτῆς καὶ ἐνεργεῖ τὴν καταλλαγὴν πρὸ αὐτῆς, πρὸ τῆς ἐνσαρκώσεως καὶ ἀκόμη πρὸ τοῦ νόμου τοῦ Μωϋσέως. Οὕτω ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὑπάρξεως Δικαίων φίλων τοῦ Θεοῦ πρὸ τοῦ νόμου καὶ μετὰ τὸν νόμον, καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, πρὸ τῆς ἐν Γολγοθᾷ σταυρικῆς θυσίας.

Σημειωτέον ὅτι πρὸ τῆς καταργήσεως τοῦ τὸ κράτος ἔχοντος τοῦ θανάτου ὑπῆρχον οἱ χάριτι μὴ φοβούμενοι τὸν θάνατον φίλοι τοῦ Θεοῦ οἱ ἔχοντες παρρησίαν παρὰ τῷ Θεῷ τὴν ὑπερβαίνουσαν τὴν δουλικὴν ὑπακοὴν εἰς τὴν φαινομένην τοῦλάχιστον θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Περὶ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Μωϋσέως εἰς τὴν ἀπειλὴν τοῦ Θεοῦ νὰ καταστρέψῃ τὸν λαὸν γράφει ὁ Ρώμης Κλήμης: «Εἶπε δὲ Μωϋσῆς: Μηδαμῶς, Κύριε, ἄφες τὴν ἁμαρτίαν τῷ λαῷ τούτῳ, ἢ καμὲ ἐξάλειψον ἐκ βίβλου ζώντων. Ὁ μεγάλῃς ἀγάπης, ὡ τελειότητος ἀνυπερβλήτου. Παρρησιάζεται θεράπων πρὸς Κύριον, αἰτεῖται ἄφεσιν τῷ πλήθει, ἢ καὶ ἑαυτὸν ἐξάλειφθῆναι μετ' αὐτῶν ἀξιοῖ» (Κορ. Α', 35). Μίαν τοιαύτην ἐξ ὁλοκλήρου ἀνιδιοτελεῖ ἀγάπην ἐκδηλώνει ὁ Παῦλος, ὅταν γράφῃ: «ἡνυχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα» (Ρωμ. 9, 3). Ἡ τελεία ἀγάπη εἶναι ὅχι μόνον ὑπεράνω παντὸς ἐν τῷ κόσμῳ συμφέροντος, ἀλλ' ὑπεράνω ἀκόμη καὶ τῆς περὶ τῆς ἰδίας τοῦ φίλου τοῦ Θεοῦ μερίμνης περὶ σωτηρίας ὅταν πρόκειται περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων.

Ἐκ τῆς ἀνιδιοτελοῦς ταύτης τῆς θεώσεως ἀγάπης καὶ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ φιλίας πηγάζει ἡ παρὰ τῷ Θεῷ παρρησία τῶν ἁγίων τῶν ἐντεῦθεν καὶ πέραν τοῦ τάφου ἐν Χριστῷ θεουμένων καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μετὰ Θεοῦ φιλίαν καὶ παρὰ Θεῷ παρρησίαν ἐλπίζει ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ὅταν ἐπικαλῆται τὴν παρὰ τῷ Θεῷ πρεσβείαν τῶν ἁγίων. Περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ ἥτοι τῆς θεώσεως βασιζομένης μετὰ τοῦ Θεοῦ φιλίας καὶ παρὰ τῷ Θεῷ παρρησίας καὶ πρεσβείας τῶν θεουμένων διδάσκει σαφῶς ὁ

la Taina Crucii, prin care omul este transformat dintr-o ființă egocentristă în prieten al lui Dumnezeu și dumnezeu prin har.

2Taina Crucii – îndrăzneala și mijlocirea Sfinților. Taina Crucii este, într-adevăr, identificată cu Jertfa pe Cruce a lui Hristos de pe Golgota, dar, de asemenea, se deosebește de aceasta fiindcă preexistă înaintea celei dintâi și lucrează împăcarea înaintea ei, adică înainte de Întrupare și chiar înainte de Legea lui Moise. Astfel, Vechiul Testament poartă mărturie pentru existența Dreptilor prieteni ai lui Dumnezeu, înainte de Lege și după Lege, în timp ce Noul Testament face același lucru înainte de Răstignirea jertfelnică de pe Cruce.

Trebuie să se ia aminte la faptul că înainte de nimicirea celui care avusese stăpânire asupra morții, existau acei Prieteni ai lui Dumnezeu, care, prin harul lui Dumnezeu, nu se temeau de moarte, ci aveau îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu, o îndrăzneală ce depășește ascultarea servilă pentru a deveni o voință sinceră dedicată lui Dumnezeu. Cât despre împotrivirea lui Moise la amenințarea lui Dumnezeu că va nimici poporul, Clement al Romei scrie următoarele: „Și Moise a zis: «Nicidecum, Doamne! Iartă păcatul acestui neam sau șterge-mă din cartea celor vii!». O slugă vorbește cu îndrăzneală înaintea Domnului, cerând iertare pentru mulțime, sau dacă nu, să fie și el nimicit împreună cu ei” (Sfântul Clement al Romei, Epistola I-a către Corinteni 35). Tot astfel este și iubirea cu totul lipsită de egoism a lui Pavel, iubire care se vede atunci când Apostolul zice: „Căci aș fi dorit să fiu eu însumi anatema de la Hristos pentru frații mei, cei de un neam cu mine, după trup” (Romani 9, 3). Iubirea deplină nu este doar mai presus de orice din lumea interesului pentru propria persoană, dar, totodată mai presus chiar și de grija pe care o are prietenul lui Dumnezeu pentru mântuirea proprie, atunci când se pune problema mântuirii celorlalți.

Din această iubire lipsită de egoism a îndumnezeirii și din prietenia cu Dumnezeu se naște îndrăzneala Sfinților înaintea lui Dumnezeu; Sfinții sunt îndumnezeiți întru Hristos chiar mai înainte de mormânt și în această îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu își pune nădejdea poporul lui Dumnezeu când invocă mijlocirea Sfinților. Însuși Hristos vorbește despre această prietenie și îndrăzneală, care este întemeiată pe Taina Crucii,

Χριστός: «μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῇτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ Κύριος. ὑμᾶς δὲ εἵρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν. Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, καὶ ἔθηκα ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη, ἵνα ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δῶ ὑμῖν. Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους» (Ἰωάν. 15, 13–17).

Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι ὁ καρπὸς ἐδῶ δὲν εἶναι τὰ κατὰ τοὺς Φραγκολατίνους ἀξιόμισθα ἢ ἐξ ἀκαταγωνίστου δῆθεν χάριτος ἔργα, ἀλλὰ ἡ οὐ ζητοῦσα τὰ ἑαυτῆς ἀγάπη τῶν θεουμένων ἥτις σταυροῦται ὡς ὁ Χριστὸς διὰ τὸν πλησίον. Δὲν εἶναι τὰ καλὰ ἔργα ἱκανὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἰδῇ τὸν Θεὸν ὡς φῶς. Τὰ καθ' ἑαυτὰ ἐκτὸς χάριτος καλὰ ἔργα εἶναι καθ' ἑαυτὰ τὰ φύλλα τῆς ξηρανθείσης συκῆς τὰ ὅποια, ὅταν δὲν φέρουν ὡς καρπὸν τὴν ἐν Χριστῷ τῆς θεώσεως ἀγάπην, δὲν ὀδηγοῦν εἰς τὴν μετὰ τοῦ νυμφίου εἰσοδὸν εἰς τοὺς γάμους μὲ ἀνημμένας τὰς ἐκ τοῦ βαπτίσματος λαμπάδας τοῦ φωτὸς τῆς δόξης καὶ βασιλείας, ἀλλὰ εἰς τὸ κατάντημα τῶν πέντε μωρῶν παρθένων, τῆς ξηρανθείσης συκῆς, καὶ τοῦ μὴ ἔχοντος ἔνδυμα γάμου, τὸ ὅποion εἰκονίζει τὴν σβέσιν τοῦ χαρίσματος τοῦ Πνεύματος περὶ ἧς ἐντέλλεται ὁ Παῦλος νὰ ἀποφύγωμεν.

3 ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ. Τὰ περὶ δούλων καὶ φίλων λεχθέντα γίνονται ἀντιληπτὰ ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ γενικὴ διαίρεσις τῶν σταδίων τελειώσεως. Ὁ δούλος ποιεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ φόβον κολάσεως, ὁ μισθωτὸς ἐργάζεται ἐπὶ μισθῷ, ἐνῶ ὁ φίλος πάντα ποιεῖ ὡς καρπὸν τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης. Διὰ τῆς θεώσεως ἢ θεοπτίας ὁ φίλος τοῦ Θεοῦ καταφθάνει πλησίον τῆς καταστάσεως ἀναμαρτησίας, τελικῶς φθάνει εἰς αὐτήν, καὶ ἀναβαίνει ἀτελευτήτως πρὸς τὰ ἄνω στάδια τῆς τελειώσεως. Οὕτω πολὺν καρπὸν φέρει καὶ ὁ καρπὸς μένει. Ἐξ ἐπόψεως τοῦ κόσμου, ὅμως, ὁ καρπὸς αὐτὸς δύναται νὰ φανῇ εὐχρηστος, πρὸ πάντων ὅταν δὲν συνοδεύεται ἀπὸ σπουδαῖα καὶ ἀγαθοεργὰ κατορθώματα ἀρεστὰ εἰς τὴν χρησιμοθηρίαν τῶν πολλῶν. Ὁ κόσμος καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἀξιολογοῦν τὰ πράγματα κατὰ

adică pe îndumnezeire, atunci când spune: „*Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi. Voi sunteți prietenii Mei, dacă faceți ceea ce vă poruncesc. De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu știe ce face stăpânul său, ci v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate câte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute. Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi și v-am rânduit să mergeți și roadă să aduceți, și roada voastră să rămână, ca Tatăl să vă dea orice-I veți cere în numele Meu. Aceasta vă poruncesc: să vă iubiți unul pe altul*” (Ioan 15, 13-17).

Să se rețină aici, de asemenea, că roada nu este lucrarea pretinsă merituoasă sau lucrările harului irezistibil, așa cum franco-latinii cugetă, ci iubirea celor care se află în *theosis*, iubire care nu caută folosul său propriu ci este răstignită pentru aproapele, precum Hristos S-a răstignit. Faptele bune nu sunt suficiente prin ele însele ca să-l pregătească pe om să-L vadă pe Dumnezeu ca lumină. Faptele bune luate separat, despărțite de har, sunt frunzele unui smochin uscat care nu aduce ca rod iubirea îndumnezeirii în Hristos; sunt un drum greșit care nu duce la întâmpinarea Mirelui cu candelile aprinse cu lumina dumnezeieștii slave și a dumnezeieștii Împărății, ci duce la starea celor cinci fecioare nebune, la cea a smochinului uscat și a omului care nu avea veșmântul de nuntă ce simbolizează răcirea harismei Duhului, stare pe care Sfântul Pavel ne îndeamnă să o evităm.

3 Etapele desăvârșirii și Taina Crucii. Ceea ce se spune despre slugi și prieteni capătă înțeles atunci când este abordată împărțirea generală a etapelor desăvârșirii. *Sluga* face voia lui Dumnezeu din frica de pedeapsă; *angajatul* lucrează pentru recompensă, în timp ce tot ceea ce face *prietenul* este o roadă a iubirii altruiste. Prin îndumnezeire sau vederea lui Dumnezeu, prietenul lui Dumnezeu atinge progresiv starea de nepătimire [lipsa păcatului], urcând în continuare treptele desăvârșirii. Astfel, el aduce multă roadă și roada va rămâne. Însă din punctul de vedere al lumii, această roadă poate părea lipsită de folos, mai ales când nu este însoțită de realizări remarcabile și folositoare sub aspect material, de care să se poată folosi mulți oameni. Lumea și Dumnezeu nu socotesc lucrurile

τὸν ἴδιον τρόπον. Τὸ Μυστήριον τοῦ Σταυροῦ ἀναποδογυρίζει τὰ κριτήρια τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ προσπαθὼν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὰ κριτήρια οἵασδήποτε ἐποχῆς κατὰ τὰς ἀξίας καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ κόσμου εἶναι ἐκτὸς τῆς ἐν Χριστῷ πραγματικότητος καὶ ἐπίορκος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς κατὰ τὸ βάπτισμα ἀποτάξεις τοῦ διαβόλου καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι καὶ τῷ χρίσματι προσοικειώσιν τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ καρποφοροῦντος ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ.

Πάντα τὰ κατὰ Χριστὸν θεμιτὰ κατορθοῦνται μόνον διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως, δηλ. τῆς ἐν Χριστῷ δόξης καὶ βασιλείας, καὶ οὐχὶ κατὰ κόσμον. «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ πολὺν καρπὸν φέρει. Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν» (Ἰωάννου 12, 24–25).

Ὁ ἐπιτυχάνων διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως τὴν κάθαρσιν τῶν παθῶν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν δαιμονικῶν ἐνεργειῶν, καὶ ὑπερβαίνων διὰ τῆς θεώσεως τὸν φωτισμὸν τοῦ βαπτίσματος καὶ γενόμενος φίλος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν θεολόγος καὶ πνευματικὸς πατὴρ ἀφοῦ ὑπὸ τοῦ Παρακλητοῦ Πνεύματος τῆς Ἀληθείας ὁδηγεῖται εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ὥς συνέβη εἰς τοὺς ἀποστόλους τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Δηλ., ἡ διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ θέωσις ἢ θέα τῆς θείας δόξης καὶ βασιλείας εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ἡ βάσις τοῦ ἀλαθήτου τῆς ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ εἶναι ὁ φορεὺς τῶν δογμάτων καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς αὐτῆς. Περὶ τούτου ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς διακηρύττει: «Οὕτως ἡ ἐν τῷ Θεῷ θεωρία καὶ τὸ θεῖον τοῦ Σταυροῦ Μυστήριον οὐ τὰ πονηρὰ πάθη μόνον καὶ τοὺς δημιουργοὺς τούτων δαίμονας ἀπελαύνει τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὰς κακοδόξους δόξας καὶ τοὺς ταύταις συνηγόρους ἐξελέγχει καὶ ἀπωθεῖται τῶν περιβόλων τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καθ' ἡμῖν ἐχαρίσθη νῦν ἐορτάζειν καὶ διατρανοῦν τὴν τοῦ Σταυροῦ πρὸ τοῦ Σταυροῦ θείαν ἐν τοῖς πατράσι (πατριάρχαις καὶ προφήταις τῆς Π. Δ.) χάριν καὶ ἐνέργειαν.»

după aceeași măsură. Taina Crucii răstoarnă criteriile omului firesc. Din acest motiv, oricine încearcă să tâlcuiască Evanghelia lui Hristos și Apostolul în duhul și criteriile unei anumite epoci, deci conform cu valorile și postulatele lumii, se pune pe sine în afara realității care este în Hristos și devine un sperjur față de făgăduința lepădării de diavol de la Botez și față de Mirungerea care îl sălășluiește în Taina Crucii și a Învierii ce aduce roadă în dumnezeiasca Euharistie.

Toate lucrurile care sunt legitime în Hristos sunt dobândite doar prin Taina Crucii și a Învierii, adică întru slava și Împărăția care sunt după Hristos și nu după lume: „Adevărat, adevărat zic vouă că dacă grăuntele de grâu, când cade în pământ, nu va muri, rămâne singur; iar dacă va muri, aduce multă roadă. Cel ce își iubește sufletul îl va pierde; iar cel ce își urăște sufletul în lumea aceasta îl va păstra pentru viața veșnică” (Ioan 12, 24-25).

Oricine reușește să se curățească pe sine de patimi și să se libereze de lucrările demonice prin Taina Crucii și a Învierii, împlinind prin *theosis* luminarea Botezului și devenind prieten al lui Dumnezeu, este un teolog și un părinte duhovnicesc, de vreme ce este călăuzit de Duhul Adevărului, Mângâietorul, la adevărul deplin, așa cum s-a întâmplat cu Apostolii în ziua Cincizecimii. Cu alte cuvinte, îndumnezeirea prin Taina Crucii, sau vederea dumnezeieștii Slave și Împărății, este izvorul și temelia infailibilității Sfintei Tradiții care se află în Sfânta Scriptură și în Biserică, și un purtător al dogmelor Sfintei Tradiții și al vieții sale duhovnicești. Sfântul Grigorie Palama afirmă următoarele despre această chestiune: „Astfel, vederea duhovnicească a lui Dumnezeu și taina cea dumnezeiască a Crucii nu numai că izgonesc din suflet patimile cele rele și demonii care le însuflă, dar de asemenea și învățăturilor greșite, iar celor ce le susțin, le arată vinovăția, îndepărtându-i din ocolul Sfintei Biserici a lui Hristos, în care ni s-a hărăzit nouă acum să prăznuim și să înfățișăm în chip limpede harul și lucrarea dumnezeiască a Crucii de dinainte de Cruce în părinții noștri (adică. Patriarhii și Proorocii Vechiului Testament, n. aut.)”^{*}.

^{*} Sfântul Grigorie Palama, Omilia 11, „La cinstita și de viață făcătoare Cruce”, traducere de dr. Constantin Daniel, revizuită de Laura Pătrașcu și stilizată de Răzvan

4 **Η ΓΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΘΕΟΥΜΕΝΩΝ.** Διὰ τῆς θεοπτίας, ἢ θεώσεως, ἢ ἀποκαλύψεως ταύτης οἱ θεούμενοι προφῆται, ἀπόστολοι καὶ ἅγιοι γνωρίζουν τινὰς τῶν ἐν τῷ σαρκωθέντι Λόγῳ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῶν ὑποστάσεων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀλλὰ οὐχὶ τὴν φύσιν ἢ οὐσίαν τοῦ Θεοῦ γνωστὴν μόνον εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Οἱ προφῆται, οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἅγιοι δὲν διακρίνουν ἀπλῶς τὰς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐνεργείας ἢ πράξεις τοῦ Θεοῦ, ὡς διατείνονται σήμερον τινὲς τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν Βίβλον ἐπιστημόνων, ἀλλὰ βλέπουν καὶ ἀκούουν καὶ συνομιλοῦν μὲ τὰς ἀκτίστους ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, δηλ. τὴν δόξαν, τὴν φωτεινὴν νεφέλην, τὴν στήλην πυρός, τὴν θεότητα, τὴν βασιλείαν καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, δι' ὁράσεως ὑπερβαίνουσης τὴν ὄρασιν, δι' ἀκούσματος ὑπερβαίνοντος τὴν ἀκοήν, διὰ γεύσεως ὑπὲρ τὴν γεῦσιν, δι' ἀφῆς ὑπὲρ τὴν ἀφήν, δι' ὁσφρήσεως ὑπὲρ τὴν ὁσφρησιν, διὰ γνώσεως ὑπὲρ τὴν γνῶσιν, διὰ νοήσεως ὑπὲρ τὴν νόησιν, δηλ. ἀκούουν «ἄρρητα ῥήματα» (Β' Κορ. 12, 4).

Κατὰ ταῦτα ὁ θεούμενος γνωρίζει ἀκριβῶς καὶ σαφῶς τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτιστῶν ἐνεργειῶν τῶν κτισμάτων συμπεριλαμβανομένων ἐκείνων τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων καὶ οὕτω εἰς ὑπέρτατον διὰ τὸν ἐντεῦθεν τοῦ τάφου ἄνθρωπον βαθμὸν ἔχει τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς δογματικῆς Θεολογίας καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πνευματικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἐκτὸς τῆς κοινωνίας τῶν ἐχόντων τὸ χάρισμα τοῦτο αὐτομάτως ὀδηγοῦνται καὶ εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ εἰς ἐσφαλμένην καὶ πεπλανημένην πνευματικότητα. Ἵνα μὴ πλανηθοῦν δογματικῶς καὶ πνευματικῶς οἱ μὴ φθάσαντες ἀκόμη εἰς τὴν θέωσιν ἀλλὰ ἔχοντες καὶ διατηροῦντες τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος καὶ ἀνημμένας τὰς λαμπάδας, ὑποστάσσονται εἰς τοὺς προφῆτας, τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς ἁγίους ὡς εἰς τοὺς κατὰ χάριν θεοὺς καὶ χριστοὺς καὶ κατὰ πνεῦμα πατέρας, καὶ ἀδιστάκτως δέχονται τὰ ῥητὰ καὶ νοήματα αὐτῶν ὡς τὰ κριτήρια τῆς δογματικῆς καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν πνευματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως.

Ἡ ἀποφατικὴ Θεολογία ἢ χαρακτηρίζουσα τὴν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν ἔχει ὡς πηγὴν οὐχὶ φιλοσοφικὴν τινὰ μέθοδον διαλεκτικὴν καὶ στοχαστικὴν ἀλλὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν εἰς τοὺς

4 **Κunoasterea celor care au dobândit îndumnezeirea.** Prin vederea lui Dumnezeu [*theoptia*], sau îndumnezeire [*theosis*], sau prin descoperire, Proorociei, Apostolii și Sfinții îndumnezeiți ajung să cunoască o parte din energiile *theotice* (îndumnezeitoare) în Cuvântul lui Dumnezeu Cel întrupat și, de asemenea, numele relațiilor dintre ipostasurile Sfintei Treimi, dar nu și firea sau esența lui Dumnezeu, care este cunoscută doar de Sfânta Treime. Proorociei, Apostolii și Sfinții nu doar că discern energiile și actele lui Dumnezeu în istorie, așa precum pretind o parte din teologii învățați de astăzi că o fac, ci aud și văd și vorbesc cu energiile necreate ale lui Dumnezeu, adică, slava, norul luminos, stâlpul de foc, Dumnezeirea, Împărăția și harul lui Dumnezeu, prin intermediul unei vederi care covârșește vederea, al unui auz mai presus de auz, al unui gust mai presus de orice gust, al unei simțiri mai presus de simțire, al unui miros mai presus de miros, al unei cunoașteri mai presus de cunoaștere, al unei percepții a minții care este mai presus de percepția normală; altfel spus, ei aud „cuvinte de nespus” (2 Corinteni 12, 4).

În acest caz, omul îndumnezeit cunoaște exact și limpede distincția dintre energiile necreate ale lui Dumnezeu și energiile create ale creaturilor, inclusiv pe cele ale diavolului și ale demonilor și astfel, posedă în cel mai înalt grad posibil omului, de pe această parte a mormântului, harisma deosebirii duhurilor, care este temelia teologiei dogmatice și a vieții duhovnicești în Hristos a Bisericii. Cei aflați în afara comuniunii cu oamenii care au dobândit această harismă, sunt în mod automat călăuziți către erezie și către o spiritualitate falsă și nesinceră. Pentru a evita devierea dogmatică și duhovnicească, cei care nu au ajuns încă la îndumnezeire dar au dobândit și păstrat făgăduința cheazășiei Duhului și mențin candelile lor aprinse, trebuie să se supună Proorocilor, Apostolilor și Sfinților ca unora ce sunt dumnezei și hristoși prin har și părinți în duh, primind fără ezitare cuvintele și cugetele acestora drept criteriu al învățaturii dogmatice și centrate pe Hristos a Sfintei Scripturi și a Bisericii, adică a Sfintei Tradiții.

Teologia apostolică ce caracterizează Tradiția ortodoxă își are izvorul nu într-o anumită metodă filozofică, dialectică sau scolastică, ci în puterea Duhului Sfânt, Care a fost revelat

αὐτόπτας μάρτυρας τῆς δόξης τοῦ ἀπεικονίζοντος ἀπαράλλάκτως ἐν Πνεύματι τὸν Πατέρα Λόγου τοῦ Θεοῦ. Οἱ θεούμενοι προφῆται, ἀπόστολοι καὶ ἅγιοι εἶδον, ἤκουσαν καὶ ἐγνώρισαν ὑπεραισθητῶς, ὑπερλογικῶς καὶ ὑπερνοητῶς ἐν τῷ φωτὶ διὰ τοῦ φωτὸς τὸ φῶς, ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι διὰ τοῦ Λόγου τὸν Πατέρα. Διὰ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης τῆς ὑπερβαινούσης κάθε ἐμπειρίαν, αἰσθητήν, λογικὴν καὶ νοητήν, οἱ θεούμενοι ἐγνώρισαν καὶ γνωρίζουν ὅτι οὐδεμία ὁμοιότης ὑπάρχει μεταξύ τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι κυριολεκτικῶς εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ λέγεται οὕτως μόνον καταχρηστικῶς καὶ εἶναι κατὰ χάριν ἐφόσον ἡ μόνη ἀπαράλλακτος εἰκὼν τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Λόγος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Οἱ θεούμενοι ἄνθρωποι καὶ ἄγγελοι ὅχι μόνον δὲν γνωρίζουν τὸν Θεὸν κατὰ τὴν οὐσίαν Αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε γνωρίζουν τί εἶναι, ἂν καὶ γνωρίζουν ὅτι ὑπάρχουν τὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα καὶ οἱ τρόποι ὑπάρξεως, δηλ. τὸ ἀγέννητον, τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἐκπορευτὸν οὔτε δὲ γνωρίζουν διὰ τῶν νοητῶν, λογικῶν καὶ αἰσθητῶν δυνάμεων αὐτῶν τί εἶναι ἡ δόξα, ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ὅχι μόνον διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει *analogia entis* καὶ *analogia fidei*, ἀλλὰ οὔτε διὰ τὴν δόξαν Αὐτοῦ.

Ἄν καὶ ἡ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως θεοπτία εἶναι ὑπὲρ τὰς αἰσθήσεις καὶ τὸν λόγον καὶ τὸν νοῦν, παρὰ ταῦτα συμπεριλαμβάνουν τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον καὶ τὰς αἰσθήσεις διότι ὁ ἄνθρωπος ὁλόκληρος θεοῦται, δηλ. δοξάζεται καὶ γίνεται κατὰ χάριν Θεὸς καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ βλέπει τὸν Πατέρα. Ἡ εὐοσμία τῶν ἱερῶν λειψάνων τῶν ἁγίων εἶναι μετὰ τῶν ἐνεργουμένων δι' αὐτῶν θαυμάτων μία αἰσθητὴ μαρτυρία τῆς θέσεως αὐτῶν ὡς καὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν σωμάτων κατὰ τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων.

Ἐκ τούτων φαίνεται σαφῶς ὅτι ἡ περὶ τελειώσεως καὶ θεώσεως διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Ἁγίων Πατέρων οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν ἀπάθειαν τῶν Στωϊκῶν καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τοῦ σώματος τῶν παθῶν τῶν Πλατωνικῶν. Ἡ διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ νέκρωσις τῶν παθῶν δὲν εἶναι ἡ ἐξ αὐτῶν ἀπελευθέρωσις τοῦ λογιστικοῦ ἢ τοῦ νοός, ἀλλ' ἀντιθέτως ἡ κάθαρσις καὶ θέωσις τῶν παθῶν.

Ὁ Χριστὸς ὡς τέλειος ἄνθρωπος εἶχε καὶ ἔχει τὰ ἀδιάβλητα πάθη ὡς ἔχουν ἢ θὰ ἔχουν οἱ τεθεούμενοι. Κατὰ ταῦτα ὁ τέλειος ἐπιθυμεῖ

martorilor oculari ai slavei Cuvântului lui Dumnezeu, Cel care dezvăluie întru tocmai pe Tatăl în Duhul. Prin această revelație care depășește orice experiență a simțurilor, a rațiunii și a minții, ajung cei îndumnezeiți să cunoască și chiar cunosc că nu există nici o asemănare între Dumnezeu necreat și creaturi. Astfel, omul nu este, strict vorbind, chipul lui Dumnezeu, ci este numit astfel în mod convențional și este astfel prin har, de vreme ce singurul chip neschimbător al lui Dumnezeu este Cuvântul, iar omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu. Omul îndumnezeit și ființele îngerești nu doar că sunt incapabile să-L cunoască pe Dumnezeu în ființa Sa, dar sunt incapabile să cunoască ce este El, deși ele știu că există însușiri (idiomuri) ipostatice (personale) și feluri de existență, adică nenașterea, nașterea și purcederea. Nici nu cunosc prin puterile minții lor, prin puterea rațiunii sau a simțurilor ce este slava, Împărăția și energia lui Dumnezeu. Nu doar în ceea ce privește ființa, dar, de asemenea, nici în privința slavei lui Dumnezeu nu există vreo *analogia entis* sau *analogia fidei*.

Deși vederea lui Dumnezeu prin puterea Crucii și a Învierii este dincolo de simțuri, rațiune și cuget, ea le include pe toate, simțuri, rațiune și cuget, fiindcă omului întreg îi este dăruită îndumnezeirea, adică, întregul om devine dumnezeu prin har, văzându-L pe Tatăl prin Hristos în Duhul. Mireasma Sfințelor moaște ale Sfinților împreună cu minunile lor, lucrate prin ele, sunt o mărturie evidentă a îndumnezeirii lor și, de asemenea, a învierii trupurilor lor la împlinirea veacurilor.

Toate acestea arată clar că învățătura Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți despre *desăvârșire* și *îndumnezeire* nu are vreo legătură cu impasibilitatea (apatia) stoicilor și cu eliberarea platonicienilor din trupul patimilor. Mortificarea patimilor prin Taina Crucii nu este o înălțare a rațiunii și minții din ele, ci, dimpotrivă, curățirea și îndumnezeirea patimilor.

Hristos, ca om desăvârșit, a avut și are patimi nevinovate [lipsite de păcat], așa precum persoanele îndumnezeite au și vor avea. Astfel, omul desăvârșit nu dorește

οὐχὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀλλὰ διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καὶ θυμώνει ἢ ὀργίζεται οὐχὶ διὰ τὰ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἀδικήματα ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδικίαν κατὰ τοῦ πλησίον. Ἐπομένως ἢ οὐ ζητοῦσα τὰ ἑαυτῆς ἀγάπη τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ καὶ τῶν θεουμένων οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἀταραξίαν τῶν Στωϊκῶν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν Πλατωνικῶν, ἢ καὶ τὸν ἡδονισμόν ἢ εὐδαιμονισμόν τῶν παλαιότερων καὶ νεωτέρων συστημάτων καὶ ρευμάτων.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἅγιοι ἐντεῦθεν καὶ πέραν τοῦ τάφου διακρίνονται διὰ τὸν ζῆλον, τὴν φλογισμένην ἀγάπην, τὴν ζέουσιν συμπάθειαν διὰ τοὺς ἐπὶ γῆς ἀγωνιζομένους ἀδελφοὺς αὐτῶν καὶ μετέχουν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ κατὰ τῶν δαιμόνων ἀγῶνα αὐτῶν ὡς καὶ εἰς τὰ βιωτικὰ καὶ οἰκογενειακὰ καὶ ἔθνικα αὐτῶν προβλήματα διὰ τῆς διδασκαλίας, τοῦ παραδείγματος, διὰ τῶν ἁγίων αὐτῶν εἰκόνων καὶ λειψάνων καὶ τῶν θαυμάτων αὐτῶν, ὡς καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς μεσιτείας καὶ παρὰ Θεῷ παρησίας αὐτῶν.

Ὁ μυστικισμὸς ὅστις ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴν προσπάθειαν ἐκστάσεως τοῦ λογιστικοῦ ἐκ τοῦ σώματος, ἐκ τοῦ χρόνου, ἐκ τῆς μνήμης καὶ ἐκ τῆς διαδοχικῆς σκέψεως, καὶ γενικῶς ἐκ τῆς ὕλης εἶναι ξένος πρὸς τὴν περὶ ἀποκαλύψεως καὶ πνευματικότητος διδασκαλίαν καὶ ἐμπειρίαν τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Ἡ ἀδιάλειπτος ἢ νοερὰ προσευχὴ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τοιοῦτον μυστικισμόν, ὅπως δὲν ἔχει ἢ διὰ τῆς θεώσεως θεᾶ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶδομεν.

5 ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΜΕΣΟΥ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ ΘΕΟΥ. Ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν καὶ τὴν τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἄμεσον γνῶσιν τῶν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως μετεχόντων προφητῶν, ἀποστόλων καὶ ἁγίων, ὑπάρχει καὶ ἡ ἔμμεσος γνῶσις τῶν πιστῶν οἵτινες μετέχουν τῆς ἀποκαλυπτικῆς, σωστικῆς, ἁγιαστικῆς, φωτιστικῆς, καὶ θεωτικῆς ἐνεργείας τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως ἐν τοῖς Μυστηρίοις καὶ διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς αὐτόπτου μαρτυρίας τῶν προφητῶν, ἀποστόλων καὶ ἁγίων. Τὸ ἀλάθητον καὶ ἡ θεοπνευστία καὶ ἡ θεώσις ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἀνήκει ἀδιακρίτως εἰς ὅλον τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ φθάνει εἰς τὸν λαὸν

pentru sine ci pentru Dumnezeu și aproapele său, și se îndârjește și se mânie nu pentru fărădelegile comise împotriva lui, ci pentru nedreptatea comisă împotriva apropielii sale. În consecință, iubirea lui Hristos, Dumnezeul-Om și a oamenilor aflați în stare de îndumnezeire, iubire care nu caută cele ale sale, nu are vreo legătură cu *ataraxia* netulburată (apatia) a stoicilor și cu eudemonismul [căutarea fericirii] platonistilor, sau chiar cu hedonismul și eudemonismul sistemelor și curenților de gândire mai noi sau mai vechi.

Din acest motiv, Hristos și Sfinții de această parte a mormântului și dincolo de el, se disting prin râvna lor, prin iubirea lor arzătoare, prin compasiunea fierbinte pentru frații lor care se află în luptă pe pământ și se implică efectiv în războiul lor pentru mântuire și împotriva demonilor, ca și în necazurile din viața lor de zi cu zi, în familiile și anturajul lor, prin învățătura lor, prin exemplul lor, prin sfintele lor icoane, moaște și minuni, și mai presus de orice, prin mijlocirea și îndrăzneala lor înaintea lui Dumnezeu.

Misticismul, care este derivat din încercarea de a dobândi extazul puterii raționale din trup, din timp, din memorie și gândirea secvențială și în general, din materie, este străin învățaturii și experienței Sfintei Tradiții în ceea ce privește revelația și spiritualitatea. Rugăciunea neîncetată sau rugăciunea minții, nu are nici o legătură cu misticismul, așa precum nici în vederea slavei lui Dumnezeu prin îndumnezeire nu există vreo legătură de acest gen, cum am văzut deja.

5 Deosebirea dintre cunoașterea directă și indirectă a lui Dumnezeu. De asemenea, există o deosebire între cunoașterea directă a lui Dumnezeu și viața duhovnicească a acelor Prooroci, Apostoli și Sfinți care sunt părtași la puterea Crucii și a Învierii, și cunoașterea [lui Dumnezeu] mediată a credincioșilor, care sunt părtași la energia revelației, mântuirii, sfințirii, luminării și îndumnezeirii prin Cruce și Înviere, dăruită prin Taine cu acceptarea mărturiei oculare a Proorocilor, Apostolilor și Sfinților. Infallibilitatea, dumnezeiasca inspirație și îndumnezeirea în Vechiul și Noul Testament și în Biserică nu aparțin fără discernământ întregului popor al lui Dumnezeu, ci ajung la oameni

καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῷ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσω τῶν θεουμένων προφητῶν, ἀποστόλων, καὶ ἁγίων ὡς καὶ μέσω τοῦ τὴν ἀποστολικήν (τῆς χειροτονίας καὶ τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τῶν ἐν Χριστῷ θεουμένων) διαδοχὴν ἔχοντος κλήρου. Οὐτε εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, οὐτε εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, οὐτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπάρχει πνευματικὴ δημοκρατία. Οὐτε ὑπάρχει καμμία τάξις θεολόγων κατὰ κόσμον σοφῶν ἀφ' ἐαυτῶν κλητῶν οἵτινες θέτουν ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῆς κριτικῆς τὴν διδασκαλίαν καὶ κατηχητικὴν μέθοδον τῶν θεουμένων ἵνα ἀποφασίσουν αὐτοὶ τί ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως θὰ κρατήσουν, τί θὰ πετάξουν καὶ τί εἰς τοὺς καρποὺς αὐτοὺς θὰ προσθέσουν.

Κατὰ τὴν βιβλικὴν μαρτυρίαν ὑπάρχουν: 1) οἱ διδασκόμενοι περὶ τῆς βασιλείας ἐν παραβολαῖς «ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνιοῦσιν», 2) οἱ οἷς «δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν», καὶ 3) οἱ ἰδόντες διὰ τῆς θεώσεως τὴν βασιλείαν καὶ δόξαν τοῦ Χριστοῦ (Βάπτισμα Χριστοῦ, Μεταμόρφωσις, Πεντηκοστή, Στέφανος ἐνώπιον συνεδρίου, Παῦλος καθ' ὁδὸν πρὸς Δαμασκόν). Τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας ἃ εἶδον εἶναι τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας ἥτοι τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Περὶ αὐτῶν γνωρίζουν ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων καὶ οἱ ἔχοντες τὸν ἄρραβῶνα τοῦ Πνεύματος πιστοὶ οἱ καταλλήλως κατηχημένοι καὶ ἔχοντες πνευματικοὺς πατέρας διαθέτοντας τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων ἢ καὶ ὄντας αὐτόπτας μάρτυρας τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὰς τάξεις τῶν πιστῶν καὶ θεουμένων ἀνήκουν μόνον οἱ ἐκουσίως αἶροντες διὰ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ τὸν σταυρὸν αὐτῶν καὶ οὕτω ἀκολουθοῦντες τὸν Χριστόν.

Οἱ θέλοντες νὰ ζήσουν κατὰ Χριστὸν θέτουν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν πατρὸς ἔχοντος τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων δυναμένου ἐπομένως νὰ διδάξῃ τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου αἶρει τις μέτοχος τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Οἱ θέλοντες Χριστὸν χωρὶς στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν καὶ ἀνάγκην ἐκουσίας σταυρώσεως εὗρσκουν πνευματικοὺς πατέρας τῆς ἀρεσκείας των μὲ κατὰ κόσμον θεολογίαν.

și locuiesc înăuntrul lor prin energia Duhului Sfânt din îndumnezeiții Prooroci, Apostoli și Sfinți, ca și prin Preoțime, care are succesiunea apostolică (adică hirotonia și învățătura adevărată a celor care sunt îndumnezeiți în Hristos). Nici în Vechiul Testament, nici în Noul Testament, nici în Biserică, nu există o democrație spirituală. Nici nu există vreun ordin de teologi înțelepți, în sens literal, care s-au numit pe ei înșiși în această poziție și care examinează critic învățătura și metoda catehetică a celor aflați în stare de îndumnezeire pentru a decide ei înșiși pe care din roada Tainei Crucii și Învierii o vor păstra, pe care o vor lepăda, și pe care o vor adăuga.

Conform mărturiei biblice, există: 1) cei cărora li se vorbește despre Împărăție în pilde, „fiindcă văzând, ei nu văd și auzind, ei nu aud, nici nu înțeleg”; 2) cei cărora „li s-a dat să cunoască tainele Împărăției cerurilor”; și 3) cei care văd prin îndumnezeire Împărăția și slava lui Hristos (Botezul lui Hristos, Schimbarea la Față, Cincizecimea, pe Ștefan înaintea sinedriului, Pavel în drum spre Damasc). Tainele Împărăției, pe care ei le-au văzut, sunt Tainele Bisericii, anume, cele ale Crucii și Învierii. De asemenea, acestea sunt știute datorită relatărilor martorilor oculari care au fost transmise celor credincioși care au făgăduința Duhului, care au fost catehizați de Părinți duhovnicești, care dețin harisma discernământului sau au fost martori oculari ai slavei lui Hristos. Ceata celor credincioși și a celor aflați în stare de îndumnezeire, îi include doar pe cei ce își asumă crucea, din propria lor voie, prin Taina Crucii, și astfel Îl urmează lui Hristos.

Cei care doresc să trăiască după Hristos se așează sub îndrumarea unui părinte care are harisma deosebirii duhurilor și astfel, este capabil să învețe modul prin care omul devine părtaș la Taina Crucii și a Învierii. Cei care doresc să Îl aibă pe Hristos fără calea îngustă și plină de necazuri sau fără imperativul răstignirii de sine găsesc părinți duhovnici după asemănarea lor, adepți ai teologiei lumești seculare.

6 **Ἡ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΔΟΧΗ ΚΑΙ Ἡ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ.**
Εἰς τὸ κέντρον ἐπομένως τῆς ἀποστολικῆς διδαχοῦ δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀδιάκοπος ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου διαδοχικὴ χειροτονία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀληθὴς διδασκαλία περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἣτις εἶναι καρπὸς τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἣτις φανεροῦται τῷ κόσμῳ ἐν τοῖς θεουμένοις ἀγίοις καὶ φίλοις τοῦ Θεοῦ. Ἡ διακοπὴ τῆς παραδόσεως τῆς θεώσεως σημαίνει ἀποκοπὴν ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴν Διαδοχὴν, δηλ. ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως, καὶ συνεπάγεται πᾶσιν ἐκ τῆς ἀληθείας. Μία τρανὴ ἐνδειξις τῆς διακοπῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διαδοχῆς εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς προσκυνήσεως τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ λειψάνων αὐτῶν ὡς καὶ ἡ ἀπουσία τῶν ἐνεργουμένων δι' αὐτῶν θαυμάτων.

Ὅπως ὁ Θεὸς ἀδιαίρετως διαίρεται ἐν ταῖς ἐνεργείαις Αὐτοῦ καὶ μερίζεται ἀμερίστως ἐν μεριστοῖς καὶ Ὀλόκληρος ἀχωρήτως χωρεῖ καὶ οἰκεῖ ἐν ἐκάστῃ ἐνεργείᾳ Αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Λόγου, ἕνεκα τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως καὶ τῆς ἀντιδόσεως τῶν ιδιωμάτων, οἰκεῖ Ὀλόκληρος ἐν ἐκάστῃ ἀκτίστῃ ἐνεργείᾳ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Χριστὸς Λόγος εἶναι Ὀλόκληρος παρὼν καὶ ἐνεργῶν μετὰ τοῦ Πατρὸς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἐν τοῖς Μυστηρίοις καὶ τελεταῖς τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάξεως τῶν πιστῶν, ὡς καὶ Ὀλόκληρος παρὼν καὶ ἐνεργῶν ἐν ἐκάστῳ μορίῳ τοῦ καθηγιασμένου Ἄρτου καὶ Οἴνου πρὸς κοινωνίαν τῶν πιστῶν (μεταβαλλομένου τοῦ ἐκάστου μελιζομένου μορίου εἰς Ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Λόγου), καὶ Ὀλόκληρος παρὼν καὶ ἐνεργῶν ἐν ἐκάστῳ πιστῷ ἔχοντι ἀνημμένην λαμπάδα ἀφοῦ ἐν ἐκάστῳ πιστῷ ἔχοντι ἀγάπην ἔχει ἐτοιμάσει ὁ Χριστὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι μονὴν καὶ τόπον ἐνοικήσεως ἢ συνοικήσεως. Ἡ μονὴ καὶ ὁ τόπος εἶναι ἡ δόξα, ἡ βασιλεία καὶ ἡ χάρις ἐν αἷς οἰκεῖ ἡ Ἁγία Τριάς καὶ ἡ δύναμις τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως δι' οὗ θεοῦται καὶ ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο σημαίνει ὅτι κατ' ἐξοχὴν ἐν τοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ τελουμένοις Μυστηρίοις τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἕνεκα αὐτῶν εἶναι παρούσα Ὀλόκληρος ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ὁ Χριστὸς μετὰ τῆς Θεοτόκου, τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων. Ἐπομένως ἡ κάθε ἐνορία εἶναι

6 **Successiunea apostolică și prezența lui Hristos în Taine.** Așadar, în centrul învățaturii apostolice nu vedem stând doar succesiunea neîntreruptă a hirotoniei de la Apostoli, ci, de asemenea, și învățătura și viața duhovnicească adevărată care este roada Tainei Crucii și Învierii și care este arătată lumii în Sfinții și prietenii îndumnezeiți ai lui Dumnezeu. Întreruperea tradiției îndumnezeirii semnifică despărțirea de Successiunea apostolică, anume, de comuniunea Tainei Crucii și Învierii și implică chiar căderea din adevăr. O dovadă evidentă a întreruperii Successiunii apostolice este absența cinstirii Sfinților și a sfintelor lor icoane și moaște și, de asemenea, absența minunilor lucrate prin ele.

Așa cum Dumnezeu este despărțit nedespărțit în energiile Sale și este împărțit fără a fi redus la părți în ipostasuri deosebite și intră și locuiește fără a fi conținut în fiecare din energiile Sale, tot astfel și firea umană a Cuvântului, pe baza unirii ipostatice și a comunicării de însușiri (*communicatio idiomatum*), locuiește în întregime în fiecare energie necreată a lui Dumnezeu. Din acest motiv, Hristos Cuvântul este în întregime prezent și activ împreună cu Tatăl și Duhul Sfânt în Tainele și slujbele adunării credincioșilor la locul desemnat, așa cum este în întregime prezent în fiecare păticeică a Pâinii sfințite și a Vinului pentru împărțirea credincioșilor (fiindcă fiecare păticeică tăiată este schimbată în firea umană deplină a Cuvântului) și de asemenea, este prezent și activ cu totul în fiecare credincios care își păstrează candela aprinsă, de vreme ce, în fiecare credincios care are iubire, Hristos a pregătit împreună cu Tatăl în Duhul Sfânt, un sălaș pentru împreună-locuire. Acest sălaș și loc este slava, Împărăția și harul, în care locuiește Sfânta Treime și puterea Tainei Crucii și Învierii, prin care poporul lui Dumnezeu experiază îndumnezeirea și unirea cu Dumnezeu.

Aceasta înseamnă că mai ales în Tainele Bisericii, care sunt săvârșite într-un loc anume desemnat, este prezentă întreaga Biserică catholică, anume, Hristos împreună cu Născătoarea de Dumnezeu, Proorocii, Apostolii și Sfinții. Prin urmare, fiecare parohie este

ὁλόκληρος ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία εἶναι ὁλόκληρος παρούσα καὶ ταῦτόν με κάθε ἐνορίαν. Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας συγκεντροῦται ἐν τῇ θεῇ Εὐχαριστίᾳ καὶ τρέφεται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐν αὐτῇ καὶ διὰ τοῦ Μυστηρίου τούτου οἱ πιστοὶ συνεχίζουν τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι μετὰ τοῦ Χριστοῦ συσταύρωσιν καὶ συνανάστασιν, δηλ. διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τῆς ἐκ τῆς Θεοτόκου γεννηθείσης ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Λόγου οἱ πιστοὶ γίνονται κοινωνοὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς ἐφ' ἅπαξ τελεσθείσης ἐν Γολγοθᾷ σταυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου, τῆς καταργησάσης τὸ κράτος τοῦ διαβόλου διὰ τῆς ἀναστάσεως τῶν προκεκοιμημένων καὶ τῶν ἐν Χριστῷ βεβαπτισμένων καὶ τελειουμένων.

Δ) ΠΕΡΙ ΕΣΧΑΤΩΝ (ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΑ)

1 ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ, ΔΕΥΤΕΡΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ. Οἱ ἔχοντες μερίδα εἰς τὴν πρώτην ἀνάστασιν θὰ μετὰσχουν εἰς τὴν δευτέραν ἀνάστασιν. Οἱ ἔχοντες μερίδα εἰς τὸν πρῶτον θάνατον θὰ ἀποθάνουν καὶ τὸν δεύτερον θάνατον. Ὁ πρῶτος θάνατος εἶναι ἡ στέρησις τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ δεύτερος θάνατος εἶναι ἡ ἀνάστασις τῆς συντελείας τῶν αἰώνων μετὰ τοῦ σώματος εἰς κρίσιν ὅτε οἱ μὴ ὑπακούοντες τῷ Χριστῷ μέχρι θανάτου θὰ ἴδουν τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ ὡς πῦρ τὸ αἰώνιον καὶ σκότος τὸ ἐξώτερον.

Αἱ πύλαι τοῦ Ἄδου οὐ κατισχύουν τῆς Ἐκκλησίας διότι ἤδη κατηργήθη τὸ κράτος τοῦ διαβόλου διὰ τῆς πρώτης ἀναστάσεως τῶν ψυχῶν τῶν δικαίων καὶ τῶν ἐν Χριστῷ τελειουμένων οἵτινες θὰ ἔχουν μερίδα εἰς τὴν δευτέραν ἀνάστασιν, δηλ. τοῦ σώματος, κατὰ τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων καὶ θὰ ἴδουν τὸν Χριστὸν ἐν δόξῃ ὡς τὸν εἶδον οἱ ἀπόστολοι κατὰ τὴν Μεταμόρφωσιν.

Μεταξὺ πρώτης καὶ δευτέρας ἀναστάσεως καὶ πρώτου καὶ δευτέρου θανάτου ὑπάρχει ἡ μερικὴ κρίσις καθ' ἣν: 1) οἱ ἅγιοι προγεύονται τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ ὡς φωτὸς καὶ ὡς φίλοι τοῦ Χριστοῦ ἔχουν παρησίαν παρὰ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν 2) οἱ μὴ φθάσαντες ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ τὴν θέωσιν πιστοὶ συνεχίζουν τὴν πνευματικὴν τῶν προετοιμασίαν διὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου προγεύοντες καὶ αὐτοὶ τῶν

întreaga biserică catholică, și întreaga Biserică catholică este în întregime prezentă în și identică cu fiecare parohie. Viața în Hristos a Bisericii este centrată pe dumnezeiasca Euharistie și este hrănită de Hristos din ea, în timp ce prin Taine credincioșii își continuă răstignirea și învierea lor împreună cu Hristos la Botez. Cu alte cuvinte, prin prefacerea pâinii și vinului în Trupul și Sângele firii umane a Cuvântului, Care S-a născut din Fecioara, credincioșii devin părtași ai Tainei Crucii și Învierii și ai Jertfei lui Hristos pe Golgota, Jertfă care a nimicit puterea diavolului prin învierea acelor care adormiseră mai înainte și a acelor care au fost botezați și se desăvârșesc în Hristos.

D) DESPRE ESHATON (ESHATOLOGIA)

1 Prima înviere, a doua înviere și Judecata parțială. Cei care au un loc la prima înviere vor participa, de asemenea, și la a doua înviere. Cei care sunt părtași la prima moarte, vor muri de cea de-a doua, de asemenea. Prima moarte este lipsirea de harul lui Hristos, iar a doua moarte este învierea trupului de la sfârșitul veacurilor la Judecată, când cei care au fost neascultători față de Hristos până în clipa morții lor, vor vedea Slava lui Hristos ca foc veșnic și ca întinericul cel mai din afară.

Porțile iadului nu biruiesc Biserica, fiindcă puterea diavolului a fost deja nimicită prin prima înviere a sufletelor Dreptilor și a celor care sunt desăvârșiți în Hristos, care la sfârșitul veacurilor vor avea un loc la a doua înviere, i.e. a trupului, și vor vedea pe Hristos în slavă așa cum Apostolii L-au văzut la Schimbarea la Față.

Există o judecată parțială între prima înviere și cea de-a doua, sau între prima moarte și cea de-a doua, la care: 1) Sfinții se bucură de o pregustare a slavei lui Hristos ca lumină, iar ca prieteni ai lui Hristos au îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu pentru frații lor; 2) cei credincioși care, în această viață, nu au ajuns la îndumnezeire ci continuă pregătirea lor duhovnicească pentru ziua Domnului, se bucură de o pregustare a

μελλοντικῶν καρπῶν τῆς θεώσεως καὶ διὰ τοῦτο χαίροντες· καὶ 3) οἱ τὸν πρῶτον θάνατον ἀποθανόντες καὶ γνωρίζοντες ὅτι τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον θὰ εἶναι δι' αὐτοὺς πάντοτε πῦρ σκληρυνθέντων τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἐν τῇ φιλαυτίᾳ μὴ ἐπιδεχομένων πλέον πνευματικὴν τελείωσιν πρὸς τὴν ἀγάπην, ἣτις οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς καὶ ἣτις ἀποτελεῖ τὴν ὅλην προϋπόθεσιν τῆς θέας τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ ὡς φωτός.

2 **Η ΦΡΑΓΚΟΛΑΤΙΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΣΧΑΤΩΝ.**
 Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω πρέπει νὰ φαίνεται διατὶ αἱ ἰδιάζουσαι τῇ Φραγκολατινικῇ παραδόσει διδασκαλῖαι περὶ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ὡς κληρονομικῆς ἐκ τοῦ Ἀδάμ ἐνοχῆς καὶ περὶ ἀνάγκης ἱκανοποιήσεως τῆς θείας Δικαιοσύνης διὰ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ ὡς καὶ περὶ ἀκαταγωνίστου χάριτος καὶ ἀπολύτου προορισμοῦ, καθαρτηρίου πυρὸς καὶ κολάσεως, παραμένουν τόσον ξέναι πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ (ἐξαιρέσει τοῦ Αὐγουστίνου) Λατινικὴν Ὁρθόδοξον παράδοσιν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Αὐγουστίνειον παράδοσιν τῶν Φραγκολατίνων, τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν, οἱ Ὁρθόδοξοι Πατέρες τονίζουν ὅτι ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν ἄλλ' ἐπέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ ἀγάπην καὶ εὐσπλαχνίαν ἵνα μὴ τὸ κακὸν καὶ ἡ ἁμαρτία ἀθάνατα γένωνται. Τοῦτο σημαίνει σαφῶς ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν Ἑλλήνων Πατέρων περὶ τοῦ προσφερθέντος αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὡς λύτρου διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου κρατουμένων οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Αὐγουστίνου περὶ τῶν ἐπὶ τῶν κρατουμένων νεκρῶν δικαιομάτων τοῦ διαβόλου καὶ οὐδόλας δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς θεολογικὰ στάδια εἰς μίαν ἐξέλιξιν τοῦ περὶ λυτρώσεως δόγματος καταλήγουσαν εἰς τὴν περὶ ἱκανοποιήσεως θεωρίαν τοῦ Ἀνσέλμου. Τοιοῦτον στάδιον εἶναι ὁ Αὐγουστίνος, οὐδόλας ὅμως οἱ Ἕλληνες Πατέρες τῶν ὁποίων αἱ διδασκαλῖαι εἶναι καρπὸς τῆς πιστῆς διαδοχῆς, φυλάξεως καὶ παραδόσεως τῆς Παρακαταθήκης τῆς Πίστεως.

Ἐν κατακλείδι ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν εἰς τὸ ἐκ τῶν ἀνωτέρω γεγονὸς ὅτι ἡ Φραγκολατινικὴ, δηλ. Αὐγουστίνειος καὶ Σχολαστικὴ ἀντίληψις, ἣτις τονίζεται τόσον πολὺ ὑπὸ τῶν Διαμαρτυρομένων, ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐποχὴν τοῦ Νόμου καὶ ἡ Καινὴ τὴν ἐποχὴν τῆς Χάριτος δὲν εἶναι ἀπολύτως ὀρθή, ἐφόσον, ὡς εἶδομεν, ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην οἱ ἐν τῷ ἀσάρκῳ

roadei viitoare a îndumnezeirii și se înveselesc pentru ea; 3) cei care au murit prima moarte știu că focul veșnic va fi mereu pentru ei un foc, căci inimile lor s-au împietrit datorită iubirii de sine și nu mai sunt capabili de desăvârșire spirituală prin iubirea care nu caută interesul personal și care constituie condiția principală pentru vederea slavei lui Hristos ca lumină.

2 **Conceptiile franco-latine și cele patristice-ortodoxe despre sfârșitul lumii.** Toate cele spuse mai sus ar trebui să arate de ce învățăturile tradiției franco-latine despre păcatul strămoșesc ca vină moștenită de la Adam, sau imperativul satisfacerii Dreptății divine prin Jertfa lui Hristos de pe Cruce, sau harul irezistibil și predestinarea absolută, focul și iadul purgatorial, rămân atât de străine Tradiției ortodoxe a Părinților greci și latini (cu excepția lui Augustin). În contrast cu tradiția augustiniană a franco-latinilor și protestanților, Părinții ortodocși subliniază faptul că Dumnezeu nu a creat moartea, ci a îngăduit-o din iubire și compasiune, pentru ca răul și păcatul să nu devină veșnice. Aceasta înseamnă în mod clar că interpretarea Părinților greci despre oferirea Sângelui lui Hristos ca răscumpărare pentru eliberarea celor ținuți în captivitate de diavol nu are nici o legătură cu teoria lui Augustin despre drepturile diavolului asupra morților captivi, și nu ar putea în nici un mod să fie considerată ca etapă teologică în dezvoltarea dogmei răscumpărării ce are drept concluzie teoria lui Anselm despre satisfacție. O astfel de etapă este Augustin și nicidecum Părinții greci, ale căror învățături sunt roada unei succesiuni fidele de păstrare și transmitere a Tezaurului de Credință.

În concluzie, atragem atenția asupra faptului că percepția franco-latinilor sau a lui Augustin, evidențiată atât de mult de protestanți, cum că Vechiul Testament reprezintă perioada Legii iar Noul Testament pe cea a harului, este absolut incorectă, de vreme ce, așa cum am văzut, și în Vechiul Testament există, de asemenea,

Λόγω κατηλλαγμένοι τῷ Θεῷ φίλοι τοῦ Θεοῦ ἄν καὶ κατίσχυον κατ' αὐτῶν αἱ πύλαι τοῦ Ἄδου, δηλ. ὁ θάνατος. Ὁ νόμος ὅστις εἶναι προσωρινὸς παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν ὑπάρχει εἰς τὴν Παλαιὰν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην διὰ τοὺς δούλους καὶ μισθωτοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δύο Διαθήκας ὑπάρχουν οἱ ὑπερβαίνοντες πνευματικῶς τὸν παιδαγωγὸν νόμον φίλοι τοῦ Θεοῦ.

Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα!

Prieteni ai lui Dumnezeu, care au dobândit împăcarea prin Cuvântul neîntrupat, deși porțile iadului, adică moartea, i-a înghițit vremelnice. Legea, care este un pedagog temporar către Hristos, există în Vechiul și în Noul Testament pentru robi și slujitori, dar, în ambele Testamente există, de asemenea, acei prieteni ai lui Dumnezeu care depășesc duhovnicește pedagogia Legii.

Sfârșit și lui Dumnezeu slavă!

BIBLIOGRAFIE

Ioannis Romanides

1) BOOKS HE AUTHORED

Τὸ προπατορικὸν Ἀμάρτημα, διδακτορική διατριβὴ ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (= *Original Sin*, a Doctoral Dissertation presented to the National and Kapodistrian University of Athens), Ἀθῆναι 1957 (2^η ἔκδοσις, Ἐκδόσεις Δόμος, Ἀθήνα 1989: Πρόλογος Β' Ἐκδόσεως σσ. ιε'–λς').

Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας (= *Dogmatic and Symbolic Theology of the Orthodox Catholic Church*), τόμοι Α' καὶ Β', ἔκδόσεις Π. Σ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1973, (2^η ἔκδοσις 1981, 3^η ἔκδοσις 1983, 4^η ἔκδοσις 1999).

Ρωμηοσύνη, Ρωμανία, Ρούμελη (= *Romanity, Romania, Roumelē*), Ἐκδόσεις Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1975, σσ. 355.

Franks, Romans, Feudalism and Doctrine: An Interplay between Theology and Society, Patriarch Athenagoras Memorial Lectures, Holy Cross Orthodox Press, Brookline Massachusetts 1981.

The Ancestral Sin, translated from the Greek original with an Introduction by George S. Gabriel, Ph.D., Zephyr, Ridgewood, New Jersey 2002. [This is the English translation of the first book in the above list.]

2) BOOKS HE EDITED

Unofficial Consultation Between Theologians of Eastern Orthodox and Oriental Orthodox Churches (August 11–15, 1964), Papers and Minutes, ed. by J. S. Romanides, P. Verghese, N. Nissiotis, *The Greek Orthodox Theological Review*, 10 (1964–65) 82–102.

Edited *The Greek Orthodox Theological Review* (1956–65).

Γρηγορίου Παλαμά Ἔργα, Ρωμαῖοι ἢ Ρωμηοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (=Gregory Palamas' Works: Roman or Remean Fathers of the Church) τομ. 1, ἐκδ. Ἰωάννης Σ. Ρωμανίδης καὶ Δρ. Δέσποινα Κοντοστεργίου, Θεσσαλονίκη 1984.

3) ARTICLES HE AUTHORED

1) "Man and his true life according to the Greek Orthodox Service Books," *The Greek Orthodox Theological Review*, 1 (1955) 63–83.

2) "Original Sin according to St. Paul," *Saint Vladimir's Theological Quarterly*, iv (1955–6) 5–28.

3) "Orthodox Ecclesiology according to Alexis Khomiakov," *The Greek Orthodox Theological Review*, 2 (1956) 57–73.

4) "Justin Martyr and the Fourth Gospel," *The Greek Orthodox Theological Review*, 4 (1958) 115–134.

5) "H. A. Wolfson's Philosophy of the Church Fathers," *The Greek Orthodox Theological Review*, 5 (1959) 55–82.

6) "Highlights in the Debate over Theodore of Mopsuestia's Christology and some Suggestions for a Fresh Approach," *The Greek Orthodox Theological Review*, 5 (1959–60) 140–185.

7) "Notes on the Palamite Controversy and related Topics," *The Greek Orthodox Theological Review*, 6 (1961) 186–285.

8) "The Ecclesiology of St. Ignatius of Antioch," *The Greek Orthodox Theological Review*, 7 (1961–2) 53–77.

9) "Remarks of an Orthodox Christian on Religious Freedom," *Currents*, xiii:1 (1963) 3–12.

10) "Notes on the Palamite Controversy and related Topics," *The Greek Orthodox Theological Review*, 9 (1963–4) 225–270.

11) "The Orthodox: Arrival and Dialogue [Orthodox in the West May Promote Christian Unity], *Christian Century*, 80:13 (1963) 1399–1403.

12) "An Orthodox Outlook at the Ecumenical Movement," *The Greek Orthodox Theological Review*, 10 (1964) 7–14.

13) "An Greek Orthodox View on Ecumenism," *Orthodox Observer*, No 535 (Nov. 1964), 335, 339; No 537 (Dec. 1964) 370–371.

14) "Preface to the Unofficial Consultation with the Non-Chalcedonians," *The Greek Orthodox Theological Review*, 10 (1964–5).

15) "Saint Cyril's One Physis or Hypostasis of God the Logos Incarnate and Chalcedon," *The Greek Orthodox Theological Review*, 10 (1964–5) 82–102.

16) "Orthodoxy in America," in *Θεολογικὸν Συμπόσιον*, ed. by P. Chrēstou, Thessalonikē 1967, pp. 503–518.

17) "Islamic Universalism and the Constitution of Medina," in *Πόνημα Εὐγνωμον, Ἀφιέρωμα στὸν Καθηγητὴ Β.Μ. Βέλλα*, Athens 1958, pp. 3–7.

18) "Οἱ ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος, Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι Λατίνων εἰς Σλαῦους ἐναντι Φράγκων," (= *The Saints Cyril and Methodios, Greek representatives of the Latins to the Slavs confronted with the Franks*) Γρηγόριος ὁ Παλαμάς, τ. νδ' (1971) 273–281.

19) “Η Συμβολή τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Καρμίρη εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Θεολογίαν” (=The Contribution of Professor Ioannes Karmires to Orthodox Theology), *Επιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 1974, pp. 1–13.

20) “The Filioque. Anglican/Orthodox Joint Doctrinal Discussions,” St. Albans 1975–Moscow 1975, *Κληρονομία (Θεσσαλονίκη)*, 7 (1975).

21) “The Christological Teaching of John of Damascus,” *Εκκλησιαστικὸς Φάρος (Αλεξανδρείας)*, 58 (1976) 236–269.

22) “Κριτικὸς Ἐλεγχος τῶν Ἐφαρμογῶν τῆς Θεολογίας” (=Critical Examinations of the Applications of Theology), in the book: *Χαριστήρια εἰς τιμὴν τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνα Μελίτωνος*, Θεσσαλονίκη 1977. The same in the book: *Πρακτικὰ τοῦ Δευτέρου Συνεδρίου Ὀρθόδοξου Θεολογίας*, Ἀθῆναι 19–29, Αὐγ. 1976, ἐποπτεία τοῦ καθ. Σάββα Ἀγουρίδου, Ἀθῆναι 1980, pp. 411–439.

23) “Critical Examinations of the Application of Theology,” in *Process-Verbaux du Deuxième Congrès de Théologie Orthodoxe à Athènes*, 19–29 Aug. 1976, ed. by S. Agourides, Athens 1978, pp. 413–441.

24) “Η σπουδαιότης τῶν περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας ἐρευνῶν τοῦ Γερασίου Κονιδάρη διὰ τὴν Δογματικὴν καὶ Ἱστορίαν τῶν Δογμάτων,” (=The importance of the research into the type of government of the primitive Church of Gerasimos Konidares for Dogmatics and the History of Dogmas), *Κληρονομία*, 10 (1978) 167–177.

25) “Η Ρωμηοσύνη τοῦ 1821 καὶ αἱ μεγάλαι δυνάμεις: Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἐορτὴν τῆς 25ης Μαρτίου,” (=The Romanity of 1821 and the Great Powers: A Tribute to the National Celebration of the 25th of March), *Ὀρθόδοξος Τύπος*, 25 Μαρτίου 1978.

26) “The Theologian in the Service of the Church in Ecumenical Dialogue,” *The Greek Orthodox Theological Review*, 25 (1980) 131–151.

27) “Ο Θεολόγος στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν οἰκουμενικὸν διάλογον” (=The Theologian in the Service of the Church in the context of Ecumenical Dialogue), in the *Ὀρθόδοξος Τύπος* φ. 442 (30.1.1981).

28) “Jesus Christ-The Life of the World”, *Xenia Oecumenica (Finland)*, 39 (1982) 232–278.

29) “Presuppositions of Orthodox Ecumenism,” *The Sofia Consultation: Orthodox Involvement in the World Council of Churches*, ed. by T. Sabev, W.C.C. Press, Geneva 1982, pp. 65–68.

30) “Saint Cyril’s One Physis or Hypostasis of God the Logos Incarnate and Chalcedon,” in *Does Chalcedon Divide or Unite*, ed. by Paulus Gregorius, William H. Lazareth and Nikos Nissiotos, W.C.C. Press, Geneva 1981, pp. 50–75 [reprinted from TGOTR, 10 (1964–5) 82–102].

31) “Εἰσαγωγή εἰς τὴν Θεολογίαν καὶ πνευματικότητα τῆς Ρωμαιοσύνης ἔναντι τῆς Φραγκοσύνης” (=Introduction to the theology and spirituality of the Roman over against the Frankish Tradition), in *Γρηγορίου Παλαμᾶ Ἔργα*, Ρωμαῖοι ἢ Ρωμηοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας τομ. 1, ἐκδ. Ἰωάννης Σ. Ρωμανίδης καὶ Δρ. Δέσποινα Κοντοστεργίου, Θεσσαλονίκη 1984, pp. 11–33 & 49–194.

32) “Saint Cyril’s One Physis or Hypostasis of God the Logos Incarnate and Chalcedon,” *Christ in East and West*, ed. by Paul R. Fries and Tiran Nersoyan, Mercer University Press, 1987, pp. 15–34 [the same as in TGOTR 10 (1964–5) 82–102].

33) “A Therapeutic Theme,” in *Jesus Christ the Life of the World*, ed. by Ion Bria, WCC 1982.

34) “Le Filioque,” in *Saint Augustin, Les Dossiers H-L’ Âge d’ Homme*, ed. By Patric Ranson, Paris 1988, pp. 197–217.

35) “Οἱ ὄροι Ρωμαῖος, Γραικός, Βυζαντινός καὶ Ἑλληνας στὶς διεθνεῖς σχέσεις” (=The terms Roman, Greek, Byzantine and Hellene in

international relations), *Βυζαντινὰ Μελέται*, 1 (1988) 75–88.

36) “Justice and Peace in Ecclesiological Context,” in *Come Holy Spirit–Renew the Whole Creation*, ed. by Gennadios Limouris, Holy Cross Orthodox Press, Brookline Massachusetts 1990, pp. 234–249.

37) “Ἰησοῦς Χριστός–ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου” (=Jesus Christ–the Life of the World), μετάφρασις ὑπὸ Δρος Δ. Κοντοστεργίου, εἰς τὸν τόμον: *Παντελεήμονι Β' τῷ Παναγιωτάτῳ Μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης, τεῦχος ἀφιερωτήριον*, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 395–450.

38) “Church Synods and Civilizations,” *Θεολογία* (Athens) 63:3 (1992) 423–450.

39) “Διεκδικήσεις τῶν γειτόνων μας” (=Territorial Claims of our neighbors), *Παράδοση*, 1:2 (1992) 219–223.

40) “Ο Φραγκολατινικὸς Παπισμὸς, Πρώτη μορφή Οὐνίας” (=The Franco-Latin Papacy, First type of Uniatism), *Παράδοση*, 1:4 (1992) 486–491.

41) “Ορθόδοξος καὶ Βατικάνιος Συμφωνία Περί Οὐνιτισμοῦ: Μπαλαμάντ, Λίβανος Ἰούνιος 1993” (=Orthodox and Vatican Agreement on Unitatism: Balamand, Lebanon, June 1993), *ΚΑΙΡΟΣ, Τόμος Τιμητικὸς στὸν Ὁμότιμο Καθηγητὴ Δαμιανὸ Ἀθ. Δοῖκο*, Θεσσαλονίκη 1995: *Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, τ. 5 (1995) 261–282 [cf. *Θεολογία* 63:3 (1992) 423–450 for an English version of the same article].

42) “Orthodox and Vatican Agreement (Balamand, Lebanon, June 1993),” *Θεολογία* (Athens), 65:1 (1993) 570–580.

43) “An Orthodox Progress Report on the Lutheran-Orthodox Dialogue,” *Θεολογία* (Athens), 65:1 (1993) 25–28.

44) “Leo of Rome’s Support of Theodoret, Dioscorus of Alexandria’s Support of Eutyches and the Lifting of the Anathemas,” *Θεολογία* (Athens), 65:3 (1993) 479–493.

45) “Ἐκκλησιαστικαὶ Σύνοδοι καὶ Πολιτισμὸς” (=Ecclesiastical Synods and Civilization), *Θεολογία* (Athens) 66 (1995) 646–680. [cf. *ibid.* 63 (1991) for an English version of the same article].

46) “Faith and Culture: A Historical Approach,” in *Rightly Teaching the Word of Your Truth: Studies in Faith and Culture, Church and Scriptures, Fathers and Worship, Hellenism, and the Contemporary Scene in Honor of His Eminence Archbishop Iakovos*, ed. by Nomikos Michael Vaporis with an Introduction by His Grace Bishop Methodios of Boston, Holy Cross Orthodox Press, Brookline, Massachusetts 1995, pp. 99–111.

47) “Ἡ Θρησκεία εἶναι νευροβιολογικὴ ἀσθένεια ἢ δὲ Ὁρθοδοξία, ἡ θεραπεία της” (=Religion is a neurological sickness and Orthodoxy, its cure), *Ὁρθοδοξία, Ἑλληνισμός, Πορεία στὴν Τρίτη Χιλιετία*, ἑκδόσις Ἱερᾶς Μονῆς Κουτλουμουσίου 1997, σσ. 663–695.

48) “Μέγας Βασίλειος καὶ Γρηγόριος Νύσσης κατὰ Εὐνομίου καὶ τὰ κοινὰ καὶ ἀκοινώνητα τῆς Ἁγίας Τριάδος” (=Basil the Great and Gregory of Nyssa against Eunomius and what is common and uncommon in the Holy Trinity), *Θεολογία* (Athens), 67 (1996) 663–695.

49) “Μία Φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου Σεσαρκωμένη–Ὁ ἅγιος Κύριλλος καὶ ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος” (=One Nature of God the Word Incarnate: St. Cyril and the 4th Ecumenical Synod), *Ὁρθοδοξία καὶ ἡ τῶν πάντων Ἑνότης*, ἑκδόσις Ἱερᾶς Μονῆς Κουτλουμουσίου 199(?)7 σσ. 177–191.

50) “Christ in the Old Testament and the Ecumenical Councils,” *Θεολογία* (Athens), 67:3 (1996) 431–438.

51) “Yahweh of Glory according to the 1st, 2nd and 9th Ecumenical Councils,” *Θεολογία* (Athens), 71 (2000) 133–199.

4) UNPUBLISHED PAPERS IN THE TRANSLATOR’S POSSESSION

1) “Τὸ Λυτρωτικὸν Ἔργον τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Σταυρῷ καὶ τῇ Αναστάσει” (=The Redemptive Work of Christ in the Cross and the Resurrection), *Διάλογος Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων*, Μάιος 1972.

2) "Theosis – The Aim of Creation," (undated).

3) "Participation in the Grace of the Holy Trinity," Anglican/Orthodox Joint Doctrinal Commission, Paper A0/JDD234, Geneva, July 20–27, 1981.

4) "Participation in the Grace of the Holy Trinity," Anglican/Orthodox Doctrinal Commission, Paper A/OJDD.252 (continued from A/OJDD.234).

5) "Διάλογος μεταξύ Ὁρθοδόξων καὶ Προ-Χαλκηδονίων," 1991.

6) "Monarchianism (Paul of Samosata), Arianism and Nestorianism," A course given to the third year of Theology in St. John of Damascus Seminary in Balamand, Lebanon, May 1991.

a) Those Printed Only on the Website Romanity: www.romanity.org

1) "United to Modern Technology, the Sickness of Religion is Leading to Ecological Suicide, Happiness and Glorification are Engaged in Their Primordial Combat, and the Science of Falsifying History for Controlling Others is still Quite Busy," Parts I–IV.

2) "The Cure of the Neurological Sickness of Religion, the Hellenic Civilization of the Roman Empire, Charlemagne's Lie of 794, and His Lie Today," Parts I–IV.

3) "The United States and Franco-Romania," Hellenic College Lecture, October 17, 1998, Brookline, Mass, USA.

4) "The Sickness of Religion and its Cure: A Medical Key to Church Reunion."

5) "Introduction to Romanity, Romania, Roumeli."

6) "Οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι δὲν ἦσαν καὶ δὲν εἶναι Ὁρθόδοξοι: ἦτοι, Ἐκθεσις πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Ἰωάννου Σάββα Ρωμανίδου περὶ τῶν

ἐν Γενεύῃ Συνελεύσεων τῆς Μικτῆς Ὑποεπιτροπῆς ἀπὸ 19^{ης} ἕως 22^{ας} Σεπτεμβρίου 1990 καὶ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου μεταξύ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ 23^{ης} ἕως 28^{ης} Σεπτεμβρίου 1990 (The Opponents of Chalcedon were not and are not Orthodox: i.e., A Report to His Beatitude the Archbishop of Athens of Protopresbyter Ioannes Savvas Romanides concerning the Geneva Meetings of the Joint Sub-Committee during 19–22 September 1990 and of the Joint Committee for the Dialogue between Orthodox and Oriental Churches during 23–28 September 1990)."

7) "Islamic Universalism and the Constitution of Medina."

8) "Augustine unknowingly rejects the doctrine of the Ecumenical Councils concerning the Old Testament Lord of Glory Incarnate and his Vatican and Protestant Followers do the same," Parts I–III.

9) "Is Orthodox and Protestant Dialogue within the World Council of Churches Real?"

10) "Do Forced Replacements of Orthodox Predecessors have Apostolic Succession?"

11) "A Protestant Dictatorship via the Constitution of the World Council of Churches."

12) "Hear Ye, Hear Ye, Hear this Call for the Re-Arabization of the Church of Jerusalem."

13) "Fr. George Florovsky."

14) "Augustine of Hippo, the Source of Humorous Errors."

5) OTHERS ON ROMANIDES

a) Books

SOPKO, Andrew J., *The Theology of John Romanides: Prophet of Roman Orthodoxy*, Synaxis Press, Dewdney B.C., Canada 1998, pp. v+161. [This is

an excellent presentation of Romanides' basic theological outlook, which meets with Romanides' full approval, as he confirmed to me in 1999].

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ, Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Δ., +Πρωτοπρεσβύτερος Ἰωάννης Σ. Ρωμανίδης: «ὁ προφήτης τῆς Ρωμηοσύνης» προσωπογραφούμενος μέσα ἀπὸ ἄγνωστα ἢ λίγο γνωστὰ κείμενα, (Protopresbyter John S. Romanides: the "prophet of Romanism," being portrayed through unknown or little known texts) Ἐκδόσεις Ἀρμός, Ἀθήνα 2003, σσ. 202. [A very important volume in clarifying many aspects of Romanides' early connections and development and signaling a new beginning in our approach to Romanides' spiritual legacy].

b) Articles

De HALLEUX, André, "Une vision orthodoxe grecque de la romanité (A Greek Orthodox vision on Romanism)," *Revue théologique de Louvain*, 15 (1984) 54–66. [A critical appraisal by a great Roman Catholic scholar exploring Romanides' understanding of Romanism, the Fathers, Augustine, the Franks, the Schism between the Orthodox East and the Franco-Latin West, the neo-Greeks, the possibility of the return of Romanism].

GABRIEL, George S., "Translator's Introduction," in his translation of Romanides' *Ancestral Sin*, Zephyr, Ridgewood, New Jersey 2002, pp. 7–11.

ΙΕΡΟΘΕΟΣ, Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου, "Ἐπικήδειος Λόγος γιὰ τὸν π. Ἰωάννη Ρωμανίδη" (A Funeral Oration for fr. John Romanides), *Εκκλησία*, No 11, Δεκέμβριος 2001, σσ. 984–985. [Shows the appreciation that Romanides' theological legacy enjoys in Greece, including the Monks of the Holy Mountain].

ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, πρεσβύτερος Λάμπρος, "Γερόντισσα Εὐλαμπία Ρωμανίδου" (Gerontissa Eulambia Romanides), *Ἐφημέριος*, Ιούνιος 2003, 11–14. [This article is very significant because it is about Fr. Romanide's Cappadocian mother who departed this life as a nun and who served as a spiritual mentor in her son's development].

Εύρετήριο

A

Αβραάμ 84, 98
 αγάπη 8, 36, 94, 96, 98, 100, 104, 106, 108, 116, 120, 124
 ἄγγελος 8, 12, 38, 40, 46, 48, 76, 80, 84, 98, 102
 ἀγεννησία 16, 22, 24
 Ἀγία Γραφή 2, 4, 24, 40, 42, 48, 52, 74, 112
 ἁγιασμός 88
 Αγία Τριάς 12, 22, 26, 30, 34, 38, 40, 72, 112, 120
 Ἅγιον Πνεῦμα 4, 6, 12, 20, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 72, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88, 92, 94, 108, 110, 112, 114, 118, 120
 Ἅγιος 6, 40, 64, 78, 82, 86, 90, 92, 110, 112, 114, 116, 122
 Ἀδάμ 124
 Ἄδης 82, 84
 Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, ἅγιος 22, 50
 αἷμα 104, 124· Αἷμα Χριστοῦ 78, 122
 αἵρεσις 24, 32, 34, 40, 42, 48, 52, 74, 112
 αἰρετικός 4, 28, 32, 42
 αἰτία 8, 16, 24, 26, 28, 32, 34, 38, 40, 70, 98, 100
 ἀλάθητον 40, 110, 116
 ἀλήθεια 42, 74, 84, 86, 94, 110, 118, 120
 Ἀλεξάνδρεια 28, 32, 56
 Ἀλεξανδρινοὶ πατέρες 28

ἁμαρτία 46, 96, 106, 124
 Ἀμβρόσιος (Μιλάνου), ἅγιος 27, 30
 Ἀμπελος 84, 90
 Ἀναθεματισμοί 54
 Ἀνάληψις 78
 Ἀναστάσιος 52, 54
 ἀνάστασις 76, 82, 96, 114, 122· Ἀνάστασις Χριστοῦ 94, 96, 98, 104, 110, 114, 116, 118, 120, 122
 ἀνθρωπολογία 34, 36
 ἀνθρωπότης 50, 56, 58, 60, 74, 88
 Ἄνσελμος 124
 ἀντίδοσις ἰδιωμάτων 48, 74, 120
 Ἀντιόχεια 4, 26, 28, 32, 56, 68
 Ἀντιοχειανοί 26, 54, 60, 66
 ἀποκάλυψις 40, 46, 48, 86, 90, 92, 98, 114, 116
 Ἀπολινάριος Λαοδικείας 50
 Ἀπόστολος 2, 6, 38, 40, 42, 46, 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 96, 98, 100, 110, 112, 116, 118, 120, 122
 ἀποφατικός 112
 Ἀποστολικὴ Διαδοχὴ 118, 120
 Ἀρειανισμός 18, 22, 24
 Ἀρειανοί 12, 16, 20, 26, 28, 72
 Ἄρειος 4, 16, 20, 26, 28, 72
 Ἀρμένιοι 64
 ἄρτος 78, 120, 122
 Ἀττικός Νικοπόλεως 62
 Αὐγουστίνος, ἱερός 2, 4, 6, 8, 22, 30, 34, 38, 42, 72, 100, 102, 124

A

Avraam 85, 99
 act 5, 23, 25, 47, 77, 89, 113
 Adam 125
 adevăr 41, 75, 87, 89, 95, 111, 121;
 Adevărul (lui Dumnezeu) i. 41, 95, 111
 Alexandria 29, 33, 57
 Alexandrini (Church) Fathers 29
 Ambrozie al Milanului, St. 29, 31
 Anastasie 53, 55
 Anathemas 55
 Anselm, Sf. 125
 antropologie 35, 37
 Antiohia 5, 27, 29, 33, 57, 69
 Antiohieni 27, 55, 61, 67
 Apolinarie din Laodicea 51
 apofatic 113
 Apostol 3, 7, 39, 41, 43, 47, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 101, 111, 113, 117, 119, 121, 123
 Apostolică Successiune 119, 121
 Arhiepiscop Iakovos Bibliotecă și Centru de Resurse Pedagogice iv
 Arianism 19, 23, 25
 Arieni 13, 17, 21, 27, 29, 73
 Aristotel, Univ. din Thesalonice xii
 Arie 5, 17, 19, 21, 23, 51, 73
 Armeni 65
 ascultare 103, 105, 107
 Athanasie cel Mare, Sf. xiii, 23, 51, 67
 Athena, Universitatea xii, xiv
 Atticus, Episcop de Nicopolis 63
 Augustin, St. 3, 5, 7, 9, 23, 31, 35, 39, 43, 73, 101, 103, 125

B

Biserică i. iv, xi, xii, xiv, 3, 5, 7, 9, 13, 15, 19, 21, 23, 25, 27, 29, 37, 39, 41, 47, 53, 57, 59, 63, 65, 67, 71,

73, 77, 79, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 97, 111, 113, 117, 119, 121, 123

Biserica Greciei xii
 Biserica ortodoxă greacă Holy Trinity (Waterbury, Connecicut) xii
 Biserica Părinților xiii, 3, 5, 9, 17, 19, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 41, 47, 51, 53, 57, 59, 61, 65, 71, 73, 79, 81, 87, 93, 103, 115, 125
 botez 7, 77, 85, 111, 119, 123
 Biblie 103, 111, 113
 Biblical 3, 81, 101, 103, 113, 119
 Bulgaria 33

C

Calitatea de Fiu (a celei de-a doua Persoane a Treimii) 15
 Calvinisti 79
 canon 33, 59
 Capadocia xi, 29, 51, 69
 Capadocieni (ai Bisericii) Părinți xi, 23, 29, 57, 67
 Catedrala Holy Trinity (New York) xii
 căsătorie 7, 109
 Celestin, Papă al Romei 55
 ceremonii 121
 Ceruri (Rai) 77, 79, 103, 119
 Cincizecime 41, 87, 111, 119
 Cledonius 51
 Clement al Romei, Sf. 107
 Cler iii, 119
 comuniune 95, 113, 121
 condamna 17, 59, 63, 65
 Constantinopol 43, 45, 69
 creație 5, 7, 9, 19, 77, 89, 97
 creator 5, 7, 13
 credință iv, 5, 7, 27, 35, 57, 61, 63, 67, 81, 85, 89, 95, 125, 101, 103

B

Β' Οικουμενική Σύνοδος 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 66
 Βάπτισμα 6, 76, 84, 110, 118, 122
 Βαρλαάμ 4
 βασιλεία 6, 14, 24, 76, 80, 82, 98, 108, 112, 114, 118, 120· Βασιλεία τῶν οὐρανῶν 82, 84, 86, 110, 118
 Βασίλειος ὁ Μέγας, ἅγιος 26
 Βίβλος 102, 110, 112
 Βιβλικός 2, 80, 100, 102, 112, 118
 Βουλγαρία 32

Γ

γάμος 6, 108
 γέννησις 16, 20, 24, 28, 48
 γεννητόν 24
 Γερμανοί 42, 44
 γῆ 48, 74, 76, 80, 102, 110, 116
 Γνωστικισμός 24
 Γνωστικοί 12, 48, 86
 Γ' Οικουμενική Σύνοδος 52, 54, 58, 62, 66, 68
 Γολγοθᾶς 106, 122
 γραμματεία 28
 Γραφαί (βλ. Ἁγία Γραφή)
 Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἅγιος 26, 50

Δ

δαίμων 102, 110, 112, 116
 Δαμασκός 118
 δημιουργία 4, 6, 8, 18, 76, 88, 96
 Δημιουργός 4, 6, 12
 δημιουργήμα 4, 6, 8, 16, 22, 28, 34, 38, 40, 88, 112, 114
 διάβολος 82, 102, 104, 110, 112, 122, 124
 διαδοχή 80, 116, 118, 120, 124
 Διαλλαγαι 54, 56, 58, 60, 62, 64, 66

διάλογος 86
 διάκρισις 2, 4, 8, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 28, 38, 56, 70, 72, 78, 88, 112, 116
 διαμάχη 16, 24, 50, 54, 60, 72
 διδασκαλία 8, 20, 24, 30, 36, 42, 48, 56
 διδάσκαλος
 Δίδυμος Ἀλεξανδρείας 26, 66
 Διόδωρος Ταρσοῦ 54, 56, 58, 60, 62, 70
 Διόσκορος 54, 56, 58, 60, 62, 70
 δόγμα 2, 6, 16, 24, 32, 34, 38, 48, 52, 68, 80, 102, 110, 124
 δοκῆται 70
 Δόμνος 56
 δόξα 6, 14, 38, 40, 46, 48, 72, 74, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 96, 98, 100, 102, 108, 110, 112, 114, 116, 120, 122, 124, 126
 δοῦλος 78, 94, 102, 106, 126, 108
 δύναμις 6, 14, 24, 26, 40, 46, 76, 80, 82, 96, 98, 101, 104, 106, 112, 114, 116, 120, 122
 Δώδεκα Κεφάλαια 54, 62, 64, 66
 Δωδεκανήσου, Μητροπολίτης 66

E

εἰκῶν 34, 38, 46, 84, 86, 88, 116, 120
 Ἐκκλησία 2, 4, 6, 8, 12, 14, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 36, 38, 40, 46, 52, 56, 58, 62, 64, 66, 72, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 96, 110, 112, 116, 118, 120, 122
 ἐκπόρευσις 26, 30, 34
 ἐλευθερία 20, 100
 Ἑλλάς 64
 Ἑλλην 4, 26, 28, 30, 64, 124
 ἐλπίς 106
 ἐνδημουσα σύνοδος 56, 58, 60
 ἐνέργεια 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18,

Crez 23, 31, 33
 Cruce i, iii, iv, xii, 15, 95, 97, 99, 103, 105, 107, 109, 111, 115, 117, 119, 121, 123, 125
 Chiril al Alexandriei, Sf. 17, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 69
 curățire 89, 115
 Cuvântul (lui Dumnezeu) 19, 89, 93, 95, 97, 113, 115, 121, 123, 125. *Vezi de asemenea* Logos

D

Damascus xiv, 119
 Dante 102, 103
 deification 39, 41
 demon 103, 111, 113, 117
 deoființă (deoființime) 51, 53, 57, 59, 61, 87
 descoperire 41, 47, 49, 87, 91, 93, 99, 113, 115, 117
Despre mistagogia Duhului Sfânt 33
 diavol 83, 103, 105, 111, 113, 123, 125
De Trinitate 35
 Dialog iii, xi, xii, xiv, 87
 Didim cel Orb (Alexandrinul) 27, 67
 Diodor de Tars 51, 53, 65, 69
 Dioscor 55, 57, 59, 61, 63, 71
 dispută 17, 25, 51, 55, 61, 73
 distincție 3, 5, 9, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 29, 39, 57, 71, 73, 79, 89, 113, 117
 Dochetiști 71
 Doctrină (dogmă) 9, 21, 25, 31, 37, 43, 49, 57
 Dodecanezia, Mitropolitul de 67
 dogmă xv, 3, 7, 17, 25, 33, 35, 39, 49, 53, 69, 81, 103, 111, 125
 Domn 13, 47, 49, 81, 87, 95, 105, 107, 109, 123
 Domnus 57
Douăsprezece Capitoale 55, 63, 65, 67
 Dumnezeu 13, 27, 29, 31, 35, 41, 51, 53, 57, 59, 61, 83, 85, 87, 89, 93, 95, 113

Dumnezeu-Om 47, 117

E

ecumene 67, 79, 105
 Ecumenice Sinoade i, xii, xiv, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 41, 49, 53, 55, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 89
 Ecumenic Patriarhat (de Constantinopol) i, xii, xiv
 energie 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 31, 35, 37, 49, 51, 69, 71, 73, 75, 77, 85, 87, 89, 97, 99, 111, 113, 115, 117, 121
 episcop xi, 41, 43, 61, 63, 83, 85, 93, 97
 Epir 61, 63
 Epistolă 55, 65
 erezie xiii, 25, 33, 35, 41, 43, 49, 53, 75, 113
 eretic 5, 29, 33, 43
 erori 53
 Euharistie 77, 79, 83, 97, 111, 123
 eudemonism 101, 117
 eunomieni 5, 17, 21, 23, 27, 29, 35
 Europa xv, xiv, 43
 Eutihie 57, 59, 61
 evlavie 81
 evoluție 3
 existență 15, 17, 19, 21, 25, 27, 29, 31, 35, 37, 39, 49, 51, 69, 75, 93, 97, 107, 115

F

Făptură (creatură) 5, 7, 9, 17, 23, 29, 35, 39, 41, 89, 113, 115
 fecioară 109
 Fecioara Maria 47, 49, 53, 55, 59, 61, 93, 105; *vezi de asemenea*, Theotokos
 ființă xiv, 3, 5, 7, 9, 11, 21, 25, 31, 35, 37, 39, 53, 57, 71, 73, 75, 101, 113, 115
 fire 9, 19, 21, 25, 35, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 59, 61, 69, 71, 73, 75, 83, 87, 93, 97, 99, 113, 121, 123

20, 22, 24, 26, 30, 34, 36, 46, 48,
50, 68, 70, 72, 74, 76, 84, 86, 88,
96, 98, 110, 112, 114, 116, 120
ἐνορία 120, 122
ἐνσάρκωσις 8, 14, 16, 18, 48, 50, 74,
82, 88, 92, 96, 106
ἐξέλιξις 2
ἐπίσκοπος 40, 42, 60, 62, 82, 84, 92, 96
Ἐπιστολή 54, 62, 64, 66, 68
ἔργον 16, 32, 36, 64, 68, 88, 100, 102,
108
ἐχθρός 42, 94, 96, 98, 104
εὐδαιμονισμός 100, 106
Εὐνομιανοί 4, 16, 20, 22, 26, 28, 34
Εὐρώπη 42
εὐσέβεια 80
Εὐτυχής 56, 58, 60
εὐχαριστία 76, 78, 82, 96, 110, 120

Z

ζωή 46, 74, 88, 104, 110, 112, 116,
120, 122

H

ἡδονισμός 116
Ἡμιαρειανισμός 18
Ἡμισαβελλιανισμός 32, 34
Ἡπειρος 60, 62

Θ

θάνατος 46, 58, 82, 84, 92, 104, 106,
122, 124
θαῦμα 48, 86, 114, 116, 120
Θεάνθρωπος 46, 116
θέλησις 6, 8, 18, 20, 50, 68, 70, 74, 76,
84, 88, 96, 98, 102, 104, 106, 108
Θεοδώρητος Κύρου 62, 64
Θεόδωρος Μοψουεστίας 50, 52, 64,
68

θεολογία 2, 4, 28, 30, 32, 34, 42, 62,
66, 69, 92, 96, 112, 118
θεολόγος 2, 4, 18, 30, 32, 36, 40, 64,
68, 110, 118
θεότης 12, 26, 28, 30, 34, 40, 50, 52,
56, 58, 60, 82, 84, 86, 88, 92, 94,
112
Θεοτόκος 52, 54, 82, 120, 122
Θεόφιλος, Πατριάρχης Αλεξαν-
δρείας 66
θεωρία 2, 52, 68, 124
θέωσις 8, 10, 38, 40, 46, 74, 76, 78,
84, 88, 90, 92, 94, 96, 98, 102, 104,
106, 108, 110, 112, 114, 116, 118,
120, 122, 124
Θυσία 96, 98, 104, 106, 122, 124

I

Ἰακώβ 84
Ἰβας Ἐδέσης 64, 66
Ἰερουσαλήμ 66
Ἰουβενάλιος 64
Ἰουστίνος ὁ μάρτυς 6, 26
Ἰσαάκ 84
Ἰωάννης Η', πάπας Ρώμης 32
Ἰωάννης, πρεσβύτερος 58
Ἰωάννης Χρυσόστομος, ἅγιος 54,
56, 60, 62, 64, 66

K

κάθαρσις 88, 110, 114
καθολικόν 78
Καινὴ Διαθήκη 12, 40, 46, 82, 86, 92,
106, 116, 118, 126
κακός-κακόν 12, 46, 110, 116
Καλβινισταί 78
κανών 32, 58
Καππαδοκιανοὶ πατέρες 22, 28, 56,
66
καταδίκη 16, 58, 62, 64

Filioque 30, 31, 32, 33, 36, 37, 42, 43,
44, 45
Fiu 13, 15, 17, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35,
37, 73
Flavian al Constantinopolului 57
foc 89, 99, 101, 103, 113, 123, 125
Fotie cel Mare, Sf. 33, 35

G

Germani xi, 43, 45
Gnosticism 25
Gnostici 13, 49, 87
Golgota 107, 123
Grecia i. xi, xii, xiii, xiv, 65
Grec i. iii, iv, xi, xii, xiii, 5, 27, 29, 31,
65, 125
Greek Orthodox Theological Review xii
Grigorie Palama, Sf. 5, 111
Grigorie Teologul, St. 27, 51

H

har xv, 7, 25, 41, 43, 47, 73, 79, 83, 87,
89, 95, 99, 101, 105, 107, 109, 111,
113, 115, 121, 123, 125
harismă 89, 97, 109, 113, 119
hedonism 117
Hellenism xv
Hirotonie 83, 119, 121
Hristos j, 17, 21, 29, 41, 47, 49, 51, 53,
55, 57, 59, 61, 69, 71, 73, 75, 77,
79, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95,
97, 105, 107, 109, 111, 113, 115,
117, 119, 121, 123, 125, 127
homoousios 51

I

Iacob 85
Iad 83, 85, 89, 97, 99, 101, 103, 123, 125
Ierusalim 67
Ieșire (procesiune) 5, 21, 23, 25, 27, 29,
31, 35
Iisus, Rugăciunea lui xiii
Ioan, Presbiter 59
Ioan al VIII-lea, Papă al Romei 33

Ioan Hrisostom, Sf. 55, 57, 61, 63, 65,
67
Ibas of Edessa 65, 67
icoană 47, 85, 117, 121
Ierotheos (Vlachos), Mitropolit de
Nafpaktos xiii
iluminare 89, 111, 117
image 35, 39, 87, 89, 115
infaibilitate 41, 111, 117
ipostas 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 33, 35,
37, 49, 51, 57, 61, 71, 73, 75, 113,
121
Isaac 85
iubire 9, 37, 95, 97, 99, 101, 103, 105,
107, 109, 117, 121, 125, xiv
Iustin Martirul, Sf. 7, 27
Iuvenalie 65
izvor 31, 47, 75, 111, 113

Î

împărăție 7, 15, 25, 77, 81, 83, 99, 109,
113, 115, 119, 121
Împărăția (Cerurilor) 83, 85, 87, 111,
119
Înălțare 79
Îndumnezeire (a se sfinți) 83, 89, 117
închinare 121
înger 9, 13, 39, 41, 47, 49, 77, 81, 85,
99, 103
Întâiul Sinod Ecumenic 27, 33, 35, 67,
69, 123
Întrupare 9, 15, 17, 19, 49, 51, 75, 83,
89, 93, 97, 107
Înțelepciune 13
învățător xiv, 21, 51
învățătură iii, xiii, 3, 7, 9, 13, 17, 19, 21,
23, 27, 31, 41, 51, 53, 55, 85, 87,
89, 93, 95, 101, 103, 113, 115, 117,
119, 121, 125
înviere 77, 83, 97, 115, 123;
Învierea (lui Hristos) 95, 97, 99, 105,
111, 115, 117, 119, 121, 123

Κελεστίνος, Πάπας Ρώμης 54
 Κληδόνιος 50
 Κλήμης ό Ρώμης, άγιος 106
 κλῆρος 118
 κοινωνία 94, 112, 120
 κόλασις 88, 96, 98, 100, 102, 122, 124
 Κονιδάρης, Γ. 68
 κόσμος 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 26, 52, 76, 78, 88, 92, 94, 96, 102, 106, 108, 110, 120
 κράτος 14, 46, 82
 κρίσις 74, 86, 122
 Κύριλλος Αλεξανδρείας, άγιος 16, 52, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 66, 68
 Κύριος 12, 46, 48, 80, 86, 94, 104, 106, 108, 122

Λ

Λάζαρος 98
 Λατῖνοι 28, 34, 36, 40, 42, 44, 100, 102, 108, 124
 Λέων, πάπας Ρώμης 52, 56, 60, 66
 Τόμος Λέοντος 52, 56, 60, 62, 64, 66, 70
 Ληστρική Σύνοδος 56, 58, 60
 Λόγος 12, 16, 18, 20, 22, 46, 48, 50, 54, 56, 68, 72, 74, 76, 80, 82, 84, 86
 Λόγος Θεοῦ 18, 88, 92, 94, 96, 112, 114, 120, 122, 124
 Λουκιανισταί 20
 Λουκιανός Σαμοσάτων 16, 18, 50
 λύτρωσις 8, 124

Μ

Μαρία (ή Μήτηρ τοῦ Θεοῦ) 46, 52, 54, 92
 Μάρκς ό Πέρσης 64
 μετάδοσις 82
 Μεταμόρφωσις 40, 118, 122
 μετοχή 8, 46

μήτηρ 56, 60
 Μοναρχιανισμός 14, 20, 24
 Μοναρχιανοί 14, 16, 48
 Μοναστήριον 78
 Μονενεργητισμός 68, 70
 Μονοφυσίτης 54, 56, 58, 60, 62, 68, 70
 Μονοφυσιτισμός 52, 62, 66, 68, 70
 Μονοθελητισμός 68, 70
 Μυσταγωγία περί τοῦ Αγίου Πνεύματος 32
 Μυστήριον 22, 34, 38, 54, 80, 86, 90, 94, 96, 98, 102, 104, 106, 108, 110, 114, 118, 120, 122
 μυστικισμός 116
 Μωυσῆς 6, 46, 100, 106

Ν

νέκρωσις 114
 νέο-χαλκηδονισμός 52, 64
 Νεστοριανισμός 52, 60, 62, 68, 70
 Νεστοριανίζοντες 56
 Νεστόριος, Πατριάρχης
 Κωνσταντι-νουπόλεως 52, 54, 62, 64, 68
 Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως, Σύμβολο 32
 Νίκαιας, Σύμβολο 22, 30, 323
 Νόμος 58, 106, 124, 126
 νοῦς 36

Ο

οἰκουμένη 66, 78, 104
 Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 40, 48, 52, 54, 56, 60, 62, 64, 66, 68, 70, 88
 Α' Οἰκουμενική Σύνοδος 26, 32, 34, 66, 68, 122
 Β' Κωνσταντινουπόλεως (381) 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 66,

J

jertfă 97, 99, 105, 107, 123, 125
 judecatată 75, 87, 123

K

katholikon 79
 Konidaris, G. 69

L

Latini 29, 35, 37, 41, 43, 45, 101, 103, 109, 125
 Lazăr 99
 Lege 107, 125, 127
 Leon, Papă al Romei 53, 57, 61, 67
 Liban xiv
 libertate 21, 101
 literatură xiii, xiv, 29
 Logos 13, 17, 19, 21, 23, 47, 49, 51, 55, 57, 69, 73, 75, 77, 81, 83, 85, 87
 Lucian de Samosata 17, 19, 51
 Lucianiști 21
 lucrare iv, 65, 97, 101, 103, 107, 109
 lume L, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 27, 53, 77, 79, 89, 93, 95, 97, 103, 107, 109, 111, 121
 lumină 65, 97, 99, 101, 109, 123, 125
 luptători împotriva Duhului 29

M

mamă 57, 61
 Maris Persul 65
 Maria (Maica lui Dumnezeu) 47, 53, 55, 93
 mănăstire 79
 Mângâietor 87, 111
 mântuire 77, 79, 81, 105, 107, 117
 Metallinos, George, Rex. Dr. xii, xiv, xv
 Methodios, Metropolit de Boston i
 Milton, John 102, 103
 minte iv, 5, 9, 37, 39, 65, 67, 77, 97, 99, 113, 115, 117
 minune 49, 87, 115, 117, 121
 Mirungere 111
 misticism 117

moarte xiii, 47, 59, 83, 85, 93, 105, 107, 123, 125
 moaște 115, 117, 121
 Moise 7, 47, 101, 107
 Monarhianism 15, 21, 25
 Monarhieni 15, 17, 49
 Monenergism 69, 71
 Monofizit 55, 57, 59, 61, 63, 69, 71
 Monofizitism 53, 63, 67, 69, 71
 Monoteletism 69, 71
 mormânt 97, 107, 113, 117
 mortificare 115
 Muntele Tabor 87

N

Nașterea Fiului din Tatăl 25
 naștere 17, 21, 25, 29, 49
 nădejde iv, xiv, 107
 nenaștere 17, 23, 25
 Neo-calcedonianism 53, 65
 Nestorianism 53, 61, 63, 69, 71
 Nestorieni 57
 Nestorie, Patriarh al Constantinopolului 53, 55, 63, 65, 69
 Noul Testament 13, 41, 47, 83, 87, 93, 107, 117, 119, 127
 Niceea, Crezul de la 23, 31, 33
 Niceea-Constantinopolitan, Crezul 33

O

omenire xiv, 61, 75
 omenitate 51, 57, 59, 61, 89
 Origen 65
 Ortodox j, iii, iv, xi, xii, xiii, xiv, 1, 13, 15, 21, 29, 35, 37, 41, 49, 59, 63, 69, 77, 79, 81, 113, 125
 Ortodoxie iii, iv, xiii, 81

P

Palestina 67
 Papă 33, 41, 43, 57, 61, 63
 Papism 67
 parohie 121, 123
 patimi 105, 111, 115

- 122· Γ' Οικουμενική Σύνοδος (431/3) 54–58, 62, 66· Σύνοδος Ληστρική (449) 56, 58, 60· Στ' Οικουμενική Σύνοδος 32, 52, 66, 68, 71, 74· Η' Οικουμενική Σύνοδος 32
- Οἶνος 78, 120, 122
- ὁμοούσιος 50, 52, 56, 58, 60
- ὁμοουσιότης 86
- Ὁρθοδοξία 80
- Ὁρθόδοξος 12, 14, 20, 28, 34, 36, 40, 48, 58, 62, 68, 76, 78, 80, 112, 124
- ὁρολογία 22, 30, 36, 48, 56, 60, 68
- Ὅρος Θαβώρ 86
- οὐρανός 76, 78, 102, 118
- οὐσία 2, 4, 6, 8, 10, 20, 24, 30, 34, 36, 38, 52, 56, 70, 72, 74, 100, 112, 114
- Π**
- πάθη 104, 110, 114
- Παλαιά Διαθήκη 12, 40, 46, 48, 72, 82, 86, 88, 92, 106, 110, 116, 118, 124, 126
- Παλαιστίνη 66
- Πάπας 32, 40, 42, 56, 60, 62
- Παπισμός 66
- Παράδοσις 2, 46, 58, 78, 80, 82, 84, 90, 92, 94, 96, 100, 110, 116
- Παρακαταθήκη 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 124
- Παράκλητος 86, 110
- Παρθένος 46, 48, 52, 54, 58, 60, 92, 104, 108
- Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας 2, 4, 8, 16, 18, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 38, 40, 46, 50, 52, 56, 58, 60, 64, 70, 72, 78, 80, 86, 92, 102, 114, 124
- πατερικός-ή 2, 4, 6, 8, 22, 28, 30, 32, 78, 100, 102, 124
- πατήρ 86, 88, 110, 112, 118· ὁ Πατήρ Θεός 12, 14, 16, 18, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 50, 52, 56, 58, 60, 64, 72, 80, 86, 94, 96, 108, 114, 120
- πατρότης 14, 22, 24
- Παυλικιανισμός 22
- Παῦλος, Απόστολος 108, 118
- Παῦλος Σαμοσατεύς 16, 18, 20, 48, 54, 68
- Πεντηκοστή 40, 86, 110, 118
- Πέτρος, Απόστολος 40
- πηγή 30, 46, 74, 110, 112
- πίστις 4, 6, 26, 34, 56, 60, 62, 66, 80, 84, 88, 94, 100, 102, 124
- Πλατωνικός 2, 88
- Πλατωνισμός 100, 114, 116
- πνευματικότης 80, 112, 116
- Πνευματομάχοι 26, 28, 34
- Πρόκλος Κυζίκου 52, 54
- Προσευχή 78, 116
- προσκύνησις 120
- πρόσωπον 14, 26, 30, 34, 48, 60, 64, 70, 72, 80, 96, 108, 112, 114, 116, 118
- Προφήτης 2, 4, 6, 38, 40, 42, 46, 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 98, 100, 110, 112, 116, 118, 120
- Προτεσταντισμός 66
- Προτεστάνται 76, 100, 124
- πῦρ 88, 98, 100, 102, 112, 122, 124
- P**
- Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία 32
- Ρωμαῖος 2, 26, 42, 100
- Ρωμαιοκαθολικός-οί 2, 30, 100
- Ρώμη 42, 78
- Σ**
- Σαβελλιανισμός 22, 24, 32, 34
- σάρεξ 18, 48, 50, 82, 86, 88, 92, 104, 106

- paternitate 15, 23, 25
- Patristic i. iv, xiii, xiv, xv, 1, 3, 5, 7, 9, 23, 29, 31, 33, 79, 101, 103, 125
- Pavel, Apostolul 109, 119
- Pavel de Samosata 17, 19, 21, 49, 55, 69
- Pavlicianism 23
- păcat 47, 97, 107, 125
- Pământ 49, 75, 77, 81, 103, 111, 117
- Părinți *vezi* Sfinți Părinți
- părtășie, participare 5, 9, 47, 81, 83, 89, 91, 93, 97, 105
- păzitor 83, 85, 97
- pâine 79, 121, 123
- pedeapsă 99, 101, 105, 109
- perfectiune 5, 7, 9, 81, 103, 107, 109, 115, 125
- persoană xiv, 15, 27, 31, 35, 49, 61, 65, 71, 73, 81, 97, 109, 113, 115, 117, 119
- Petru, Apostolul 41
- Platonic 3, 89
- Platonist 101, 115, 117
- Pnevmatomahieni 27, 29, 35
- prieten xiii, xv, 9, 83, 85, 93, 95, 97, 99, 105, 107, 109, 111, 121, 123, 125, 127
- primitor (vas) 83, 85, 97
- Proclus al Cyzicului 53, 55
- Profet 3, 5, 7, 39, 41, 43, 47, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 99, 101, 111, 113, 117, 119, 121
- Protestantism 67
- Protestanți 77, 101, 125
- purtător de Dumnezeu 53
- putere 7, 15, 25, 41, 47, 77, 81, 83, 97, 99, 101, 105, 107, 113, 115, 117, 121, 123
- R**
- Răscumpărare 9, 125
- răstignire 103, 105, 107, 119, 123
- rațiune 7, 17, 21, 31, 39, 41, 51, 59, 61, 67, 69, 79, 87, 91, 99, 101, 111, 115, 117, 121
- rău 13, 47, 111, 125
- Reconciliere xiii, 55, 57, 59, 61, 63, 65, 67, 95, 99, 107
- Roma 43, 79
- Roman xi, xii, 3, 27, 31, 43, 101
- Roman Imperiu xi, 33
- Romano- Catholic xi, 3, 31, 101
- rugăciune xiii, 79, 117
- S**
- Sabelianism 23, 25, 33, 35
- Sfânt 3, 7, 39, 41, 43, 65, 79, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 99, 101, 107, 111, 113, 115, 117, 119, 121, 123
- sânge 105, 125;
- Sângele lui Hristos 79, 123
- schimb 49, 75, 121
- Schimbarea la Față 41, 119, 123
- schismă 55
- Scriptură *vezi* Sfânta Scriptură
- Scrisoare 55, 63, 67, 69
- Semi-Arianism 19
- Semi-Sabelianism 33, 35
- Seminarul teologic Holy Cross i, iii, iv, xii
- Seminar Sf. Serghie (Rusul) xii
- Sever al Antiohiei 71
- Sfânta Scriptură 3, 5, 25, 41, 67, 81, 87, 89, 91, 93, 95, 103, 115
- Sfântul Duh 5, 7, 13, 21, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 73, 77, 79, 81, 83, 85, 87, 89, 93, 95, 97, 109, lii, 113, 115, 119, 121
- Sfânta Treime 13, 23, 27, 31, 35, 39, 41, 73, 113, 121
- simboluri 87, 89
- sinergie 85, 95, 105
- Sinodul de la Constantinopol (382) 23
- Sinoade Ecumenice i, xii, xiv, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 41, 49, 53, 55, 59, 61, 63, 65, 67, 69, 71, 89
- Sinodul al II-lea Ecumenic 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 67, 123
- Sinodul al III-lea Ecumenic 33, 59, 63, 67

Σεβήρος Αντιοχείας 70
 Σοφία 12
 Στέφανος 118
 Στ' Οικουμενική Σύνοδος 32, 52, 66, 68, 70, 74
 Σταυρός 14, 94, 96, 98, 102, 104, 106, 108, 110, 114, 116, 118, 120, 122, 124
 σταύρωσις 102, 104, 106, 118, 122
 Στωϊκοί 114, 116
 σύμβολα 86, 88
 Σύμβολον (Πίστεως) 22, 30, 32
 σύναξις 120
 συνεργεία 84, 94, 104
 Σύνοδος, ἐνδημοῦσα 56, 58, 60
 σφάλματα 52
 σχίσμα 54
 σῶμα 56, 76, 78, 114, 116, 122
 Σῶμα Χριστοῦ 76, 78, 84, 90, 94, 122
 σωτηρία 76, 78, 80, 104, 106, 116

T

τάφος 96, 106, 112, 116
 τελείωσις 6, 102, 108, 114, 124
 τελεταί 120
 Τριαδολογία 16, 48, 56
 Τριάς (βλ. Ἁγία Τριάς)
 Τροπικοί 48

Υ

Υἱός 12, 14, 16, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 72
 υἰότης 14
 ὑπακοή 102, 104, 106
 ὑπαρξίς 14, 16, 18, 20, 24, 26, 28, 30, 34, 36, 38, 48, 50, 68, 74, 92, 96, 106, 114
 ὑπόστασις 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 32, 34, 36, 48, 50, 56, 60, 70, 72, 74, 112, 120

Φ

φίλος 8, 8284, 92, 94, 96, 98, 104, 106, 108, 110, 120, 122, 124, 126
 Φλαβιανός Κωνσταντινουπόλεως 56
 φύλαξ 82, 84, 96
 φύσις 10, 18, 20, 24, 46, 48, 50, 54, 56, 58, 60, 68, 70, 72, 74, 82, 86, 92, 96, 98, 112, 120, 122
 φῶς 64, 96, 98, 100, 108, 122, 124
 Φῶτιος ὁ Μέγας, ἅγιος 32, 34
 φωτισμός 88, 110, 120

X

χάρις 6, 24, 40, 42, 46, 72, 78, 82, 86, 88, 94, 98, 100, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 120, 122, 124
 χάρισμα 88, 96, 108, 112, 118
 χειροτονία 82, 118, 120
 Χρίσμα 110
 Χριστός 16, 20, 28, 41, 46, 48, 50, 52, 54, 56, 58, 60, 68, 70, 72, 74, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 96, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118, 120, 122, 124, 126

Ψ

ψυχή 50, 84, 108, 110, 122

Ω

Ωριγένης 64

Sinodul al VI-lea Ecumenic 33, 53, 67, 69, 71, 75
 Sinodul al VIII-lea Ecumenic 33
 Sinod legitim 57, 59, 61
 Sinodul Tâlhăresc 57, 59, 61
 societate 117
 Slavă 7, 15, 39, 41, 47, 49, 73, 75, 77, 79, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 101, 103, 109, 111, 113, 115, 117, 119, 121, 123, 125, 127
 slugă 79, 95, 103, 107, 109, 127
 Sopko, Andrew iv
 spiritualitate xiv, 81, 113, 117
 stăpânire 15, 47, 83
 Stoici 115, 117
 succesiune 39, 103, 119, 125
 suflet 51, 85, 109, 111, 123

Ș
 Ștefan 119

T
 taină 23, 35, 39, 55, 81, 91, 99, 107, 121;
 Taină (Sacrament) 87, 95, 97, 99, 103, 105, 107, 109, 111, 115, 119, 121, 123
 Tată xiv, 87, 89, 111, 113, 119;
 Tatăl (Dumnezeu) 13, 15, 17, 19, 23, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 51, 53, 57, 59, 61, 65, 73, 81, 83, 87, 95, 97, 109, 115, 121
 Teodor de Mopsuestia 51, 53, 65, 69
 Teodoret, Episcop de Cyr 63, 65
 Teofil, Patriarh al Alexandriei 67
 teolog i, iii, xiii, xiv, 3, 5, 19, 31, 33, 37, 41, 65, 69, 111, 119
 teologie i, iii, xii, xiv, xv, 3, 5, 29, 31, 33, 35, 43, 63, 67, 69, 97, 93, 113, 119
 terminologie 23, 31, 35, 49, 57, 61, 69
 Tezaur xv, 81, 83, 85, 87, 89, 91, 93, 95, 125

theorie 3, 53, 69, 125
 theosis 9, 11, 39, 47, 75, 77, 79, 85, 89, 91, 93, 95, 97, 99, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117, 119, 121, 123, 125
 Theotokos 53, 55, 83, 121, 123
 Tome (of Leo of Rome) 53, 57, 61, 63, 65, 67, 71
 tradiție iv, xiii, xiv, xv, 5, 23, 39, 121, 125;
 Tradiția (Bisericii) xiii, xiv, 3, 47, 59, 79, 81, 83, 85, 89, 91, 93, 95, 97, 101, 111, 113, 117
 transmite 83, 125
 Treime *see* Sfânta treime
 Triadologie 17, 49, 57
 Tropici 49
 trup xiv, 49, 51, 57, 77, 79, 83, 87, 89, 93, 105, 107, 115, 117, 123
 Trupul lui Hristos 77, 79, 85, 91, 95, 123

U
 Universitatea Yale xii

V
 Varlaam 5
 Vasile cel Mare, Sf. 27
 Vechiul Testament 13, 41, 47, 49, 73, 83, 87, 89, 93, 107, 111, 117, 119, 125, 127
 viață 47, 75, 89, 105, 111, 113, 117, 121, 123
 vin 79, 121, 123
 Viță de vie 85, 91
 Viziune 95, 101, 103, 109, 111, 113, 115, 117, 125
 voință 7, 9, 19, 21, 51, 69, 71, 75, 77, 85, 89, 97, 99, 103, 105, 107, 109
 vrăjmaș 43, 95, 97, 99, 105

Despre editorul american

Părintele dr. George Dion Dragas este profesor de patrologie la Facultatea de Teologie Holy Cross din Brookline, Massachusetts.

S-a născut în Atena (Grecia) unde a făcut primele sale studii. A studiat teologia la Universitatea din Edinburgh (B.D), Seminarul Teologic Princeton (M.Th.) și Universitatea din Durham, Anglia (Ph.D.).

Între anii 1974-1995 a predat cursuri de Patristică la Universitatea Durham. Din 1995 predă la Holy Cross în Brookline. În prezent, el este și profesor asociat la Sherbrooke Université din Quebec, Canada și la Facultatea de Teologie „Sfântul Ioan Damaschin” din cadrul Universității din Balamand (Liban).

Părintele Dragas este specialist în Sfântul Atanasie și teologii alexandrini; de asemenea, este responsabil cu actualizarea ediției ateniene a *Patrologiei Graeca* (Migne) prin redactarea de introduceri critice la volumele acestei ediții (121 de volume până acum).

Este membru al *Academiei Internaționale de Științe Religioase* din Bruxelles și a fost implicat timp de mai mulți ani în dialoguri ecumenice, în calitate de reprezentant al Patriarhiei ecumenice de la Constantinopol.

În anul 2000, Facultatea de Teologie din cadrul Universității naționale „St. Klement” din Sofia (Bulgaria) i-a conferit distincția de *Doctor Honoris causa*.

Alte cărți apărute la

EDITURA
ECCLESIAST

Ioannis Romanides, Dogmatică Patristică Ortodoxă, o expunere concisă

Pr. Dimitri Dudko, Îmi strig credința cu timp și fără timp

Bishoy, mitropolit de Damiette, Adevăratul Graal, Un răspuns ortodox la minciunile lui Dan Brown

James Bernstein, Călătoria mea de la Iudaism la Ortodoxie

David Bradshaw, Metafizica energiilor create și Schisma Bisericii

Mh. Damaschin Grigoriatul, Misiune printre vrăjitorii din Africa

Ioan Rămureanu, Persecuția împăratului Iulian Apostatul împotriva creștinismului

Clark Carlton, Credința – Catehism Ortodox

Clark Carlton, Calea de la Protestantism la Ortodoxie

Ierom. Agatanghel Kalafatis, Amintirile mele despre Părintele Tihon – ediție bilingvă neogreacă-română

Clark Carlton, Adevărul Ortodoxiei față de Catholicism

În curs de apariție

James Payton, Lumina de la Răsărit

Jaroslav Pelikan, Faust teologul

Cărțile noastre le puteți cumpăra și de pe internet la adresele

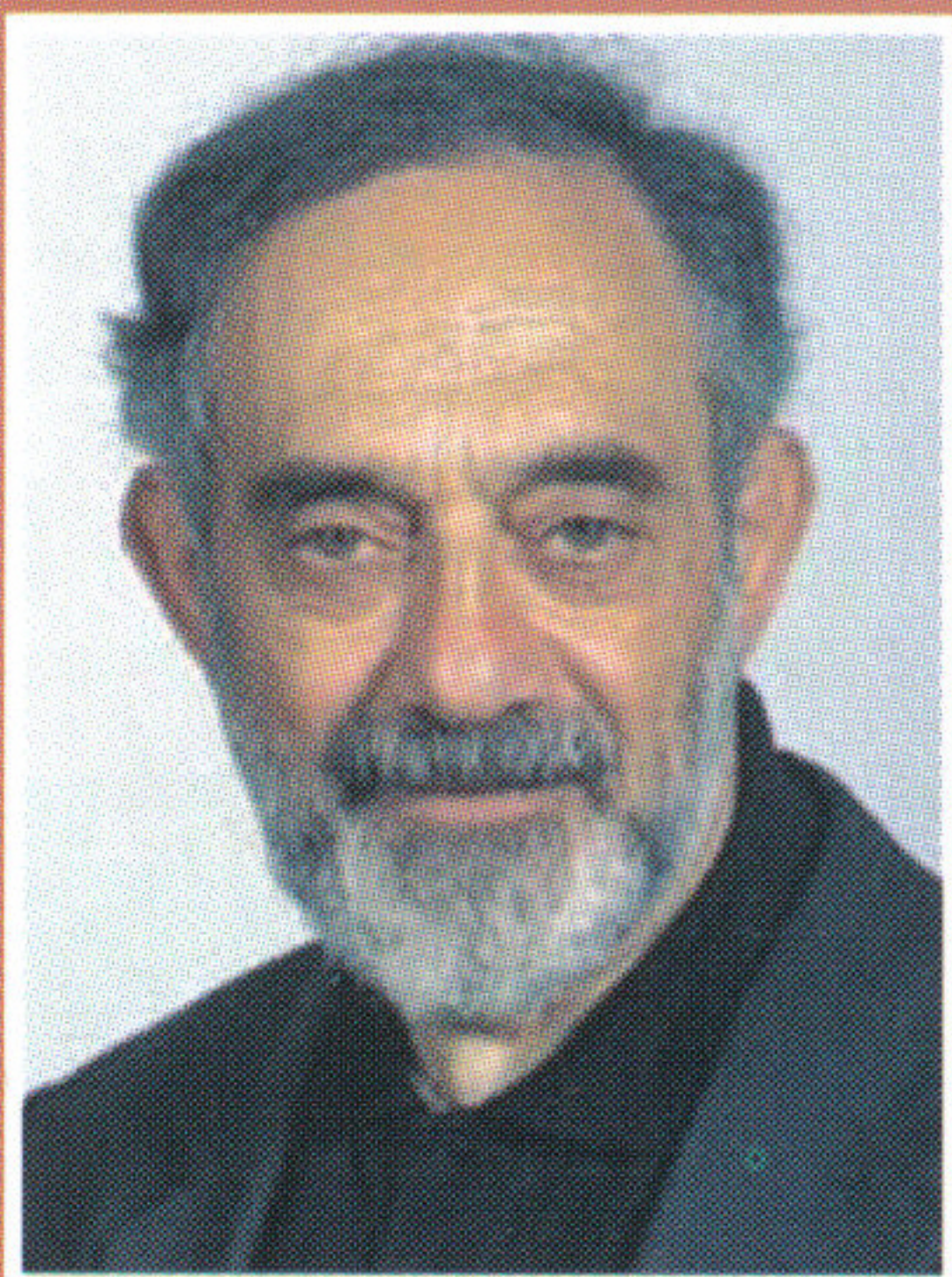
www.ecclesiast.ro

edituraecclesiast@gmail.com

sau prin poștă contactându-ne la nr. de telefon

0040767920880, 0040749247397, 0040726328248

De asemenea așteptăm cooperări directe cu librării precum și comenzi din partea distribuitorilor zonali de carte

Cartea *Dogmatica patristică ortodoxă* – o expunere concisă este prima carte tradusă în română aparținând Părintelui Ioannis Romanides, cel mai important teolog ortodox grec al veacului al XX-lea. Recunoscut ca un adevărat mărturisitor care a grăit cu îndrăzneală Adevărul lui Hristos, Părintele Romanides a hrănit generații

de teologi ortodocși cu duhul cugetului patristic ortodox. Acest scurt compendiu de Dogmatică patristică ortodoxă oferă o introducere succintă, coerentă și inteligentă în moștenirea teologică remarcabilă a lui Romanides. Ioannis Romanides este tipul teologului ortodox prin definiție, dedicat și mereu preocupat să fundamenteze Ortodoxia contemporană pe învățătura și tradiția vie a Părinților, atât ierarhic, cât și ascetic. Crescând într-un mediu occidental și fiind total expus tradițiilor creștine apusene, a fost forțat să nu primească Ortodoxia ca pe ceva gratuit, ci să îi cerceteze adâncimile, să recupereze și să îi apere integritatea. Astfel, a devenit ferm convins că tradiția patristică ortodoxă este radical diferită de tradițiile occidentale care, datorită condițiilor istorice, și-au impus influențele asupra celei dintâi.

Traducerea este publicată aici în paralel cu textul grec original pentru ca studenții de teologie și, în general, toți cei care doresc să învețe greaca să poată folosi acest text ca pe un manual pentru termenii teologici de bază.

